Franz

Kafka

Franz Kafka

PASAKOJIMAI

Franz Kafka

PASAKOJIMAI

Iš vokiečių kalbos vertė

TEODORAS ČETRAUSKAS

baltų lankų
rinktinė proza

baltos lankos

UDK 830(436)-3
Ka89

Viršelio dailininkė
Agnė Dautartaitė-Krutulienė

Versta iš: Franz Kafka, *Das erzälerische Werk*,
Rütten & Loening, Berlin, 1988

© Teodoras Četrauskas, vertimas į lietuvių kalbą, 2006
© Baltų lankų leidyba, 2009

Printed in Lithuania
ISSN 1822-6930
ISBN 978-9955-23-260-5

TURINYS

PUBLIKUOTI PASAKOJIMAI

Stebėjimas

Kaimo gydytojas. Smulkūs apsakymai

Badautojas

IŠ NESKELBTO PALIKIMO

Smulkūs apsakymai

Nebaigti apsakymai

PUBLIKUOTI PASAKOJIMAI

STEBĖJIMAS

VAIKAI VIEŠKELYJE

Už tvoros pinučių girdėjau važiuojančius vežimus, o kartais ir mačiau juos pro vos judančių lapų tarpus. Kaip garsiai traškėjo tą karštą vasarą jų stipinai ir ienos! Iš laukų einantys darbininkai taip kvatojosi, kad darėsi nesmagu.

Aš sėdėjau ant mažų sūpuoklių ir ilsėjausi po medžiais tėvų sode.

Už tvoros gyvenimas virte virė. Pro šalį prabėgo vaikai ir kaipmat dingo; vežimai su aukštai ant javų pėdų sėdinčiais vyrais ir moterimis metė šešėlius ant gėlių lysvių; pavakare pamačiau pro šalį lėtai einantį vyrą su lazdele ir kelias mergaites, kurios susiėmusios už rankų ėjo jam priešais, pasisveikino ir praleisdamos jį pasitraukė į pakelės žolę.

Po to purptelėjo lyg trykštelėdamas paukščių būrelis, aš žiūrėjau, kaip jie staigiai kyla į viršų, ir man dėjos, kad ne paukščiai kyla, o aš krentu žemyn; apimtas silpnumo tvirtai įsikibau į virves ir ėmiau sūpuotis. Netrukus jau kaip reikia įsisupau padvelkus vėsai ir vietoj skrendančių paukščių danguje pasirodžius mirksinčioms žvaigždėms.

Vakarienę valgiau žvakių šviesoje. Iš nuovargio dažnai laikau abi rankas ant stalo ir vangiai kandu sumuštinį. Retos užuolaidos išsipūtusios nuo šilto vėjo, ir kartais kas nors, praeidamas pro šalį, prilaiko jas ranka, kad geriau mane matytų, kai nori man ką nors pasakyti. Tada žvakė paprastai tuojau užgęsta, ir tamsiuose jos

dagčio dūmuose kurį laiką dar sukasi sulėkę uodai. Jeigu kas už lango manęs ko nors paklausia, aš žiūriu į jį lyg į tolimus kalnus ar į tuštumą, ir mano atsakymas jam menkai terūpi.

O jeigu kas įšoka pro langą ir sako, kad visi jau susirinkę priešais namą, aš, aišku, dūsaudamas pakylu nuo stalo.

– Ko tu taip dūsauji? Kas atsitiko? Kokia nors ypatinga, nepataisoma nelaimė? Mes nuo jos niekada neatsigausime? Iš tiesų viskas prarasta?

Niekas neprarasta. Mes išbėgame į lauką.

– Ačiū Dievui! Pagaliau!

– Aš vėluoju?

– O kas gi? Sėdėk namie, jeigu su mumis nepatinka!

– Tad pasigailėjimo nebus?

– Ką? Kokio pasigailėjimo? Ką tu čia tauški?

Mes neriame į vakaro sutemas. Tai nei dienos, nei nakties metas. Mes tai užlekiame ant vienas kito, ir tada mūsų liemenių sagos girgžda kaip dantys, tai lekiame vora, laikydamiesi vienodo atstumo, ir kvėpuojame ugnimi kaip žvėrys džiunglėse. Kaip kirasyrai senovės karuose, aukštai keldami kojas ir garsiai bildėdami nuskriejame gatvele žemyn ir įsibėgėję išlekiame į vieškelį. Kai kurie atsiduria pakelės griovyje ir, vos tiktai išnykę šlaito tamsoje, jau išsirikiuoja kaip svetimi viršuje ant lauko keliuko ir iš ten žiūri į mus.

– Ei, eikšekit!

– Ne, jūs eikšekit!

– Kad jūs mus nustumtumėte žemyn, nė nemanome, neieškokite kvailių.

– Geriau jau sakykite, kad bijote. Eikšekit, nagi eikšekit!

– Bijome? Jūsų? Jūs mus nugalėsite? Pažiūrėsime kaip!

Mes puolame, bet gavę atkirtį griūname į griovio žolę, parversti arba patys. Viskas čia vienodai dienos įkaitinta, mes nejuntame nei žolės šilumos, nei šalčio, vien nuovargį.

Kai tiktai atsiguli ant dešinio šono ir pasikiši po galva ranką, tave tuoj suima miegas. Nors, norėtum darsyk pašokti atkišęs į priekį smakrą, bet tik tam, kad kristum į dar gilesnį griovį. Paskui atkiši rankas, spirteli orą, lyg norėdamas pašokti, ir dar giliau nugarmi. Atrodo, kad tam galo nebus.

Šit tu jau pačioje giliausioje duobėje ir norėtum kaip reikia išsitiesti, ypač per kelius, bet miegai jau išlakstę ir tu guli ant nugaros lyg ligonis, tramdydamas kylančias ašaras, ir mirksi, kai kuris nors berniukas, prispaudęs prie šonų rankas, šoka nuo šlaito ant kelio ir jo juodi padai šmėsteli tau akyse.

Mėnuo jau šiek tiek pasiropštęs į dangų, jo šviesoje pro šalį pravažiuoja pašto vežimas. Pakilęs nestiprus vėjelis juntamas ir griovyje; netoliese ima ošti miškas. Vienatvė jau nebe tokia maloni.

– Kur jūs?

– Čionai!

– Rinkitės krūvon!

– Ko tu slapstaisi, baik tas nesąmones!

– Ar nežinote, kad paštas jau pravažiavo?

– Ką? Jau pravažiavo?

– Aišku, jis pravažiavo, kai tu miegojai.

– Aš miegojau? Ką čia paistai!

– Geriau patylėk, net iš veido matyti!

– Ką tu!

– Eime!

Mes bėgame būriu, kai kurie susikibę už rankų, galvą reikia labai užversti į viršų, nes kelias eina žemyn. Kažkas šūkteli indėnišką karo šūkį, kojos pačios ima mus nešti pašėlusiu greičiu, vėjas kelia į viršų sulig kiekvienu šuoliu. Mūsų niekas nesulaikytų; mes taip įsibėgėję, kad net lenkdami vienas kitą galėtume laisvai dairytis į šalis sukryžiuotomis ant krūtinės rankomis.

Sustojame ties tilteliu per sraunų upelį; tie, kurie buvo užbėgę į priekį, grįžta atgal. Vanduo, skalaujantis apačioje akmenis ir šaknis, šniokščia, lyg jau nebūtų vėlus vakaras. Kai kam maga užsiropšti ant tilto turėklų.

Iš už krūmų tolumoje išneria traukinys, visos jo kupė apšviestos, langai saugiai nuleisti. Vienas iš mūsų užtraukia linksmą dainelę, ir visiems kyla noras dainuoti. Mes dainuojame daug smarkiau, negu važiuoja traukinys, ir padedame sau rankomis, nes balso neužtenka, dainuojame nedarniai, mums tai patinka. Kai tavo balsas susilieja su kitais, jautiesi taip, lyg būtum pagautas kabliuku.

Taip mes dainuojame, nugaromis į mišką, atsigręžę į tolimus keleivius. Suaugusieji kaime dar neatsigulę, motinos kloja nakčiai lovas.

Jau laikas skirstytis. Aš pabučiuoju stovintį greta, paduodu keliems kitiems rankas ir dumiu atgal, niekas manęs nepašaukia. Ties pirma sankryža, kur manęs nė vienas jau nebemato, pasuku į šalį ir lauko keliukais vėl bėgu į mišką. Mane traukia į pietuose esantį miestą, apie kurį mūsų kaime kalbama:

– Kokie ten žmonės! Įsivaizduokite, jie niekada nemiega!

– O kodėl?

– Jie nepavargsta!

– O kodėl nepavargsta?

– Todėl kad kvaili.

– Tai nejau kvailiai nepavargsta?

– O ko jie pavargs!

ATPAŽINTAS PERĖJŪNAS

Pagaliau apie dešimtą vakaro aš ir man beveik nepažįstamas žmogus, kuris ir šiandien prie manęs tarsi netyčia prikibęs geras dvi valandas tampė po gatves, atsidūrėme priešais tą prašmatnų namą, į kurį buvau kviestas vakarui.

– Taip! – tariau aš ir suplojau rankomis duodamas suprasti, kad mums jau tikrai reikia skirtis. Aš ir prieš tai dariau užuominas, bet ne taip ryžtingai. Aš jau buvau nuo to labai pavargęs.

– Jūs jau iškart einate? – paklausė jis. Ir man pasigirdo, lyg jo burnoje būtų kaukštelėję dantys.

– Taip.

Aš juk buvau kviestas ir jam tai iš karto pasakiau. Ir man jau seniai reikėjo būti ten, kur buvau laukiamas, o ne stovėti čia pavartėje ir pro savo atsitiktinio palydovo ausį žvelgti kažkur į šalį. Šit mes dar ir nutilome, lyg būtume pasiryžę ilgai ten būti. Mūsų tylėjimui pritarė aplinkiniai namai ir tamsa virš jų stogų iki pat žvaigždžių. Ir tik nematomų praeivių žingsniai, kurių keliai man nerūpėjo, vėjas, spaudęsis prie priešingos gatvės pusės, gramofonas, plyšojęs už kažkieno uždarytų langų, – jie išsiskyrė toje tyloje, lyg ji nuo amžių jiems priklausytų.

Mano palydovas susitaikė su tuo, kas neišvengiama, šyptelėjo, tarsi apgailestaudamas ir dėl manęs, pridėjo prie tvoros iškeltą dešinę ranką ir priglaudė prie jos veidą, užmerkdamas akis.

Tačiau tos jo šypsenos aš iki galo nemačiau, nes gėda mane staiga apgręžė. Tik iš jos aš supratau, kad prieš mane pats paprasčiausias perėjūnas, ieškantis kvailių. O aš juk nebe pirmas mėnuo gyvenau tame mieste ir maniau, kad jau esu kiaurai juos perpratęs. Nesyk buvau matęs, kaip toks perėjūnas nakčia išlenda iš už kampo, svetingai išskėtęs rankas lyg koks smuklininkas, kaip jis slankioja aplink skelbimų stulpą, priešais kurį jūs sustojote, tarsi eidamas slėpynių, ir būtinai bent viena akimi jus stebi, kaip jis ties sankryža, kur jūs nejučia sutrinkate, staiga lyg iš po žemių išdygsta prieš jus! Aš juos puikiai supratau, juk jie buvo pirmi mano pažįstami, sutikti mažose užeigose, ir aš buvau dėkingas už pirmas to nenuolaidumo, kuris, kaip spėjau įsitikinti, būdingas viskam žemėje, pamokas, ir jau buvau jį pradėjęs jausti ir savyje. Toks tipas dar stovės priešais jus, nors jūs jau būsite seniai nuo jo pasprukęs ir jau nebus ko apgaudinėti! Jis neatsisės ir nepargrius, o tik spoksos į jus, stengdamasis apgauti ir per atstumą! Ir visų jų metodai amžinai tie patys: atsistos visu savo platumu skersai kelio; stengsis atitraukti nuo tikslo, kurio sieki; pasiūlys vietoj to būstą savo krūtinėje; ir kai jūs pagaliau neištvėręs pratrūksite, jis puls išskėtęs rankas jums į glėbį.

Visus šiuos senus triukus aš perpratau tiktai po kiek laiko. Ir dabar kiek įmanydamas tryniau pirštų galus, kad atsikratyčiau savo gėdos.

O tas tipas vis stovėjo prisiglaudęs prie tvoros, tebelaikė save gudriu perėjūnu, ir pasitenkinimas rausvino jo neuždengtą skruostą.

– Pažinau! – pasakiau aš ir net lengvai plekštelėjau jam per petį.

Tada užbėgau laiptais į viršų, ir be priežasties man atsidavę tarnų veidai vestibiulyje maloniai nudžiugino. Aš žiūrėjau į juos visus iš eilės, kai jie padėjo man nusivilkti paltą ir valė nuo batų dulkes. Tada su palengvėjimu atsikvėpiau ir pasitempęs įžengiau į salę.

NETIKĖTAS PASIVAIKŠČIOJIMAS

Vakare, kai, rodos, galutinai nusprendei likti namuose, apsivilkai chalatą, sėdi po vakarienės prie apšviesto stalo ir esi užsiėmęs tokiu darbu ar tokiu žaidimu, po kurio paprastai eini gulti, kai oras lauke toks bjaurus, kad likti namie atrodo savaime suprantama, kai esi jau tiek ramiai išbuvęs prie stalo, kad dabar savo išėjimu visus nustebintum, kai laiptinėje jau tamsu ir laukujos durys užrakintos, ir tu, nepaisant to, su staigiu nepasitenkinimu pakyli, vietoj chalato apsivelki švarką, beregint pasirodai namiškiams apsirengęs, pareiški, kad turi išeiti, ir skubiai atsisveikinęs iš tiesų išeini, sukeldamas pasiliekantiesiems didesnį ar mažesnį nepasitenkinimą, priklausomą nuo to, kaip greitai užtrenki duris; kai atsikvoši gatvėje ir visos tavo kūno dalys atsako į tą joms netikėtai suteiktą laisvę ypatingu judrumu, kai pajunti, kad vienu tuo pasiryžimu sukaupei savyje visą savo ryžtą, kai su didesniu negu įprasta aiškumu suvoki, kad turi daugiau jėgų, negu poreikio lengvai įvykdyti ir pakęsti greitą permainą, ir kai trauki ilgomis gatvėmis, – tada tu tą vakarą būni visiškai atsiskyręs nuo šeimos, ji tampa visiškai nerealia, o tu pats – ryškiu, net juodu monolitu ir visaip pasiragindamas pakyli iki paties savęs.

Visa tai tik sustiprės, jeigu tokią vėlyvą vakaro valandą aplankysi draugą, kad pažiūrėtum, kaip jis gyvena.

SPRENDIMAI

Išsivaduoti iš apgailėtinos būsenos turėtų būti nesunku netgi tyčinėmis pastangomis. Aš pašoksiu iš krėslo, apibėgsiu aplink stalą, pajudinsiu galvą ir kaklą, įžiebsiu akyse ugnį, įtempsiu aplink jas raumenis. Priešinsiuosi bet kokiam jausmui, audringai pasitiksiu A., jeigu jis dabar ateis, maloniai pakęsiu savo kambaryje B., godžiais gurkšniais, nepaisydamas skausmo ir sunkumo, trauksiu į save viską, ką pasakys C.

Bet netgi jeigu tai pavyks, sulig kiekviena klaida, o jos neišvengiamos, viskas, ir lengva, ir sunku, strigs, ir aš turėsiu ratu grįžti atgal.

Todėl vis dėlto teisingiausia bus viską pakęsti, elgtis nelyginant sunki masė, ir netgi jei jautiesi tarsi vėjo nupūstas, be reikalo nespurdėti, žiūrėti į kitą žmogų gyvulio žvilgsniu, nejusti atgailos, trumpai tariant, pačiam nuslopinti tai, kas dar likę iš gyvenimo šmėklos, tai yra padauginti savyje paskutinę kapų ramybę ir daugiau nieko, išskyrus ją, nepripažinti.

Charakteringas tokios būsenos gestas – pabraukti mažuoju pirštu virš antakių.

IŠKYLA Į KALNUS

– Nežinau, – sušukau be garso, – aš gi nežinau. Jeigu niekas neateis, tai niekas ir neateis. Aš niekam nieko blogo nepadariau, man niekas nepadarė nieko blogo, bet niekas nenori man padėti. Niekas, o niekas. Bet juk taip nėra. Tiktai kad niekas man nepadės, o šiaip tie niekas, o niekas būtų gana mieli. Aš mielai – kodėl gi ne? – jų draugijoje kopčiau į kalnus. Aišku, į kalnus, kurgi daugiau? Kiek jų daug ir kaip grūdasi krūvon, kiek rankų, ir visos susipynusios, susiėmusios, kiek kojų, ir visas jas skiria mažulyčių žingsnių atstumai! Visi, savaime suprantama, su frakais. Ir taip mes žingsniuojame, vėjas košia per tarpus, susidariusius tarp mūsų ir tarp mūsų kūno dalių. Kalnuose paleidžiamos gerklės! Tiesiog stebėtina, kad mes nedainuojame.

VIENGUNGIO BĖDOS

Atrodo tikrai bloga likti viengungiu, senatvėje nelengva išlaikant orų veidą prašytis priimamam į svečius, jeigu užsimanai praleisti vakarą su žmonėmis, sirgti ir ištisas savaites iš savo lovos kampo žiūrėti į tuščią kambarį, visada atsisveikinti priėjus namo duris, niekuomet šalia žmonos nelipti laiptais į viršų, savo kambaryje turėti tik į svetimus butus vedančias šonines duris, neštis namo vakarienę viena ranka, mėgautis svetimais vaikais ir nedrįsti amžinai kartoti „Aš jų neturiu", savo išvaizda ir elgesiu mėgdžioti vieną ar du viengungius, kuriuos prisimeni iš jaunystės.

Taip bus, tiktai kad šiandien ir vėliau tą vaidmenį iš tiesų atliksi pats, su kūnu ir tikra galva, taigi ir kakta, kad galėtum per ją plekšnoti delnu.

PIRKLYS

Galbūt ir yra tokių žmonių, kuriems aš keliu gailestį, bet aš to nejaučiu. Maža mano firma kelia tiek rūpesčių, kad nuo jų braška galva, ir nematau prošvaisčių, nes mano firma maža.

Aš turiu iš anksto viską nurodyti, žiūrėti, kad liokajus nieko nepamirštų, perspėti jį dėl galimų klaidų ir kiekvieną sezoną nuspėti būsimą madą, ir ne mano aplinkos žmonių, o tai, kas patiks tolimų provincijų pirkėjams. Mano pinigai pas svetimus žmones; jų padėties aš negaliu žinoti; negaliu numatyti, kokia bėda juos gali užgriūti; kaip galėčiau jos išvengti! Galbūt jie pasidarė išlaidūs ir puotauja užeigose, o kiti rytoj, žiūrėk, pabėgs į Ameriką ir puotauja sykiu su jais.

Kai vakare po darbo dienos pagaliau užrakinu kontorą ir staiga suprantu, kad kelias tolesnes valandas nedirbsiu firmos labui, tuomet, tarsi banga, man sugrįžta likutis tos energijos, kurią rytą buvau pasiuntęs į priekį; toji į nieką nenukreipta energija neduoda man ramybės ir neša su savim.

Tačiau aš negaliu pasinaudoti tokia savo nuotaika ir galiu eiti tik namo, nes mano veidas ir rankos purvinos ir prakaituotos, drabužiai dėmėti ir dulkini, ant galvos darbinė kepurė, o batai subraižyti dėžių vinių. Ir aš einu tarsi bangų nešamas, spragsiu abiejų rankų pirštais, ir glostau sutiktų vaikų galvas.

Mano kelias netolimas. Netrukus aš jau namie, atidarau lifto duris ir įžengiu vidun.

Ir pamatau, kad staiga likau vienas. Kiti, kuriems reikia ropštis laiptais, lipdami kiek pavargsta, turi šnopuodami nuo greito kvėpavimo truputį palaukti, kol jiems bus atidarytos buto durys, ir turi dingstį dėl to nervintis bei nekantrauti, paskui įeina į prieškambarį, kur pasikabina skrybėlę, ir tiktai praėję koridoriumi pro kelerias įstiklintas duris įžengia į savo kambarį ir pagaliau lieka vieni.

O aš jau lifte esu vienas ir žiūriu, pasirėmęs į kelius, į siaurą veidrodį. Kai liftas ima kilti, aš sakau:

– Nusiraminkite, eikite ten, kur norite – medžių šešėlin, už langų portjerų, po altanų skliautais.

Aš kalbu piktai, ir už matinių kabinos stiklų žemyn, lyg kokia putojanti versmė, garma laiptų turėklai.

„Lėkite šalin; tegul jūsų sparnai, kurių aš niekad nemačiau, nuneša jus į kaimą ar Paryžių, jeigu jus tenai traukia.

Tačiau žiūrėkite pro langą, kai iš visų trijų gatvių į aikštę ateina demonstracijos, neužleidžiančios viena kitai kelio, nesusimaišančios, ir už paskutinių jų eilių vėl atsiveria tuščia erdvė. Mojuokite nosinėmis, piktinkitės, jaudinkitės, girkite gražią damą, važiuojančią pro šalį.

Pereikite mediniu tilteliu upelį, linktelėkite besimaudantiems vaikams ir stebėkitės tūkstančio jūreivių valiavimu toli plaukiančiame kreiseryje.

Pasekite į akis nekrentantį žmogų ir apiplėškite jį, įsitraukę į tarpuvartę, paskui žiūrėkite, susikišę į kišenes rankas, kaip jis liūdnai eis šalin ir pasuks ties kampu į kairę.

Ant arklių šuoliuojantys išsibarstę policininkai sulaiko savo žirgus ir stumia jus atgal. Ir tegu, tuščios gatvės juos nervins, aš tai žinau. Štai, prašau, jie jau joja po du lėtai, lėtai sukdami už kampų, lėkdami per aikštes“.

Man laikas išlipti, nuleisti liftą žemyn, paskambinti prie durų. Tarnaitė jas atidaro, ir aš su ja pasisveikinu.

IŠSIBLAŠKIUS ŽIŪRINT PRO LANGĄ

Ką darysime šiomis pavasario dienomis, kurios greitai artėja? Šįryt dangus buvo pilkas, bet jeigu dabar prieini prie lango, tai nustembi ir priglaudi skruostą prie lango rankenos.

Apačioje matai jau, tiesa, besileidžiančios saulės šviesą ant mergytės, kuri eina dairydamasi, veido ir kartu matai greitai artėjančio vyro šešėlį ant to veido.

Paskui vyras praeina, ir vaiko veidas jau visai šviesus.

KELIAS NAMO

Štai kas yra tas oro gebėjimas įtikinti po audros! Prieš mane iškyla ir mane pergali mano nuopelnai, o aš tam nesipriešinu.

Aš einu, ir mano tempas – tai šios gatvės pusės, šios gatvės, šio kvartalo tempas. Aš pagrįstai esu atsakingas už kiekvieną beldimą į duris, į stalų viršus, už visus tostus, už įsimylėjėlių poras jų lovose, ant statybų pastolių, prisiglaudusias tamsiose gatvėse prie namų sienų, ant bordelių sofų.

Aš vertinu savo praeitį ir lyginu ją su ateitimi, ir abi jos man atrodo puikios, viena už kitą negeresnė, ir peikti galiu tiktai man tokio palankaus likimo neteisingumą.

Tiktai įėjęs į kambarį truputį susimąstau, nors nieko tokio, dėl ko būtų verta susimąstyti, lipdamas laiptais neradau. Man nelabai padeda tai, kad plačiai atveriu langą ir kad viename sode dar groja muzika.

BĖGANTYS PRO ŠALĮ

Jei eisime naktį gatve ir mums priešais bėgs žmogus, jau iš tolo matomas, nes gatvė priešais mus kils į viršų ir švies pilnatis, mes jo nesulaikysime, net jeigu jis bus silpnas ir apiplyšęs, net jeigu kas nors bėgs paskui jį ir šauks, ne, mes jo nesulaikysime ir leisime bėgti toliau.

Kadangi dabar naktis, ir mes nieko dėti, kad gatvė mėnesėta ir kyla į viršų, be to, tie du galbūt savo pramogai lenktyniauja, galbūt jie vejasi trečią, galbūt pirmasis persekiojamas nekaltai, galbūt antrasis nori nužudyti ir mes tapsime nužudymo bendrininkais, galbūt tie du nieko nežino apie vienas kitą ir kiekvienas atskirai bėga į savo lovą, galbūt tai lunatikai, galbūt pirmasis ginkluotas.

Ir pagaliau, ar mes negalime būti pavargę, argi nesame išgėrę tiek vyno? Mes apsidžiaugiame, kad ir antrojo jau nebematyti.

KELEIVIS

Aš stoviu ant tramvajaus platformos ir esu visiškai netikras dėl savo padėties šiame pasaulyje, šiame mieste, savo šeimoje. Aš net apytikriai negalėčiau pasakyti, kokių pretenzijų į ką nors galiu turėti. Negaliu net pateisinti to, kad stoviu ant šios platformos, laikausi už šios kilpos, važiuoju šiuo vagonu, kad žmonės traukiasi, praleisdami vagoną, arba sulėtina žingsnį, arba sustoja prieš vitrinas... Niekas iš manęs to nė nereikalauja, tačiau tai nesvarbu.

Vagonas artėja prie stotelės, prie jo laiptelių prieina mergina, kuri ruošiasi išlipti. Ji atrodo man tokia aiški, lyg būčiau ją apčiupinėjęs. Apsirengusi juodai, sijono klostės beveik nejuda, palaidinukė siaura ir su baltų smulkių mezginių apykakle, kairės rankos delną laiko pridėjusi prie sienos, skėtis dešinėje stovi ant antro nuo viršaus laiptelio. Jos veidas rudas, šonuose truputį įspaustos nosies galiukas apvalainas ir platus. Kaštoniniai plaukai vešlūs ir ties dešiniu smilkiniu truputį išsidraikę. Kairė jos ausis prigludusi, tačiau aš stovėdamas arti matau visą vidinę dešinės ausies pusę ir šešėlį ties jos apatine dalimi.

Ir tuomet klausiu savęs: kaip čia yra, kad ji nesistebi savimi, kad nepraveria burnos ir nieko nesako?

DRABUŽIAI

Dažnai, kai matau ant gražių merginų kūnų gražius drabužius su daugybe klosčių, raukinukų ir apsiuvų, pagalvoju apie tai, kad tie drabužiai neilgai bus tokie, kad jie susiraukšlės ir jų jau nebus galima išlyginti, kad puošmenos prisigers dulkių ir jų jau nebeišvalysi ir kad nė viena moteris nenorės nuo ryto iki vakaro dėvėti to paties drabužio, kad nepasirodytų pasigailėtina ir juokinga.

Bet aš matau merginas gražiomis grakščiomis figūromis, glotnia oda ir vešliais švelniais plaukais, ir jos diena po dienos rodosi su vis ta pačia gamtos duota kauke ir parėmusios veidą vis tais pačiais delnais mėgaujasi tuo pačiu jo atspindžiu veidrodyje.

Tiktai kartais, kai jos vėlai vakare parėjusios iš pobūvio pasižiūri į veidą, jis joms pasirodo veidrodyje nudėvėtas, išpurtęs, dulkinas, visų jau matytas ir beveik jau netinkamas nešioti.

ATSTŪMIMAS

Kai sutinku gatvėje gražią merginą ir prašau jos „Būk gera, eik su manimi“, ir ji tylomis praeina pro šalį, ji nori tuo pasakyti:

„Tu nesi hercogas su garsiu vardu, nesi plačiapetis indėniško ūgio amerikietis su horizontaliomis ramiomis akimis, su pievų ir per jas tekančių upių oro nugairinta oda, tu nesi keliavęs prie didžiųjų ežerų ir jais, kurie, pati nežinau, kur yra. Tad pasakyk man, kodėl aš, graži mergina, turiu eiti su tavimi?“

„Tu pamiršti, kad tavęs neneša gatvėmis tolygiai besisūpuojantys automobiliai; aš nematau, kad paskui tave taisyklingu pusračiu sektų kostiumuoti tavo svitos ponai, murmantys tau skirtus palaiminimus; tavo krūtinę gerai paslėpęs korsetas, tačiau tavo šlaunys ir strėnos apsidovanojusios už aną suvaržymą; tu dėvi plisuotą taftos suknelę, kokios mums visiems patiko praėjusį rudenį, ir vis dėlto – su tokiu gyvybei pavojingu daiktu ant kūno – tarpais šypsaisi.

„Taip, mes abu teisūs ir, kad to iki galo nesuprastume, geriau eikime namo kiekvienas skyrium.“

RAITELIAMS, KAD PAMĄSTYTŲ

Niekas, kai gerai pagalvoji, negali įkalbėti laimėti lenktynes.

Šlovė, kad esi pripažintas geriausiu šalies raiteliu, ėmus groti orkestrui džiugina pernelyg smarkiai, kad kitą rytą nejaustum sąžinės graužimo.

Mūsų priešininkų, gudrių ir gan įtakingų žmonių, pavydas negali mūsų neskaudinti, kai dabar po tos lygumos jojame, dviem eilėmis su siauru tarpu, o toji lyguma netrukus pasirodė mums tuščia, ir keli mūsų aplenkti raiteliai, virtę mažučiais taškeliais, išnyko už horizonto.

Daug mūsų draugų skuba atsiimti laimėjimą ir tik per petį šaukia mums prie toli esančių kasų langelių „valio"; tačiau geriausi draugai nestatė už mūsų arklį, bijodami, kad pralaimėję ant mūsų nepyktų, o dabar, kadangi mūsų arklys atbėgo pirmas ir jie nieko nelaimėjo, gręžiasi šalin, kai mes einame pro šalį, ir yra labiau linkę apžiūrinėti tribūnas.

Konkurentai už nugaros, tvirtai laikydamiesi balne, stengiasi perprasti juos ištikusią nesėkmę ir nuoskaudą, kuri jiems kažkaip buvo padaryta; jie po tokio vaikų žaidimo stengiasi atrodyti rimti ir žvalūs, lyg tuoj turėtų prasidėti naujos lenktynės.

Daugeliui damų nugalėtojas atrodo juokingas, nes jis pučiasi ir vis dėlto nežino, kaip žiūrėti į tuos nesibaigiančius

rankų paspaudimus, saliutavimus, nusilenkimus ir sveikinimus iš tolo, kai tuo tarpu nugalėtieji tylėdami plekšnoja arkliams per sprandus, o tie žvengia.

Pagaliau iš apsiniaukusio dangaus dar pasipila lietus.

LANGAS Į GATVĘ

Kas gyvena vienatvėje ir vis dėlto kartais nori prie ko nors prisišlieti, kas priklausomai nuo paros meto, oro sąlygų, padėties darbe ir panašių dalykų nori tučtuojau pamatyti bet kokią ranką, į kurią galėtų įsikibti, tas ilgai neištvers be lango į gatvę. Net ir tada, kai jis nieko neieškos ir tik kaip pavargęs žmogus, žiūrintis tai į žmones, tai į dangų, nenoromis ir truputį atlošęs galvą prieis prie savo palangės, – ir tada arkliai apačioje įtrauks jį į savo palydą, kurią sudaro vežimai ir triukšmas, o tuo pačiu galų gale ir į žmogišką santarvę.

NORAS TAPTI INDĖNU

Tapti indėnu, pasiruošęs nors dabar pat, ir tada ant lekiančio arklio palinkęs ore vis trumpai krūpčiotum virš drebančios žemės, o paskui atleistum pentinus, nes pentinų nėra, o paskui numestum pavadį, nes pavadžio nėra, ir vos matytum prieš save žemę kaip plikai nušienautą dykrą, jau be arklio kaklo ir be galvos.

MEDŽIAI

Kadangi mes esame kaip apsnigti medžių kelmai. Atrodo, kad jie tiesiog guli ir truputį panaudojęs jėgos galėtum juos nustumti. Bet ne, nenustumsi, nes jie tvirtai surišti su žeme. Tačiau ir tai tik atrodo.

LIŪDESYS

Kai jau visai nebegalėjau tverti – kartą vakare lapkričio mėnesį – ir ėmiau tarsi bėgimo takeliu pirmyn ir atgal lakstyti siauru savo kambario kilimu, pamatęs pro langą apšviestą gatvę išsigandęs sukau atgal ir kambario gale veidrodžio gilumoje regėjau naują tikslą, ir rėkiau tik tam, kad girdėčiau riksmą, į kurį niekas neatsilieps ir niekas jo nesusilpnins, kuris taigi niekieno nestabdomas kyla ir negali baigtis – netgi nutilęs, – tada staiga tiesiog sienoje atsivėrė durys, labai greitai, nes reikėjo skubėti ir į karietas pakinkyti arkliai gatvėje sužvingę atsistojo piestu, lyg mūšyje apkvaišę žirgai.

Iš visai tamsaus koridoriaus, kuriame dar nedegė lempa, kaip vaiduokliukas atsirado vaikas ir pasistiebęs atsistojo ant vos vos siūbuojančios grindlentės. Apakintas kambario prieblandos, jis jau buvo beužsidengiąs rankomis veidą, tačiau netikėtai nusiramino, dirstelėjęs pro langą, už kurio tamsa pagaliau pergalėjo gatvės žibintų viršun sukeltą miglą. Dešine alkūne liesdamasis sienos, berniukas stovėjo priešais atviras duris skersvėjyje, kuris glostė jo kojas, kaklą ir smilkinius.

Aš truputį pasižiūrėjau į jį, paskui pasakiau „Laba diena“ ir nusikabinau nuo židinio širmos švarką, nes nenorėjau stovėti pusnuogis. Akimirką pabuvau pražiota burna, kad pro ją išeitų susijaudinimas. Burnoje jutau blogą skonį, mano blakstienos drebėjo, trumpai tariant, trūko tik šio, tiesa, seniai laukto vizito.

Vaikas tebestovėjo prie sienos toje pačioje vietoje, lietė dešiniu delnu sieną ir, paraudęs iš pasitenkinimo, pirštų galiukais trynė šiurkštų sienos tinką.

Aš paklausiau:

– Jūs iš tiesų atėjote pas mane? Tai ne klaida? Šiame dideliame name labai lengva apsirikti. Aš esu toks ir toks ir gyvenu ketvirtame aukšte. Tai kaip, ar iš tiesų esu tas, kurį norite pamatyti?

– Ramiai, ramiai! – nerūpestingai burbtelėjo vaikas. – Viskas gerai.

– Tuomet eikite vidun, aš noriu uždaryti duris.

– Aš jas ką tik uždariau. Nesivarginkite. Ir išvis nusiraminkite.

– Koks gi čia vargas. Tačiau šiame koridoriuje gyvena daugybė žmonių, ir aš juos visus, aišku, pažįstu; dauguma jų kaip tik grįžta iš darbo; jeigu jie išgirs mano kambaryje mus kalbantis, tarsis turį teisę atidaryti duris ir pažiūrėti, kas čia vyksta. Nieko nepaveiksi. Darbo diena baigėsi; ir jie, aišku, nematys reikalo su manimi ceremonytis! Jūs, beje, tai ir pats žinote. Leiskite uždaryti duris.

– Na ir kas? Ką jūs čia? Dėl manęs tegu ir visas namas sueina. Be to, kartoju: aš jau uždariau duris, nejau manote, kad tik jūs mokate uždaryti duris? Aš jas net užrakinau.

– Tuomet gerai. Daugiau man nieko nereikia. Rakinti jų net nereikėjo. O dabar jauskitės kaip namie, jeigu jau atėjote. Jūs esate mano svečias. Galite manimi visiškai pasitikėti. Prašau be baimės daryti, ką norite. Aš jūsų neversiu nei pasilikti, nei išeiti. Nejau man reikia jums tai sakyti? Negi manęs nepažįstate?

– Taip, jums iš tiesų to nereikėjo sakyti. Dar daugiau, jūs neturėjote to sakyti. Aš dar tik vaikas, tad kam su manimi tiek ceremonytis?

– Na ką jūs. Aišku, kad vaikas. Bet ne toks jau mažas. Jūs jau kaip reikia paaugęs. Jeigu būtumėte mergaitė, jums nederėtų taip be niekur nieko užsidaryti su manimi kambaryje.

– Dėl to galima nesijaudinti. Aš tik norėjau pasakyti: tai, kad jus taip gerai pažįstu, mane menkai saugo, tai tik išlaisvina jus nuo pastangų man meluoti. Nepaisant to, jūs sakote man komplimentus. Liaukitės, liaukitės, prašau. Be to, aš ne taip gerai jus pažįstu ir ne visuomet žinau, ką galite padaryti, ypač tokioje tamsoje. Būtų daug geriau užsidegti šviesą. Bet ne, geriau nereikia. Šiaip ar taip, aš žinosiu, kad jūs man jau grasinote.

– Ką? Aš jums grasinau? Na ką jūs. Aš taip džiaugiuosi, kad jūs pagaliau atėjote. Aš pasakiau „pagaliau", nes jau vėlu. Aš nesuprantu, kodėl jūs atėjote taip vėlai. Gali būti, kad aš iš džiaugsmo kažko pripaisčiau ir jūs mane ne taip supratote. Kad taip buvo, dešimtsyk sutinku ir net, jei norite, kad jums grasinau. Tiktai, dėl Dievo, nesipykime? Bet kaip jūs galėjote tuo patikėti? Kaip galėjote mane taip įžeisti? Kodėl jūs norite bet kokia kaina sugadinti tas kelias akimirkas, kai esate čia? Svetimas žmogus būtų malonesnis už jus.

– Mielai tuo tikiu; tai ne atradimas. Aš jau iš prigimties artimesnis jums už bet kokį svetimą žmogų, kad ir kaip jis besistengtų. Jūs tai irgi žinote, tai kam ta melancholija? Geriau pasakykite, kad norite pasimaivyti, ir aš tuojau pat išeisiu.

– Ak šitaip? Jūs ir taip drįstate man pasakyti? Jūs pernelyg drąsus. Juk pagaliau esate mano kambaryje. Jūs kaip pamišęs trinate savo pirštus į mano sieną. Tai mano kambarys, mano siena! Be to, tai ką sakote, ne vien įžūlu, bet ir juokinga. Sakote, kad prigimtis verčia jus taip kalbėti su manimi. Iš tiesų? Jūsų prigimtis verčia taip elgtis. Labai miela iš jūsų prigimties pusės. Jūsų prigimtis – tai mano prigimtis, ir jeigu aš savo prigimtimi esu jums malonus, tai ir jūs privalote su manimi toks būti.

– Jūs malonus?

– Aš kalbu apie tai, kas buvo anksčiau.

– O iš kur jūs žinote, koks aš paskui būsiu?

– Nieko aš nežinau.

Ir priėjau prie naktinio staliuko, ant kurio buvau uždegęs žvakę. Tuo metu kambaryje neturėjau nei dujų, nei elektros. Tada valandėlę pasėdėjau prie stalo, kol man tai įgriso, apsivilkau apsiaustą, paėmiau nuo kanapos skrybėlę ir užpūčiau žvakę. Išeidamas užkliuvau už krėslo kojos.

Ant laiptų sutikau savo aukšto kaimyną.

– Tai vėl išeinate iš namų, palaidūne? – paklausė jis, sustojęs ant dviejų laiptų.

– O ką man daryti? – atsakiau aš. – Dabar mano kambaryje buvo vaiduoklis.

– Jūs sakote tai tokiu nepatenkintu tonu, lyg radęs sriuboje plauką.

– Juokaujate. Bet įsidėmėkite – vaiduoklis yra vaiduoklis.

– Labai teisingai. O ką, jei išvis netiki vaiduokliais?

– O aš, jūsų nuomone, jais tikiu? Tačiau ką man tas netikėjimas padeda?

– Viskas labai paprasta. Pasistenkite nebijoti, kai pas jus iš tiesų ateis vaiduoklis.

– Taip, tačiau tokia baimė nesvarbi. Tikroji baimė – tai reiškinio priežasties baimė. Ir ji nepraeina. Ji mane dabar kaip reikia kamuoja. – Ir aš iš susijaudinimo ėmiau knistis savo kišenėse.

– Bet jeigu jūs nebijote paties vaiduoklio, tai kodėl nepaklausėte, kodėl jis pasirodė?

– Jūs, matyt, dar niekada nesate kalbėjęs su vaiduokliais. Iš jų juk niekada neišgausi aiškaus atsakymo. Vis suka ir suka aplink. Įspūdis toks, kad jie labiau abejoja savo egzistavimu negu mes, ir tai, beje, nenuostabu, kai jie tokie klipatos.

– Girdėjau, kad juos galima atšerti.

– Tuomet jūs gerai informuotas. Galima. Tačiau kas tuo užsiims?

– O kodėl ne? Jeigu tai, tarkim, moteriškos lyties vaiduoklis, – pasakė jis ir užlipo ant aukštesnio laipto.

– Ak taip, bet ir tada neapsimoka, – pasakiau aš.

Aš atsitokėjau. Mano pažįstamas buvo jau taip aukštai, jog kad mane pamatytų turėjo pasilenkti po laiptinės skliautu.

– Ir vis dėlto, – sušukau aš, – jeigu jūs, užlipęs į viršų, bandysite pasiimti mano vaiduoklį, tuomet tarp mūsų viskas baigta, amžinai.

– Betgi aš tik pajuokavau, – pasakė jis ir įtraukė kaklą.

– Tuomet viskas gerai, – pasakiau aš ir jau būčiau galėjęs ramiai eiti pasivaikščioti. Bet jaučiausi toks vienišas, kad nusprendžiau verčiau lipti į viršų ir atsiguliau miegoti.

DIDELIS TRIUKŠMAS

Aš tūnau savo kambaryje, viso buto triukšmo štabe. Girdžiu, kaip trinksi visos durys, per jų triukšmą negirdžiu tiktai žingsnių tų, kurie pro jas vaikšto, net kai virtuvėje užsitrenkia židinio durelės, ir tai girdžiu. Tėvas prasibrauna pro mano kambario duris ir praeina su iš paskos besivelkančiu chalatu; iš krosnies gretimame kambaryje gramdomi pelenai; Vali, aiškiai išrėkdama prieškambaryje kiekvieną žodį klausia, ar jau išvalyta tėvo skrybėlė; kažkieno šnypštimas, kuris nori būti man draugas, tik sukelia kažkurio jam atsakančio balso riksmą. Paspaudus rankeną atidarytos buto durys sugirgžda kaip kataro kamuojama gerklė, paskui atsidaro su giedamu moterišku balsu ir galop užsidaro su dusliu vyrišku trenksmu, kuris ausiai atrodo brutaliausias. Tėvas išėjo, dabar prasideda švelnesnis, pabiresnis, beviltiškesnis triukšmas, keliamas dviejų kanarėlių balsų. Aš jau anksčiau buvau apie tai pagalvojęs, kanarėlės tai tik vėl priminė, ar man nereikėtų truputį praverti duris, nušliaužti kaip gyvatei į gretimą kambarį ir taip, gulint ant žemės, prašyti seserų ir jų tarnaitės, kad nutiltų.

KAIMO GYDYTOJAS

Smulkūs apsakymai

NAUJAS ADVOKATAS

Mes turime naują advokatą – daktarą Bucefalą. Jo išvaizda maža kuo primena tą metą, kai buvo Aleksandro Makedoniečio kovos žirgas. Tačiau žinantys žmonės kai ką pastebi. O aš ant teismo lauko laiptų neseniai net mačiau, kaip vienas kvailokas teismo tarnautojas su įgudusia kuklaus, bet uolaus lenktynių lankytojo akimi susižavėjęs žiūrėjo į advokatą, kaip tas, aukštai keldamas šlaunis, kaukšėjo marmuriniais laiptais į viršų.

Apskritai kolegija pritaria Bucefalo priėmimui. Žmonės su stebėtina nuovoka sako sau, kad Bucefalui dabartinėje visuomenėje sunku ir kad jis jau vien todėl, nekalbant apie jo pasaulinę istorinę reikšmę, nusipelno palankumo. Mūsų dienomis – to niekas nepaneigs – nėra didžiojo Aleksandro. Žudyti, tiesa, mokame; perverti ietimi draugą per banketo stalą taip pat pavyksta; ir daugeliui ankšta Makedonijoje, todėl jie plūsta Pilypą, tėvą, – tačiau niekas, niekas negali mūsų vesti į Indiją. Jau tuomet Indijos vartai buvo nepasiekiami, bet jų kryptį rodė valdovo kardas. Šiandien vartai visai kitur – toliau ir aukščiau; ir niekas nerodo krypties; visi laiko kardus, bet vien tam, kad jais mojuotų; ir žvilgsnis, pasiruošęs sekti iš paskos, tuojau sutrinka...

Todėl, matyt, iš tiesų protingiausia elgtis kaip Bucefalui – pasinerti į įstatymų knygas. Laisvas, nevaldomas raitelio šlaunų, ramiai šviečiant lempai, toli nuo Aleksandro mūšių triukšmo jis skaito ir verčia senųjų mūsų knygų lapus.

KAIMO GYDYTOJAS

Mano padėtis buvo labai kebli: man reikėjo važiuoti; už dešimties mylių esančiame kaime manęs laukė sunkus ligonis; erdvę tarp manęs ir jo buvo užpildžiusi smarki pūga; vežimą aš turėjau, lengvą, dideliais ratais, kaip tik tokį, kokio reikia mūsų vieškeliams; apsisiautęs kailiniais, su instrumentų krepšiu rankoje jau stovėjau pasiruošęs kieme; tačiau trūko arklio, arklio. Mano paties arklys buvo praėjusią naktį nudvėsęs nuo pervargimo šią šaltą žiemą; mano tarnaitė dabar lakstė po kaimą, ieškodama pasiskolinti arklio; tačiau veltui, aš tai žinojau, ir vis labiau apipustomas sniegu ir vis labiau stipdamas iš šalčio be tikslo stovėjau ir laukiau. Prie vartų pasirodė mergina, viena, ji pamojavo žibintu; žinoma, kas gi skolins arklį tokiai kelionei? Aš dar kartą perėjau kiemą; ir nieko nesugalvojau; išsiblaškęs, be jokio reikalo paspyriau palaikes jau daug metų nenaudojamos kiaulidės duris. Jos atsivėrė ir ėmė pirmyn ir atgal varstytis ant vyrių. Padvelkė šiluma ir tarsi arklių kvapu. Viduje siūbavo blausus žibintas. Savo atvirą mėlynakį veidą iškišo vyras, kiūtojęs žemame garde.

– Kinkyti? – paklausė jis, ropodamas iš ten keturiomis.

Aš nežinojau, ką atsakyti, ir tik pasilenkiau, kad pažiūrėčiau, ko dar tame tvarte yra. Tarnaitė stovėjo greta manęs.

– Negali žinoti, ko turi savo namuose, – pasakė ji, ir mes abu nusijuokėme.

– Nagi, brolau, nagi, sese! – sušuko arklininkas, ir du arkliai, galingi plačių strėnų gyvuliai, prispaudę kojas prie pilvų, nuleidę lyg kupranugariai dailias galvas, vien tiktai sukiodami liemenį vienas paskui kitą vargiai išlindo pro durų angą. Ir tuojau pat atsistojo, ilgakojai, tirštai garuojančiais kūnais.

– Padėk jam, – pasakiau aš, ir paklusni mergina nubėgo paduoti arklininkui pakinktų.

Bet vos tiktai jai priėjus, tas apkabina ją ir priglaudžia savo veidą prie jos. Ji surinka ir puola prie manęs; merginos veide matyti dvi raudonos dantų eilės.

– Galvijau! – surinku aš piktai. – Botago užsimanei?

Ir čia pat susizgrimbu, kad visai jo nepažįstu; kad nežinau, iš kur jis atsirado, ir kad jis pats atėjo man į pagalbą. Kai visi kiti atsisakė. Tarsi atspėjęs mano mintis, jis praleidžia grasinimą pro ausis ir, vis dar užsiėmęs arkliais, dar kartą atsigręžia į mane.

– Lipkite, – sako jis, ir išties – viskas jau paruošta.

Su tokiu puikiu kinkiniu, pastebiu, aš dar niekada nebuvau važiavęs, ir mandagiai įlipu.

– Tačiau vadelėsiu aš, nes tu nežinai kelio, – sakau.

– Aišku, – atsako jis, – nes aš su jumis nevažiuosiu, aš liksiu su Roza.

– Ne! – suklinka Roza ir nujausdama savo neišvengiamą dalią bėga į namą; aš girdžiu, kaip sužvanga durų grandinė, kurią ji uždeda; girdžiu, kaip spragteli spyna; matau, kaip ji, be to, priemenėje ir toliau bėgdama per kambarius gesina visas šviesas, kad pasislėptų.

– Tu važiuosi su manimi, – sakau bernui, – arba aš nevažiuosiu, kad ir kaip skubu. Nė nemanau tau kaip atlygį už paslaugą atiduoti merginą.

– Oplia! – sako jis; ir suploja delnais; ir vežimas nunešamas, lyg medgalis, pagautas stiprios srovės; aš dar išgirstu, kaip braška ir lūžta nuo berno smūgių mano namo durys, ir tada

mano akis ir ausis užpildo per visas jusles vienodai einantis švilpimas. Bet ir tai trunka tik akimirką, nes atsitokėju jau vietoje, lyg mano kiemo vartai iškart atsivertų į ligonio kiemą; arkliai stovi ramiai; jau nebesninga; aplink mėnesiena; ligonio tėvai bėga iš namo; jiems pavymui bėga jo sesuo; mane beveik iškelia iš vežimo; jų painių kalbų aš nesuprantu; ligonio kambaryje beveik nėra kuo kvėpuoti; apleistas židinys rūksta; bet pirma man rūpi pamatyti ligonį. Liesas, nekarščiuojantis, nei šaltas, nei karštas, tuščiomis akimis, be marškinių berniukas pakyla iš po pūkinės antklodės, apkabina mano kaklą ir sušnabžda man į ausį:

– Daktare, leisk man numirti.

Aš apsidairau; niekas to negirdėjo; tėvai stovi nebyliai palinkę į priekį ir laukia mano išvados; sesuo atneša kėdę mano krepšiui. Aš atidarau jį ir imu raustis tarp savo instrumentų; berniukas vis linksta prie manęs, primindamas savo prašymą; aš paimu pincetą, patikrinu jį priešais žvakės šviesą ir padedu atgal. „Taip", – galvoju aš nusidėdamas, – „tokiais atvejais dievai atsiunčia trūkstamą arklį, per skubą prideda dar vieną, ir be jokio reikalo arklininką..." ir tiktai dabar prisimenu Rozą; ką man daryti, kaip ją išgelbėti, kaip man ją ištraukti iš po to berno – esant per dešimt mylių nuo namų, su tais nevaldomais arkliais? Su arkliais, kurie nežinia kaip atlaisvino pakinktus; kurie nežinia kaip iš lauko atidarė langus; abu įkišo pro langus galvas ir, nekreipdami dėmesio į namiškių sumaištį, ramiai apžiūrinėja ligonį. „Aš tuojau pat važiuoju atgal", – galvoju, lyg arkliai mane tam ragintų, bet leidžiu, kad sesuo, mananti, kad aš apsvaigęs nuo karščio, nuvilktų kailinius. Man pastatoma taurė romo, senis paploja per petį, tokia didelė auka leidžia taip intymauti. Aš papurtau galvą, nuo tamsaus siauro senio minčių rato man pasidarytų bloga; tiktai todėl atsisakau gerti. Motina stovi prie lovos ir kviečia mane; aš paklūstu jai ir, vienam

arkliui garsiai žvengiant į lubas, pridedu galvą prie berniuko krūtinės, kuri pašiurpsta nuo mano šlapios barzdos. Pasitvirtina tai, ką aš jau žinau: berniukas sveikas, gal kiek mažakraujis, pergirdytas rūpestingos motinos kava, bet sveikas ir jį reikėtų niuksu išvaryti iš lovos. Man nerūpi taisyti pasaulį, todėl palieku gulėti. Aš esu samdomas apylinkės gydytojas ir iki galo atlieku savo pareigą, galima sakyti, net perviršum. Gaunu mažai, tačiau noriai, negailėdamas savęs padedu vargšams. Dar ir Roza turiu pasirūpinti, berniukas, ko gero, teisus, ir man reikėtų numirti. Ką aš čia veikiu šią begalinę žiemą! Mano arklys nugaišta, ir kaime neatsiranda nė vieno žmogaus, kuris man paskolintų savo. Kinkinio turiu ieškoti kiaulidėje; jeigu tenai atsitiktinai nebūtų buvę arklių, būčiau turėjęs važiuoti su kiaulėmis. Va kaip yra. Ir aš linkteliu tiems žmonėms. Jie nežino mano bėdų, o jeigu žinotų, tai netikėtų. Receptus rašyti lengva, tačiau sunku susikalbėti su žmonėmis. Ką gi, man čia nebėra ką veikti, mane vėl be reikalo iškvietė, prie to aš pripratęs, naktiniu varpeliu mane kankina visa apylinkė, bet šįsyk reikėjo ir Rozą paaukoti, tą gražią merginą, kuri daug metų, mano beveik nepastebima, gyveno greta, – tokia auka per didelė, ir aš turiu pasitelkti visą savo protą, kad nepulčiau tų žmonių, kurie, kad ir kaip norėdami, negali grąžinti man Rozos. Bet kai uždarau krepšį ir pamoju paduoti kailinius, šeima tuo metu stovi krūvoje, tėvas uostinėja taurę su romu, kurią laiko rankoje, motina, matyt, labai nusivylusi manimi – ko gi nori tie žmonės? – su ašaromis akyse kramto lūpas, o sesuo mojuoja krauju kiaurai persigėrusiu rankšluosčiu, – aš imu linkti prie to, jog berniukas galbūt vis dėlto serga. Aš prieinu prie jo, jis man nusišypso, lyg aš jam nešęiau itin stiprinančią sriubą – ak, dabar dar sužvingo arkliai; tas triukšmas, matyt, nurodytas iš aukščiau, turi palengvinti man apžiūrą – ir aš pamatau: berniukas iš tiesų serga. Jo dešiniame šone, strėnų srityje, jau atsivėrusi delno dydžio žaizda. Rožinė,

su daugeliu atspalvių, tamsi gilumoje, šviesesnė pakraščiuose, švelniai grūdėta, su nevienodai susitelkusiu krauju, atvira kaip rūdos kasykla. Taip atrodo iš toli. Iš arti matyti dar viena komplikacija. Tiesiog negali tverti nešvilptelėjęs! Kirminai storumo ir ilgumo sulig mano mažuoju pirštu, patys rožiniai ir dar aptekę krauju, knibžda žaizdos viduryje, kapanojasi daugeliu kojyčių ir tiesia baltas galvytes į šviesą. Vargšas berniukas, tau jau nebepadėsi. Aš aptikau tavo didelę žaizdą; nuo tos gėlės šone tu gausi galą. Šeima laiminga, ji mato mane kažką darant; sesuo sako tai motinai, motina tėvui, tėvas keliems svečiams, kurie ant pirštų galų, laikydami pusiausvyrą ištiestomis rankomis, eina mėnesienoje pro atviras duris.

– Tu išgelbėsi mane? – šnabžda berniukas kūkčiodamas, apakintas tų kirminų vaizdo savo žaizdoje.

Tokie tad mano apylinkės žmonės. Visą laiką nori iš gydytojo to, kas neįmanoma. Jie netekę senojo tikėjimo; kunigas užsidaręs savo namuose ir vieną po kito plėšo bažnytinius drabužius; o gydytojas turi padaryti viską savo švelnia chirurgo ranka. Ką gi, jūsų valia: aš nesisiūliau; jeigu panaudosite mane savo šventiems tikslams, aš ir tam nesipriešinsiu; kas man belieka, senam kaimo gydytojui, netekusiam tarnaitės! Ir jie ateina, šeima ir kaimo vyriausieji, ir ima mane rengti; mokyklos choras su mokytoju priešakyje stovi priešais namą ir be galo paprasta melodija gieda tokį tekstą:

Nurenkit jį, ir jis pagydys,
O jei nepagydys, tai užmuškit!
Juk tai tik gydytojas, juk tai tik gydytojas.

Štai aš jau nurengtas ir ramiai žiūriu į visus, suleidęs pirštus į barzdą. Niekas manęs nejaudina, aš esu aukščiau visų ir toks išlieku, tačiau man tai nepadeda, dabar jie paima mane už galvos ir kojų ir neša į lovą. Ir paguldo prie sienos, žaizdos pusėje. Tada visi išeina iš kambario; durys uždaromos; giesmė nutyla;

debesys apniaukia mėnulį; patalynė mane šiltai apklojusi; langų angose neaiškiai juda arklių galvos.

– Žinai, – girdžiu šnabždant man į ausį, – aš tavimi nelabai pasitikiu. Tu juk toks pat nenusisekėlis, nevaikštai savo kojomis. Užuot padėjęs, atimi man vietą mirties patale! Aš norėčiau tau išdraskyti akis.

– Teisingai, – sakau aš, – ir tai gėda. Bet aš gydytojas. Tai ką man daryti? Patikėk, man irgi nelengva.

– Ir tu nori, kad aš pasitenkinčiau, tokiu pasiteisinimu? Ak, bet tokia jau mano dalia, su viskuo turiu taikytis. Atėjau į pasaulį su gražia žaizda; tai buvo vienintelė mano puošmena.

– Jaunasis drauge, – sakau aš, – tu klysti, nes siauras tavo akiratis. Aš, pabuvęs prie visų apylinkės ligonių lovų, tau sakau: tavo žaizda ne tokia baisi. Du smūgiai kirviu smailiu kampu. Daugelis patys atkiša šonus ir beveik negirdi šaltyje kirvio, nekalbant jau apie tai, kad jis prie jų neartėja.

– Iš tikrųjų taip yra ar tu mane apgaudinėji karščiuojantį?

– Iš tikrųjų, pasiimk į tenai samdomo gydytojo žodį.

Jis pasiėmė jį ir nutilo. Tačiau dabar jau reikėjo galvoti, kaip pačiam gelbėtis. Arkliai ištikimai tebestovėjo prie langų. Aš greitai susiglobiau drabužius, kailinius ir krepšį; nesirengiau, nes tai būtų atėmę laiko; jeigu arkliai lėks taip, kaip važiuojant čionai, tai aš, galima sakyti, peršoksiu iš šios lovos į savo. Vienas arklys klusniai atsitraukė nuo lango; aš mečiau savo pundą į nežinią; kailiniai nulėkė per toli, tiktai viena rankove užsikabino už kažkokio kablio. Ką gi, gerai. Aš užšokau ant arklio. Pakinktai velkasi žeme, arkliai vos pririšti vienas prie kito, vežimas mėtosi į šalis, kailiniai velkasi iš paskos sniegu.

– Oplia! – sakau aš, bet kur tau, mes lėtai kaip seniai slenkame sniego dykuma; mums už nugarų ilgai skamba nauja, bet pavėluota vaikų giesmė.

Pacientai, būkit ramūs,
Mes paguldėm jį greta!

Aš taip niekada neparsirasiu namo; mano klestinčiai praktikai galas; įpėdinis mane apvogs, nors ir be naudos, nes manęs jis negali pakeisti; mano name siautėja tas bjaurus arklininkas; Roza jo valioje; man baisu apie tai ir pagalvoti. Nuogas, paleistas į mūsų perdėm nelabo amžiaus šaltį, su žemišku vežimu ir nežemiškais arkliais aš, senas žmogus, bastausi čia. Mano kailiniai velkasi iš paskos, ir aš negaliu jų pasiekti, ir nė vienas iš tų vikrių šunsnukių, mano pacientų, nė piršto nepajudina! Apgautas! Apgautas! Paklausiau kartą melagingo savo naktinio skambučio – ir jau nieko nebepataisysi.

GALERIJOJE

Jeigu kokią nors paliegusią, džiovos kamuojamą raitelę ant vos kojas pavelkančio kuino prieš nenuilstančią publiką manieže mėnesių mėnesiais vaikytų negailestingai botagu mojuojantis šeimininkas ir verstų šuoliuoti ant arklio ratu, siųsti oro bučinius, linguoti liemeniu, ir šis žaidimas, be perstogės griaudėjant orkestrui ir ventiliatoriams, vis tęstųsi į atsiveriančią pilką ateitį, lydimas nurimstančių ir vėl atsinaujinančių plojimų delnais, kurie iš tiesų ne delnai, o gariniai kūjai, – tai koks nors jaunas galerijos lankytojas galbūt pasileistų per visus aukštus ilgais laiptais žemyn, išbėgtų į maniežą ir, perrėkdamas visą laiką prisitaikančio orkestro fanfaras, suriktų. „Liaukitės!"

Bet taip nėra, ir graži dama, balta ir rausva, išlekia pro uždangą, kurią prieš ją atskleidžia išdidūs uniformuotieji; o direktorius, meilikaujamai ieškantis jos žvilgsnio, taip ir tirpsta prieš ją nuolankaus gyvulio poza; rūpestingai užkelia ją ant obuolmušio, lyg ji būtų labiausiai mylima anūkė, kuri leidžiasi į pavojingą kelionę; ir niekaip nesiryžta duoti ženklo botagu; pagaliau, pergalėjęs save, pliaukšteli juo; išsižiojęs bėga greta arklio; akylai seka raitelės šuolius; negali atsigėrėti jos meistriškumu, bando perspėti ją angliškais šūksniais; nuožmiai ragina žiedus laikančius arklininkus, kad būtų baisiai atsargūs; prieš didįjį saltomortale iškėlęs į viršų rankas maldauja orkestrą nutilti; pagaliau nukelia mažylę nuo drebančio arklio, pabučiuoja

ją į abu skruostus ir jam atrodo, kad publika ploja nepakankamai; o pati raitelė, jo prilaikoma, atsistojusi ant pirštų galiukų, apsupta dulkių, išskėtusi rankas, atlošta galva nori pasidalyti savo laime su visu cirku, – todėl galerijoje sėdintis žiūrovas padeda veidą ant barjero ir grimzdamas į baigiamąjį maršą kaip į sunkų sapną, pats to nesuvokdamas rauda.

SENAS LAPAS

Atrodo, kad mūsų tėvynės gynyba pakankamai nepasirūpinta. Iki šiol mes apie tai negalvojome ir kiekvienas buvome užsiėmę savo reikalais; tačiau pastarojo meto įvykiai verčia mus sukrusti.

Aikštėje priešais imperatoriaus rūmus aš turiu batų dirbtuvę. Vos tiktai atidaręs ją rytui brėkštant, pamatau, kad visi įėjimai į aikštėn sueinančias gatves užimti ginkluotų karių. Tačiau tai ne mūsų kareiviai, o, matyt, klajokliai iš šiaurės. Kažkokiu man nesuprantamu būdu jie pasiekė sostinę, nors ji ir toli nuo sienos. Šiaip ar taip, jie čia; ir atrodo, kad kiekvieną rytą jų vis daugėja.

Likdami ištikimi savo prigimčiai, jie kuriasi po atviru dangumi, nes namų nepripažįsta. Ir daugiau nieko nedaro, tik galanda kalavijus, smailina strėles ir mankštinasi ant arklių. Tą tylią, mūsų visą laiką su baikščia pagarba prižiūrimą aikštę jie pavertė tikru tvartu. Tiesa, mes kartais bandome išbėgti iš savo darbo vietų ir pašalinti bent jau pačius bjauriausius nešvarumus, tačiau tai darome vis rečiau, nes mūsų pastangos eina perniek, be to, rizikuojame pakliūti po puslaukiniais arkliais arba būti sužeisti bizūnų.

Susikalbėti su klajokliais neįmanoma. Mūsų kalbos jie nesupranta, o savos beveik kaip ir neturi. Tarp savęs jie bendrauja kaip kuosos. Mes vis girdime tą kuosišką karksėjimą. Jie nei

supranta, nei domisi mūsų gyvenimo būdu, mūsų institucijomis. Todėl atsisako suprasti net ženklus. Nors tu žandikaulį, nors rankas iš sąnarių išsisuk, jie tavęs nesupranta ir niekada nesupras. Ir dažnai daro grimasas; tuomet jų akių baltymai išvirsta, iš burnų ima dribti putos, tačiau tai nereiškia, kad jie nori tuo ką nors pasakyti ar jus išgąsdinti; jie taip daro todėl, kad tokie yra. Ko jiems reikia, tą pasiima. Nepasakysi, kad prievarta. Mes patys pasitraukiame į šalį ir viską jiems paliekame. Ir mano atsargomis jie pasinaudojo pasiimdami, kas jiems tiko. Bet aš negaliu skųstis, kai, pavyzdžiui, matau, ką jie daro su mėsininku, įsikūrusiu priešais, kitoje aikštės pusėje. Vos tiktai jis atsiveža prekių, klajokliai tuojau viską atima ir suryja. Ir jų arkliai ėda mėsą; dažnai raitelis guli šalia savo arklio, ir jie abu doroja tą patį mėsos gabalą, kiekvienas iš savo galo. Mėsininkas taip bijo, kad nedrįsta nebesivežti mėsos. Mes tai suprantame ir renkame pinigus, kad jį palaikytume. Jeigu klajokliai negaus mėsos, tai ką gali žinoti, kas jiems šaus į galvą; tiesa, ką gali žinoti, kas jiems šaus į galvą, net jeigu ir kasdien šersi mėsa.

Andai mėsininkas pagalvojo, kad galėtų atsikratyti bent jau skerdimo rūpesčių, ir vieną rytą atsivedė gyvą jautį. Tegu daugiau taip nedaro. Aš visą valandą išgulėjau kniūbsčias ant žemės, pačiame tolimiausiame savo dirbtuvės kampe, susikrovęs ant savęs visus drabužius, antklodes ir pagalves, kad tik negirdėčiau jaučio baubimo, nes iš visų pusių supuolę klajokliai nuo jo gyvo plėšė dantimis mėsą. Viskas kadai buvo nutilę, kai išdrįsau išeiti į aikštę; jie pavargę, lyg girtuokliai aplink vyno statinę, gulėjo aplink jaučio liekanas.

Tada man pasirodė, kad prie vieno rūmų lango stovi pats imperatorius; jis niekada nesirodo išorinėse menėse ir gyvena tose, kurios išeina į sodą; tačiau tąkart stovėjo prie lango, bent jau man taip atrodė, ir nuleidęs galvą žiūrėjo į tai, kas dedasi aikštėje.

„Ir kas toliau?“ – galvojome mes. – „Ar dar ilgai turėsime kęsti šią naštą ir kančią? Imperatoriaus rūmai prisiviliojo klajoklius, bet neišmano, kaip juos išvaryti. Vartai užrakinti; sargyba, anksčiau iškilmingai atvedama ir išvedama, dabar slepiasi už grotuotų langų. Tėvynės gelbėjimas patikėtas mums, amatininkams ir prekeiviams; tačiau tokia užduotis ne mūsų jėgoms; mes juk niekada nesigyrėme, jog galėtume to imtis. Tai nesusipratimas; ir mes per jį žūstame.“

PRIEŠ ĮSTATYMĄ

Prieš įstatymą stovi durininkas. Pas tą durininką ateina žmogus iš kaimo ir prašo įleisti pas įstatymą. Bet durininkas sako, kad negali jo įleisti. Žmogus pamąsto ir paskui klausia, ar paskui galėsiąs įeiti.

– Galbūt, – atsako durininkas, – bet ne dabar.

Kadangi pas įstatymą vedančios durys atviros ir durininkas pasitraukęs, žmogus pasilenkia, kad pasižiūrėtų į vidų. Durininkas tai pamatęs nusijuokia ir sako:

– Jeigu tau taip rūpi, pabandyk įeiti nepaisydamas mano draudimo. Bet žinok: aš galingas. Ir aš tiktai pats žemiausias durininkas. Einant iš salės į salę, prie kiekvienos jų stovi durininkai, galingesni vienas už kitą. Į trečiąjį jau vien pasižiūrėjęs išsigąsi.

Tokių sunkumų žmogus iš kaimo nenumatęs; betgi įstatymas turi būti prieinamas kiekvienam ir visada, galvoja jis, tačiau geriau įsižiūrėjęs į durininką, į jo kailinius, į jo didelę smailią nosį, į jo ilgą, skystą, juodą totorišką barzdą, nusprendžia verčiau palaukti, kol gaus leidimą įeiti. Durininkas jam duoda kėdutę ir leidžia atsisėsti šone prie durų. Ten jis sėdi dienas ir metus. Jis vis bando būti įleistas ir vargina durininką prašymais. Durininkas jį dažnai trumpam pasikviečia, paklausinėja apie gimtinę ir daugelį kitų dalykų, tačiau jo klausimai abejingi, kaip didelių ponų, ir pabaigoje vis kartoja, kad dar

negali įleisti. Žmogus, įsidėjęs kelionėn visokių daiktų, nieko, net ir pačių brangiausių negaili, kad papirktų durininką. Tas viską ima, tačiau sako:

– Aš imu tik todėl, kad nemanytum, jog ne viską padarei.

Per tuos daugelį metų žmogus beveik be perstogės stebi durininką. Jis pamiršta kitus durininkus, ir tas pirmas jam atrodo vienintelė kliūtis, kad patektų pas įstatymą. Jis keikia nelaimingą likimą, pirmais metais beatodairiškai ir garsiai, vėliau, kai pasensta, tiktai murmėdamas panosėje. Jis vaikėja ir po metų metus trukusių stebėjimų įžiūrėjęs savo kailinėje apykaklėje blusas ima ir jų prašyti, kad padėtų jam perkalbėti durininką. Galop jo akys nusilpsta, ir jis jau nebežino, ar aplink jį iš tiesų tamsiau, ar jį tiktai apgauna akys. Tačiau dabar tamsoje gerai mato švytėjimą, kuris visą laiką sklinda pro įstatymo duris. Paskui ilgai nebegyvena. Prieš mirtį sutelkia savo galvoje visą patirtį į vieną klausimą, kurio iki tol dar nebuvo iškėlęs durininkui. Jis pamoja jam, nes nebegali ištiesti stingstančio kūno. Durininkas turi žemai pasilenkti, nes ūgių skirtumas tarp jų labai pasikeitęs žmogaus nenaudai.

– Ką tu vėl nori sužinoti? – klausia durininkas. – Tu toks nepasotinamas.

– Juk visiems reikia įstatymo, – sako žmogus, – todėl nesuprantu, kaip čia yra, kad per tiek metų tiktai aš prašiausi įleidžiamas.

Durininkas supranta, kad tam žmogui jau atėjo paskutinioji, todėl surinka, kad jo žodžiai dar pasiektų ano blėstančią klausą:

– Čia daugiau niekas negalėjo prašytis, nes šis įėjimas buvo skirtas tik tau. Dabar einu jo užrakinti.

ŠAKALAI IR ARABAI

Mes nakvojome oazėje. Kelionės bendrai miegojo. Pro mane praėjo vienas arabas, aukštas ir baltas; jis buvo pašėręs kupranugarius ir ėjo gulti.

Aš kritau aukštielninkas į žolę; norėjau miegoti; bet negalėjau; gailus šakalo staugsmas; aš vėl atsisėdau. Ir tai, kas buvo taip toli, staiga priartėjo. Šakalų knibždynė aplink mane; matiniame aukse sublizgančios, užgęstančios akys; liekni kūnai, vikriai ir tolygiai judantys, tarsi paklusdami botagui.

Vienas priėjo prie manęs iš užnugario, prasispraudė pro pažastį, prisiglaudė, tarsi jam būtų reikėję mano šilumos, paskui atsistojo priešais ir prabilo, beveik akis į akį su manimi:

– Aš esu seniausias šių vietų šakalas ir džiaugiuosi galėdamas tave čia pasveikinti. Aš jau buvau beveik netekęs vilties, mat mes be galo ilgai tavęs laukiame; mano motina laukė ir jos motina, ir visų jų motinos iki pat visų šakalų motinos. Patikėk!

– Mane tai stebina, – pasakiau aš ir pamiršau uždegti malkas, paruoštas tam, kad savo dūmais baidytų šakalus, – labai stebiuosi tai girdėdamas. Aš visai atsitiktinai atvykau čia toli iš Šiaurės ir nesu nusiteikęs ilgai užtrukti. Ko gi jūs norite, šakalai?

Tarsi padrąsinti šio galbūt pernelyg malonaus atsakymo, jie glaudžiau apsupo mane; visi kvėpavo trumpai ir šnopuodami.

– Mes žinome, – prabilo vyriausiasis, – kad tu atvykęs iš Šiaurės, į tai ir dedame savo viltis. Ten yra proto, kurio čia,

tarp arabų, nerasi. Supranti, iš jų šalto pasipūtimo neišskelsi nė kibirkštėlės proto. Jie žudo žvėris ėdesiui, o dvėselieną niekina.

– Nekalbėk taip garsiai, – pasakiau, – čia pat miega arabai.

– Tu išties svetimšalis, – tarė šakalas, – kitaip žinotum, kad dar niekada per visą pasaulio istoriją joks šakalas nebijojo arabo. Kodėl mes turėtume jų bijoti? Ar neužtenka to, kad esame pasmerkti tarp tokių gyventi?

– Gali būti, gali būti, – pasakiau, – aš nesiimu spręsti apie tokius tolimus man dalykus; atrodo, jog jūsų nesantaika labai sena; ji, matyt, jūsų kraujyje; ir, matyt, baigsis tik krauju.

– Tu labai protingas, – pasakė senasis šakalas, ir visi šakalai ėmė dar tankiau kvėpuoti; jie kvėpavo sunkiai, nors stovėjo nejudėdami; slogus, kartais tik sukandus dantis pakenčiamas kvapas sklido iš jų snukių, – tu labai protingas; tai, ką sakai, atitinka mūsų seną mokymą. Taigi mes atimsim jų kraują, ir nesantaika baigsis.

– O! – vėl tariau aš karščiau, negu norėjau, – jie nepasiduos; jie būriais jus išguldys savo šautuvais.

– Tu nesupranti mūsų, – tarė jis, – nes mąstai kaip žmogus; taigi taip mąstoma ir toli Šiaurėje. Mes nesiruošiame jų žudyti. Tiek vandens net Nile nėra, kad paskui galėtume nusiplauti tokią nuodėmę. Mes juk vien juos gyvus pamatę bėgam šalin, į tyresnį orą, į dykumą, kuri todėl ir yra mūsų tėvynė.

Ir visi šakalai, prie kurių į tą laiką buvo prisidėję daugybė kitų, nuleido tarp priešakinių kojų galvas ir ėmė prausti jas letenomis; atrodė, tarsi jie būtų stengęsi nuslėpti pasibodėjimą, tokį baisų, kad aš įmanydamas būčiau peršokęs jų ratą ir pabėgęs.

– Taigi ką jūs ketinate daryti? – paklausiau ir norėjau atsistoti, bet negalėjau; du jauni žvėrys buvo iš užpakalio įsikibę į švarką ir marškinius; taigi buvau priverstas nejudėti.

– Jie laiko tavo šleifą, – rimtai paaiškino šakalas, – tai pagarbos ženklas.

– Tegu jie mane paleidžia! – sušukau gręždamasis tai į senį, tai į jauniklius.

– Žinoma, paleis, – tarė senis, – jeigu tu to nori. Tačiau turėsi truputį pakentėti, nes jie pagal paprotį giliai suleido dantis ir turi lėtai atleisti nasrus. Tuo tarpu išklausyk mūsų prašymą.

– Jūsų elgesys manęs tam nelabai nuteikia, – pasakiau aš.

– Atleisk už mūsų nevėkšliškumą, – pasakė jis, pirmą kartą pasitelkdamas į pagalbą verksmingą savo balso toną, – mes esame vargšai žvėrys, mes turime tiktai dantis, viskam, ką norime daryti, blogiui ir gėriui, mums lieka vien dantys.

– Ko gi tu nori? – paklausiau, tik truputį nuramintas.

– Pone, – sušuko jis, o visi šakalai sustaugė; tolumoje man tai skambėjo kaip melodija. – Pone, tu privalai padaryti galą nesantaikai, dalijančiai pasaulį į dvi dalis. Tokį kaip tu mūsų seniai apibūdino kaip tą, kuris tai padarys. Mes turime būti išvaduoti nuo arabų; turėti tinkamo kvėpuoti oro; nematyti jų iki pat horizonto; negirdėti gailaus, arabo skerdžiamo avino bliovimo; tegu ramiai dvesia visa, kas gyva; kad mes galėtume neskubėdami viską sugerti ir nuvalyti iki pat kaulų. Švaros, tik švaros mums reikia, – dabar visi ėmė raudoti, kūkčioti, – kaip tu iškenti šiame pasaulyje, kilni širdie, gardūs viduriai? Purvas yra jų baltumas; purvas yra jų juodumas; siaubas yra jų barzda, turi nusispjauti, pasižiūrėjęs į jų akių kampučius, o kai jie pakelia ranką, jų pažastyje atsiveria pragaras. Todėl, o pone, todėl, o brangus pone, savo visagalėmis rankomis, savo visagalėmis rankomis perkirpk šiomis žirklėmis jų gerkles!

Ir jam mostelėjus galva priėjo vienas šakalas, ant kurio ilties kabėjo mažos, senos surūdijusios siuvėjo žirklės.

– Pagaliau žirklės ir užteks! – sušuko karavano arabų vadas, priselinęs prie mūsų priešais vėją ir dabar užsimojęs savo milžinišku botagu.

Visi skubiai išsilakstė, tačiau tolėliau sustojo, glaudžiai sutūpė, ir buvo tiek daug, ir jie taip glaudžiai ir nejudėdami tupėjo, kad atrodė kaip siaura tvora, virš kurios blyksi žaltvykslės.

– Taigi, pone, tu pamatei ir išgirdai ir šį spektaklį, – pasakė arabas ir nusijuokė taip linksmai, kiek tai leido jo genties santūrumas.

– Tai tu žinai, ko nori tie žvėrys? – paklausiau aš.

– Aišku, pone, – atsakė jis, – tai juk niekam ne paslaptis; nuo to laiko, kai yra arabų, šios žirklės klajoja po dykumą ir klajos su mumis iki pasaulio pabaigos. Jos siūlomos kiekvienam europiečiui, kad atliktų didį darbą; kiekvienas europietis jiems atrodo tam pašauktas. Tie žvėrys turi beprotišką viltį; kvailiai jie, tikri kvailiai. Todėl mes juos mylime; tai mūsų šunys; gražesni už jūsiškius. Pasižiūrėk, naktį nudvėsė vienas kupranugaris, aš liepiau jį čionai atgabenti.

Priėjo keturi nešikai ir numetė priešais mus sunkią maitą. Vos tik ji atsidūrė ant žemės, šakalai ėmė kaukti. Tarsi kiekvienas būtų traukiamas virve, jie artėjo, stabčiodami, pilvais šluodami žemę. Jie užmiršo arabus, užmiršo pyktį, juos buvo pakerėjęs viską pamiršti verčiantis, stiprus negyvo kūno tvaikas. Vienas štai jau įsikibo į kaklą ir pirmu kandimu aptiko veną. Tarsi maža šėlstanti pompa, būtinai ir beviltiškai užsispyrusi užgesinti didelį gaisrą, taip tampėsi ir trūkčiojo kiekvienas jo kūno raumuo. Ir štai jau visi darė tą patį, apgulę maitą it kalnas.

Tada vadovas skaudžiu botagu pertraukė jiems skersai ir išilgai per nugaras. Jie pakėlė galvas; pusiau apsvaigę, pusiau bejėgiai; matė priešais save stovinčius arabus; šit gavo snukiais pajusti botago skonį; atšoko atgal ir pabėgėjo galiuką į šalį.

Tačiau kupranugario kraujas jau telkšojo ant žemės balomis, garavo, kūnas daugelyje vietų buvo smarkiai praplėštas. Jie negalėjo atsispirti; jie vėl prisėlino; vadovas vėl pakėlė botagą; aš nutvėriau jį už rankos.

– Tu teisus, pone, – pasakė jis, – tegu daro savo; be to, laikas kilti. Tu juos pamatei. Nuostabūs žvėrys, ar ne? Ir kaip jie neapkenčia mūsų!

KASYKLOS SVEČIAI

Šiandien pas mus buvo vyresnieji inžinieriai. Gavo kažkokį direkcijos pavedimą pradėti naujas štolnes ir nusileido į šachtą, kad atliktų pirmus matavimus. Kokie tie žmonės jauni ir kokie skirtingi! Jie laisvai augo, ir jau aiškiai justi jų anksti susiformavę charakteriai. Vienas, juodaplaukis, gyvas, taip visur ir griozdžia akimis. Antrasis, su bloknotu, eidamas braižo, dairosi aplink, lygina, užsirašinėja.

Trečiasis, susigrūdęs rankas į švarko kišenes, kad viskas ant jo net braška, eina pasitempęs; laikosi oriai; jo nekantrią, nesutramdomą jaunatvę rodo tik nuolatinis lūpų kramtymas.

Ketvirtasis neprašytas kažką aiškina trečiajam; jis mažesnis už aną, lapsi greta lyg gundytojas ir iškėlęs į viršų smilių vis dėsto apie viską, kas pakliūva į akis.

Penktajam, matyt, vyriausiam pagal rangą, nieko šalia nereikia; jis tai užbėga į priekį, tai atsilieka; ir visi prie jo derinasi; jis išblyškęs ir silpnas; jo akys įkritusios nuo atsakomybės; ir jis vis kelia susimąstęs prie kaktos ranką.

Šeštasis ir septintasis eina truputį susikūprinę, sukišę krūvon galvas, petys petin ir kažką jiems rūpima šnabždasi; jeigu čia būtų ne mūsų šachta ir ne mūsų štolnė žemės gelmėse, tai galėtum pamanyti, kad tie kaulėti, bebarzdžiai, bulvianosiai ponai yra jauni dvasininkai. Vienas vis tyliai juokiasi murkdamas kaip katinas; kitas irgi šypsodamasis vadovauja pokalbiui, laisvąja

ranka užduodamas jam kažkokį taktą. Kaip tvirtai tiedu ponai jaučiasi savo vietose ir kiek jau spėję, nepaisant savo jaunystės, nusipelnyti mūsų kasyklos labui, kad dabar, vykstant tokiai svarbiai apžiūrai, savo viršininko akyse gali ramiausiai varinėti pašalines kalbas arba bent jau tokias, kurios nėra susijusios su dienos užduotimi. O gal, nepaisant juoko ir tariamo išsiblaškymo, jie labai gerai pastebi, kas reikalinga. Mums sunku apie tokius ponus ką nors tiksliai pasakyti.

Kita vertus, vis dėlto negalima neigti, kad, pavyzdžiui, aštuntasis nepalyginamai daugiau užsiėmęs darbu už tuodu ir visus kitus čia esančius ponus. Jis viską turi paliesti ranka ir visur pabelsti plaktuku, kurį tai išsitraukia iš kišenės, tai vėl įsikiša. Kartais jis, nepaisydamas savo prašmatnaus kostiumo, atsiklaupia į purvą ir pabeldžia į žemę, paskui vėl, vien tiktai eidamas pro šalį, į sienas ir štolnės viršų. Kartą jis išsitiesė kiek ilgas ir guli nejudėdamas; mes pamanėme, kad atsitiko kas nors bloga; bet paskui staiga pašoko trūktelėjęs savo lieknu kūnu. Taigi vėl tiktai tyrinėjo. Mes tarėmės pažįstą savo kasyklą ir jos akmenis, ir mums nesuprantama, ką tas inžinierius taip tyrinėja.

Devintasis stumia priešais save kažką panašaus į vaikišką vežimėlį, kuriame sudėti matavimo prietaisai. Tai be galo brangūs aparatai, suvynioti į minkštutę vatą. Tą vežimėlį galėtų stumti tarnas, bet jam tai nepatikėta; čia reikia inžinieriaus ir jis tai, matyt, mielai daro. Jis čia, atrodo, jauniausias ir galbūt net nemoka naudotis visais aparatais, jis nenuleidžia nuo jų akių ir dėl to kartais atrodo, kad tuoj trenksis vežimėliu į sieną.

Bet yra dar vienas inžinierius, kuris eina greta vežimėlio ir neleidžia to padaryti. Jis, matyt, puikiai nusituokia apie aparatus ir, atrodo, yra tikrasis jų šeimininkas. Tarpais, nestabdydamas vežimėlio, paima kokio nors aparato dalį, pažiūri pro ją, atsuka arba prisuka, papurto ir pabeldžia į ją, prisideda prie ausies ir pasiklauso; ir pagaliau, vežimėlio stūmikui paprastai stovint,

labai atsargiai padeda tą mažą, iš tolo vos matomą daiktelį atgal į vežimėlį. Tas inžinierius truputį valdingas, tačiau toks yra tiktai dėl aparatų. Jam tylomis pamojus pirštu, mes turime per dešimt metrų nuo vežimėlio pasitraukti į šalį, net tenai, kur nėra kur trauktis.

Paskui tuodu ponus eina nieko neveikiantis tarnas. Ponai, kadangi tiek daug visko žino, aišku, seniai nusikratę bet kokio pasipūtimo, o tarnas jį, atrodo, susirinkęs. Laikydamas vieną ranką už nugaros, o kita priekyje glostydamas auksuotas savo livrėjos sagas ir ploną jos gelumbę, jis vis linksi tai į dešinę, tai į kairę, lyg mes būtume su juo sveikinęsi, o jis būtų atsakinėjęs, arba lyg būtų įsitikinęs, kad mes jam nusilenkėme, o jis iš savo aukštybių negalėtų to patikrinti. Aišku, kad mes jam nesilenkėme, ir vis dėlto, žiūrint į jį, atrodo, kad mūsų kasyklos direkcijos tarnas nemažas ponas. Jam už nugaros mes, aišku, juokiamės, bet ir griaustinio trenksmas nepriverstų jo atsigręžti, todėl jis mums vis dėlto lieka šiokia tokia mįslė.

Šiandien daugiau beveik nedirbame; pertrauka pernelyg užtruko; toks vizitas ilgam atitraukia nuo darbo. Pernelyg rūpi palydėti tuos ponus akimis į štolnės tamsą, kurioje jie visi dingsta. Be to, mūsų pamaina greitai baigiasi; mes nebepamatysime jų grįžtančių.

GRETIMAS KAIMAS

Mano senelis mėgo kartoti: „Gyvenimas toks trumpas! Dabar mano atmintyje jis taip susitraukęs krūvon, kad aš, pavyzdžiui, vargiai suprantu, kaip jaunas žmogus gali ryžtis joti į gretimą kaimą, nebijodamas – apie galimą nelaimę nekalbu, – kad net normalaus, visiškai laimingai besiklostančio gyvenimo tokiai kelionei toli gražu gali neužtekti.“

IMPERATORIAUS ŽINIA

Imperatorius – pasakojama – Tau, būtent Tau, pasigailėtinam bėdžiui, menkam nuo imperatoriškos saulės į tolimiausią nuošalę pasprukusiam šešėliui, kaip tik Tau imperatorius gulėdamas mirties patale pasiuntė žinią. Žygūnui jis liepė atsiklaupti prie lovos ir pašnabždėjo tą žinią į ausį; jis laikė ją tokia svarbia, kad liepė persakyti į ausį jam. Ir linktelėjęs galvą patvirtino, kad persakyta teisingai. Ir matant visiems jo mirties stebėtojams – visos trukdančios sienos nugriautos ir ant plačiai ir aukštai iškilusių atvirų laiptų ratu stovi imperijos didžiūnai, – visų jų akyse išsiunčia žygūną. Žygūnas tuojau leidžiasi kelionėn; tai tvirtas, ištvermingas žmogus; atkišdamas į priekį tai vieną, tai kitą ranką jis braunasi pro minią; jeigu sutinka pasipriešinimą, parodo sau į krūtinę, kur kabo saulės ženklas; jis lengvai kaip niekas kitas juda pirmyn. Tačiau minia tokia didelė; jai tiesiog nėra nei galo, nei krašto. Jeigu atsivertų laisvas laukas, jis skriste skirstų, ir netrukus tu išgirstum palaimingą jo kumščių beldimą į Tavo duris. Bet kaip jis veltui vargsta, užuot pabeldęs; vis tebesibrauna per vidinių rūmų menes; jis niekada jų nepereis; o jeigu ir pereis, tai nieko nelaimės; tada reikės prasibrauti laiptais žemyn; ir jeigu tai padarys, nieko nelaimės; tada jam reikės pereiti kiemus, o po tų kiemų aplink juos esančius antruosius rūmus; ir vėl laiptus ir kiemus; ir vėl rūmus; ir taip toliau tūkstantmečius; ir jeigu pagaliau ištrūks

pro išorinius vartus – tačiau taip niekada, o niekada nebus, – prieš jį pirmiausia atsivers sostinė, pasaulio vidurys, aukštai supiltas iš savo nuosėdų. Niekas iš čia neišeis, juo labiau su mirusiojo žinia. – Tačiau tu sėdi prie savo lango ir prasimanai ją, atėjus vakarui.

ŠEIMOS GALVOS RŪPESTIS

Vieni sako, kad žodžio „odradekas“ kilmė slaviška, ir bando tuo remdamiesi paaiškinti jo atsiradimą. Kiti vėl mano, kad jo kilmė vokiška, ir jis tiktai patyręs slavišką įtaką. Abu aiškinimai netvirti, ir tai, matyt, leidžia daryti išvadą, jog nė vienas nėra teisingas, juolab kad nė vienas neatskleidžia to žodžio prasmės.

Aišku, niekas nesiimtų tokių tyrimų, jeigu iš tiesų nebūtų tokio padaro, kurio pavadinimas „odradekas“. Iš pirmo žvilgsnio jis panašus į plokščią žvaigždės pavidalo siūlų ritę ir iš tiesų atrodo padengtas siūlais; tiesa, tai tik kažkokie sutraukyti, seni, suraišioti, tarpusavyje susipynę ir susivėlę įvairių rūšių ir spalvų siūlai. Tačiau tai ne vien ritė – iš žvaigždės vidurio išlindęs skersinis pagaliukas, o prie jo stačiu kampu prijungtas dar vienas. Pastarasis pagaliukas vienoje pusėje ir vienas žvaigždės kampas kitoje visam tam dariniui leidžia stovėti lyg ant dviejų kojų.

Peršasi mintis, jog anksčiau jis turėjo kažkokią tikslingą formą ir dabar yra tiesiog sulūžęs. Tačiau, atrodo, taip nėra; bent jau nesama tokių ženklų; niekur nematyti žymių ar lūžimo vietų, kurios ką nors tokio rodytų; visas tas darinys atrodo beprasmiškas, tačiau savaip išbaigtas. Daugiau apie jį, beje, negalima pasakyti, nes odradekas be galo judrus ir nesugaunamas.

Jis būna tai palėpėje, tai laiptinėje, tai koridoriuose, tai prieškambaryje. Kartais jo nematai ištisus mėnesius; tuomet,

matyt, būna persikėlęs į kitus namus; bet paskui vėl būtinai grįžta į mūsų. Kartais, kai išeini pro duris ir jis kaip tik būna prisiglaudęs apačioje prie turėklų, jį maga užkalbinti. Aišku, tada neduodi sunkių klausimų ir elgiesi su juo – pats jo mažumas taip verčia – kaip su vaiku. „Kuo tu vardu?“ – klausi jo. „Odradekas“, – atsako jis. „O kur tu gyveni?“ – „Pastovios gyvenamos vietos neturiu“, – atsako jis ir nusijuokia; tačiau tai toks juokas, kurį įmanoma išgauti be plaučių. Jis skamba maždaug kaip nukritusių lapų šnarėjimas. Tuo pokalbis paprastai baigiasi. Beje, net ir tokių atsakymų ne visada sulauki; dažnai jis ilgai tyli kaip medis, toks jis, atrodo, ir yra.

Aš veltui suku galvą, kas jo laukia. Argi jis gali numirti? Viskas, kas miršta, iš pradžių turi kažkokį tikslą, kažkokį užsiėmimą ir per tai nusidėvi; apie odradeką to nepasakysi. Vadinasi, ir po mano vaikų ir mano vaikų vaikų kojomis jis kada nors nusiris nuo laiptų, vilkdamas iš paskos siūlą? Jis, atrodo, niekam nekenkia; bet mintis, kad jis mane pergyvens, mane labai skaudina.

VIENUOLIKA SŪNŲ

Aš turiu vienuolika sūnų.

Vyriausiasis iš pažiūros labai neišvaizdus, bet rimtas ir protingas; nepaisant to, aš jo nelabai vertinu, nors kaip vaiką myliu ne mažiau už visus kitus. Jo vidus, manding, ribotas; jis nežiūri nei į dešinę, nei į kairę, nei į tolį; jo mintys visą laiką sukasi ratu ir, pasakyčiau, vietoje.

Antrasis gražus, lieknas, gerai sudėtas; į jį miela malonu žiūrėti, kai stovi fechtuotojo poza. Jis taip pat protingas, be to, matęs pasaulio; jis daug žino, ir dėl to net gimtinės gamta jam, atrodo, daugiau sako negu tiems, kurie niekur nėra buvę. Beje, šį pranašumą jis turi ne dėl to ir net nesvarbiausia dėl to, kad yra daug keliavęs, o daugiau dėl įgimto bruožo, gerai žinomo tiems, kurie bando mėgdžioti jo šuolius į vandenį – keli persivertimai ore ir drąsus, užtikrintas pasinėrimas. Drąsos ir noro jiems užtenka tiktai iki tramplino galo, paskui, užuot šokę, mėgdžiotojai staiga sustoja ir kaltai iškelia į viršų rankas. – Nepaisant to (tokiu sūnumi reikėtų tiktai džiaugtis), kai kas jame man nepatinka. Jo kairė akis truputį mažesnė už dešinę ir dažnai mirksi; menkas trūkumas, kas be ko, jis netgi pabrėžia jo būdą, be jo veidas neatrodytų toks ryžtingas, ir tie, kurie žino jo neprieinamą uždarą būdą, vargu ar priekaištaus jam dėl tos mažesnės mirksinčios akies. Tiktai man, tėvui, ji nepatinka. Mane, aišku, skaudina ne tas fizinis jo trūkumas, o

kažkoks jį atitinkantis dvasios netolygumas, kažkoks jo kraujyje klaidžiojantis nuodas, kažkoks nesugebėjimas įvykdyti man vienam regimą jo gyvenimo misiją. Tačiau, kita vertus, kaip tik tas bruožas mus artina; nes tas jo trūkumas yra visos mūsų šeimos trūkumas, šiame sūnuje pasireiškiantis ypač ryškiai.

Trečiasis sūnus toks pat gražus, tačiau tai ne tas grožis, kuris man patinka. Tai dainininko grožis: ryški burna; svajingos akys; galva, kuriai, kad išryškėtų, reikia drapiruotės; pernelyg išgaubta krūtinė; lengvai pakylančios ir pernelyg lengvai nusileidžiančios rankos; manieringos, nes nepajėgiančios nešti kojos. Be to, jo balsui trūksta skambumo; jis apgauna tik akimirką; priverčia žinovą suklusti; tačiau netrukus išsikvepia. Kitas galbūt tokį sūnų visiems kaišiotų panosėn, o aš linkęs laikyti šešėlyje; jis pats iš jo nesiveržia, bet ne todėl, kad žino savo trūkumus, o iš nekaltumo. Be to, jaučiasi svetimas mūsų laike; gimęs mūsų šeimoje, o jaučiąsis tarsi dar ir kitos šeimos, kurios amžiams netekęs, narys, todėl dažnai būna paniuręs ir niekas jo negali pralinksminti.

Mano ketvirtasis sūnus galbūt pats draugingiausias iš visų. Tikras savo meto vaikas, visiems suprantamas, abiem kojom stovi ant visiems bendros žemės, ir kiekvienas nori jam linktelėti galva. Galbūt tas bendras pripažinimas suteikia jo būdui kažkokio lengvumo, judesiams kažkokio laisvumo, jo sprendimams kažkokio nerūpestingumo. Kai kuriuos jo posakius maga kartoti ir kartoti, tiesa, tik kai kuriuos, nes apskritai jam vėlgi galima prikišti tą patį pernelyg didelį lengvumą. Jis panašus į žmogų, kuris stebėtinai lengvai pašoka, lyg kregždė perskrodžia orą vien tam, kad paskui kaip visiškas niekas nukristų į dulkes. Tokios mintys kartina man gyvenimą, žiūrint į šį sūnų.

Penktasis sūnus mielas ir geras; jis žadėjo daug mažiau, negu padarė; jis buvo toks nežymus, kad jo tiesiog nepastebėdavai;

tačiau kai ko gyvenime pasiekė. Jeigu manęs kas paklaustų, kaip, man būtų sunku atsakyti. Galbūt nekaltybei lengviau skverbtis per stichijas, siaučiančias šiame pasaulyje, ir jis iš-ties nekaltas. Galbūt pernelyg su kiekvienu malonus. Galbūt pernelyg. Prisipažinsiu: aš nekaip jaučiuosi, kai jį man giria. Juk nieko nėra lengviau, kaip girti tą, kuris taip vertas pagyrų, kaip mano sūnus.

Šeštasis mano sūnus bent jau iš pirmo žvilgsnio atrodo gi-lesnės prigimties už visus kitus. Melancholiškas ir kartu plepys. Todėl su juo nelengva. Jeigu pralaimi, nugrimzta į didžiausią neviltį, o jei laimi, tai neužsičiaupia, varo ir varo apie tai. Ta-čiau jame yra kažkokios pasiaukojamos aistros; kartais vidury šviesios dienos lyg apdujęs vaikšto plėšomas savo minčių. Jis neserga, priešingai, yra labai puikios sveikatos, tačiau kartais svirduliuoja, ypač tamsoje, tačiau apsieina be pagalbos, nepar-griūna. Galbūt dėl to kaltas jo fizinis išsivystymas – jis ne pagal savo metus aukštas. Todėl apskritai negražus, nors kai kas jame labai gražu, pavyzdžiui, rankos ir kojos. O kakta negraži; tiek oda, tiek kaulai atrodo kažkokie susiraukšlėję.

Septintasis sūnus man galbūt artimesnis už visus kitus. Žmonės jo prideramai neįvertino; nesupranta jo savotiško sąmojo. Aš jo nepervertinu; žinau, jis nėra kažin kas; jeigu pa-saulis turėtų vien tą trūkumą, kad nepakankamai vertina mano sūnų, jam nieko nebūtų galima prikišti. Tačiau mano šeimoje tas sūnus svarbus. Jame jungiasi nepasitenkinimo ir tradicijų gerbimo dvasia, bent jau man atrodo, kad jame tai susilieja į neatskiriamą visumą. Tiesa, jis pats mažiausiai išmano, ką su ta visuma daryti; ateities rato jis neišjudins, tačiau šis jo polinkis kažkuo žvalinantis, kažkuo viltingas; aš norėčiau, kad jis turėtų vaikų, o šie vėlgi vaikų. Deja, šis noras atrodo neįvykdomas. Dėl kažkokio man suprantamo, tačiau nepageidaujamo pasi-tenkinimo savimi, kuris, beje, sudaro puikią antitezę aplinkinių

vertinimui, jis amžinai šlaistosi vienas, nekreipia dėmesio į merginas ir nepaisant to niekada neliūdi.

Pats didžiausias mano rūpestis yra aštuntasis sūnus, nors aš, tiesą sakant, nežinau kodėl. Jis žiūri į mane kaip į svetimą, kai tuo tarpu aš jaučiuosi prie jo tvirtai tėviškai prisirišęs. Laikas daug ką užglaistė; tačiau anksčiau aš negalėjau apie jį ramiai galvoti. Jis eina savo keliais; yra nutraukęs su manimi bet kokius ryšius; ir, aišku, visur praeis su savo kieta makaule, mažu atletišku kūnu, tiktai jo kojos vaikystėje buvo silpnos, tačiau tai, matyt, jau praeitis. Anksčiau aš dažnai norėjau jį grąžinti atgal, paklausti, kaip jam sekasi, kodėl jis taip šalinasi tėvo ir ko iš tiesų siekia, bet dabar jis taip toli ir tiek laiko praėję, kad tegu viskas taip ir lieka, kaip yra. Esu girdėjęs, kad jis vienintelis iš mano sūnų augina barzdą; ji vargu ar jį puošia, tokį mažą.

Mano devintasis sūnus labai elegantiškas ir svajingų, moteris taip viliojančių akių. Jos tokios mielos, kad ir mane suviliotų, jei nežinočiau, jog užtenka vien drėgnos kempinės, kad nubrauktum tą nežemišką blizgesį. Tačiau tas berniukas ypatingas tuo, kad visai nenori ką nors sugundyti; jam užtektų visą gyvenimą gulėti ant kanapos ir eikvoti savo žvilgsnį spoksojimui į lubas arba, dar geriau, slėpti jį po vokais. Toje mėgstamoje padėtyje jis kalba mielai ir nekvailai; glaustai ir vaizdžiai; tačiau tik tam tikrose ribose; ir jeigu jas peržengia, o tai neišvengiama dėl jų siaurumo, jo kalbos pasidaro visiškai tuščios. Jas sustabdytum rankos mostu, jei turėtum vilties, kad jo mieguistos akys tą mostą pastebės.

Mano dešimtasis sūnus laikomas nenuoširdžiu. Aš nei visiškai neigsiu šią nuomonę, nei jai visiškai pritarsiu. Reikia tik pamatyti, kaip jis vaikšto su jo amžiui tarytum nebūdinga iškilme, su visada iki viršaus susagstytu surdutu, su sena, bet rūpestingai išvalyta juoda skrybėle, sustingusiu veidu, truputį atkištu į priekį smakru, sunkiai ant akių nuleistais vokais, o

kartais net su pridėtais prie burnos dviem pirštais, – ir būtinai pagalvosi – čia tai bent apsimetėlis! Bet reikia paklausyti, kaip jis kalba! Suprantamai, apgalvotai; trumpai ir aiškiai; nekantriai ir gyvai kirsdamas visus klausimus; su stebėtinu, savaime suprantamu ir linksmu pritarimu tam, kas vyksta aplinkui; su pritarimu, verčiančiu ištempti kaklą ir pakelti galvą. Daugelį žmonių, laikančių save dideliais išminčiais, dėl to, jų žodžiais, mano sūnaus išorė atstūmė, o kalbos paskui pritraukė. Bet yra ir tokių, kuriems jo išorė nedaro įspūdžio, o kalbos atrodo veidmainiškos. Aš, kaip tėvas, nenoriu spręsti, tačiau turiu prisipažinti, jog pastaroji nuomonė man atrodo įtikimesnė už ankstesnes.

Mano vienuoliktasis sūnus trapaus sudėjimo, jis galbūt silpniausias iš mano sūnų, tačiau tai apgaulingas silpnumas; mat kartais jis gali būti tvirtas ir ryžtingas, bet ir tokiomis akimirkomis silpnumas išlieka vyraujančiu jo bruožu. Tačiau tai ne gėdingas silpnumas, o tai, kas mūsų žemėje laikoma silpnumu. Argi, pavyzdžiui, ne silpnumas yra pasiruošimas nuskristi – juk tai ir svyravimas, ir netikrumas, ir plazdėjimas? Kažko tokio esama mano sūnuje. Tokios savybės tėvo, aišku, nedžiugina; juk jos aiškiai veda prie šeimos iširimo. Kartais jis žiūri į mane, lyg norėdamas pasakyti: „Aš tave pasiimsiu, tėvai!“ Ir aš galvoju: „Tu paskutinis, kuriam aš patikėčiau savo likimą.“ Ir jis man tarsi atsako žvilgsniu: „Ką gi, kad ir taip.“

Tokie tad mano vienuolika sūnų.

BROLŽUDYSTĖ

Paaiškėjo, kad nužudymas vyko šitaip:

Šmaras, žudikas, tos mėnesėtos nakties devintą valandą atsistoja ties kampu ten, kur Vezė, jo auka, iš gatvelės, kur buvo jo kontora, turėjo įsukti į gatvelę, kur jis gyveno.

Šaltas, visus šiurpinantis oras. O Šmaras buvo tiktai su plonu mėlynu kostiumu; be to, atsegtu švarku. Jis nejautė šalčio; ir visą laiką judėjo. Savo žudymo įrankį, pusiau durklą, pusiau virtuvinį peilį, laikė paruoštą, tvirtai suspaudęs rankoje. Pasižiūrėjo į jį mėnulio šviesoje; jo ašmenys blykstelėjo; bet Šmarui to neužteko; jis taip smogė juo į grindinio akmenis, kad pažiro žiežirbos; paskui, matyt, pasigailėjo; ir ėmė taisyti ašmenis braukydamas jais į bato padą lyg smuiko stryku, taip, stovėdamas ant vienos kojos, palinkęs į priekį, vienu metu klausėsi ir peilio braukymo į batą garso, ir to, kas vyksta toje lemtingoje gatvelėje.

Kodėl tai pakentė Paladė, kaimynas, viską matęs pro gretimo namo trečio aukšto langą? Kas supras tą žmogišką sielą! Pasikėlęs apykaklę, susiveržęs ant didelio pilvo chalatą, purtydamas galvą, jis žiūrėjo žemyn.

O už penkių namų, kitoje gatvės pusėje, ponia Vezė, užsimetusi ant naktinių marškinių lapės kailinius, dairosi savo vyro, šįvakar neįprastai užtrukusio darbe.

Pagaliau suskamba Vezės kontoros durų skambutis, pernelyg garsiai kaip durų skambučiui, jis nuaidi per visą miestą, pakyla į dangų, ir Vezė, uolus nakties darbininkas, išeina į lauką, dar nematomas anoje gatvelėje, bet jau paskelbęs apie savo išėjimą skambučiu; ir šaligatvis ima skaičiuoti jo ramius žingsnius.

Paladė gerokai persisveria pro langą; kad tik ko nors nepražiopsotų. Ponia Vezė, nuraminta skambučio, užtrenkia langą, jo stiklas suskamba. O Šmaras atsiklaupia; kadangi visa kita kol kas dar uždengta, veidu ir rankomis jis prisiglaudžia prie akmenų; ten, kur viskas šąla, Šmarui karšta.

Kaip tik prie sienos, skiriančios gatveles, Vezė sustoja, tiktai barzda jau išlindusi iš už kampo. Akimirkos užgaida. Jo žvilgsnį patraukė nakties dangus, tamsiai mėlynas ir auksinis. Jis nerūpestingai pasitaiso plaukus kilstelėdamas skrybėlę; niekas ten viršuje nesujuda, kad praneštų jam apie artimiausią ateitį; viskas lieka savo beprasmiškose nesuvokiamose vietose. Ir iš esmės visai protinga, kad Vezė eina toliau, bet jis eina ant Šmaro peilio.

– Veze! – surinka Šmaras, jis stovi pasistiebęs, ranką iškėlęs į viršų, peilį pakreipęs žemyn. – Veze! Veltui laukia Julija!

Ir iš dešinės į kaklą, ir iš kairės į kaklą ir trečiąsyk giliai į pilvą smeigia Šmaras. Vandens žiurkė, perpjauta, išleidžia panašų garsą kaip Vezė.

– Viskas! – sako Šmaras ir meta į gretimo namo sieną peilį, tą nereikalingą kruviną balastą. – Ak, ta žudymo palaima! Palengvėjimo ir įkvėpimo jausmas bėgant svetimam kraujui! Veze, senas nakties šešėli, drauge, sugėrove, tu geriesi į tamsų gatvės dugną. Kodėl tu neesi vien kraujo pripildyta pūslė, kuri sprogusi išnyksta be pėdsako! Bet ne viskas būna, kaip nori, ne visos gražiausios svajonės išsipildo, tavo sunkūs palaikai guli čia, jau neprieinami spyriams. Ką gi reiškia tavo nebylus klausimas?

Paladė, springdamas savo kūno nuodais, išlekia pro dvivėres duris.

– Šmarai! Šmarai! Aš viską mačiau, niekas neliko nepastebėta.

Paladė ir Šmaras tiriamai žiūri į vienas kitą. Paladė triumfuoja, Šmarui darosi nejauku.

Ponia Vezė, apsupta kaimynų, pasenusiu nuo siaubo veidu pribėga prie jų. Jos kailiniai atsilapoję, ji priglunda prie Vezės, jos vienmarškinis kūnas priklauso jam, jos lyg kapinių veja abu apdengę kailiniai priklauso miniai.

Šmaras, dusdamas nuo gerkle kylančio mirtino blogumo, įsikniaubia į petį policininkui, kuris jį skubiai veda šalin.

SAPNAS

Jozefas K. susapnavo:

Buvo graži diena ir K. panoro pasivaikščioti. Bet vos tiktai žengęs porą žingsnių atsidūrė kapinėse. Ten buvo daug visokių labai įmantrių, nepraktiškai vingiuotų takelių, tačiau žengęs ant vieno iš jų, jis ėmė greitai juo slysti pirmyn, tarsi nešamas sraunios srovės. Jau iš tolo jo akį patraukė šviežias kapo kauburys, ties kuriuo panoro sustoti. Tas kauburys tarsi traukė jį, ir jam rūpėjo kuo greičiau prie jo atsidurti. Tarpais jis išnykdavo iš akių, nes jį užstodavo vėliavos, besiplaikstančios ir viena į kitą besiplakančios vėliavos; vėliavnešių jis nematė, tačiau atrodė, jog ten šventiškai gyva.

Vis dar tebežvelgdamas į tolį, jis staiga pamatė tą patį kauburį visai šalia, prie takelio, jau vos ne už savęs. Jis greitai šoko į žolę, bet vos tiktai koja atsispyrė nuo tolyn bėgančio takelio, jis neteko pusiausvyros ir parpuolė kaip tik priešais kauburį ant kelių. Už kapo stovėjo du vyrai ir laikė ore paminklinę lentą; pamatę K., jie įsmeigė ją į žemę, ir ji liko stovėti kaip įmūryta. Tada iš už krūmo išlindo trečias, kurį K. tuojau palaikė dailininku. Jis buvo tiktai su kelnėmis ir nerūpestingai užsagstytais marškiniais; ant galvos turėjo aksominę beretę; rankoje laikė paprastą pieštuką ir jau eidamas braižė ore kažkokias figūras.

Tuo pieštuku ėmė braižyti plokštės viršų; plokštė buvo labai aukšta, jam net nereikėjo pasilenkti, nebent tiktai pasiduoti

į priekį, nes trukdė tarp jo ir plokštės esantis kauburys, ant kurio jis nesiryžo lipti. Tad taip jis ir stovėjo – ant pirštų galų ir remdamasis kaire ranka į plokštę. Jam kažkokiu ypatingu būdu pavyko paprastu pieštuku išgauti jame auksines raides; jis parašė: „Čia ilsisi...“ Kiekviena raidė buvo ryški ir graži, giliai įrėžta ir iš gryno aukso. Parašęs tuos du žodžius jis atsigręžė atgal į K.; K., labai godžiai sekęs, kas rašoma, beveik nekreipė dėmesio į dailininką ir žiūrėjo tiktai į akmenį. Ir dailininkas vėl ėmėsi darbo, bet jam nesisekė, kažkas trukdė, jis nuleido pieštuką ir vėl atsigręžė į K. Dabar ir K. pažvelgė į dailininką ir pamatė, kad jis labai sutrikęs, bet negalėtų pasakyti, kodėl taip yra. Visas ankstesnis jo gyvenimas buvo išnykęs. K. dėl to irgi sutriko; jie pasikeitė bejėgiais žvilgsniais; atrodė, kad tarp jų iškilo bjaurus nesusipratimas, kurio nė vienas negali pašalinti. Čia visai nelaiku ėmė skambėti mažas kapinių koplyčios varpas; dailininkas pamojavo iškelta ranka, ir jis nutilo. Tačiau po valandėlės vėl suskambo; šįsyk labai tyliai ir tuojau vėl nutilo, be jokio raginimo; atrodė, lyg jis tiktai būtų bandęs balsą. Dailininko nesėkmė taip sugraudino K., kad jis ėmė raudoti ir ilgai kūkčiojo, užsidengęs veidą rankomis. Dailininkas palaukė, kol K. nusiramins, ir tada ryžosi, nematydamas kitos išeities, rašyti toliau. Pirmas trumpas jo brėžis K. buvo tarsi išganymas, tačiau dailininkas aiškiai dirbo tarsi per jėgą – jam nebesisekė taip gražiai rašyti, o svarbiausia, atrodo, pasibaigė auksas, brėžis išėjo blyškus ir negrabus, tiktai raidė labai didelė. Tai buvo „J“, liko tiktai ją pabaigti, kai dailininkas piktai spyrė į kapo kauburį, ir žemė pažiro į šalis. K. pagaliau jį suprato; prašyti, kad atleistų, buvo jau vėlu; jis įsirausė į žemę visais dešimčia pirštų, ir nesutiko beveik jokio pasipriešinimo; viskas atrodė iš anksto paruošta; kauburys padarytas tiktai dėl akių; po plonu žemės sluoksniu atsivėrė didelė duobė statmenais kraštais, į kurią K. nugrimzdo, apverstas ant nugaros švelnios tėkmės. Kai

jį jau apgaubė neperžvelgiama tamsa ir tiktai galva dar buvo pakelta ant ištempto kaklo, akmenį viršuje jau puošė riebios jo vardo raidės.

Sužavėtas to vaizdo K. pabudo.

PRANEŠIMAS AKADEMIJAI

Aukštieji akademijos ponai!

Jūs suteikėte man garbę paragindami pateikti akademijai pranešimą apie mano ankstesnį beždžionišką gyvenimą.

Deja, negaliu įvykdyti jūsų prašymo. Beveik penkeri metai skiria mane nuo beždžionystės, kalendoriškai tai galbūt trumpas laiko tarpas, tačiau be galo ilgas, kad įveiktum šuoliais, kaip tai padariau aš, kartais padedamas puikių žmonių, klausydamas jų patarimų, lydimas orkestro muzikos, tačiau apskritai vienas, nes visa palyda, vaizdžiai kalbant, buvo toli už barjero. Man nieko nebūtų pavykę pasiekti, jeigu būčiau atkakliai laikęsis praeities, jaunystės prisiminimų. Svarbiausias mano priesakas buvo atsikratyti bet kokio užsispyrimo; aš, laisva beždžionė, susitaikiau su savo jungu. Tačiau, kita vertus, per tai nuo manęs vis labiau tolo atsiminimai. Iš pradžių – jeigu žmonės būtų norėję – būčiau galėjęs grįžti į savo praeitį per tokio pločio vartus kaip visą žemę gaubiantis dangus, tačiau sulig kiekvienu mano priverstinės raidos šuoliu jie vis žemėjo ir siaurėjo; aš vis geriau ir jaukiau jaučiausi žmonių pasaulyje; uraganas, pūtęs man į nugarą iš praeities, vis labiau rimo: šiandien iš jo liko tik vėjelis, vėsinantis mano padus; ir plyšys tolumoje, per kurį jis eina ir per kurį aš kažkada atėjau, pasidarė toks mažas, kad aš, jei apskritai užtektų jėgų ir valios ligi jo nubėgti, likčiau be kailio besistengdamas pro jį pralįsti. Atvirai šnekant, nors ir

labai mėgstu apie tai vaizdžiai kalbėti, jūsų beždžioniškosios praeities periodas, ponai, nebus tolimesnis už manišką. Ir padus jis kutena visiems, vaikštantiems šia žeme: tiek mažoms šimpanzėms, tiek dideliems achilams.

Tačiau labai siaura prasme aš galbūt galiu įvykdyti jūsų prašymą ir net su dideliu malonumu tai padarysiu. Pirmiausia ko aš išmokau, buvo paduoti ranką; rankos padavimas rodo nuoširdumą; tad leiskite šiandien, kai esu pasiekęs savo gyvenimo zenitą, atvirai pasisakyti apie tą pirmą rankos padavimą. Akademijai tai nebus labai svarbu ir toli gražu neduos to, ko iš manęs tikimasi ir ko aš, kad ir turėčiau geriausių norų, negaliu pasakyti, – bet vis dėlto nurodys svarbiausias gaires, kaip buvusi beždžionė prasiskverbė į žmonių pasaulį ir jame įsitvirtino. Tačiau, aš, žinoma, viso to, ką sužinosite, nepasakočiau, jei visiškai nepasitikėčiau savim ir jeigu vieta varjetė scenose man nebūtų garantuota.

Aš esu kilęs iš Aukso Kranto. Kalbėdamas apie savo pagavimą, esu priverstas remtis kitų pasakojimais. Hagenbeko firmos ekspedicija – su jos vadovu aš, beje, paskui esu išgėręs ne vieną butelį gero raudonojo vyno – laukė pasaloje pakrantės krūmuose, kai aš vakare sykiu su būriu beždžionių atbėgau prie girdyklos. Jie šovė, ir man vieninteliam kliuvo; buvau sužeistas dviem kulkomis.

Viena kliudė skruostą; ta žaizda buvo lengva, tačiau paliko raudoną pliką randą, davusį man bjaurų, visiškai netinkantį, tiesiog beždžioniškai sugalvotą Raudonojo Pėterio vardą, tarsi nuo seniai nudvėsusio, kai kur žinomo, dresuoto beždžionės Pėterio skirčiausi tik ta raudona skruosto dėme. Tačiau tai tarp kitko.

Antra kulka įsmigo žemiau klubo. Žaizda buvo sunki, tai ji kalta, kad aš ir šiandien truputį šlubuoju. Neseniai skaičiau straipsnį vieno iš tų dešimties tūkstančių šunsnukių, kurie

puldinėja mane laikraščiuose: girdi, mano beždžioniška prigimtis dar ne visiškai pergalėta; tai rodąs tas faktas, kad atėjus lankytojams aš mėgstąs nusimauti kelnes ir demonstruoti sužeidimo vietą. Tam tipui reikėtų po vieną nutraukti visus tos rankos, su kuria rašė, pirštus. Aš, aš galiu nusimauti kelnes prieš ką noriu; juk tada nieko daugiau nepamatysi, tiktai išpuoselėtą kailį ir randą, likusį – šiuo konkrečiu atveju pavartosiu šį žodį, tik prašau mane teisingai suprasti, – po to niekšiško šūvio. Viskas aiškiai matyti; man nėra ko slėpti; kai reikia ginti tiesą, kiekvienas, siekiantis didžių tikslų, pamiršta gražias manieras. O jeigu tas rašeiva atėjus svečiui nusimautų kelnes, viskas, žinoma, atrodytų kitaip, ir aš jam patarčiau nuo to susilaikyti. Tad tegu jis atstoja nuo manęs su savo pamokymais!

Po tų šūvių aš atsikvošėjau narve Hagenbeko garlaivio tarpudenyje – čia po truputį prasideda mano paties prisiminimai. Tai buvo ne keturių, o trijų sienų narvas, ketvirtąją atstojo dėžė, prie kurios buvo pritvirtintos anų grotos. Narvas buvo per žemas atsistoti ir per siauras atsisėsti. Todėl aš tupėjau sulenktais, amžinai drebančiais keliais, beje, matyt, todėl, kad iš pradžių nenorėjau nieko matyti ir visą laiką geidžiau tik tamsos, buvau atsigręžęs į dėžę, ir grotų virbai man rėžėsi į nugarą. Manoma, kad iš pradžių taip laikyti laukinius žvėris yra geriausia, ir šiandien, remdamasis savo patirtimi negaliu nuneigti, kad žmogaus požiūriu tai tiesa.

Tačiau tada taip nemaniau. Pirmą kartą gyvenime neturėjau išeities, bent jau tiesioginės; tiesiai prieš mane buvo dėžė tvirtai suleistomis lentomis. Tiesa, tarp jų buvo vienas plyšys, kurį pastebėjęs sukaukiau iš kvailo džiaugsmo, tačiau pro jį net negalėjau prakišti uodegos ir neįstengiau praplatinti, panaudojęs visą savo beždžionišką jėgą.

Kaip vėliau teko girdėti, aš labai mažai triukšmavau, ir iš to buvo padaryta išvada, kad arba greitai nusibaigsiu, arba, jeigu

įstengsiu išgyventi pirmą, kritišką metą, labai gerai pasiduosiu dresūrai. Aš išgyvenau tą metą. Duslus kūkčiojimas, skausmingas blusinėjimasis, tingus kokoso riešuto laižymas, galvos daužymas į dėžės sieną, liežuvio rodymas, kai kas arčiau prieidavo, buvo pirmieji mano naujo gyvenimo užsiėmimai. Tačiau kad ir ką dariau, mane buvo apėmęs vienas jausmas: išeities nėra. Tuometinius savo beždžioniškus jausmus šiandien, žinoma, galiu perduoti tik žmogiškais žodžiais ir jais perduodu, ir nors negaliu pasiekti pirmykštės beždžioniškos tiesos, ji yra netoli, tuo galima neabejoti.

Iki tol turėjau tiek daug išeičių, o dabar jokios. Aš atsidūriau akligatvyje. Jeigu mane būtų prikalę, mano laisvė nuo to nė kiek nebūtų sumažėjusi. O kodėl? Kiek nori draskykis kojų tarpupirščius, vis tiek nesuprasi. Spausk nugara virbus, kad jie tave beveik perpjautų perpus, vis tiek nesuprasi. Aš neturėjau išeities, bet reikėjo ją rasti, kitaip negalėjau gyventi. Amžinai priešais matydamas tą dėžę, būčiau tikrai nudvėsęs. Tačiau beždžionėms Hagenbeko garlaivyje privalu būti priešais dėžės sieną – todėl lioviausi buvęs beždžionė. Aiški, puiki išvada, prie kurios kažkaip priėjau savo pilvu, mat beždžionės mąsto pilvu.

Bijau, kad jūs neteisingai suprasite, ką aš laikau išeitim. Tą žodį aš vartoju pačia paprasčiausia ir tiesiausia prasme. Ir sąmoningai nesakau „laisvė". Aš turiu galvoje ne tą didų visiškos laisvės jausmą. Kaip beždžionei jis man galbūt buvo pažįstamas, ir aš esu sutikęs žmonių, kurie tokios laisvės trokšta. Kai dėl manęs, aš nei tada, nei šiandien nereikalavau laisvės. Tarp kitko: dėl laisvės žmonės pernelyg dažnai apsigaudinėja. Ir tiek laisvė, tiek nusivylimas ja laikomas vienu iš kilniausių jausmų. Dažnai varjetė prieš savo pasirodymą palubėje ant trapecijos matydavau kokią nors artistų porą. Jie siūbuodavosi, supdavosi, šokinėdavo; lėkdavo vienas kitam į rankas, vienas

dantimis laikydavo kitą už plaukų. „Ir tai yra žmonių laisvė, – galvodavau aš, – savavalis judėjimas." Koks pasityčiojimas iš šventos prigimties! Bet koks pastatas sugriūtų nuo beždžionijos juoko, išvydus tokį vaizdą.

Ne, laisvės aš nenorėjau. Tiktai išeities; dešinėj, kairėj, kur nors; neturėjau jokių kitų norų; tegu išeitis bus ir tariama; mano noras mažas, todėl ir nusivylimas nebus didelis. Žengti žingsnį į priekį, į priekį! Kad tik nestovėčiau iškeltomis rankomis, prispaustas prie dėžės sienos.

Šiandien man aišku: jei ne didžiulė vidinė ramybė, aš niekada nebūčiau ištrūkęs. Iš tiesų, jei ne ramybė, užplūdusi mane po kelių dienų ten, laive, aš galbūt nieko nebūčiau pasiekęs. Tačiau kita vertus, už ją, matyt, turiu būti dėkingas laivo žmonėms.

Tai vis dėlto buvo geri žmonės. Aš su malonumu ir dabar prisimenu jų sunkius žingsnius, aidėjusius man snūduriuojant. Jie buvo įpratę viską daryti labai lėtai. Jei kuris norėdavo pasitrinti akis, keldavo ranką taip, lyg prie jos būtų pririštas sunkiausias svarstis. Jų pokštai būdavo šiurkštūs, bet nuoširdūs. Juokas visuomet buvo sumišęs su grėsmingu, tačiau nieko nereiškiančiu kosuliu. Visuomet jie turėdavo burnoje ką nors išspjauti ir spjaudavo kur pakliūdavo. Visuomet skųsdavosi, kad mano blusos peršoka ant jų, tačiau ant manęs dėl to niekada labai nepykdavo; mat žinojo, kad mano kailyje blusos veisiasi ir kad jos šokinėja; ir su tuo reikia taikstytis. Turėdami laisvo laiko, keli kartais susėsdavo aplink mane pusračiu; jie beveik nekalbėdavo, tiktai tarpais ką nors vienas kitam sumurmėdavo; išsitiesę ant dėžių rūkydavo pypkes; ir plekšnodavosi per kelius man vos tiktai krustelėjus; kartais kuris nors paimdavo pagalį ir kasydavo man tas vietas, kur man patikdavo. Jeigu šiandien kas pakviestų plaukti tuo laivu, tai aš, žinoma, nesutikčiau, bet pripažįstu ir tai, kad jo tarpudenį prisimenu ne vien nemaloniai.

Ramybė, apėmusi mane tarp tų žmonių, visų pirma saugojo nuo bandymų bėgti. Šiandien man atrodo, kad aš bent jau nutuokiau, jog turiu rasti išeitį, jeigu noriu likti gyvas, tačiau ta išeitis neturi būti susijusi su bėgimu. Aš nebežinau, ar galėjau pabėgti, bet manau, kad taip; beždžionei visuomet turi būti įmanoma pabėgti. Dabar mano dantys tokie, kad turiu jau saugotis krimsdamas paprasčiausius riešutus, o tada tikrai būčiau ilgainiui įstengęs perkrimsti durų spyną. Tačiau nė nebandžiau. Ką tuo būčiau pasiekęs? Mane būtų vėl sugavę, vos tik iškišusį į lauką galvą, ir įgrūdę į dar bjauresnį narvą; arba gal būčiau spėjęs nepastebėtas prasmukti pas kitus žvėris, pavyzdžiui, pas smauglius, ir uždusęs jų glėbyje; arba gal man būtų pavykę nusigauti iki denio ir peršokti turėklus, tada būčiau valandėlę pasisupęs vandenyno paviršiuje ir prigėręs. Beviltiška! Aš nesvarsčiau taip žmogiškai, tačiau, veikiamas aplinkos, elgiausi taip, lyg būčiau svarstęs.

Nesvarsčiau, bet, matyt, viską ramiai stebėjau. Mačiau, kaip tie žmonės vaikšto po laivą, vis tais pačiais veidais, kartodami tuos pačius judesius, dažnai man atrodydavo, kad matau vieną ir vis tą patį žmogų. Jis arba jie vaikšto laisvai. Man ėmė šmėkščioti prieš akis didis tikslas. Niekas man nežadėjo, kad grotos bus pakeltos, jeigu pasidarysiu toks kaip jie. Niekas nieko nežada, jeigu siekiai atrodo neįmanomi. Tačiau jeigu jie vis dėlto pasirodo įmanomi, tai paskui ir pažadų atsiranda kaip tik ten, kur jų anksčiau nesitikėjai. Beje, tų žmonių gyvenimas manęs niekuo labai neviliojo. Jeigu mane būtų viliojusi pirma minėta laisvė, aš tikrai būčiau pasirinkęs vandenyną, o ne išeitį, įžvelgiamą drumstose tų žmonių akyse. Kas be ko, aš tik ilgai juos stebėjęs pradėjau galvoti apie tokius dalykus, taigi vien kaupiami stebėjimai teikė mano siekiams tam tikrą kryptį.

Kaip lengva buvo pamėgdžioti žmones. Spjaudytis išmokau jau pirmomis dienomis. Ir mes spjaudydavomės į veidus:

skirtumas tik tas, kad aš paskui savo veidą nusilaižydavau, o jie ne. Pypkę netrukus rūkiau kaip senis; o jeigu dar pagrūsdavau pirštu tabaką jos galvutėje, tai visas tarpudenis leipdavo iš laimės; tiktai skirtumo tarp tuščios ir prikimštos pypkės ilgai nesupratau.

Sunkiausia buvo priprasti prie degtinės. Jos kvapas mane pykino; stengiausi kaip įmanydamas; tačiau reikėjo kelių savaičių, kad pergalėčiau save. Į šias mano vidines kovas žmonės kažkodėl žiūrėjo rimčiau negu į visa kita manyje. Aš jau nebeskiriu tų žmonių, tačiau vienas, pamenu, vis ateidavo, vienas arba su draugais, dieną ir naktį, įvairiu metu, atsistodavo priešais mane su buteliu ir imdavo mokyti. Jis nesuprato manęs, jis norėjo įspėti mano būties mįslę. Lėtai atkimšdavo butelį ir žiūrėdavo į mane, sekdamas, ar aš supratau; prisipažįstu, aš visuomet spoksodavau su pašėlusiu instinktyviu dėmesiu; tokio mokinio joks mokytojas niekur neras; atkimšęs butelį, jis pakeldavo jį prie burnos; aš įsmeigdavau akis į jo gurklį; jis linkteldavo, patenkintas manimi, ir prisidėdavo butelį prie lūpų; aš, nekantraudamas ir neturėdamas vilties jam prilygti, apsiteršiau narve, ir tai jį vėl labai pradžiugindavo; ir jis atkišdavo butelį į priekį, plačiu mostu prinešdavo prie lūpų ir išgerdavo, pernelyg demonstratyviai atsilošęs, vienu atsikvėpimu. Aš, išsekęs nuo to, ką mačiau, nebegalėdavau daugiau žiūrėti ir stovėdavau bejėgiškai pakibęs ant grotų, o jis, baigęs teorinę pamokos dalį, glostydavosi pilvą ir šaipydavosi.

Tada prasidėdavo praktinė dalis. Bet ar aš nebūdavau pakankamai išsekęs nuo teorinės? Aišku, kad taip. Bet ką padarysi. Todėl kaip išmanydamas imdavau atkištą butelį; drebėdamas ištraukdavau kamštį; kai tai pavykdavo, pamažu atsirasdavo jėgų; pakeldavau butelį, ir mane jau sunkiai galėjai atskirti nuo mokytojo; prisidėdavau jį prie lūpų ir – ir mesdavau su pasibjaurėjimu į šalį, nors jis būdavo tuščias ir tik dvokdavo degtine,

nuliūdindamas savo mokytoją, pats dar labiau nuliūsdamas; nei jo, nei manęs netenkino tai, kad numetęs butelį neužmiršdavau dailiai pasiglostyti pilvą ir išsišiepti.

Pamokos dažnai taip ir baigdavosi. Tačiau savo mokytojo garbei turiu štai ką pasakyti: jis ant manęs nepykdavo; tiesa, kartais prikišdavo prie kailio degančią pypkę ir laikydavo, kol kur nors, sunkiai pasiekiamoje vietoje imdavo rūkti, bet paskui vėl užgesindavo savo milžiniška gera ranka; jis nepykdavo ant manęs, suprasdavo, kad mes toj pačioj pusėj kaunamės su mano beždžioniška prigimtimi ir kad mano dalia sunkesnė.

Užtat kaip paskui džiaugėmės abu, kai vieną vakarą didelio žiūrovų būrio akyse – matyt, buvo kokia nors šventė, nes grojo gramofonas ir tarp jūreivių vaikščiojo karininkas, – paslapčiom nutvėriau netyčia priešais narvą paliktą degtinės butelį, žiūrovų vis įdėmiau stebimas ištraukiau kamštį, prisidėjau prie burnos ir nedelsdamas, nesiraukydamas, kaip prityręs gėrėjas, užvertęs į viršų apvalias akis, judindamas gurklį, tikrų tikriausiai jį ištuštinau; ir jau nebe kaip į kampą užspeistas, o kaip tikras meistras numečiau šalin; tiesa, užmiršau pasiglostyti pilvą; užtat, paklusdamas neįveikiamam norui, kadangi buvau tarsi kažkieno verčiamas, kadangi man sukasi galva, trumpai tariant, riktelėjau „sveiki!“, riktelėjau žmogiškai, sulig tuo peršokau į žmonių bendriją ir jos atsaką: „Tik pamanykit, jis kalba!“ Tai pajutau kaip bučinį visu savo prakaitu trykštančiu kūnu.

Kartoju: man visai nerūpėjo mėgdžioti žmones; aš juos mėgdžiojau todėl, kad ieškojau išeities, vien todėl. Ir ta pergalė man dar mažai ką davė. Balsą tuojau vėl praradau; jį atgavau tik po kelių mėnesių, o bjaurėtis degtine ėmiau dar labiau. Tačiau kryptį vis dėlto pasirinkau galutinai.

Kai Hamburge buvau atiduotas pirmam dresuotojui, greitai supratau, kad prieš mane dvi galimybės: zoologijos sodas arba varjetė. Aš nesvyravau. Tariau sau: dėk visas pastangas, kad

pakliūtum į varjetė: tai išeitis, zoologijos sodas – tik naujas narvas; jeigu į jį pakliūsi, būsi žuvęs.

Ir aš mokiausi, ponai. Ak, kai reikia, tai mokaisi; kai nori rasti išeitį, tai mokaisi; mokaisi nieko nepaisydamas. Pats save paragindamas bizūnu; kruvinai susičaižydamas, jeigu bent kiek ožiuodavausi. Beždžioniška prigimtis iš manęs kūliais išdulkėjo ir dingo, mano mokytojas nuo to vos pats nesubeždžionėjo, netrukus turėjo liautis mane mokęs ir atsidūrė ligoninėje. Laimė, netrukus iš jos grįžo.

Man reikėjo daug mokytojų, net kelių vienu metu. O kai labiau įtikėjau savo gabumais, kai visuomenė pastebėjo mano pažangą ir ateitis ėmė šviesėti, pats ėmiau samdytis mokytojus, susodindavau juos penkiuose kambariuose ir mokydavausi pas visus, be perstogės lakstydamas iš vieno kambario į kitą.

Ak, toji pažanga! Tas mokslo spindulių skverbimasis iš visų pusių į bundančias smegenis! Nesiginu: tai mane džiugino. Bet ir prisipažįstu: aš nepervertinau savo pasiekimų jau tada, o juo labiau šiandien. Didžiausiomis, kokių ligšiol žemėj niekas neįdėjo, pastangomis, pasiekiau vidutinio europiečio lygį. Apskritai tai galbūt nieko nereiškia, tačiau vis dėlto yra šis tas, nes padėjo man išlįsti iš narvo ir rasti šią ypatingą išeitį, išėjimą į žmonių visuomenę. Yra toks puikus vokiškas posakis: įlįsti į krūmus; aš taip ir padariau – įlindau į krūmus. Aš neturėjau kito kelio, niekada nereikia pamiršti, kad į laisvę man kelio nebuvo.

Atsigręždamas į savo nueitą kelią ir tą tikslą, kurį sau kėliau, aš nei džiaugiuosi, nei liūdžiu. Susikišęs rankas į kišenes, pasistatęs ant stalo vyno butelį, pusiau gulom, pusiau sėdom kiūtau supamojoje kėdėje ir žiūriu pro langą. Jeigu ateina svečias, aš priimu jį kaip pridera. Mano impresarijus sėdi prieškambaryje; kai paskambinu, jis ateina ir išklauso, ką pasakau. Vakarais beveik visuomet pasirodau scenoje ir turiu tokį pasisekimą,

kad geresnio vargu ar galima tikėtis. Kai vėlai naktį grįžtu iš banketų, mokslinių draugijų, malonių pobūvių, namie manęs laukia maža pusiau dresuota šimpanzė, ir aš ja beždžioniškai pasidžiaugiu. Dienomis jos nenoriu matyti; mat jos žvilgsnyje atsispindi sutrikusio dresuoto žvėries pamišimas; jį matau tik aš, bet negaliu jo pakęsti.

Apskritai aš vis dėlto pasiekiau, ko norėjau. Negalima pasakyti, kad neapsimokėjo stengtis. Iš anksto sakau, manęs apskritai nedomina žmonių nuomonė, aš tiktai informuoju, tiktai pranešu, ir jums, aukštieji akademijos ponai, pasakiau vien tai, ką žinojau.

RAITAS ANT KIBIRO

Anglys baigėsi; kibiras tuščias; semtuvas nereikalingas; krosnis alsuoja šalčiu; kambarys kiaurai peršalęs; priešais lempą medžiai sukaustyti šerkšno; dangus – lyg sidabrinis skydas prieš tą, kuris maldauja jo pagalbos. Man reikia prasimanyti anglių; nejau imsiu ir sušalsiu; už manęs gailesčio nepripažįstanti krosnis, priešais mane – toks pat dangus, todėl man reikia mitriai prasmukti tarp jų ir paprašyti pagalbos anglininko. Tačiau įprastiems mano prašymams jis jau kurčias; man reikia labai tiksliai išaiškinti, kad nebeturiu nė dulkelės anglių ir kad jis man dėl to kaip saulė danguje. Aš turiu ateiti pas jį kaip elgeta, kuris kriokdamas iš bado atšliaužia numirti ant ponų namų slenksčio ir virėja pasigailėjusi atiduoda jam kavos tirščius; kaip tik todėl anglininkas niršdamas, tačiau paklusdamas įsakymui „Nežudyk!“ įmes man į kibirą semtuvą anglių.

Pats mano pasirodymas turi tai nulemti; todėl aš atjosiu ant kibiro. Raitas ant kibiro, vietoj pavadžių laikydamas rankeną, sunkiai kliuvinėdamas ties posūkiais, nusileidžiu laiptais žemyn; tačiau apačioje mano kibiras pakyla, puiku, puiku; kupris, gulėjęs ant žemės, ir gavęs varovo lazda per šoną nepakyla pasipurtęs puikiau už jį. Mes lygia risčia jojame sušalusia gatve; aš dažnai iškylu iki antro aukšto; niekuomet nenusileidžiu iki namų durų. Ir prie to rūsio, kur anglininkas skrebena plunks-

na prie savo staliuko, esu iškilęs ypač aukštai; kad nebūtų per karšta, jis pravėręs duris.

– Anglininke! – šaukiu aš nuo šalčio užkimusiu balsu, apsigaubęs savo kvapo dūmų tumulais, – anglininke, būk geras, duok man truputį anglių. Mano kibiras jau taip tuščias, kad galiu ant jo joti. Būk toks malonus. Kai tik turėsiu, atsiteisiu.

Anglininkas prisideda prie ausies ranką.

– Ar man nepasigirdo? – klausia jis per petį žmonos, kuri sėdi ant šiltasuolio ir mezga. – Ką? Pirkėją turiu?

– Aš nieko negirdėjau, – sako žmona, ramiai pūtuodama virš virbalų, maloniai jausdama nugara šilumą.

– Taip, – šaukiu aš, – čia aš, senas ir ištikimas jūsų pirkėjas, tik dabar be pinigo.

– Ne, žmona, – sako anglininkas, – ten kažkas yra; aš negalėjau taip apsirikti; tai turi būti senas, labai senas pirkėjas, kad moka taip sujaudinti širdį.

– Kas tau, vyre? – sako žmona ir akimirką nustoja megzti, prisideda rankdarbį prie krūtinės. – Nieko nėra, gatvė tuščia, visi mūsų pirkėjai aprūpinti; mes galėtume kelias dienas užsidaryti ir pailsėti.

– Bet juk aš čia, raitas ant kibiro! – šaukiu aš, ir bejausmės šalčio ašaros aptraukia migla mano akis. – Pažiūrėkite į viršų ir iškart mane pamatysite; aš prašau semtuvo anglių; jei duosite du, aš būsiu devintame danguje. Visi kiti pirkėjai jau aprūpinti. Tai ir man mestelkite į kibiriuką!

– Ateinu, – sako anglininkas, ir jau ropšis savo trumpomis kojomis rūsio laiptais į viršų, bet žmona jį pasiveja, ir sulaiko už rankos ir sako:

– Niekur neik. Jeigu taip užsispyrei, tai aš einu. Pamiršai, kaip baisiai šiąnakt kosėjai? Reikia, kad tiktai pasivaidentų kokia nauda, ir tu viską pamiršti – žmoną, vaikus ir savo sveikatą. Aš nueisiu.

– Tada pasakyk jam visas rūšis, kokių turime sandėlyje; kainas aš tau šūktelsiu pavymui.

– Gerai, – sako žmona, ir išeina iš rūsio į gatvę ir, aišku, iškart mane pamato.

– Žemai lenkiuosi, ponia anglininkiene, – šaukiu aš, – tiktai semtuvėlį anglių; va kibiras; aš pats parsigabensiu namo; semtuviuką pačių prasčiausių. Aš, aišku, už viską susimokėsiu, tik vėliau, tik vėliau.

Kaip gražiai skamba tas žodis „vėliau" ir kaip harmoningai susilieja su vakaro varpais, kurie kaip tik pradeda skambėti gretimoje varpinėje!

– Ko gi jam reikia? – šaukia anglininkas.

– Nieko, – atsiliepia žmona, – čia nieko nėra; aš nieko nematau, nieko negirdžiu; tiktai šešias išmušė ir mes užsidarom. Baisus šaltis; rytoj, matyt, bus daug darbo.

Ji nieko negirdi ir nieko nemato; nepaisant to, atsiriša prijuostę ir bando ja mane nupūsti šalin. Deja, jai tai pavyksta. Mano kibiras turi visas gero ristūno savybes; tik pastovumo neturi; pernelyg lengvas; moteriškos prikyštės mostas jam atplėšia kojas nuo žemės.

– Ak tu, pikčiurna! – rikteliu aš nulėkdamas, o ji, sukdamasi eiti atgal, pusiau paniekinamai, pusiau patenkinta pamoja ranka, – pikčiurna! Aš prašiau tiktai semtuvėlio prasčiausių anglių, o tu man nedavei.

Ir pakylu į amžinų ledynų sritį, ir amžiams dingstu.

BADAUTOJAS

PIRMASIS SIELVARTAS

Vienas oro gimnastas, rodęsis ant trapecijos – žinia, jog po didelių varjetė kupolais rodomas menas yra vienas sunkiausių iš prieinamų žmonėms – iš pradžių vien tiktai dėl noro tobulėti, vėliau iš tironišku tapusio įpročio savo gyvenimą sutvarkė taip, kad kol dirbo tame pačiame teatre, nuo trapecijos nenulipdavo nei dieną, nei naktį. Visus jo, beje, labai kuklius poreikius padėjo tenkinti besikeičiantys tarnai, budėję apačioje ir pakeldavę ir nuleisdavę tamtyč sukonstruotuose induose viską, ko reikėjo viršuje. Ypač didelių sunkumų aplinkiniams toks gyvenimo būdas nekėlė; tiktai per kitus programos numerius truputį trikdė tai, kad jis, to negalima buvo paslėpti, liko viršuje, nors tokiu metu jis paprastai nejudėdavo, ir kad vieno kito žiūrovo žvilgsnis vis tiek nuklysdavo į jį. Tačiau teatrų direkcijos už tai atleisdavo, nes jis buvo nepaprastas, nepakeičiamas artistas. Be to, aišku, suprato, kad jis taip gyvena ne dėl kaprizo ir tiktai taip gali nuolatos būti geros formos, tiktai taip išlaikyti savo meną tobulą.

Ir šiaip viršuje buvo sveika, o šiltuoju metų laiku, kai aplinkui būdavo atidaromi visi šoniniai kupolo langai ir sykiu su šviežiu oru į blandžią patalpą galingai įsiverždavo saulė, tuomet ten būdavo netgi gražu. Tiesa, su žmonėmis bendravo nedaug, tiktai kartais virvinėmis kopėčiomis pas jį užsiropšdavo koks nors kolega gimnastas, tada abu sėdėdavo ant trapecijos, kairėje

ir dešinėje atsirėmę į virves, ir plepėdavo, arba darbininkai taisydavo stogą ir per atidarytą langą persimesdavo su juo vienu kitu žodžiu, arba gaisrininkas tikrindavo avarinį apšvietimą viršutinėje galerijoje ir šūkteldavo jam ką nors pagarbaus, bet mažai suprantamo. Šiaip aplink jį buvo tylu, tiktai kartais koks nors tarnautojas, užklydęs, tarkim, pavakare į tuščią teatrą, susimąstęs nukreipdavo akis į beveik jam nepasiekiamą aukštį, kur gimnastas, nežinodamas, kad yra stebimas, darė savo pratimus ar ilsėjosi.

Taip jis būtų galėjęs ramiai sau gyventi, jeigu ne neišvengiamos kelionės iš vienos vietos į kitą, kurios jį be galo vargino. Tiesa, jo impresarijus pasirūpindavo tuo, kad oro gimnastas kuo mažiau be reikalo kentėtų: važiavimui per miestus būdavo naudojami lenktyniniai automobiliai, kuriais naktį ar anksti rytą lėkdavo pačiu didžiausiu greičiu, tačiau, aišku, nepakankamu nekantraujančiam gimnastui; traukinyje jam būdavo užsakoma atskira kupė, kurioje oro gimnastas važiuodavo labai varganomis, bet vis dėlto į jo įprastą gyvenimą šiek tiek panašiomis sąlygomis – viršuje, bagažui skirtame tinkle; būsimų gastrolių vietoje trapecija teatre būdavo pakabinama dar prieš atvykstant artistui, be to, būdavo plačiai atlapojamos visos į teatro patalpas vedančios durys, išlaisvinami visi koridoriai, ir vis dėlto pačios maloniausios akimirkos impresarijaus gyvenime būdavo tos, kai gimnastas užkeldavo koją ant virvinių kopėčių ir kaipmat pagaliau vėl atsidurdavo ant savo trapecijos.

Kad ir kiek kelionių impresarijui jau buvo nusisekę, kiekviena nauja jam buvo nemaloni, nes tos kelionės, nekalbant jau apie visa kita, vis dėlto pragaištingai veikė oro gimnasto nervus.

Kartą jie vėl važiavo kartu, artistas gulėjo bagažo tinkle ir snūduriavo, impresarijus sėdėjo priešais kampe prie lango ir skaitė knygą, ir artistas staiga kreipėsi į jį. Impresarijus tuojau

visas sukluso. Gimnastas kramtydamas lūpas pasakė, kad nuo šiol jo pratimams reikės nebe vienos, o dviejų trapecijų, kabančių viena priešais kitą. Impresarijus su tuo tuojau sutiko. O oro gimnastas, tarsi norėdamas parodyti, kad impresarijaus sutikimas reiškia tiek pat mažai, kiek būtų reiškęs nesutikimas, pasakė, kad jis nuo šiol niekada ir jokiomis aplinkybėmis ant vienos trapecijos nedirbs. Atrodė, kad vien pagalvojus, jog taip kada nors galėtų atsitikti, jį ėmė šiurpas. Impresarijus, delsdamas ir jį stebėdamas, darsyk pareiškė, kad su viskuo sutinka, dvi trapecijos esančios geriau negu viena, ir šiaip ši nauja konstrukcija būsianti naudinga, nes suteiksianti programai šviežumo. Tuomet oro gimnastas staiga apsipylė ašaromis. Impresarijus, baisiai persigandęs, prišoko prie jo ir paklausė, kas atsitiko, o negavęs atsakymo, užsilipo ant suolo, paglostė artistą ir priglaudė jo skruostą prie savo, tad artisto ašaros tekėjo ir ant jo. Bet artistas tiktai po ilgų klausinėjimų ir meilikavimų kūkčiodamas pasakė:

– Laikytis tiktai už vieno skersinio – argi tai gyvenimas!

Dabar impresarijui buvo jau lengviau paguosti artistą; jis pažadėjo iš pat pirmos stoties telegrafuoti į būsimų gastrolių vietą dėl antros trapecijos; priekaištavo sau, kad taip ilgai vertė artistą dirbti tiktai ant vienos, dėkojo jam ir labai gyrė, kad pagaliau atkreipė jo dėmesį į tą trūkumą. Impresarijui pamažu pavyko nuraminti oro gimnastą, ir jis vėl galėjo eiti į savo kampą. Tačiau pats nenusiramino ir labai susirūpinęs slapčia pro knygos viršų stebėjo oro gimnastą. Jeigu jį pradėjo kamuoti tokios mintys, tai ar gali jos kada nors visai išsisklaidyti? Ar jos vis nestiprės? Ar jos nepavojingos gyvybei? Ir impresarijui atrodė, kad jis iš tiesų mato, kaip dabar tarsi ramiai miegančio, nustojusio raudoti artisto vaikiškai lygioje kaktoje ima ryškėti pirmosios raukšlės.

MAŽA MOTERIS

Tai maža moteris; iš prigimties gana liekna, bet dėvi smarkiai suveržtą korsetą; aš visuomet matau ją su ta pačia suknele, ji iš gelsvai pilkos, šiek tiek į medieną panašios medžiagos ir su šiek tiek tos pačios spalvos kutų arba sagų pavidalo karulių; ji visuomet be skrybėlės, šviesūs blyškūs plaukai lygūs ir ne išsitaršę, o labai įdomiai palaidi. Kad ir labai susiveržusi, ji itin judri ir dažnai net tuo piktnaudžiauja, ypač mėgsta įsiremti rankomis į šonus ir stebėtinai greitai pasisukti liemeniu į šalį. Jos rankų įspūdį galiu perduoti tiktai pasakydamas, kad gyvenime dar nemačiau taip ryškiai nuo vienas kito atskirtų pirštų kaip jos; tačiau tai visiškai normali ranka, be jokių anatominių nukrypimų.

Ta maža moteris labai manimi nepatenkinta, ji visada turi man ką prikišti, nuolat aš jai ką nors negerai darau, erzinu ją kiekviename žingsnyje; jeigu mano gyvenimą būtų galima padalyti į smulkias dalis ir kiekvieną jų vertinti atskirai, tai kiekviena tokia dalelė ją erzintų. Aš dažnai galvojau, kodėl ją taip erzinu; tarkime, kad viskas manyje prieštarauja jos skoniui, jos teisingumo jausmui, jos įpročiams, jos pažiūroms, jos viltims – esama tokių nesutaikomų prigimčių; tačiau kodėl ji dėl to taip kenčia? Juk mūsų santykiai ne tokie, kad ją verstų dėl manęs kentėti. Jai tiktai reikėtų pradėti į mane žiūrėti kaip į visai svetimą žmogų – aš toks ir esu – ir ne tiktai nesipriešinčiau

tokiam sprendimui, bet ir labai jam pritarčiau, jai tiktai reikėtų pamiršti mano buvimą, kurio aš jai niekada nepiršau ir nepiršiu, ir visos kančios, matyt, praeitų. Aš čia net nekalbu, kad jos elgesys man, aišku, irgi nemalonus, aš į tai nekreipiu dėmesio, nes suprantu, kad viso to nemalonumo nepalyginsi su jos kančiomis. Nors, aišku, puikiai suprantu, kad tai ne mylinčiojo kančios; jai visai nerūpi mane pataisyti, be to, tie trūkumai, kuriuos ji man prikiša, ne iš tų, kurie trukdytų gyvenimiškai karjerai. Mano karjera jai taip pat nerūpi, jai rūpi tiktai jos tikslas, kuris yra toks: atkeršyti už tas kančias, kurias aš jai keliu, ir užkirsti kelią būsimoms. Kartą jau bandžiau jai pasakyti, kokiu būdu būtų galima padaryti galą nuolatiniam jos susierzinimui, tačiau kaip tik tuo sukėliau tokią audrą, kad ateityje to niekada nedarysiu.

Čia, jeigu norite, šiek tiek kaltas ir aš, nes kad ir kokia ta maža moteris man svetima ir visi mūsų santykiai apsiriboja vien skriaudomis, kurias aš jai keliu, arba greičiau skriaudomis, kurias ji man priskiria, man vis tiek neturėtų būti nesvarbu, kad tai blogai veikia jos sveikatą. Aš dažnai, ypač pastaruoju metu, girdžiu, kad ji rytą vėl atsikėlė su skaudama galva, buvo išblyškusi ir beveik negalėjo dirbti; jos artimieji dėl to labai nerimauja, jie spėlioja ir ieško negalavimo priežasčių, bet iki šiol dar jų nėra radę. Aš vienas jas žinau – tai senas ir vis atsinaujinantis nepasitenkinimas manimi. Aš, tiesą sakant, nepritariu jos artimųjų rūpesčiui; ji stipri ir ištverminga; kas sugeba taip niršti, tas, matyt, gali pakelti ir to niršulio pasekmes; aš net įtariu, kad ji – bent jau iš dalies – tik apsimeta kenčianti, kad tuo būdu nukreiptų aplinkos dėmesį į mane. Atvirai kalbant, ji pernelyg išdidi, kad prisipažintų, kaip labai aš ją kankinu savo buvimu; tiesiai kreiptis į kitus pagalbos dėl manęs jai būtų pernelyg žema; mano asmeniu ji užsiėmusi vien iš pasibjaurėjimo, iš nuolatinio, ją vis pakurstančio pasibjaurėjimo; kelti tai į viešumą jai būtų

per daug. Tačiau per daug būtų ir slėpti tą būseną, kuri ją be perstogės kamuoja. Ir ji iš savo moteriško gudrumo renkasi vidurinį kelią; tylomis, vien tiktai išoriniais ženklais ji parodo savo slaptą kančią ir tokiu būdu perduoda reikalą visuomenės teismui. Ir galbūt netgi tikisi, kad jeigu visuomenė kaip reikia pasižiūrės į mane, prieš mane sukils nepasitenkinimo banga ir aš būsiu tos visuomenės turimomis priemonėmis daug greičiau ir smarkiau sudorotas, negu jos pačios silpnu privačiu pykčiu; tuomet ji nusiplaus rankas, su palengvėjimu atsikvėps ir atgręš man nugarą. Tai štai, jeigu ji iš tiesų taip viliasi, ji apsirinka. Visuomenė neperims jos vaidmens; visuomenė niekuomet neturės man tiek daug ko prikišti, kaip jai norėtųsi, netgi stebėdama mane pro padidinamąjį stiklą. Aš nesu toks niekam tikęs žmogus, kaip ji mano; aš nenoriu girtis, o ypač tuo; bet nors ir nesu kažkuo ypač naudingas, tačiau ir visiškai nulis nesu; tiktai jai, tiktai jos baltoms iš pykčio akims esu toks, ir nė vieno ji tuo neįtikins. Taigi ar galėčiau šiuo atžvilgiu būti visiškai ramus? Deja, ne; kadangi jei iškils aikštėn, kad aš jai tiesiog ligą varau savo elgesiu, ir jei vienas kitas budrus žmogus iš tų uoliųjų paskalų nešiotojų, kurie jau netoli to, kad suprastų jos ligos priežastį, arba bent jau dedasi, kad yra netoli to supratimo, tada pasaulis ims ir paklaus manęs, kodėl aš taip kamuoju tą vargšę mažą moterį būdamas nepataisomas, ar neketinu jos nuvaryti į kapus, ir kada ateisiu į protą arba bent jau įgysiu paprastos žmogiškos atjautos? Jeigu pasaulis manęs to paklaus, man bus sunku jam rasti atsakymą. Gal tada pasakyti, kad nelabai tikiu jos ligos simptomais, ir tuo būdu sukelti įspūdį, kad aš, kratydamasis savo kaltės, juodinu kitus ir dar taip negražiai? Ir juk negaliu atvirai pasakyti, kad aš, net jeigu ir tikėčiau, kad ji serga, nė kiek neužjausčiau, kadangi ta moteris man visai svetima ir mūsų santykiai yra nustatyti vien jos, ir vien ji juos palaiko. Nenoriu pasakyti, kad manimi niekas nepatikėtų; ir patikėtų, ir nepatikėtų; apie tai net nebū-

tų kalbos; būtų užregistruota vien tai, ką aš pasakiau silpnos, sergančios moters atžvilgiu, ir išaiškinta ne mano naudai. Čia, kaip ir visada, man pakenks žmonių nesugebėjimas suprasti, nors aišku kaip dieną, kad mūsų santykiuose meilės nėra nė kruopelės, ir kad, jeigu būtų, tai tik iš mano pusės, nes aš iš tiesų net galėčiau žavėtis tos mažos moters sprendimų kategoriškumu ir išvadų negailestingumu, jeigu man nereikėtų dėl tų jos privalumų nuolat kentėti. O iš jos pusės tokių draugiškų jausmų nėra nė žymės; čia ji išties nuoširdi ir teisinga; ir tuo paremta mano paskutinė viltis; net jeigu į jos karo veiksmų planus įeitų sudaryti tokių jausmų regimybę, kad pasaulis jais patikėtų, ji niekada nesugebėtų taip valdytis, kad jai tai pavyktų. Tačiau šiuo atžvilgiu visiškai buka visuomenė liks prie savo nuomonės ir visuomet bus prieš mane.

Todėl man nieko kito nelieka, kaip tik laiku, nespėjus įsikišti pasauliui, pačiam pasikeisti, aišku, ne tiek, kad neerzinčiau mažosios moters – tai neįmanoma, – tačiau kad bent kiek ją apmaldyčiau. Ir aš iš tiesų nesyk pagalvojau, ar dabartinė padėtis mane taip tenkina, kad aš nieko nenoriu keisti, ir ar nebūtų galima manyje kai ką pakeisti, nors man tai ir neatrodytų reikalinga, vien tiktai dėl tos mažos moters dvasios ramybės. Ir aš nuoširdžiai bandžiau pasitaisyti, negailėdamas pastangų, dėdamas į tai visą širdį, ir man tai net patiko, beveik linksmino; mano elgesyje atsirado kai kurių permainų, jos buvo ryškios, man nereikėjo į jas atkreipti moters dėmesio, ji tokius dalykus pastebi anksčiau už mane, ji pastebi net mano gerus ketinimus; tačiau aš nieko nepešiau. Ir argi tai įmanoma? Jos nepasitenkinimas manimi, kaip aš jau supratau, yra principinis; niekas jo nepašalins, net mano paties pašalinimas; jos pykčio priepuoliai, tarkim, išgirdus žinią apie mano savižudybę būtų beribiai. Ir aš neįsivaizduoju, kaip ji, būdama tokia protinga moteris, to nesupranta taip kaip aš, nesupranta nei savo pastangų

bergždumo, nei mano nekaltumo, mano negalėjimo, net ir turint geriausių norų, patenkinti jos reikalavimus. Ji, aišku, tai suvokia, tačiau, būdama iš prigimties kovotoja, pamiršta kovos įkarštyje, o mano nelemtas būdas, kurio negaliu pakeisti, nes jis įgimtas, verčia mane kiekvienam, kuris netelpa iš pykčio savo kailyje, šnibžtelėti į ausį švelnų žodelį. Tokiu būdu mes, aišku, niekada vienas kito nesuprasime. Išėjęs anksti rytą laimingas iš namų, aš visuomet matysiu dėl manęs susiraukusį veidą, tas gaižiai atvėptas lūpas, tą tiriantį ir jau iš anksto žinantį rezultatą žvilgsnį, kuris viską pastebi, kad ir koks, rodos, būtų greitas ir paviršutiniškas, tą karčią į mergiškus skruostus įsirėžusią šypseną, tą kaltinantį į dangų nukreiptą žvilgsnį, tas rūsčiai įremtas į šonus rankas ir pagaliau nubalimą ir drebėjimą iš pasipiktinimo.

Neseniai aš pirmąkart, kaip pats stebėdamasis pastebėjau, truputį užsiminiau vienam geram draugui apie šią savo bėdą, tik šiek tiek, keliais žodžiais, tarp kito, stengdamasis sumenkinti jos reikšmę, nors ji man ir šiaip mažai ką reiškia. Keista, bet draugas nepraleido mano žodžių pro ausis, palaikė visą tą situaciją gana svarbia ir neleido man nukrypti į kitą temą. Dar keisčiau tai, kad jis, nepaisant to, nesuprato svarbiausio dalyko ir visiškai rimtai patarė trumpam išvykti. Kvailiau nesugalvosi; nors iš šalies viskas atrodo labai paprasta, ir kiekvienas, panoręs labiau įsigilinti į padėtį, gali nesunkiai susivokti, tačiau ji nėra tokia paprasta, kad viską arba bent svarbiausius dalykus būtų galima išspręsti išvažiavimu. Priešingai, to man jokiu būdu negalima daryti; jeigu man išvis reikia ko nors imtis, tai svarbu likti dabartinėse ankštose ribose, neįtraukiant į jas pasaulio, taigi elgtis ramiai ir niekur nekelti kojos, taigi ir su niekuo apie tai nekalbėti, bet ne todėl, kad tai būtų kažkokia didžiulė paslaptis, o dėl to, kad visa tai yra menkas, grynai asmeninis ir, kaip toks, lengvai pakeliamas dalykas ir kad toks turi likti. Ir šia

prasme draugo patarimai man pravertė, jie nieko man nedavė, tačiau padėjo suprasti, kad iš esmės elgiuosi teisingai.

Ir toliau gilinantis į padėtį man apskritai darėsi aišku, kad tie pasikeitimai, kurie, rodės, vyksta laikui bėgant, pačios padėties nekeičia, keičiasi tiktai mano požiūris, ta prasme, kad jis tampa ramesnis, vyriškesnis, arčiau reikalo esmės, tiesa, iš dalies dėl nuolatinių dirginimų, kad ir kokie jie būtų menki, tampa šiek tiek nervingesnis.

Aš ramiau žiūriu į dalykus, manydamas suprantąs, kad pabaigos, kad ir kaip arti ji kartais atrodo, matyt, dar reikės palaukti; žmogus, ypač jaunystėje, yra linkęs labai pervertinti finalo artumą; kai kartą mano mažoji teisėja vien mane pamačiusi griuvo kažkaip šonu į krėslą, viena ranka įsitvėrusi į jo atlošą, o kita graibydama savo ankštą korsetą, ir nevilties ašaros pasipylė jos skruostais, aš pagalvojau, kad štai jau atėjo lemtinga valanda, ir man netrukus reikės atsakyti. Tačiau nei viskas baigėsi, nei atsakyti reikėjo, moterims dažnai darosi bloga, pasaulis neturi kada reaguoti į tokio tipo scenas. Kas gi išvis keitėsi visus tuos metus? Niekas, tiktai tokios scenos kartojosi, kartais buvo silpnesnės, kartais stipresnės, ir dabar tiktai jų bendras skaičius didėjo. Ir aplink atsirado visokių žmonių, pasiryžusių įsikišti, jeigu tiktai būtų proga; bet jie tokios progos neranda, iki šiol kliaujasi savo uosle, o vien uoslės užtenka tik tam, kad užimtų jos savininko laisvalaikį, kam nors daugiau ji netinka. Tačiau apskritai taip buvo visada, niekada netrūko neturinčių ko nusitverti dykūnų, jie visuomet jaučia, iš kur pučia vėjas, savo buvimą teisina visokiomis gudrybėmis, dažniausiai giminystės ryšiais, jie visada budrūs ir visada pastatę ausis, tačiau viso to rezultatas tas, kad jie iki šiol nieko nepešė. Skirtumas tas, kad dabar aš juos visus pamažu įsižiūrėjau ir skiriu iš veidų; anksčiau maniau, kad jie plūsta iš visur, kad reikalo mastas auga, vadinasi, atomazgos nereikės ilgai laukti; šiandien man atrodo, kad nuo

seno taip buvo ir kad su atomazga tai turi labai mažai bendro arba ir išvis neturi. Ir pati atomazga, kodėl aš ją vadinu tokiu skambiu žodžiu? Jeigu kada nors – žinoma, ne rytoj ir ne poryt, o galbūt ir niekada – bus prieita iki to, kad visuomenė užsiims tuo reikalu, kuris, kartoju, neįeina į jos kompetenciją, tai aš, aišku, neliksiu sausas, betgi bus atsižvelgta, kad nesu visuomenei nežinomas, visą laiką gyvenu nuo nieko nesislapstydamas, pats pasitikiu visuomene ir esu vertas jos pasitikėjimo ir kad ta vėliau iš kažkur atsiradusi kenčianti maža moteris, kurią, tarp kitko, kitas būtų seniai pažinęs kaip varnalėšą ir tyliai, niekam nematant sutraiškęs kulnu, kad ta moteris blogiausiu atveju pridėtų tik vieną mažą bjaurų užraitą mano diplome, kuriuo visuomenė seniai pripažįsta mane savo pagarbos vertu nariu. Tokia šiandien yra padėtis ir ji neturėtų manęs labai jaudinti.

Kad aš metams slenkant pasidariau truputį neramus, niekaip nėra tiesiogiai susiję su reikalo svarba; paprasčiausiai negaliu pakęsti, kad kažką visą laiką pykinu, nors ir suprantu, kad tas pyktis be jokio pagrindo; tad žmogus imi nerimauti, pradedi tam tikru mastu vien fiziškai laukti atomazgos, nors protu nelabai tiki, kad ji ateis. Iš dalies tai tik senatvės reiškinys; jaunimui viskas atrodo kitaip; negražias detales nuplauna neišsenkama jaunatvės jėgų tėkmė; jeigu kieno nors žvilgsnis vaikystėje buvo truputį pasalus, tai jis jo negadino, niekas jo net nepastebėjo, dargi jis pats, o tai, kas lieka senatvėje, yra likučiai ir viskas reikalinga, niekas neatsinaujina, viskas matyti ir pasalus senstančio žmogaus žvilgsnis jau yra aiškiai tykantis žvilgsnis, ir visai nesunku nustatyti, kad jis toks. Tačiau ir čia iš esmės niekas nepasikeitė, nepasidarė blogiau.

Taigi kad ir iš kokios pusės bežvelgčiau, vis pasirodo (ir aš lieku prie to), kad jeigu vos pridengčiau šią smulkmeną ranka, galėčiau dar ilgai ir ramiai, pasaulio netrukdomas, gyventi kaip anksčiau, kad ir kaip ta moteris siustų!

BADAUTOJAS

Pastaraisiais dešimtmečiais dėmesys badavimo menui gerokai sumenko. Anksčiau iš to galima buvo neblogai uždirbti, tačiau šiandien rengti tokius spektaklius publikai visiškai neįmanoma. Anksčiau buvo kitaip. Badautoju tada domėjosi visas miestas; ir kuo ilgiau jis badavo, tuo daugiau rinkosi žmonių; kiekvienas norėjo pamatyti badautoją bent jau kartą per dieną; besibaigiant badavimui būdavo tokių abonentų, kurie dienų dienas sėdėdavo priešais nedidelį badautojo narvą su grotomis; jį pamatyti būdavo galima ir naktį, dėl didesnio efekto fakelų šviesoje; gražiu oru narvas būdavo išnešamas į orą; ir tada badautoją visų pirma apspisdavo vaikai; suaugusiems jis daugiausia buvo tik pramoga, lankoma šiaip, dėl mados, o vaikai akis išpūtę, dažnai net išsižioję, dėl visa ko susiėmę už rankų žiūrėjo, kaip jis, išblyškęs, su juodu triko, su smarkiai išsišovusiais šonkauliais, tarpais mandagiai linkčioja, per prievartą šypsodamasis atsakinėja į klausimus, netgi kiša pro grotas ranką, kad parodytų, koks yra liesas, tačiau paskui pasineria į save, nekreipia į nieką dėmesio, netgi jam tokį svarbų vienintelio baldo narve laikrodžio mušimą, ir tiktai spokso priešais save beveik užmerktomis akimis ir tarpais siurbčioja iš mažulyčio stikliuko vandenį, kad susidrėkintų lūpas.

Be nuolatos besikeičiančių žiūrovų buvo ir nuolatinių, publikos išrinktų sargų, kad ir kaip keista, paprastai mėsininkų, kurie

po tris dieną naktį stebėjo badautoją, kad jis kokiu nors būdu slapta nepavalgytų. Tačiau tai buvo tik formalumas, įvestas masių nuraminimui, nes specialistai žinojo, kad badautojas badavimo metu niekuomet, jokiomis aplinkybėmis, net verčiamas nieko nevalgytų; to neleido jo meno garbė. Aišku, tai galėjo suprasti ne kiekvienas sargas, kartais pasitaikydavo tokių naktinių budėtojų grupių, kurios badautoją stebėdavo labai aplaidžiai, tyčia nulįsdavo į tolimą kampą ir įnikdavo lošti kortomis, aiškiai norėdamos duoti badautojui truputį pasistiprinti, nes neabejojo, kad jis ko nors slapčia turi. Badautojui nieko nebuvo blogiau už tokius sergėtojus; jie liūdino jį; jie vertė badavimą tikra kančia; kartais jis pergalėdavo silpnumą ir imdavo per tokias budynes giedoti, kad parodytų tiems žmonėms, kaip jie neteisingai jį įtarinėja. Tačiau tai mažai ką gelbėjo; tuomet jie stebėjosi jo sugebėjimu valgyti netgi giedant. Daug mielesni jam buvo tie sargai, kurie susėsdavo prie pat jo narvo grotų ir, nesitenkindami blausiu naktiniu salės apšvietimu, nukreipdavo į jį kišeninius žibintuvėlius, gautus iš impresarijaus. Ryški šviesa jam nė kiek netrukdė, jis išvis negalėjo miegoti, o truputį prisnūsti gebėjo visada bet kokioje šviesoje ir bet kurią valandą, netgi perpildytoje, triukšmingoje salėje. Su tokiais sargais jis buvo pasiruošęs nemiegoti pernakt; buvo pasiruošęs su jais pokštauti, pasakoti jiems savo klajokliško gyvenimo istorijas ir klausytis jų pasakojimų, kad tiktai jie nemiegotų, kad tiktai visą laiką matytų, kad jis nieko valgomo savo narve neturi ir kad jis taip badauja, kaip nė vienas jų neįstengtų. Tačiau laimingiausias būdavo, kai paskui, išaušus rytui, jiems jo sąskaita būdavo patiekiami gausūs pusryčiai, kuriuos jie puldavo taršyti su sveikų visą naktį be miego praleidusių vyrų apetitu. Tiesa, pasitaikydavo tokių žmonių, kurie šiuos pusryčius laikydavo sargų papirkinėjimu, to buvo jau per daug, ir kai jų kas nors paklausdavo, ar jie patys norėtų praleisti bemiegę naktį vien

iš meilės menui, be pusryčių, jie raukydavosi, tačiau likdavo prie savo nuomonės.

Tokie įtarinėjimai badaujant, aišku, buvo neišvengiami. Niekas negalėjo be perstogės dieną ir naktį nesitraukti nuo badautojo, todėl niekas negalėjo ir pats savo akimis įsitikinti, kad badaujama buvo iš tiesų visą laiką ir be jokių nukrypimų; tai galėjo žinoti vien badautojas, tik jis galėjo būti vienintelis visiškai patenkintas savo badavimo liudytojas. O jis savo ruožtu dėl visai kitos priežasties niekada nebuvo patenkintas; ir galbūt jis visai ne nuo badavimo buvo taip labai sulysęs, kad kai kurie, deja, negalėjo ateiti į jo pasirodymus vien dėl jo vaizdo ir to gailėjosi; jis greičiau buvo taip sulysęs dėl nepasitenkinimo savimi. Mat tik jis vienas žinojo – tai buvo nežinoma net nė vienam supažindintajam, – kaip lengva yra badauti. Tai buvo pats lengviausias dalykas pasaulyje. Jis to nė neslėpė, tačiau niekas tuo netikėjo, geriausiu atveju laikė jį kukliu, o dažniausiai siekiančiu reklamos arba net sukčiumi, kuriam, aišku, lengva badauti, nes jis moka pasilengvinti užduotį, ir jam net užtenka įžūlumo tai pusiau pripažinti. Su visu tuo badautojui teko taikytis, ir jis ilgainiui prie to priprato, tačiau jį nuolatos graužė vidinis nepasitenkinimas, ir dar niekada, po jokio badavimo – to negalima nepripažinti – jis nepaliko narvo savo noru. Impresarijus kaip ilgiausią badavimo laiką buvo nustatęs keturiasdešimt dienų, ilgiau jis niekada neleisdavo badauti, netgi sostinėse, ir turėjo tam rimtą priežastį. Patirtis rodė, kad keturiasdešimt dienų, vis labiau didinant reklamą, publikos dėmesį galima išlaikyti, bet paskui jis ima slopti, ateina aiškus poreikio nuopuolis; šiuo atžvilgiu, aišku, buvo nedidelių skirtumų tarp šalių ir miestų, bet galiojo taisyklė, kad keturiasdešimt dienų – tai ilgiausias laikas. Tad paskui, keturiasdešimtąją dieną, gėlėmis apkaišyto narvo durys būdavo atidaromos, susižavėję žiūrovai užpildydavo amfiteatrą, imdavo groti karinis orkestras, du gydytojai

įeidavo į narvą, kad atliktų reikiamus matavimus, per megafoną salei būdavo paskelbiami jų rezultatai, ir pagaliau ateidavo dvi jaunos damos, laimingos, kad joms burtų keliu teko garbė išvesti badautoją iš narvo, nulipti su juo kelis laiptelius žemyn ir pasodinti prie mažo staliuko, kur jo laukė rūpestingai parinktas lengvas valgis. Tą akimirką badautojas visuomet pasipriešindavo. Jis, tiesa, klusniai padėdavo savo kaulėtus delnus į paslaugiai atkištas prie jo pasilenkusių damų rankas, bet stotis nenorėdavo. Kodėl reikia nutraukti badavimą kaip tik dabar, po keturiasdešimties dienų? Jis dar galėtų ilgai, be galo ilgai tverti; kodėl liautis kaip tik dabar, kai labiausiai, ne, dargi ne labiausiai įsismaginęs badauti? Kodėl iš jo norima atimti garbę dar badauti ir ne tik tapti geriausiu visų laikų badautoju, koks jis, matyt, jau yra, bet ir aplenkti patį save, nes jaučia, kad jo gebėjimas badauti nesuvokiamas ir beribis. Kodėl ši minia, kuri dedasi juo taip besižavinti, turi tiek mažai kantrybės; jeigu jis gali taip ilgai ištverti badaudamas, tai kodėl ji nenori? Be to, jis pavargo, patogiai sėdėjo šiauduose, o dabar reikia stotis, išsitiesti ir eiti valgyti, vien nuo tos minties jį ėmė blogumas, ir jis sunkiai jį tramdė vien iš pagarbos damoms. Ir žiūrėjo į viršų, į tų tariamai tokių malonių, o iš tiesų žiaurių damų akis ir purtė be galo sunkią galvą ant silpno kaklo. Ir tada įvykdavo tai, kas visada įvykdavo. Pasirodydavo impresarijus, nebyliai – per muziką kalbėti buvo neįmanoma – iškeldavo virš badautojo ranką, tarsi kviesdamas dangų pasižiūrėti į jo kūrinį čia ant šiaudų, į šį pasigailėjimo vertą kankinį, koks, aišku, badautojas ir buvo, tiktai visai kita prasme; apkabindavo jį per ploną liemenį, darydamas tai perdėtai atsargiai, kad visi matytų, koks trapus daiktas jo rankose, ir nepastebimai, tačiau pakankamai krestelėjęs, kad badautojas imtų bejėgiškai mataruoti liemeniu ir kojomis, perduodavo jį į spėjusių mirtinai išblykšti damų rankas. Po to su badautoju buvo galima daryti ką nori; jo galva

krito ant krūtinės, atrodė, lyg ji ten būtų nuriedėjusi ir kažkaip nepaaiškinamai laikytųsi; kūnas buvo tuščias; kojos, mėšlungiškai suglaustos per kelius, instinktyviai priešinosi, tačiau taip graibė žemę, lyg ji būtų netikra, ir jos būtų tik ieškojusios tikrosios; ir visa, tiesa, labai menka kūno našta teko vienai damai, kuri ieškodama pagalbos, sunkiai kvėpuodama – ne taip, visiškai ne taip ji įsivaizdavo šią garbės misiją, – iš pradžių kiek įmanydama tempė kaklą, kad bent jau išvengtų badautojo veido prisilietimo, o paskui, nepavykus to išvengti ir atėjus į pagalbą jos laimingesnei draugei, kuri tenkinosi vien tuo, kad drebėdama nešė priešais save badautojo ranką, tą menką kaulų pundelį, juokiantis sužavėtai publikai, ėmė raudoti ir turėjo būti pakeista tamtyč paruošto tarno. Po to sekė valgis, kurį impresarijus po truputį kišo į alpulį panašios pusiausnūdos apimtam badautojui ir linksmai plepėjo, kad nukreiptų žiūrovų dėmesį nuo badautojo būsenos; tada dar pasakydavo publikai skirtą tostą, kurį jam, atseit, pašnibždėdavo badautojas, orkestras viską patvirtindavo garsiu tušu, publika išsiskirstydavo, ir niekas neturėdavo teisės būti nepatenkintas tuo, ką matė, niekas, išskyrus badautoją, visada tiktai jį.

Taip jis gyveno ilgus metus, su nedidelėmis reguliariomis pertraukomis, iš pažiūros supamas šlovės ir garbės, ir vis dėlto beveik visada liūdnas, ir jo liūdesys vis didėjo dėl to, kad niekas jo netraktavo rimtai. Kaipgi jį buvo galima paguosti? Ko dar jis galėjo norėti? Ir jei atsirasdavo koks nors geruolis, kuris jo gailėdamasis bandė paaiškinti, kad jis liūdi dėl to, jog badauja, tai galėjo atsitikti, kad jis, ypač badavimo laikui jau einant į galą, įsiustų ir, visų siaubui, kaip žvėris pultų prie grotų ir imtų jas purtyti. Tačiau impresarijus turėjo būdą, kaip numalšinti tokius protrūkius, ir nesvyruodamas jį naudojo. Jis atsiprašydavo už badautoją susirinkusios publikos, pripažindamas, kad jo elgesį šiek tiek gali pateisinti vien nepaprastas irzlumas, sukeltas ilgo

badavimo ir sotiems žmonės visiškai nesuprantamas; ta pačia priežastimi aiškino ir badautojo tvirtinimą, kad jis galįs daug ilgiau badauti, negu jau badavo; gyrė aukštus jo siekius, gerą valią, didelį pasiaukojimą, aiškiai juntamą tame tvirtinime; bet paskui stengėsi jį paneigti, rodydamas fotografijas, kurios tuo pačiu būdavo parduodamos, jose badautojas buvo užfiksuotas keturiasdešimtąją badavimo dieną, gulintis lovoje, pusgyvis iš nusilpimo. Toks tiesos iškreipimas, nors ir buvo badautojui seniai žinomas, kiekvieną kartą jį labai nervino. Badavimo nutraukimo pirma laiko pasekmė čia buvo pateikiama kaip priežastis! Kovoti su tokiu nesupratimu, su tokiu viso pasaulio nesupratimu buvo neįmanoma. Kiekvieną kartą, įsikibęs į grotas, jis godžiai, su viltimi klausėsi impresarijaus, tačiau tam ėmus rodyti fotografijas atsidusęs paleisdavo grotas, susmukdavo ant šiaudų, ir nusiraminusi publika vėl galėdavo prieiti ir žiūrėti į jį.

Prisiminę po kiek metų tokias scenas, žmonės dažnai stebėdavosi patys savimi. Kadangi buvo prasidėjusi minėta permaina; ji įvyko beveik staiga; ir jos priežastys, matyt, buvo gilesnės, bet niekam nerūpėjo jų ieškoti; šiaip ar taip, vieną dieną publikos išpaikintas badautojas pasijuto apleistas pramogų trokštančios minios, kuri metėsi ieškoti kitų malonumų. Impresarijus su juo dar kartą perlėkė pusę Europos, kad patikrintų, ar neatbus kur nors buvęs dėmesys, tačiau viskas buvo veltui; visur, tarsi slapčia susitarus, staiga paplito tiesiog bodėjimasis badavimo menu. Aišku, iš tiesų tai įvyko ne taip jau staiga, ir grįžtant atgal, nesunku buvo prisiminti šiokius tokius pranašingus ženklus, į kuriuos apsvaigęs nuo pasisekimo badautojas ir jo impresarijus per daug nekreipė dėmesio ir nieko prieš juos nesiėmė, o dabar ką nors daryti buvo jau vėlu. Tiesa, negalėjo būti jokios abejonės, kad ir badavimui kada nors vėl ateis geri laikai, tačiau dabar gyvenantiems tai buvo menka paguoda.

Taigi ką reikėjo daryti badautojui? Tas, kuriam anksčiau plojo tūkstančiai, negalėjo rodytis smulkių mugių balaganuose, o imtis kitos profesijos badautojas buvo ne tiktai jau per senas, bet ir visų pirma pernelyg atsidavęs badavimui. Todėl jis atsisakė impresarijaus, jo neprilygstamos karjeros bendražygio, ir stojo dirbti į didelį cirką; saugodamas savo jausmus jis net nepažvelgė į sutarties sąlygas.

Didelis cirkas su daugybe vienas kitą pakeičiančių ir papildančių žmonių, žvėrių ir aparatų bet kuriuo metu gali priimti bet kokį artistą, taip pat ir badautoją, aišku, jeigu jis neturi pernelyg didelių pretenzijų, šiuo konkrečiu atveju priimtas buvo ne vien pats badautojas, bet ir jo garsioji pavardė, jo savotiškas menas iš tiesų neseno sykiu su pačiu artistu, tikrai nebuvo galima pasakyti, kad savo padaręs, nebeesantis meistriškumo viršūnėje menininkas susirado ramią vietelę cirke; priešingai, badautojas tvirtino, kad jis, ir tai buvo labai įtikėtina, badaująs ne prasčiau negu anksčiau ir net sakė, kad jeigu jam bus leista, ir tai jam buvo be ilgų kalbų pažadėta, jis dabar kaip reikia nustebins pasaulį, šis pareiškimas, tiesa, kėlė šypseną žiūrovams, nes įsikarščiavęs badautojas neatsižvelgė į tai, kaip buvo pasikeitęs laikas.

Iš tiesų badautojas nebuvo praradęs laiko nuovokos ir todėl manė, kad visai natūralu, jog jo narvas yra pastatytas ne maniežo centre, kaip svarbiausias numeris, o lauke, tiesa, gana lengvai prieinamoje vietoje, netoli tvartų. Narvą puošė didelės margos afišos, skelbiančios, ką jame galima pamatyti. Kai per spektaklio pertraukas žiūrovai plūdo pažiūrėti žvėrių, jie niekaip negalėjo praeiti pro badautoją ir trumpam prie jo stabteldavo; galbūt jie ir ilgiau būtų prie jo užtrukę, jeigu ne spūstis, susidaranti siaurame koridoriuje, vedančiame prie žvėrių, ir neleidžianti ramiai pastovėti ir pažiūrėti: iš užnugario plūdo žmonės, nesuprantantys, kodėl užtrunkama einant prie

žvėrių. Dėl tos pačios priežasties ir badautojas kiekvieną kartą drebėjo, žiūrovams artėjant prie jo narvo, nors ir labai troško tų minučių, kurios buvo jo gyvenimo tikslas. Iš pradžių jis vos galėjo sulaukti pertraukų ir su džiaugsmu žiūrėjo į plūstančią minią, tačiau greitai, pernelyg greitai – tikrovė išsklaidė atkaklią, beveik sąmoningą saviapgaulę – įsitikino, kad visi be išimties žiūrovai eina žiūrėti tiktai žvėrių. Ir maloniausia juos stebėti buvo iš tolo. Vos tiktai prieidavo prie jo narvo, jį tuojau apsupdavo riksmai ir plūdimaisi, nes publika tuojau pasidalindavo į dvi dalis, į tuos, kurie – netrukus badautojui jie tapo nemalonesni – norėjo jį patogiai apžiūrėti, ne iš supratimo, o iš užsispyrimo ir kaprizo, ir į tuos, kurie visų pirma norėjo pamatyti žvėris. Kai didžioji žiūrovų masė praeidavo, pasirodydavo pavėlavusieji, ir nors šiems niekas nebetrukdė pastovėti prie badautojo narvo kiek tiktai norėjo, jie dideliais žingsniais, beveik net šnairomis nedirstelėdami, skubėjo pro šalį, kad spėtų pasižiūrėti į žvėris. Ir retai kada ištikdavo tokia laimė, kad koks nors šeimos tėvas privestų prie narvo savo vaikus, parodytų pirštu į badautoją ir smulkiai paaiškintų, kas jis toks ir ką daro, taip pat apie ankstesnius metus, apie tai, kaip jis pats lankėsi panašiuose, tačiau nepalyginamai prašmatnesniuose pasirodymuose. Vaikai nelabai suprato tėvą, jie tam dar nebuvo pakankamai paruošti mokyklos ir gyvenimo. – Kas jiems buvo badavimas? – tačiau tiriančių jų akių blizgesyje badautojas įžvelgė kažkokius būsimų, ateinančių, geresnių laikų ženklus. Galbūt, tuomet kartais sakė sau badautojas, viskas būtų šiek tiek geriau, jeigu jo narvas nestovėtų taip arti žvėrių. Dabar žmonėms pernelyg lengva rinktis, nekalbant jau apie tai, kad žvėrių kvapai, jų naktimis keliamas triukšmas, žalios, pro šalį žvėrims nešamos mėsos vaizdas, riaumojimas šėrimo metu jį labai erzina ir slegia. Tačiau kreiptis į direkciją jis nedrįso, juk kaip tik žvėrių dėka pro jį ėjo tiek žmonių, tarp

jų gali pasitaikyti ir toks, kuris atėjo dėl jo, ir ką gali žinoti, kur jį nukiš, jei primins savo buvimą, o tuo pačiu reikia turėti galvoje ir tai, kad jis, tiesą sakant, yra tiktai kliuvinys einant prie žvėrių.

Nedidelis, tiesa, kliuvinys, ir vis mažėjantis. Žmones liovėsi stebinęs keistas direkcijos noras dabartiniais laikais atkreipti publikos dėmesį į kažkokį badautoją, ir kai tiktai žiūrovai prie jo priprato, jo likimas buvo nulemtas. Jis galėjo kiek nori ir kaip nori badauti, ir jis tai darė, tačiau niekas jau nebegalėjo jo išgelbėti – žmonės abejingai ėjo pro šalį. Pabandyk kam nors paaiškinti, kas yra badavimo menas! Kas to pats nejaučia, tam nepaaiškinsi.

Gražios afišos apšiuro ir pasidarė nebeįskaitomos, jos buvo nuplėštos, ir niekam neatėjo į galvą, kad jas reikia pakeisti; lentelė su išbadautų dienų skaičiumi, kuri iš pradžių buvo rūpestingai pildoma, jau seniai rodė tą patį skaičių, nes po pirmų savaičių personalui įgriso ir ta menka pareiga. Ir nors badautojas toliau badavo, kaip kadaise troško, ir darė tai be jokių pastangų, kaip kad anksčiau sakydavo, tačiau niekas jau neskaičiavo dienų, net pats badautojas nežinojo, kiek jau yra pasiekęs, ir jam buvo skaudu. O kai prieš narvą sustodavo koks nors dykūnas ir perskaitęs seną skaičių imdavo šaipytis ir kalbėti apie apgaulę, tai būdavo pats kvailiausias melas, kokį tiktai gali pramanyti abejingumas ir įgimtas piktumas, nes apgaudinėjo ne badautojas, jis dirbo sąžiningai, o pasaulis apgaudinėjo jį, neatlygindamas už tai, ko yra nusipelnęs.

Vėl ėjo dienos, ir staiga viskas baigėsi. Vienam prižiūrėtojui krito į akį narvas, ir jis paklausė cirko darbininkų, kodėl laikomas tuščias toks geras narvas – juk jame vien supuvę šiaudai; niekas to nežinojo, kol vienas darbininkas nepasižiūrėjo į lentelę ir neprisiminė badautojo. Jie lazda pakapstė šiaudus ir rado juose badautoją.

– Tu vis dar badauji? – paklausė prižiūrėtojas. – Kada pagaliau liausiesi?

– Atleiskite man visi, – sušnabždėjo badautojas; ir tiktai prižiūrėtojas, laikęs ausį prie grotų, suprato jo žodžius.

– Aišku, – atsakė prižiūrėtojas ir pridėjo pirštą prie kaktos, kad darbininkai suprastų badautojo būseną, – mes tau atleidžiame.

– Aš visą laiką norėjau, kad jūs žavėtumėtės mano badavimu, – pasakė badautojas.

– Mes ir žavėjomės, – supratingai atsakė prižiūrėtojas.

– Tačiau jums nereikėjo žavėtis, – tarė badautojas.

– Na, tuomet nesižavėsime, – sutiko prižiūrėtojas, – tačiau kodėl turėtume nesižavėti?

– Kadangi aš turiu badauti, kitaip negaliu, – atsakė badautojas.

– Žiūrėk tu man, – tarė prižiūrėtojas, – o kodėl kitaip negali?

– Kadangi aš, – badautojas truputį pakėlė galvytę ir, atkišęs lyg bučiniui lūpas, sušnabždėjo prižiūrėtojui į patį ausies vidurį, kad niekas nepraeitų pro šalį, – kadangi aš niekaip negalėjau rasti valgio, kuris man patiktų. Jeigu būčiau radęs, patikėk, būčiau nesimaivęs ir prisikirtęs lig valiai, kaip tu ir visi kiti.

Tai buvo paskutiniai jo žodžiai, tačiau jo užgesusiose akyse vis dar galėjai įžvelgti tvirtą, nors jau ir nebe tokį išdidų įsitikinimą, kad jis dar badaus ir badaus.

– Padarykite tvarką! – paliepė prižiūrėtojas, ir badautojas buvo užkastas kartu su šiaudais.

O į narvą buvo įleista jauna pantera. Netgi patys šiurkščiausi žmonės su palengvėjimu atsikvėpė, kai taip ilgai buvusiame tuščiame narve ėmė lakstyti tas laukinis padaras. Pantera jautėsi puikiai. Sargai negalvodami nešė ėdesį, kuris jai patiko; ji, atrodo, nepasigedo net laisvės; tam kilniam, viskuo, ko

gyvenimui reikia, gausiai apdovanotam kūnui, rodės, netrūko laisvės; atrodo, jog laisvė slypi kažkur jo dantyse; ir gyvenimo džiaugsmas taip karštai tvoskė iš jo nasrų, kad žiūrovams būdavo sunku jį tverti. Bet jie įveikdavo save, glaudžiai apsupdavo narvą ir nenorėdavo nuo jo trauktis.

JOZEFINA, DAINININKĖ, ARBA PELIŲ PADERMĖ

Mūsų dainininkės vardas Jozefina. Kas nėra jos girdėjęs, tas nesuvokia dainavimo galios. Jos dainavimas sužavi kiekvieną, ir tai reikėtų itin vertinti, nes mūsų padermė apskritai nemėgsta muzikos. Maloniausia mums muzika yra tyla ir ramybė; mūsų gyvenimas sunkus, nors kartais ir bandome nusikratyti kasdienių rūpesčių, vis dėlto pakilti iki tokių normaliam mūsų gyvenimui tolimų dalykų kaip muzika niekada nepavykdavo. Tačiau mes dėl to pernelyg nesisielojame, netgi neprieiname iki to; didžiausiu savo privalumu laikome tam tikrą praktinį sumanumą, kurio mums, žinia, labai reikia, ir tenkinamės gudria jo šypsena, net jeigu kada nors – tačiau taip nebūna – ir geistume tos laimės, kurią galbūt teikia muzika. Tiktai Jozefina yra išimtis; ji mėgsta muziką ir moka ją atlikti; ji vienintelė; kai jos nebeliks, muzika – kas žino kuriam laikui – išnyks iš mūsų gyvenimo.

Aš dažnai galvojau, kaip čia yra su ta muzika. Juk mes visai nemuzikalios; kaip čia yra, kad mes suprantame Jozefinos dainavimą arba, kadangi Jozefina tai neigia, bent jau tariamės suprantančios. Paprasčiausia būtų atsakyti, kad jis toks gražus, kad net ir didžiausias mulkis jam neatsispiria, tačiau tokio atsakymo neužtenka. Jeigu iš tiesų taip būtų, visų pirma ir visada jaustum, kad tas dainavimas kažkuo ypatingas, kad iš

tos gerklės sklinda kažkas tokio, ko mes dar niekada negirdėjome ir kad tai išgirsti mums leidžia vien Jozefina ir niekas daugiau. Tačiau kaip tik to manding ir nėra, aš to nejaučiu ir nepastebėjau, kad kitas jaustų. Savame rate mes dažnai viena kitai prisipažįstam, kad Jozefinos dainavimas kaip dainavimas nėra kuo nors ypatingas.

Ar tai apskritai dainavimas? Nepaisant savo nemuzikalumo, mes turime dainavimo tradicijų; mūsų senovėje dainavimo būta; apie tai pasakoja sakmės ir net yra išlikusių dainų tekstų, kurių, tiesa, niekas nesugeba padainuoti. Taigi mes suvokiame, kas yra dainavimas, tačiau Jozefinos menas yra kas kita. Ar tai apskritai dainavimas? Gal vien tik švilpimas? O švilpti visos mes, beje, mokame, tai įgimtas mūsų padermės sugebėjimas, greičiau ne sugebėjimas, o ypatybė. Visos mes švilpiame, tačiau niekas nė nemano vadinti to menu, mes švilpiame nekreipdamos į tai dėmesio, to net nepastebėdamos, ir daugelis mūsų net nežino, jog švilpimas yra viena mūsų savybių. Taigi jeigu būtų tiesa, jog Jozefina ne dainuoja, o švilpia, ir galbūt net, kaip bent jau man atrodo, ir geriau už kitas – galbūt jos balsas net silpnesnis, kai tuo tarpu paprastas žemdirbys dirbdamas be vargo švilpiniuoja visą dieną – jeigu visa tai būtų tiesa, tai iš tariamo Jozefinos meno nieko nebeliktų, tačiau tada reikėtų paaiškinti jos didžiojo poveikio mįslę.

Bet ji ne vien švilpia. Jeigu atsistosi nuo jos pakankamai toli ir klausysies, arba dar geriau, bandysi save patikrinti, taigi jeigu Jozefina dainuos tarp kitų ir tu užsibrėši pažinti jos balsą, tai tikrai girdėsi vien paprastą, daugių daugiausia švelnumu ar silpnumu truputį išsiskiriantį švilpimą. Tačiau jeigu atsistosi priešais ją, tai bus jau ne vien švilpimas: kad suprastum jos meną, reikia ją ne tik girdėti, bet ir matyti. Net jeigu išgirsi ir mūsų kasdienį švilpimą, neįprasta bus tai, kad kažkas, ruošdamasis atlikti visiškai įprastą dalyką, atsistos iškilminga poza.

Perkrimsti riešutą išties nėra menas, todėl niekas neišdrįs sukviesti publiką ir ją linksminti krimsdamas riešutus. Jeigu jis vis tiek tai daro ir jam pasiseka sudominti publiką, tuomet tai turi būti ne vien paprastas gliaudymas. Arba tai būna riešutų gliaudymas, tačiau paaiškėja, kad mes nematėme šio meno, nes buvome jį puikiai įvaldžiusios, ir kad tas naujasis gliaudytojas mums tik parodė jo esmę, ir tada netgi gerai, jei jis ne taip gerai gliaudo kaip dauguma mūsų.

Galbūt kažko panašaus esama ir Jozefinos dainavime; mes žavimės jame tuo, kas mumyse mūsų nė kiek nežavi; beje, dėl pastarojo dalyko ji su mumis visiškai sutinka. Aš kartą buvau liudytoja, kaip kažkas, ir taip dažnai būna, atkreipė jos dėmesį, kad mums būdinga švilpti ir padarė tai labai švelniai, tačiau Jozefinai ir to buvo per daug. Aš dar nebuvau matęs tokios įžūlios, arogantiškos šypsenos, kokią ji tada nutaisė; ji, pažiūrėti įsikūnijęs subtilumas, išsiskirianti tuo netgi turtingoje tokiais moteriškais padarais mūsų padermėje, tuomet pasirodė net vulgari; beje, būdama labai jautri ji, matyt, pati tuojau tai pajuto ir susivaldė. Taigi ji neigia bet kokį ryšį tarp jos meno ir švilpimo. Tiems, kurie mano priešingai, ji jaučia tiktai panieką ir galbūt neprisipažįstamą neapykantą. Tai ne paprastas pasipūtimas, nes ta opozicija, kuriai pusiau priklausau ir aš, aišku, žavisi ja, ne mažiau negu minia, bet Jozefina nori, kad ja ne vien būtų žavimasi, o tiesiog gėrimasi, vien žavėjimosi jai neužtenka. Ir kai sėdi priešais, ją supranti; opozicijoje gali būti tiktai per atstumą; kai sėdi prieš ją, žinai: tai, ką ji čia švilpia, nėra švilpimas.

Kadangi švilpimas yra mūsų mechaniškas įprotis, galima manyti, jog švilpiame ir girdint Jozefinos dainavimą; klausantis jos, mums darosi gera, o kai mums gera, mes švilpiame; tačiau jos klausytojai necypia, tyli kaip pelės po šluota, tarsi būtų sulaukę išsiilgtos ramybės, ir bijo sutrikdyti savo švilpimais.

Kas žavi mus labiau – ar ta silpną balselį gaubianti iškilminga tyla? Kartą atsitiko taip, kad kažkokia kvaila jauniklė, Jozefinai dainuojant, taip pat ėmė švilpti. Visai taip kaip Jozefina; ten priekyje, vis dar nedrąsus, nepaisant įgudimo, švilpimas ir čia, publikoje, svajingas vaikiškas švilpimas; apsakyti jų skirtumą būtų buvę neįmanoma, tačiau mes vis tiek tuojau nušnypštėme ir nušvilpėme išsišokėlę, nors to ir nereikėjo, ji ir šiaip būtų nutilusi iš baimės ir gėdos, kai Jozefina pradėjo savo pergalingą giesmę ir visai įsišėlo skėsdama rankas ir būtų dar labiau užvertusi galvą, jeigu būtų buvę įmanoma.

Taip, beje, būna visuomet, bet kokią smulkmeną, bet kokį atsitiktinumą, bet kokį trukdymą, parketo girgžtelėjimą, girgžtelėjimą dantimis, apšvietimo sutrikimą ji laiko dingstimi padidinti savo dainavimo įtaigą; mat ji mano, kad dainuoja kurčioms ausims; susižavėjimo ir plojimų netrūksta, tačiau tikro supratimo, ji sako, nerandanti ir seniai nustojusi tikėtis. Todėl bet kokie trukdymai jai tik į naudą; viskas gerai, kas trukdo jos dainavimui, kas nugalima lengvai ar net be kovos, vien tiktai akistata, kas gali padėti pažadinti minią, išmokyti ją tegu ir ne supratimo, tai bent supratingos pagarbos.

Jeigu Jozefinai taip pasitarnauja maži dalykai, tai tuo labiau padeda dideli. Mūsų gyvenimas labai neramus, kiekviena diena kupina visokių netikėtumų, nuogąstavimų, vilčių ir siaubų, viena pelė to neištvertų, jeigu bet kuriuo metu, dieną ir naktį, jos nepalaikytų draugės; bet ir taip pakankamai sunku; kartais net tūkstantis pečių dreba nuo naštos, iš tikrųjų skirtos vienai. Tuomet Jozefina tariasi sulaukusi savo momento. Šit ji jau stovi, trapi būtybė, ypač bauginamai virpančiu pilvu, rodos, visas savo jėgas atidavusi dainavimui, tarsi viskam joje, kas tiesiogiai nesusiję su dainavimu, būtų nepalikta nieko – nei jėgos, nei šanso išlikti, tarsi ji būtų apnuoginta, atiduota likimo valiai, patikėta vien tiktai gerųjų dvasių globai, tarsi ją, šitaip

viskam tolimą, gyvą vien dainavimu, galėtų pražudyti papūtęs šaltas dvelksmas. Tačiau kaip tik tokiomis akimirkomis mes, tariamos priešininkės, sakome: „Ji nesugeba net švilpti; taip baisiai įsitempusi, kad nesugeba net kaip pridera švilpti, ką jau kalbėti apie dainavimą.“ Toks yra pirmas neišvengiamas įspūdis, tačiau jis, kaip sakyta, yra greitai praeinantis. Ir netrukus mes persiimame šiltais, kūnas prie kūno stovinčios, nedrąsiai besiklausančios minios jausmais.

Kad suburtų apie save šią beveik be perstogės dėl nelabai aiškių tikslų šen bei ten šmirinėjančios mūsų padermės minią, Jozefinai paprastai reikia tiktai atkraginti galvą, praverti burną, į viršų užversti akis ir atsistoti ta poza, kuri rodo, kad ji ketina dainuoti. Ji gali tai padaryti, kur nori, ta vieta neturi būti labai matoma, tinka ir koks nors atokus atsitiktinai pasirinktas kampas. Žinia, kad ji ruošiasi dainuoti, pasklinda beregint, ir minia tuojau ima rinktis. Tiesa, kartais atsiranda kliūčių, Jozefina paprastai mėgsta dainuoti neramiais laikais, visokios bėdos ir vargai tada verčia mus rinktis įvairius kelius, todėl, kad ir kaip norėdamos, negalime taip greitai susirinkti, kaip pageidauja Jozefina, ir tada jai savo išdidžia poza tenka ilgokai pastovėti, kol susirenka pakankamai klausytojų: ji, žinoma, įtūžta, ima trypti kojomis, visai nemergiškai keiktis, netgi kandžiotis. Tačiau ir toks elgesys nekenkia jos populiarumui; užuot bent kiek slopinusi jos milžiniškas pretenzijas, publika stengiasi jas tenkinti; išsiuntinėjami žygūnai, kad atvestų klausytojų; nuo jos slepiama, kad taip daroma; aplinkui keliuose išstatomi postai, jų sargybiniai moja artėjančioms pelėms, kad paskubėtų; tatai daroma tol, kol pagaliau surenkamas pakankamas klausytojų skaičius.

Kas verčia mus taip stengtis dėl Jozefinos? Tai klausimas, į kurį ne lengviau atsakyti, kaip ir į klausimą dėl Jozefinos dainavimo, su kuriuo jis taip pat susijęs. Jį būtų galima išbraukti

ir sujungti su antruoju klausimu, jeigu būtų galima tvirtinti, kad mūsų padermė yra besąlygiškai atsidavusi Jozefinai dėl jos dainavimo. Tačiau taip nėra; mūsų padermė, matyt, niekam nėra besąlygiškai atsidavusi; labiau už viską savo nekaltą gudrumą, vaikišką šnabždėjimą, savo nekaltą cypsėjimą, judinant vien lūpas, mėgstanti padermė niekam negali besąlygiškai atsiduoti, Jozefina tai jaučia ir su tuo kovoja negailėdama savo silpnos gerklės.

Tiktai šitaip bendrai samprotaujant nereikia per toli nueiti; padermė atsidavusi Jozefinai, tačiau ne besąlygiškai. Ji, pavyzdžiui, negalėtų juoktis iš Jozefinos. Reikia prisipažinti, kad Jozefina kai kuo juokinga; o mes mėgstame pasijuokti; nepaisant visų mūsų bėdų, mes nuolat linkusios pasišaipyti; bet iš Jozefinos niekada nesišaipome. Kartais man atrodo, kad mūsų padermė į Jozefiną taip žiūri todėl, kad ji, ta trapi, reikalinga globos, kažkaip, jos nuomone, gebėjimu dainuoti apdovanota būtybė yra padermei patikėta ir ja reikia rūpintis; to priežastis niekam neaiški, tiktai pats faktas, atrodo, yra neginčijamas. Tačiau iš to, kas patikėta, nesijuokiama; juoktis iš to reikštų nepaisyti pareigos; didžiausia pašaipa, kurią mūsų smarkiosios pašaipūnės sau leidžia, yra kartais pasakoma tokia frazė: „Kai pamatom Jozefiną, mums praeina noras juoktis.“

Taigi padermė rūpinasi Jozefina kaip tėvas, prižiūrintis vaiką, tiesiantį į jį rankutes, lyg kažko prašantį, lyg reikalaujantį. Atrodytų, kad mūsų padermė netinka tokioms tėviškoms pareigoms, tačiau iš tiesų, bent jau šiuo atveju, jas pavyzdingai vykdo; niekas atskirai negalėtų padaryti to, ką padaro padermė. Aišku, jėgų skirtumas tarp padermės ir atskiro individo didžiulis, padermei nesunku sušildyti globotinį savo kvėpavimu, ir jis jau bus pakankamai apsaugotas. Su Jozefina apie tai geriau nekalbėti. „Man nusišvilpt į jūsų globą“, – sako ji tada. „Taip, taip, tau nusicypt“, – galvojame mes. Be to, tokie Jozefinos

maištavimai – tai greičiau vaikiškumas ir vaikiškas nedėkingumas, ir tėvui į juos nereikia kreipti dėmesio.

Tačiau esama dar kai ko, ką sunkiau paaiškinti tokiais padermės ir Jozefinos santykiais. Mat Jozefina mano priešingai – jai atrodo, kad būtent ji saugo padermę. Nuo politinių ir ūkinių sunkumų mus, atseit, gelbsti jos dainavimas, štai kaip, ir jeigu jis nepašalina nelaimės, tai bent jau suteikia jėgų iškęsti. Ji to nepasako nei vienokiais, nei kitokiais žodžiais, ji apskritai mažai šneka ir yra tyliausia iš plepių, tačiau tai blyksi jos akyse, matyti iš jos sučiauptos burnos – mažai kas iš mūsų gali taip laikyti liežuvį už dantų kaip ji. Sulig kiekviena bloga žinia – kai kuriomis dienomis jos lenkia viena kitą, tarp jų yra neteisingų ir pusiau teisingų, – ji tuojau pakyla, nors šiaip paprastai tokia pavargusi, kad ją traukte traukia prie žemės; pakyla, ištempia kaklą ir stengiasi kaip piemuo prieš audrą apžvelgti savo bandą. Išpaikyti vaikai, žinoma, taip pat turi tokių kvailų pretenzijų, tačiau Jozefinos pretenzijos nėra tokios nepagrįstos kaip jų. Ji, aišku, neišgelbsti mūsų ir nesuteikia jėgų, lengva vaizduoti gelbėtoją tokios padermės, kaip mūsų, pripratusios prie kančių, negailinčios savęs, ryžtingai priimančios sprendimus, gerai pažįstančios mirtį, tiktai iš pažiūros bailios, nuolatos gyvenančios nutrūktgalviškos drąsos atmosferoje, be to, vaisingos ir ryžtingos, – lengva, sakau aš, paskui vaizduoti išgelbėtoją padermės, kuri vis dar kažkaip gelbstisi pati, nors ir patirdama aukų, dėl kurių istorijos tyrinėtojas – mes apskritai visiškai apleidę istorijos tyrinėjimą – nustėrtų iš siaubo. Ir vis dėlto tiesa, kad mes kaip tik bėdos ištiktos labiau negu paprastai klausomės Jozefinos balso. Mums gresiantys pavojai daro mus tylesnes, kuklesnes, klusnesnes Jozefinos komandavimams; mes mielai renkamės, mielai grūdamės krūvon ir ilsimės nuo mus kamuojančių klausimų; atrodo, lyg mes skubėtume – skubėti reikia, Jozefina

tai dažnai pamiršta, – prieš kovą kartu išgerti taikos taurę. Tai ne tiek koncertas-spektaklis, kiek padermės susirinkimas, toks, kuriame viešpatauja visiška tyla, tiktai prieky girdėti tylus švilpimas; valanda pernelyg rimta, kad ją būtų galima gaišti plepalams.

Toks požiūris, žinoma, niekaip negalėtų tenkinti Jozefinos. Nors Jozefina amžinai irzli ir nepatenkinta dėl to, kad jos padėtis visą laiką iki galo neaiški, ji daug ko nemato, nes pernelyg gerai galvoja apie save ir nesunkiai gali būti dar labiau apakinta – šia linkme, taigi iš esmės naudinga linkme, visuomet veikia pataikautojų spiečius, – tačiau dainuoti tik tarp kitko, nepastebėtai, padermės susirinkimo nuošalėje, tam ji, nors tai būtų visai nemažai, savo talento tikrai neaukotų.

Tačiau jai ir nereikia to daryti, nes jos menas nelieka nepastebėtas. Nors mes viduje užsiėmę visais kitais dalykais ir tylime visai ne todėl, kad girdėtumėme jos dainavimą, – kai kas visai net nepakelia galvos ir tik kiša savo veidą į kaimyno kailį, todėl Jozefina ten viršuje stengiasi tarsi visai be reikalo, vis dėlto – to nepaneigsi – jos švilpimas šiek tiek pasiekia ir mus. Tas švilpimas, kurį girdi, kai visoms kitoms privalu tylėti, atrodo beveik kaip padermės kreipimasis į kiekvieną jos narį; plonas Jozefinos švilpimas per sunkius išbandymus tarsi primena varganą mūsų padermės dalią mums priešiško pasaulio sumaištyje. Jozefina pasiekia savo, ta bebalsė, ta nieko nenuveikusi būtybė pasiekia savo ir randa kelią į mūsų širdis, ir apie tai gera galvoti. Tikro dainininko, jeigu toks kada tarp mūsų atsirastų, tokiais laikais mes, žinoma, nepakęstume ir vieningai atsisakytume jo koncerto, kaip beprasmiško. Tegu Jozefina nežino, kad faktas, jog mes jos klausomės, kalba prieš jos dainavimą. Ji, matyt, tai nutuokia, antraip kam tada šitaip aistringai neigtų, kad mes jos klausomės, bet ji nesiliauja dainuoti ir jai nusišvilpt ant tos nuojautos.

Tačiau šiokia tokia paguoda jai vis dėlto lieka: mes jos, galima sakyti, iš tiesų klausomės. Galbūt panašiai, kaip klausomasi tikro dainininko; ir ji pasiekia tokio poveikio, kokio tikras dainininkas veltui stengtųsi pasiekti ir kuris kaip tik priklauso nuo jos nepakankamų sugebėjimų. Tai, matyt, daugiausia priklauso nuo mūsų gyvenimo būdo.

Mūsų padermė jaunystės neturi, vien trumpą vaikystę. Tiesa, nuolatos girdėti reikalavimai, kad vaikams reikia suteikti ypatingą laisvę, ypatingą globą, pripažinti teisę į šiokį tokį nerūpestingumą, šiokį tokį beprasmišką trainiojimąsi, žaidimą, šią teisę, girdi, reikia pripažinti ir padėti įgyvendinti; tokių reikalavimų iškyla ir beveik kiekvienas jiems pritaria, jiems tiesiog negalima prieštarauti, tačiau kita vertus, nėra nieko, kas mūsų tikrovėje būtų mažiau įgyvendinama, reikalavimams pritariama, ta linkme bandoma kažką daryti, tačiau netrukus vėl grįžtama prie seno. Mat mūsų gyvenimas toks, kad vaikas, vos tiktai kiek pramokęs vaikščioti ir susipažinęs su pasauliu, turi rūpintis savimi kaip suaugęs; dėl ekonominių priežasčių mes esame priverstos gyventi išsibarsčiusios didelėse teritorijose, mūsų priešų daug, mūsų visur tyko nenumatomi pavojai – mes negalime apsaugoti vaikų nuo kovos už būvį, jeigu tai padarytume, jie žūtų. Be šių liūdnų priežasčių, yra ir viena maloni: nepaprastas mūsų padermės vislumas. Viena karta – ir kiekviena yra gausi – stumia kitą, vaikai neturi kada būti vaikais. Kitų padermių vaikai yra rūpestingai prižiūrimi, ten vaikams įkurtos mokyklos, ten iš tų mokyklų kasdien plūsta vaikai, jų ateitis, tačiau ten ilgą laiką, diena po dienos, iš mokyklų plūsta vis tie patys vaikai. Mes neturime mokyklų, tačiau mūsų padermė trumpiausiais tarpais paleidžia į pasaulį nesuskaičiuojamus būrius vaikų, linksmai šnypščiančių arba cypsinčių, kol dar nemoka švilpti, besivoliojančių arba besiritančių nuo kitų spaudimo, kol dar nemoka bėgioti, nevėkšliškai savo mase viską

nusinešančių, kol dar nemato, ak tie mūsų vaikai! Ir, priešingai negu tose mokyklose, ne vis tie patys vaikai, o nauji, be galo, be perstogės, vos tiktai pasirodęs vaikas, jis jau nebe vaikas, už jo jau spraudžiasi nauji vaikų veidai, neatskiriami per savo gausą ir skubėjimą, rožiniai iš laimės. Žinoma, kad ir kaip tai būtų gražu ir kad ir kaip kiti mums dėl to pavydėtų, tikros vaikystės savo vaikams mes negalime duoti. Ir tai nelieka be pasekmių. Mūsų tauta persiėmusi savotišku nemirštančiu, neišnaikinamu vaikiškumu; tiesiogiai prieštaraudami savo geriausiai savybei – patikimam praktiškam protui, mes kartais elgiamės labai kvailai, būtent taip, kaip daro vaikai, beprasmiškai, išlaidžiai, dosniai, lengvabūdiškai švaistomės ir visa tai dažnai darome dėl kokio nors menko malonumo. Ir nors mūsų džiaugsmas dėl to, žinoma, negali būti toks kaip vaikų, kažkiek jo, žinoma, būna. Šiuo mūsų tautos vaikiškumu naudojasi ir Jozefina.

Tačiau mūsų tauta ne vien tik vaikiška, ji, galima sakyti, ir prieš laiką pasenusi, vaikystė ir senatvė mūsuose kitokios negu kitur. Mes neturime jaunystės, mes iškart tampam suaugę ir paskui per ilgai būnam suaugę, ir tam tikras nuovargis ir beviltiškumas uždeda ryškų atspaudą apskritai atspariam ir viltingam mūsų padermės būdui. Su tuo, matyt, susijęs ir mūsų nemuzikalumas; mes per senos muzikai, jos jaudrumas, jos pakilumas nedera prie mūsų rimtumo, mes pavargusiu mostu jos atsisakome; mums užtenka švilpimo; kartais pašvilpi, ir nieko daugiau nereikia. Kas žino, ar tarp mūsų nėra muzikos talentų; tačiau jeigu jų ir būtų, mūsų padermės charakteris juos turėtų užslopinti, jiems nespėjus atsiskleisti. O Jozefina gali kiek tiktai nori švilpti ar dainuoti, ar kaip ji tai vadina, tai mums netrukdo, tai atitinka mūsų dvasią, tatai mes nesunkiai pakenčiame; jeigu tame yra kažkiek muzikos, tai tik minimumas; tokiu būdu tam tikra muzikinė tradicija palaikoma, tačiau ji mūsų nė kiek neapsunkina.

Bet Jozefina šiai taip nusiteikusiai padermei duoda ir daugiau. Per jos koncertus, ypač sunkiu metu, tiktai visai jaunos pelės domisi dainininke kaip tokia, tiktai jos stebėdamosi žiūri, kaip ji rauko lūpas, pro dailius priekinius dantukus leidžia orą, žavėdamasi garsais, kuriuos pati išgauna, apmiršta ir išnaudoja tai tam, kad paragintų save naujam, dar labiau nesuprantamam šuoliui, tačiau didžioji dauguma – tai aiškiai matyti – užsiėmusi savimi. Per trumpas pertraukas tarp kovų padermė svajoja, atrodo, tarsi atskiram jos nariui būtų atsipalaidavę sąnariai, tarsi nežinantis ramybės bentsyk galėtų laisvai pasirąžyti ir pasivartyti tautos lovoje. Ir į tas svajas vis įsiterpia Jozefinos švilpimas; ji vadina jį čiurlenančiu, mes jį vadinam trūkčiojančiu; tačiau kad ir kaip ten būtų, jis čia vietoje, kaip niekur kitur, kaip muzika retai kada būna laiku ir vietoje. Joje esama šiek tiek varganos trumpos vaikystės, šiek tiek prarastos, niekada nebepasikartojančios laimės, tačiau ir šiek tiek tikro nūdienio gyvenimo, jo menko, nesuprantamo ir vis dėlto egzistuojančio ir nerodomo optimizmo. Ir visa tai pasakoma ne aukštais tonais, o tyliai, pašnibždom, intymiai, kartais truputį kimiai. Švilpimu. Kaipgi kitaip? Švilpimas yra mūsų tautos kalba, tiktai kai kas visą gyvenimą švilpia ir to nežino, o čia švilpimas yra išlaisvintas iš kasdienio gyvenimo pančių ir trumpam išlaisvina ir mus. Tokie koncertai mus, aišku, traukia.

Bet nuo to iki Jozefinos tvirtinimo, kad ji mums tokiais laikais suteikia naujų jėgų ir t. t., ir t. t. – labai toli šaukia. Paprastoms pelėms, kas be ko, ne Jozefinos pataikūnams. „Kaipgi kitaip galėtų būti, – sako jie nė kiek nedvejodami, – kaipgi kitaip paaiškinti tą klausytojų gausą, ypač kai gresia tiesioginis pavojus, kartais tas net padėjo laiku apsiginti?“ Ką gi, šis pastarasis argumentas, deja, teisingas, tačiau nepuošia Jozefinos, ypač jei pridursime, kad tokius susirinkimus netikėtai išvaikius priešui, kai kam iš mūsiškių tenka atsisveikinti su gyvybe, Jozefina,

kuri dėl visko kalta, nes galbūt savo švilpimu prišaukia priešą, visuomet būna saugiausioje vietelėje ir saugoma savo svitos labai tyliai ir kuo skubiausiai pasišalina pirmoji. Tačiau ir tai iš esmės žino visi, ir vis dėlto vėl subėga, kai Jozefina, kur ir kada vėl užsimaniusi, ima dainuoti. Iš to galima būtų padaryti išvadą, kad Jozefinai beveik negalioja įstatymai, kad ji gali daryti ką nori, net jeigu tai kenkia visiems, ir kad jai viskas atleidžiama. Jeigu taip būtų, tai Jozefinos pretenzijos būtų visiškai suprantamos, taip, toje laisvėje, kurią jai suteiktų padermė, toje nepaprastoje, niekam daugiau neduotoje, iš esmės įstatymus paminančioje dovanoje beveik būtų galima įžvelgti prisipažinimą, kad padermė nesupranta Jozefinos, kaip pati tvirtina, bejėgiškai stebisi jos menu, jaučiasi neverta jos ir stengiasi už tą kančią, kurią suteikia Jozefinai, atsilyginti tiesiog desperatišku poelgiu ir, nesugebėdama suvokti jos meno, jos asmeniui ir jos norams netaiko savo reikalavimų. Tai, beje, visiškai neteisinga, galbūt kai kuriais atvejais padermė per greit kapituliuoja prieš Jozefiną, bet kadangi besąlygiškai prieš nieką nekapituliuoja, tai nekapituliuoja ir prieš ją.

Jau labai seniai, galbūt nuo pat savo kaip menininkės karjeros pradžios, Jozefina kovoja už tai, kad jai, kaip dainininkei, nereikėtų dirbti; ją, girdi, reikia apsaugoti nuo rūpesčių dėl kasdienės duonos ir visko, kas susiję su mūsų kova dėl būvio, ir – galbūt – užkrauti tai ant tautos pečių. Greitai susižavintis asmuo – ir tokių buvo – jau vien dėl šio reikalavimo nepaprastumo, dėl dvasinės būsenos, galinčios padiktuoti tokį reikalavimą, galėtų jį laikyti morališkai pagrįstu. Tačiau mūsų padermė daro kitas išvadas ir ramiai atmeta reikalavimą. Ji taip pat per daug nesistengia savo sprendimo pagrįsti. Jozefina, pavyzdžiui, atkreipia dėmesį į tai, kad darbo įtampa kenkia jos balsui, kad ji, nors ir menka, palyginti su dainavimo įtampa, atima iš jos galimybę po dainavimo pakankamai pailsėti ir sukaupti jėgų

naujam dainavimui, ji tada atiduodanti viską ir vis tiek niekada, esant tokiai padėčiai, negalinti parodyti to, ką gali. Padermė jos išklauso ir numoja ranka. Ši taip lengvai susigraudinanti padermė kartais būna kieta kaip titnagas. Atsakymas kartais būna toks griežtas, kad net Jozefina sutrinka, ji tarsi paklūsta, dirba kaip pridera, dainuoja kaip gali, tačiau tiktai kurį laiką, paskui pradeda kovą su naujomis jėgomis – tam jų, atrodo, jai netrūksta.

Dabar aišku, kad Jozefina apskritai siekia ne to, ko tiesiogiai reikalauja. Ji protinga, ji nesibaido darbo, tai pas mus išvis nežinomas dalykas, ir patenkinus reikalavimą ji, žinoma, negyventų kitaip negu anksčiau, darbas visai nekenktų jos dainavimui, ir dainavimas, žinoma, netaptų gražesnis – kad tai, ko ji siekia, yra viešas, aiškus, amžinas, visa iki šiol žinoma viršijantis jos dainavimo pripažinimas. Ir nors visa kita jai atrodo beveik pasiekiama, pasiekti pripažinimo niekaip nepavyksta. Galbūt šį savo puolimą jai iš pat pradžių reikėjo nukreipti kita linkme, galbūt ji pati dabar supranta savo klaidą, tačiau jau nebegali trauktis, trauktis atgal reikštų neištikimybę pačiai sau, dabar jai jau reikia laikytis to savo reikalavimo arba žūti.

Jeigu ji iš tiesų, kaip sako, turėtų priešų, tie galėtų pašaipiai stebėti šią kovą, patys nepajudindami nė piršto. Bet ji neturi priešų, ir jeigu kas nors kartais jai prikiša, ta kova nieko nelinksmina. Jau vien dėl to, kad tuo padermė rodo savo šaltą teisėjišką laikyseną, kuri šiaip pas mus beveik nepasireiškia. Ir jei kas nors tokiai laikysenai šiuo atveju ir pritartų, tai vien tik pagalvojus, kad padermė ir jo atžvilgiu kada nors galėtų būti tokia, praeina bet koks džiaugsmas. Čia, kaip ir Jozefinos reikalavimo atveju, svarbu ne pats faktas, o tai, kad padermė gali taip nesuprantamai atsiriboti nuo savo nario ir tai atrodo juo nesuprantamiau, kad šiaip ji kaip tik tuo nariu tėviškai kantriai rūpinasi.

Jeigu vietoj padermės būtų atskiras individas, būtų galima pamanyti, kad jis visą laiką nusileidinėjo Jozefinai, karštai trokšdamas padaryti tiems nusileidimams galą; jis nežmoniškai daug nusileidinėjo tvirtai tikėdamas, kad tai vis dėlto turės ribas; jis nusileido daugiau negu buvo reikalinga, vien kad paspartintų dalykų eigą, vien kad išpaikintų Jozefiną ir sukeltų jai vis naujų norų, kol ji galų gale iš tiesų pareikš šį paskutinį reikalavimą; ir tada jis, žinoma, greitai, nes seniai tam buvo pasiruošęs, galutinai jį atmes. Taip iš tiesų nėra, padermei nereikia tokių klastų, be to, jos pagarba Jozefinai nuoširdi ir ne kartą įrodyta, o Jozefinos reikalavimas toks tvirtas, kad kiekvienas vaikas jai galėtų pasakyti, kuo viskas baigsis; gali būti, kad Jozefina ir pati taip spėja ir tai dar labiau ją skaudina.

Tačiau kad ir ką manytų, jos tai neatbaido nuo kovos. Paskutiniu metu kova netgi stiprėja; anksčiau ji vyko tik žodžiais, o dabar Jozefina jau pradeda naudoti kitas priemones, kurios, jos nuomone, yra veiksmingesnės, o mūsų nuomone, pavojingesnės jai pačiai.

Kai kas mano, kad Jozefina tokia atkakli darosi dėl to, kad jaučiasi senstanti, jos balsas silpstąs, ir todėl jai dabar atrodo pats laikas pradėti paskutinę kovą dėl pripažinimo. Aš tuo netikiu. Jozefina būtų ne Jozefina, jeigu tai būtų tiesa. Ji nepastebi jokio senimo ir balso silpnėjimo. Ir jos reikalavimai padiktuoti ne išorinių dalykų, o vidinio nuoseklumo. Ji siekia aukščiausio vainiko ne todėl, kad jis šią akimirką kabo šiek tiek žemiau, o kad jis yra aukščiausias: jeigu būtų jos valia, ji pakabintų jį dar aukščiau.

Toks išorinių sunkumų nepaisymas, beje, netrukdo naudoti nedoriausias priemones. Ji nė kiek neabejoja dėl savo teisių; taigi ar svarbu tai, kaip pasieks savo; ypač kad šiame pasaulyje, jos nuomone, kaip tik doros priemonės nepadeda. Galbūt netgi todėl kovą dėl savo teisių iš dainavimo srities ji perkėlė į kitą, jai

ne tokią brangią sferą. Jozefinos talento gerbėjai vis vartoja jos posakius, kad ji jaučiasi galinti taip dainuoti, kad padermei su visais jos sluoksniais iki pat slapčiausios opozicijos būtų tikrai malonu, tiktai malonu ne padermės supratimu, juk ji nuo seno tvirtina jaučianti malonumą Jozefinai dainuojant, o malonu taip, kaip to nori Jozefina. Tačiau, priduria ji, kadangi negalinti darkyti aukšto dalyko ir pataikauti žemam, viskas liks taip, kaip yra. Kas kita jos kova dėl atleidimo nuo darbo, beje, tai taip pat kova dėl dainavimo, tačiau čia ji kovoja tiesiogiai, nenaudodama brangaus dainavimo ginklo, todėl bet kokia priemonė yra gera.

Taip, pavyzdžiui, buvo paskleistas gandas, kad Jozefina, jeigu jai nebus nusileista, ketinanti sutrumpinti koloratūras. Aš nieko neišmanau apie koloratūras, jos dainavime niekada nepastebėjau kokių nors koloratūrų. Tačiau Jozefina nori sutrumpinti koloratūras, kol kas ne visiškai jų atsisakyti, o tik sutrumpinti. Ji, atseit, jau įvykdžiusi savo grasinimą, tačiau aš nepastebėjau, kad dabartiniai jos pasirodymai kuo nors skirtųsi nuo ankstesnių. Padermė klausėsi kaip visuomet, nieko nesakydama apie koloratūras, ir požiūris į Jozefinos reikalavimą liko nepakitęs. Beje, tiek Jozefinos figūroje, tiek jos mąstyme kartais neginčijamai išties esama kažkokios gracijos. Pavyzdžiui, po to pasirodymo, tarsi jos sprendimas dėl koloratūrų padermei būtų buvęs per griežtas ar pernelyg staigus, pareiškė, kad nuo šiol vėl dainuosianti pilnas koloratūras. Tačiau po kito koncerto vėl kitaip apsigalvojo, dabar, girdi, galutinai baigta su koloratūromis, jų nebūsią iki Jozefinai palankaus sprendimo. O padermė leidžia pro ausis visus tuos pareiškimus, sprendimus ir sprendimų pakeitimus, kaip susimąstęs suaugęs leidžia pro ausis vaiko plepėjimą, iš esmės jam pritardamas, bet nesuvokdamas.

Tačiau Jozefina nepasiduoda. Ji, pavyzdžiui, neseniai pareiškė, kad dirbdama susižeidė koją ir kad jai dabar dainuojant sunku stovėti; o kad dainuoti galinti tik stovėdama, turinti

sutrumpinti dainavimus. Nors ji šlubuoja ir vaikšto prilaikoma gerbėjų, niekas netiki, kad ji tikrai susižeidusi. Mes pripažįstame ypatingą jos kūno trapumą, tačiau esame darbo padermė ir Jozefina mums priklauso; ir jeigu dėl kiekvieno odos nubrozdinimo šlubuotume, tai visa padermė nesiliautų šlubavusi. Tačiau nors ji tik dedasi esanti šluba, nors ir tokios pasigailėtinos būsenos, rodosi dažniau negu visada, padermė kaip ir anksčiau su dėkingumu ir susižavėjusi klausosi jos koncertų ir per daug nesijaudina dėl to, kad jie trumpesni.

Negalėdama visą laiką šlubuoti, ji sugalvoja ką nors kita, teisinasi nuovargiu, bloga nuotaika, silpnumu. Taigi dabar matome ne tik koncertus, bet ir spektaklius. Už Jozefinos matome jos gerbėjus, prašančius ir maldaujančius dainuoti. Ji norėtų, bet negali. Gerbėjai ją guodžia, pataikauja, beveik nuneša į iš anksto numatytą vietą, kur turi dainuoti. Pagaliau ji sutinka nežinia dėl ko ašarodama, iš paskutiniųjų stengiasi uždainuoti, stovi pavargusi, pamiršusi, kaip visada išskėsti rankas, be gyvybės nukorusi jas palei liemenį, ir susidaro įspūdis, kad jos galbūt truputį per trumpos – taigi ji nori pradėti, bet vėl neišeina, jos galva nejučia nusvyra, ir ji susmunka mūsų akyse. Bet paskui vis dėlto susikaupia ir ima dainuoti, manding ne ką prasčiau negu visuomet, galbūt subtili ausis išgirstų šiek tiek neįprasto susijaudinimo, tačiau jis tik į naudą dainavimui. O pabaigoje nuovargio išvis nelieka, tvirtu žingsniu, jeigu taip galima pavadinti jos greitą tipenimą, išeina, atsisakydama bet kokios savo gerbėjų pagalbos ir šaltais žvilgsniais varstydama pagarbiai iš kelio besitraukiančią minią.

Taip buvo pastaruoju metu, o pati paskutinė naujiena yra ta, kad ji dingo tada, kai buvo kaip tik laukiama jos koncerto. Ne vien tik gerbėjai ieško jos, daugelis ima ieškoti, tačiau veltui; Jozefina dingusi, ji nenori dainuoti, ji netgi nenori būti to prašoma, šįsyk ji mus iš tiesų paliko.

Keista, kaip neteisingai mąsto ta mūsų gudruolė, taip neteisingai, kad gali pagalvoti, jog ne mąsto, o tiktai toliau pasiduoda savo likimui, kuris mūsų pasaulyje gali būti vien labai liūdnas. Ji pati atsisako dainavimo, pati griauna tą galią, kurią buvo įgijusi protuose. Ir kaipgi ji galėjo tą galią įgyti, taip prastai juos pažinodama. Ji pasislepia ir nedainuoja, tačiau padermė, rami, be jokio regimo nusivylimo, valdinga, atsipalaidavusi masė, kuri, nors taip ir neatrodo, gali tiktai duoti dovanas, o ne imti, net ir iš Jozefinos neima, toji padermė toliau eina savo keliu.

O Jozefinai lemta ristis žemyn. Tuoj ateis laikas, kai pasigirs ir nutils jos paskutinis švilptelėjimas. Ji yra mažas epizodas mūsų padermės istorijoje, ir padermė pakels šią netektį. Mums ji nebus lengva; argi įmanomi susirinkimai visiškoje tyloje? Betgi ar jie nebuvo tokie ir su Jozefina? Ar jos tikrasis švilpimas buvo daug garsesnis ir gyvesnis, negu bus jo prisiminimas? Ar jai gyvai esant, jis buvo daugiau negu prisiminimas? Ar padermė, būdama tokia išmintinga, taip vertino Jozefinos dainavimą kaip tik todėl, kad jis kaip toks buvo neprarandamas?

Taigi gal mes nelabai ką prarasime, o Jozefina, išvaduota iš žemiškų kančių, kurios, jos nuomone, skirtos išrinktiesiems, linksmai pasimes nesuskaičiuojamoje mūsų padermės herojų minioje, ir netrukus, kadangi mes nerašome istorijos, bus pamiršta su dar didesniu palengvėjimu negu pamirštami visi jos broliai.

IŠ NESKELBTO PALIKIMO

VIENOS KOVOS APRAŠYMAS

Žvyru nubertais keliukais
Pasipuošę vaikšto žmonės
Po dangum šiuo dideliausiu,
Kurs nuo tų kalvų, kur toly,
Lig kitų kalvų dar driekias.

Apie dvyliktą keli žmonės jau pakilo, nusilenkė, padavė vieni kitiems ranką, pasakė, kad buvę labai malonu, ir tada išėjo pro plačias duris į prieškambarį apsirengti. Namų šeimininkė stovėjo viduryje kambario ir guviai lankstėsi, o jos suknelė mėtė grakščias klostes.

Aš sėdėjau prie mažo staliuko – jis buvo su trimis plonomis ištemptomis kojomis, – kaip tik sriūbčiojau trečią taurelę benediktino ir tuo pačiu apžiūrinėjau nedidelę sausainių atsargą, paties išsirinktą ir įsidėtą į lėkštę, nes sausainiai buvo subtilaus skonio.

Tuomet prie manęs priėjo mano naujas pažįstamas, truputį išsiblaškęs šyptelėjo dėl mano užsiėmimo ir drebančiu balsu tarė:

– Atsiprašau, kad priėjau prie jūsų. Bet iki šiol aš vienas sėdėjau su savo mergina gretimame kambaryje. Nuo pusės vienuoliktos, ne taip ilgai. Atsiprašau, kad aš jums tai sakau. Mes juk vienas kito nepažįstame. Mes susitikome ant laiptų, ar ne, ir pasakėme vienas kitam kelis malonius žodžius, o dabar

aš jau pasakoju jums apie savo merginą, bet jūs turite man – aš to prašau – atleisti, laimė veržiasi iš manęs išorėn, ir aš nieko negaliu sau padaryti. Ir kad neturiu čia kitų pažįstamų, kuriais pasitikėčiau...

Taip kalbėjo jis. O aš liūdnas į jį žiūrėjau – nes vaisinio pyrago gabalas, kurį turėjau burnoje, buvo neskanus – ir tariau į jo gražiai paraudusį veidą:

– Aš džiaugiuosi, kad atrodau jums vertas pasitikėjimo, tačiau man liūdna dėl to, kad jūs man tai papasakojote. Ir jūs pats – jeigu nebūtumėte taip sutrikęs – jaustumėte, kad tam, kuris sėdi vienas ir geria degtinę, nedera pasakoti apie mylinčią merginą.

Man tai pasakius, jis staiga atsisėdo, atsilošė ir nukorė rankas. Paskui, sulenkęs jas per alkūnes, atitraukė atgal ir pradėjo gana garsiai tarsi pats sau kalbėti:

– Mes sėdėjome ten visiškai vieni... su Anerle, aš ją bučiavau... bučiavau... jos lūpas, jos ausį, jos pečius.

Keli ponai, stovėję netoliese ir pamanę, kad mes apie kažką gyvai kalbamės, žiovaudami priėjo arčiau. Todėl aš atsistojau ir garsiai pasakiau:

– Gerai, jeigu norite, aš einu, bet kvaila dabar eiti ant Laurenco kalno, nes oras dar vėsus, be to, truputį pasnigę, todėl keliai kaip čiuožyklos. Bet jeigu norite, aš eisiu.

Iš pradžių jis nustebęs pasižiūrėjo į mane ir pravėrė burną su plačiomis ir raudonomis drėgnomis lūpomis. Bet paskui, kai pamatė ponus, kurie buvo jau visai čia pat, nusijuokė, atsistojo ir pasakė:

– O ne, vėsa išeis į naudą, mūsų drabužiai prisigėrę kaitros ir dūmų, be to, aš, matyt, truputį įkaušęs, nors gėriau mažai, taip, atsisveikinsime ir eisime.

Taigi mes priėjome prie namų šeimininkės, ir kai jis pabučiavo jai ranką, ji pasakė:

– Aš iš tiesų džiaugiuosi, kad jūsų veidas šiandien toks laimingas, paprastai jis būna toks rimtas ir nuobodžiaujantis.

Tų žodžių gerumas jį sujaudino, ir jis dar kartą pabučiavo jos ranką; o ji šyptelėjo.

Prieškambaryje stovėjo kambarinė, mes ją dabar pamatėme pirmąkart. Ji padėjo mums apsirengti ir tada paėmė mažą rankinį žibintą, kad mums pašviestų ant laiptų. Taip, mergina buvo graži. Jos kaklas buvo nuogas ir tik po smakru aprištas juodu aksominiu kaspinu, o palaidais drabužiais aprengtas kūnas gražiai palinkęs, kai pirma mūsų lipo laiptais žemyn, laikydama rankoje nuleistą lempą. Jos skruostai buvo paraudę, nes ji buvo gėrusi vyno, o lūpos pusiau pražiotos.

Apačioje ji pastatė žibintą ant laipto, truputį svirduliuodama žengė prie mano pažįstamo, apkabino jį, pabučiavo ir liko jo glėbyje. Tiktai kai aš įdėjau į delną monetą, ji miegūstai atitraukė nuo jo rankas, lėtai atidarė mažas duris ir išleido mus į naktį.

Virš tuščios, tolygiai apšviestos gatvės truputį debesuotame ir dėl to dar platesniame danguje kabojo didelis mėnulis. Žemę dengė minkštas sniegas. Kojos slidinėjo, todėl reikėjo eiti smulkiais žingsneliais.

Vos tiktai mums atsidūrus lauke, aš iš tiesų pažvalėjau. Žaismingai kilnojau kojas ir linksmai braškinau sąnarius, šaukiau per visą gatvę kažkokį vardą, lyg už kampo būtų pasislėpęs mano draugas, šokinėdamas mėčiau į viršų skrybėlę ir pagyrūniškai ją gaudžiau.

O mano naujasis pažįstamas ramiai ėjo šalia. Palenkta galva. Jis taip pat nieko nekalbėjo.

Tai mane stebino, nes tikėjausi, kad džiaugsmas jį privers tiesiog šėlti, kai aplink nebeliks žmonių. Jis pritilo. Aš kaip tik buvau benorįs padrąsinamai plekštelėti jam per nugarą, bet paskui susigėdau ir nevikriai atitraukiau ranką. Kadangi ji buvo man nereikalinga, įsikišau apsiausto kišenėn.

Taigi mes ėjome tylėdami. Aš sekiau mūsų žingsnių garsą ir negalėjau suprasti, kodėl negaliu pataikyti su juo į koją. Mane tai truputį jaudino. Mėnulis švietė skaisčiai, buvo galima viską aiškiai matyti. Tai vienur, tai kitur kas nors stovėjo prie lango ir žiūrėjo į mus.

Kai išėjome į Ferdinando gatvę, pastebėjau, kad mano naujasis pažįstamas ėmė niūniuoti kažkokią melodiją; labai tyliai, bet aš girdėjau. Man pasirodė, jog tai žeidžia mane. Kodėl jis su manimi nekalba? Jeigu jam manęs nereikia, tai kodėl prilindo? Niršdamas prisiminiau tuos puikius saldumynus, kuriuos per jį palikau ant staliuko. Prisiminiau benediktiną ir truputį pralinksmėjau, net, galima sakyti, pasipūčiau. Įsirėmiau rankomis į šonus ir tariausi, kad vaikštinėju savo noru. Aš buvau svečiuose, išgelbėjau nuo apsijuokimo vieną jauną žmogų ir dabar vaikštinėju mėnesienoje. Diena tarnyboje, vakaras svečiuose, naktis gatvėje ir nieko perviršъ. Be galo natūralus gyvenimo būdas!

Tačiau mano pažįstamas vis dar ėjo iš paskos, jis netgi paspartino žingsnį, kai pamatė, jog atsilieka, ir dėjosi, jog tai visiškai natūralu. O aš pamaniau, ar nebūtų geriau įsukti į kokią nors šoninę gatvelę, juk man neprivalu vaikštinėti dviese. Aš galiu pareiti namo vienas, ir niekas man nesutrukdys. Savo kambaryje užsidegčiau lempą, stovinčią geležiniame korpuse ant stalo, atsisėsčiau į savo krėslą su ranktūriais, stovintį ant sudriskusio rytietiško kilimo... Kai taip pagalvojau, mane apėmė silpnumas, kuris visuomet apima, kai tik pagalvoju, kad vėl reikės grįžti į savo būstą ir vėl vienatvėje leisti valandas tarp dažytų sienų ir ant grindų, kurios, jei žiūrėsi į jas per veidrodį auksiniais rėmais, kabantį ant galinės sienos, atrodo taip, lyg paįstrižai leistųsi žemyn. Mano kojos pavargo, ir aš jau buvau nusprendęs vis tiek eiti namo ir atsigulti lovon, tik staiga suabejojau, ar nueidamas privalau atsisveikinti su savo pažįstamu, ar ne. Bet buvau pernelyg baikštus, kad nueičiau

neatsisveikinęs, ir per silpnas, kad atsisveikinčiau garsiai, todėl vėl sustojau, atsirėmiau į mėnulio apšviestą vieno namo sieną ir palaukiau.

Mano pažįstamas priėjo linksmu žingsniu ir, atrodo, truputį sunerimęs. Jis visaip muistėsi, mirkčiojo akių vokais, tiesė rankas į priekį, kišo mano pusėn galvą su juoda kieta skrybėle, visu tuo tarsi stengdamasis parodyti, kad puikiai sugeba įvertinti tą pokštą, kurį iškrėčiau, kad jį pralinksminčiau. Aš pasijutau bejėgis ir tyliai pasakiau:

– Šiandien linksmas vakaras!

Ir nevykusiai nusijuokiau. Jis atsakė:

– Taip, o ar matėte, kaip kambarinė mane pabučiavo.

Aš negalėjau kalbėti, nes mano gerklė buvo pilna ašarų, todėl nusprendžiau papūsti lyg pašto ragą, kad nelikčiau nebylus. Jis iš pradžių užsiėmė ausis, paskui maloniai dėkodamas paspaudė man dešinę ranką. Ji, matyt, pasirodė jam šalta, nes tuojau paleido ir pasakė:

– Jūsų ranka labai šalta, kambarinės lūpos buvo šiltesnės, o taip.

Aš supratingai linktelėjau. Ir maldaudamas Dievo suteikti man stiprybės pasakiau:

– Taip, jūs teisus, mes eisime namo, jau vėlu, be to, rytoj man tarnyba; įsivaizduokite, ten galima pamiegoti, tačiau tai nedera. Jūs teisus, mes eisime namo.

Ir padaviau jam ranką, tarsi viskas būtų galutinai nuspręsta. Bet jis šypsodamasis perėmė mano kalbos manierą.

– Taip, jūs teisus, tokios nakties negalima pramiegoti lovoje. Įsivaizduokite, kiek daug laimingų minčių uždusini antklode, kai vienas miegi savo lovoje, ir kiek nelaimingų sapnų ja šildai.

Ir džiaugdamasis tuo savo atradimu stipriai suėmė ties krūtine – aukščiau jis nepasiekė – mano apsiaustą ir karštai mane papurtė; paskui primerkė akis ir patikliai pasakė:

– Ar žinote, koks jūs? Jūs juokingas.

Ir nuėjo toliau, o aš nusekiau jam iš paskos to nepastebėdamas, nes mane sudomino jo žodžiai.

Iš pradžių aš džiaugiausi, nes tie žodžiai tarsi rodė, kad jis manyje įžvelgia tai, ko manyje nors ir nėra, tačiau aukština jo akyse, kad jis tai įžvelgia. Toks požiūris mane darė laimingą. Aš džiaugiausi, kad nenuėjau namo, ir mano pažįstamas tapo man labai brangiu žmogumi, tokiu, kuris suteikia man prieš žmones vertybių, kurių aš dar net neturiu!

Aš pasižiūrėjau į savo pažįstamą švelniomis akimis. Mintyse aš gyniau jį nuo pavojų, ypač nuo varžovų ir pavyduolių. Jo gyvenimas man pasidarė svarbesnis už manąjį. Jo veidą laikiau gražiu, didžiavausi jo pasisekimu tarp moterų ir dalyvavau jo bučiniuose, kurių jis per vieną vakarą susilaukė iš dviejų merginų. O, tas vakaras buvo linksmas! Rytoj mano pažįstamas kalbės su panele Ana; iš pradžių, kaip įprasta, apie paprastus dalykus, o paskui staiga tars: „Vakar vakare aš buvau su tokiu žmogumi, kokio tu, miela Anerle, tikrai dar nesi sutikusi. Jis atrodo – kaip čia pasakius? – kaip tabaluojanti kartis, ant kurios truputį negrabiai užmautas geltonodis ir tamsiaplaukis kiaušas. Jo kūnas apkarstytas daugybe smulkių, ryškių, gelsvų skiaučių, kurios vakar jį dengė ištisai, nes buvo prie jo prigludusios tos nakties tyloje. Jis nedrąsiai ėjo greta manęs. Tu, mano miela Anerle, tu, taip puikiai mokanti bučiuotis, žinau, būtum truputį pasijuokusi ir truputį išsigandusi, o aš, kurio siela visiškai ištirpusi iš meilės tau, džiaugiausi jo buvimu. Jis galbūt nelaimingas, ir todėl tyli, vis dėlto greta jo junti nesibaigiantį laimingą nerimą. Aš juk vakar buvau pametęs galvą nuo savo laimės ir vos nepamiršau tavęs. Man atrodė, kad sulig kiekvienu jo plokščios krūtinės įkvėpimu kyla kietas žvaigždėto dangaus skliautas. Horizontas atsivėrė ir po liepsnojančiais debesimis pasirodė begaliniai toliai, darantys mus laimingus... O dangau, kaip aš

tave myliu Anerle, ir tavo bučinys man mielesnis už bet kokį tolį. Nekalbėkime daugiau apie jį ir džiaukimės vienas kitu."

Kai paskui lėtais žingsniais pasiekėme krantinę, aš nors ir pavydėjau savo pažįstamam tų bučinių, vis dėlto džiaugiausi, kad dėl to, koks aš jam atrodau, jam turėtų būti prieš mane gėda.

Taip aš galvojau. Bet mano mintys tuomet painiojosi, nes Vltava ir miesto kvartalai kitoje pusėje skendėjo tamsoje. Degė tiktai kelios šviesos, žvelgiančios žaismingomis akimis.

Mes stovėjome prie turėklų. Aš apsimoviau pirštines, nes nuo vandens dvelkė žvarbumu; paskui be priežasties atsidusau, nakčia prie upės tai, matyt, natūralu, ir norėjau eiti toliau. Bet mano pažįstamas žiūrėjo į vandenį ir nė nekrustelėjo. Paskui jis priėjo dar arčiau prie turėklų, atsirėmė alkūnėmis į geležį ir nuleido kaktą ant rankų. Man tai atrodė kvaila. Aš sušalau ir pasikėliau apsiausto apykaklę. Mano pažįstamas išsitiesė ir persisvėrė per turėklus korpusu, kuris dabar laikėsi ant jo įtemptų rankų. Aš susigėdęs paskubėjau prabilti, kad nuslopinčiau žiovulį.

– Keista, ar ne, kad kaip tik naktis gali mus visiškai nugramzdinti į prisiminimus. Dabar, pavyzdžiui, prisimenu štai ką. Kartą sėdėjau ant suolo prie upės nepatogia poza. Padėjęs galvą ant rankos, gulėjusios ant medinės suolo atkaltės, aš žiūrėjau į miglotus kito kranto kalnus ir klausiausi švelnaus smuiko, kuriuo kažkas grojo paupio viešbutyje. Abiejuose krantuose į vieną ir kitą pusę dundėjo traukiniai su blyksinčiais dūmais.

Taip aš kalbėjau, spazmiškai stengdamasis po tų žodžių pramanyti meilės istoriją su keistomis situacijomis; būtų nepakenkę ir truputis šiurkštumo, ryžto, prievartos.

Bet vos tiktai ištariau pirmuosius žodžius, mano pažįstamas abejingai ir, kaip man pasirodė, tik nustebęs, kad aš dar čia, atsigręžė į mane ir pasakė:

– Matote, taip visuomet būna. Kai šiandien lipau laiptais žemyn, norėdamas dar pasivaikščioti prieš eidamas į svečius, nusistebėjau tuo, kaip rankogaliuose maskatuoja mano paraudusios rankos ir tuo, kaip neįprastai žvaliai jos tai daro. Ir ėmiau laukti nuotykio. Taip visuomet būna, – jis tai pasakė jau eidamas, tarp kitko, kaip mažą pastebėjimą. Tačiau mane jo žodžiai sujaudino, ir aš ėmiau graužtis, kad jam galbūt nemaloni mano ištįsusi figūra, šalia kurios jis galbūt jaučiasi mažas. Ir ta aplinkybė, nors buvo naktis ir mes beveik nieko nesutikome, mane kamavo taip labai, kad eidamas tiek kūprinausi, jog mano rankos siekė kelius. O kad pažįstamas nepastebėtų mano ketinimo, laikyseną keičiau labai pamažu ir didžiai atsargiai, stengdamasis nukreipti dėmesį nuo savęs pastabomis apie Šaulių salos medžius ir tilto žibintų atspindžius vandenyje. Tačiau jis staigiai atsigręžė veidu į mane ir atlaidžiai pasakė:

– Kodėl jūs taip einate? Jūs juk visai susikūprinote ir pasidarėte beveik toks pat mažas kaip aš!

Kadangi jis pasakė tai maloniai, aš atsakiau:

– Gali būti. Tačiau man tokia poza patinka. Aš, žinote, gana silpnas, todėl man būna sunku laikyti kūną tiesiai. Tai ne smulkmena, aš labai ilgas...

Jis truputį nepatikliai pasakė:

– Betgi tai tik kaprizas. Pirma jūs, man atrodo, ėjote visiškai išsitiesęs, ir svečiuose laikėtės pakenčiamai. Jūs net šokote, ar ne? Ne? Tačiau vaikščiojote išsitiesęs ir dabar, aišku, galite.

Aš atkakliai ir gindamasis ranka atsakiau:

– Taip, taip, aš vaikščiojau išsitiesęs. Bet jūs neįvertinate manęs. Aš žinau, kas yra geros manieros, todėl einu susikūprinęs.

Bet jam tai neatrodė paprasta, sumišęs nuo savo laimės jis nesuprato mano žodžių ryšio ir tik tiek tepasakė:

– Na, kaip norite, – ir pasižiūrėjo į Malūno bokšto laikrodį, kuris rodė jau beveik pirmą.

O aš tariau sau: „Koks beširdis tas žmogus! Koks tipiškas ir ryškus jo abejingumas mano nuolankiems žodžiams! Jis laimingas ir tiek, tokie jau tie laimingieji yra – jiems atrodo natūralu viskas, kas vyksta aplink juos. Jų meilė nustato nuostabų visko ryšį. Ir jeigu aš dabar būčiau šokęs į vandenį arba jeigu dabar imčiau prieš jį po šia arka raitytis ant grindinio tampomas mėšlungio, tai vis tiek ramiai įsilietų į jo laimę. Taip, jeigu šautų į galvą – laimingieji tokie pavojingi, tai nekelia abejonių, – jis mane nudobtų kaip koks banditas. Tikrai, o kad esu bailus, tai iš siaubo net neišdrįsčiau surikti... O Viešpatie!"

Aš persigandęs apsidairiau. Prieš tolumoje stovinčią kavinę su stačiakampiais juodais langais grindiniu šliaužiojo policininkas. Kardas jam truputį trukdė, jis paėmė jį į ranką, ir dabar buvo geriau. Ir kai iš tolo išgirdau, kaip jis krykštauja, man galutinai tapo aišku, kad jis manęs negelbėtų, jeigu mano pažįstamas norėtų mane nužudyti.

Tačiau dabar jau žinojau, ką man reikėtų daryti, nes kaip tik prieš baisius įvykius apima didelis ryžtas. Man reikėtų pabėgti. Tai buvo labai lengva. Dabar, ties posūkiu į kairę prie Karlo tilto, aš galėčiau šmurkštelėti dešinėn į Karlo gatvę. Ji vingiuota, ten daug tamsių tarpuvarčių ir vyninių, kurios dar atviros; man nereikėjo nusiminti.

Kai išlindome iš po arkos krantinės gale, aš iškėlęs rankas nubėgau į tą gatvę; tačiau pribėgęs prie mažų bažnyčios durų parkritau, nes ten buvo pakopa, kurios aš nepastebėjau. Pargriuvau su triukšmu. Artimiausias žibintas buvo toli, aš gulėjau tamsoje. Iš vyninės kitoje gatvės pusėje išėjo boba su rūkstančia lempele, kad pasižiūrėtų, kas atsitiko lauke. Pianino muzika nutilo, ir kažkoks vyras iki galo atidarė pusiau praviras duris. Jis riebiai nusispjovė ant laipto ir kutendamas storulę tarp krūtų pasakė, kad tai, kas įvyko, šiaip ar taip, nesvarbu. Abu po to apsigręžė ir durys vėl buvo uždarytos.

Pabandęs atsistoti, aš vėl parkritau.

– Plikledis, – pasakiau aš ir pajutau kelyje skausmą. Tačiau apsidžiaugiau, kad žmonės iš vyninės manęs nepamatė, todėl man atrodė, jog patogiausia bus pagulėti čia iki ims brėkšti.

Mano pažįstamas, matyt, vienas nuėjo iki tilto, nepastebėjęs, kad aš pasišalinau, nes tik po kiek laiko prisiartino prie manęs. Man neatrodė, kad jis būtų nustebęs, kai užjausdamas pasilenkė prie manęs ir paglostė savo minkšta ranka. Jis perbraukė per mano skruostikaulį, paskui uždėjo du storus pirštus ant žemos mano kaktos.

– Jūs užsigavote, taip? Plikledis, todėl reikia saugotis... jums skauda galvą? Ne? Ak, kelį, taip.

Jis kalbėjo dainuojamu tonu, lyg pasakotų kokią istoriją, be to, labai malonią istoriją apie labai tolimą skausmą kažkieno kelyje. Jis ir rankas judino, bet nė nemanė manęs pakelti. Aš parėmiau galvą dešine ranka – alkūnė buvo padėta ant grindinio akmens – ir pasakiau greitai, kad nepamirščiau:

– Aš iš tikrųjų nežinau, kodėl nubėgau į dešinę. Bet pamačiau, kad prie šios bažnyčios, nežinau, kaip ji vadinasi, ak, prašom man atleisti... kad po jos arkadomis laksto katė. Maža katytė, o jos kailis baltas. Todėl pastebėjau... O ne, ne dėl to, atleiskite, tačiau pakankamai sunku tvardytis visą dieną. Mes miegame, kad sukauptume jėgų šiam darbui, o jeigu nemiegame, mums dažnai atsitinka visokių kvailų dalykų, tačiau mūsų palydovams būtų nemandagu garsiai stebėtis.

Mano pažįstamas buvo susikišęs rankas į kišenes ir žiūrėjo į tuščią tiltą, paskui į Kongregacijos bažnyčią ir tada į dangų, kuris buvo giedras. Jis manęs nesiklausė, todėl paskui išsigandęs pasakė:

– Na, kodėl jūs nekalbate, mano mielas? Jums bloga. Na, kodėl jūs nesikeliate? Čia juk šalta, jūs persišaldysite, be to, mes juk ruošėmės ant Laurenco kalno.

– Žinoma, – atsakiau aš, – atleiskite! – Ir pats atsistojau, tačiau su dideliu skausmu. Aš sverdėjau ir turėjau įsiremti žvilgsniu į Karlo Ketvirtojo statulą, kad būčiau tikras, kur stoviu. Tačiau mėnulio šviesa buvo nevikri, ji sujudino ir Karlą Ketvirtąjį. Aš nusistebėjau, ir mano pėdos tapo daug tvirtesnės iš baimės, kad Karlas Ketvirtasis gali pargriūti, jeigu aš neatsistosiu raminama poza. Vėliau mano pastangos pasirodė bevertės, nes Karlas Ketvirtasis vis dėlto pargriuvo, kaip tik tada, kai pagalvojau, kad mane myli mergina gražia balta suknele.

Aš darau tai, ko nereikia, ir daug prarandu. Kokia laiminga buvo ta mintis apie merginą!.. Ir koks mielas buvo mėnulis, kad apšvietė ir mane, o aš norėjau iš kuklumo atsistoti po tilto bokšto arka, supratęs, jog tiesiog natūralu, kad mėnulis apšviečia viską. Todėl su džiaugsmu išskėčiau rankas, kad lig valiai pasimėgaučiau mėnuliu... Ir tada prisiminiau eiles:

Aš lėkiau per gatves
kaip girtas ristūnas
trypdamas orą, –

ir man pasidarė lengva, kai aš, atsainiomis rankomis darydamas plaukimo judesius, be skausmo ir vargo, judėjau į priekį. Mano galvai buvo gera vėsiame ore, o baltai apsirengusi mergina kėlė liūdną džiugesį, nes man atrodė, kad aš plaukiu nuo mylimosios ir miglotų jos krašto kalnų... Ir aš prisiminiau, jog kažkada neapkenčiau vieno laimingo pažįstamo, kuris ir dabar galbūt eina šalia. Ir apsidžiaugiau, kad mano atmintis tokia gera, jog išsaugo netgi tokius antraeilius dalykus. O juk atminties krūvis didelis. Staiga suvokiau, kad žinau daugybės žvaigždžių vardus, nors jų niekada nebuvau mokęsis. Taip, tai buvo keisti vardai, sunkiai įsimenami, bet aš visus juos žinojau ir labai tiksliai. Iškėlęs į viršų smilių garsiai šaukiau kiekvienos vardą... Bet aš neilgai vardijau žvaigždes, nes man reikėjo

plaukti toliau, jei nenorėjau pasinerti pernelyg giliai. O kad man paskui niekas nepasakytų, jog plaukioti grindiniu galėtų kiekvienas ir to neverta pasakoti, truputį padidinęs greitį pakilau virš turėklų ir plaukdamas sukau aplink kiekvieną šventojo statulą, kurią sutikdavau kelyje... Ties penkta, kai apskaičiuotais judesiais sustojau virš grindinio, mano pažįstamas nutvėrė mano ranką. Tada aš vėl atsistojau ant grindinio ir pajutau kelyje skausmą. Aš pamiršau visų žvaigždžių vardus, ir apie tą mielą merginą žinojau tik tiek, kad ji vilki balta suknele, tačiau negalėjau prisiminti, kokiu pagrindu turėjau tikėti tos merginos meile. Manyje kilo didelis ir visiškai pagrįstas pyktis ant mano atminties ir baimė, kad galiu prarasti tą merginą. Ir aš ėmiau įtemptai ir be perstogės kartoti „balta suknelė, balta suknelė", kad bent per tą vieną ženklą išlaikyčiau merginą. Tačiau tai nepadėjo. Mano pažįstamas vis arčiau lindo su savo kalbomis, ir tą akimirką, kai pradėjau suprasti jo žodžius, kažkas balta grakščiai nušuoliavo tilto turėklais, pralėkė pro tilto bokštą ir įšoko į tamsią gatvę.

– Aš visuomet mylėjau, – pasakė mano pažįstamas, rodydamas į šventosios Liudmilos statulą, – to angelo rankas, to, kur kairėje. Jų grakštumas begalinis, o pirštai įtempti ir virpa. Bet nuo šio vakaro esu toms rankoms abejingas, aš galiu tai pasakyti, nes bučiavau rankas. – Čia jis apkabino mane, pabučiavo mano drabužius ir prisiglaudė galva prie mano kūno.

Aš pasakiau:

– Taip, taip. Aš tuo tikiu. Aš neabejoju, – ir žnaibiau savo pirštais, kai tik jis juos paleisdavo, jo blauzdas. Tačiau jis to nejautė. Tada tariau sau: „Kodėl tu vaikštai su tuo žmogumi? Tu jo nemyli ir neapykantos jam nejauti, nes jo laimė yra tik mergina, ir net negali būti tikras, kad ji dėvi baltą suknelę. Taigi šis žmogus tau nesvarbus, pakartok: nesvarbus. Be to, jis, kaip matai, nepavojingas. Taigi eik su juo toliau ant Laurenco

kalno, nes tu jau kelyje į ten šią gražią naktį, tačiau leisk jam kalbėti ir savaip smaginkis, taip – ištark tai tyliai – tu geriausiai save apsaugosi.“

II
Pramogos, arba
Įrodymas, kad gyventi neįmanoma

1. Pasijodinėjimas

Su neįprastu vikrumu aš užšokau ant savo pažįstamo pečių ir baksnodamas kumščiais į nugarą priverčiau bėgti risčia. O kai jis spyriodavosi ir kartais net sustodavo, ragindamas daužiau jam kulnais į pilvą. Tai davė rezultatą, ir mes gana greitai vykome į didelės, bet dar nesutvarkytos vietovės, kurią gaubė vakaras, vidų.

Vieškelis, kuriuo jojau, buvo akmenuotas ir pastebimai kilo į viršų, tačiau būtent tai man patiko, ir aš verčiau jį darytis dar akmenuotesnį ir statesnį. Vos tiktai mano pažįstamas klupteldavo, aš traukiau jį už plaukų į viršų, o kai tiktai jis atsidusdavo, daužiau kumščiais per galvą. Ir jaučiau, koks naudingas mano sveikatai šitas vakarinis pasijodinėjimas gerai nusiteikus ir, kad padaryčiau jį dar pašėliškesnį, leidau ant mūsų ilgus priešinio vėjo gūsius. Tada, be to, perdėtai šokčiojau ant plačių savo pažįstamo pečių ir, abiem rankom įsitvėręs į jo kaklą, smarkiai lošiau galvą atgal ir žiūrėjau į įvairius debesis, kurie lėčiau negu aš nerangiai lėkė pavėjui. Aš juokiausi ir drebėjau iš drąsos. Mano apsiaustas prasiskleidė ir teikė man jėgų. Tuo metu tvirčiau gniaužiau rankas ir dėjausi, kad nežinau, jog tuo pačiu smaugiu savo pažįstamą.

O dangui, kurį man nuolat dengė išsikraipiusios mano valia pakelėje išaugusių medžių šakos, jojimo įkaitintas šaukiau:

– Aš juk turiu kitų reikalų, ne vien klausytis meilės tauškalų. Kodėl jis atėjo pas mane, tas įsimylėjęs plepys? Jie visi laimingi ir ypač tada, kai tai žino kitas. Jie mano praleidę laimingą vakarą ir jau dėl to džiaugiasi būsimu gyvenimu.

Čia mano pažįstamas pargriuvo, ir aš, apžiūrėjęs jį, nustačiau, kad jam smarkiai sužeistas kelis. Kadangi jis man nebegalėjo daugiau praversti, palikau jį ant akmenų ir tik švilptelėjau iš aukštybių kelis maitvanagius, kurie klusniai ir rimtais snapais nutūpė ant jo, kad saugotų.

2. Pasivaikščiojimas

Aš ramiai nuėjau toliau. Bet bijodamas, kad pėsčiomis eiti kalnuotu keliu bus sunku, priverčiau kelią darytis vis nuožulnesnį ir pagaliau tolumoje nusileisti į slėnį.

Akmenys mano valia išnyko, vėjas nutilo ir išnyko vakare. Aš drožiau lengvu žingsniu, ir kadangi leidausi žemyn, galvą laikiau pakeltą, liemenį tiesų, o rankas sudėtas už nugaros. Kadangi mėgau pušynus, ėjau per pušynus, o kad man patinka tylomis žiūrėti į žvaigždėtą dangų, žvaigždės man lėtai ir ramiai rodėsi plačiai išsiskleidusiame danguje, kaip joms ir įprasta. Aš mačiau tik kelis ištemptus debesis, kuriuos nešė vėjas, pučiantis tik jų aukštyje.

Gana toli priekyje pastačiau aukštą kalną, galbūt skiriamą nuo manęs upės, jo krūmais apaugusi viršūnė rėmė dangų. Aš aiškiai mačiau mažiausius aukščiausių šakų išsišakojimus ir judesius. Tas vaizdas, kad ir koks įprastas, mane taip džiugino, kad aš, mažo paukštelio pavidalu supdamasis ant tų tolimų pasišiaušusių krūmų šakelių, pamiršau paliepti, kad patekėtų mėnulis, kuris jau gulėjo už kalno ir, matyt, pyko dėl tokio trukdymo.

Bet šit kalną nutvieskė vėsus švytėjimas, mėnulio patekėjimo pranašas, ir staiga mėnulis pats išlindo iš už vieno neramaus krūmo. Aš tuo metu žiūrėjau į kitą pusę, ir kai dabar pažvelgiau prieš save ir staiga išvydau, kad jis jau šviečia beveik visu savo skrituliu, sustojau apsiblaususiomis akimis, nes mano nuožulnus kelias, rodės, vedė į tą bauginantį mėnulį.

Bet po valandėlės aš prie jo pripratau ir ramiai žiūrėjau, kaip sunkiai jis kyla, kol pagaliau – į tą laiką mes vienas prie kito gerokai priartėjome – pajutau malonų miegūstumą, kuris, kaip man dėjos, apėmė mane nuo dienos vargų, kurių aš, tiesa, nebeprisiminiau. Kurį laiką ėjau užmerktomis akimis, neužmigdamas vien dėlto, kad garsiai ir tolygiai plojau rankomis.

O paskui, kai kelias pradėjo slysti man iš po kojų ir visa pavargusi kaip aš aplinka ėmė nykti, pasistengiau karštligiškai užsikabaroti ant šlaito dešinėje kelio pusėje, kad laiku atsidurčiau aukštame, klaidžiame pušyne, kur ketinau praleisti naktį. Reikėjo skubėti. Žvaigždės jau tamsėjo, ir mėnulis bejėgiškai grimzdo į dangų kaip į audrotą vandenį. Kalnai jau buvo nakties dalis, kelias bauginamai baigėsi ten, kur buvau pasukęs į šlaitą, o iš miško gilumos buvo girdėti artėjantis griūvančių kamienų dundėjimas. Dabar galėjau iškart griūti ant samanų ir miegoti, bet aš bijau skruzdėlių, todėl apkabinęs kojomis kamieną įsiropščiau į medį, kuris jau irgi svyravo be vėjo, atsiguliau ant vienos šakos, priglaudžiau galvą prie kamieno ir skubiai užmigau, o ant virpančio šakos galo tupėjo ir suposi mano įgeidžiu atsiradusi voveraitė stačia uodega.

Aš miegojau kietai ir be sapnų. Manęs nepažadino nei mėnulio nusileidimas, nei saulės patekėjimas. Ir netgi, kai buvau beprabundąs, nuraminau save sakydamas: „Tu vakar labai pavargai, todėl saugok savo miegą", – ir vėl užmigau.

Nors ir nieko nesapnavau, mano miegas vis dėlto nuolatos buvo tyliai trukdomas. Aš visą naktį girdėjau kažką greta manęs

kalbant. Pačių žodžių beveik negirdėju, išskyrus atskirus, tokius kaip „suolas ant upės kranto“, „migloti kalnai“, „traukiniai su blyksinčiais dūmais“, girdėjau vien jų intonaciją, ir dar pamenu, kad miegodamas tryniau iš džiaugsmo rankas, kad man nereikia suvokti atskirų žodžių, kadangi aš būtent miegu.

Prieš vidurnaktį balsas buvo labai linksmas, žeidžiantis. Aš išsigandau, nes pagalvojau, kad kažkas apačioje pjauna mano medį, kuris jau pirma svyravo... Po vidurnakčio balsas rimtėdamas atsitraukė ir ėmė daryti pauzes tarp sakinių, atrodė, jog jis atsakinėja į klausimus, kurių aš jam nedaviau. Tuomet pasijutau jaukiau ir išdrįsau išsitiesti... Paryčiui balsas darėsi vis malonesnis. Kalbėtojo guolis, atrodo, buvo nė trupučio ne saugesnis už mano, nes dabar pastebėjau, kad jis kalba nuo gretimų šakų. Tuomet aš įsidrąsinau ir atsiguliau nugara į jį. Jį tai, matyt, nuliūdino, nes jis nustojo kalbėti ir tylėjo taip ilgai, kad rytą, kai jau buvau atpratęs nuo to garso, pažadino tyliu atodūsiu.

Aš pasižiūrėjau į dangų, kuris buvo ne tik virš mano galvos, bet ir aplink mane. Debesys buvo tokie sunkūs, kad slinko žemai ties samanomis, daužėsi į medžius, juos plėšė šakos. Kai kurie trumpam nukrisdavo ant žemės arba įstrigdavo tarp medžių, kol atlėkdavo stipresnis vėjas ir nugindavo juos tolyn. Dauguma jų nešė kankorėžius, nulaužtas šakas, dūmtraukius, nudvėsusius žvėris, vėliavų medžiagą, vėjarodžius ir kitus, daugiausia neatpažįstamus, daiktus, kuriuos buvo paėmę tolumoje.

Aš tupėjau mažas ant savo šakos, stengdamasis nustumti į šalį man pavojingus debesis arba jų išvengti, jeigu buvo dideli. Tai, reikia pasakyti, buvo sunkus darbas man, dar kaip reikia nepabudusiam iš miego, be to, suneramintam atodūsių, kuriuos tariausi tebegirdįs. Ir stebėdamasis mačiau: kuo tikresnis jaučiausi savo gyvenime, tuo aukščiau ir plačiau skleidėsi dangus, kol pagaliau sulig paskutiniu mano

nusižiovavimu atsivėrė praeito vakaro vaizdas, kurį dabar gaubė lietaus debesys.

Taip greitai padidėjęs akiratis mane išgąsdino. Aš susimąsčiau, kodėl atėjau į šį kraštą, kurio kelių nežinojau. Man atrodė, kad atklydau čionai sapne ir tik pabudęs suvokiau savo padėties baisumą. Tuomet, laimė, išgirdau miške paukštį, ir mane nuramino mintis, kad atėjau čia savo malonumui.

– Tavo gyvenimas buvo monotoniškas, – kalbėjau aš garsiai, kad įtikinčiau save, – tave išties reikėjo kur nors kitur nuvesti. Gali džiaugtis, čia linksma. Šviečia saulė.

Tada nušvito saulė, ir lietaus debesys danguje pasidarė balti, lengvi ir maži. Jie blizgėjo ir stojosi piestu. Aš pamačiau slėnyje upę.

– Taip, jis buvo monotoniškas, ir tu nusipelnei šios pramogos, – kalbėjau aš toliau, tarsi verčiamas, – bet ar jis nebuvo ir pavojingas?

Ir išgirdau, kaip kažkas šiurpiai arti atsiduso. Norėjau greitai nusiropšti žemyn, bet šaka virpėjo kaip ir mano ranka, tad nustėręs kritau žemyn. Aš beveik nesusitrenkiau ir niekas nesuskaudo, tačiau jaučiausi toks silpnas ir nelaimingas, kad įsikniaubiau veidu į miško žolę, neturėdamas jėgų matyti aplink save žemės daiktų. Buvau įsitikinęs, kad kiekvienas judesys ir kiekviena mintis yra priverstinė ir kad todėl jų reikia saugotis. Užtat natūraliausia yra gulėti čia žolėje, priglaudus rankas prie kūno ir paslėpus veidą. Ir aš įkalbinėjau save džiaugtis, kad jau esu šioje savaime suprantamoje padėtyje, nes man būtų reikėję daug visokių varginančių konvulsijų, tokių kaip žingsniai ir žodžiai, kad joje atsidurčiau.

Neilgai taip pagulėjęs išgirdau kažką verkiant. Tai vyko šalimais ir todėl mane pykino. Aš taip pykau, kad ėmiau galvoti, kas galėtų būti tas verkiantysis. Tačiau vos tik pradėjęs galvoti, niršios baimės pagautas ėmiau taip smarkiai vartytis, kad visas

aplipęs pušų spygliais nusiritau šlaitu žemyn į kelio dulkes. Ir nors dulkių pribyrėjusiomis akimis viską mačiau taip, tarsi tai būtų tik iliuzija, skubiai nudūmiau keliu tolyn, kad pagaliau atsikratyčiau savo pamėklių.

Bėgdamas uždusau ir praradau iš sutrikimo savitvardą. Mačiau, kaip kyla į viršų mano kojos su smarkiai atsikišusiomis kelių girnelėmis, bet jau negalėjau sustoti, nes rankos švytravo pirmyn ir atgal, kaip per labai smagų pasivaikščiojimą, o galva lingavo. Nepaisant to, stengiausi šaltai ir iš paskutiniųjų rasti išeitį. Tuomet prisiminiau upę, kuri turėjo būti netoliese, ir tuojau, savo džiaugsmui, pamačiau siaurą kelią, kuris suko į šalį ir po kelių šuolių per pievą atvedė mane prie kranto.

Upė buvo plati, ir jos nedidelės triukšmingos bangelės buvo apšviestos. Kitame krante irgi buvo pievų, kurios paskui perėjo į brūzgynus, už kurių tolumoje mačiau vaismedžių alėjas, vedančias prie žalių kalvų.

Apsidžiaugęs tuo vaizdu atsiguliau ir užsikimšau ausis, kad negirdėčiau to verksmo, ir pagalvojau, kad čia galėčiau rasti ramybę. Kadangi čia atoku ir gražu. Kad čia gyventum, nereikia didelės narsos. Čia kankinsiesi lygiai kaip kitur, bet neprivalėsi gražiai judėti. To nereikės. Kadangi čia tik kalnai ir didelė upė, ir aš dar pakankamai protingas, kad suvokčiau, jog jie be gyvybės. Taip, kai vakare klupinėsiu į viršų kylančiais pievų takais, nebūsiu labiau vienišas negu kalnas, tiktai kad jausiu tai. Bet manau, jog ir tai praeis.

Taip aš žaidžiau su savo būsimu gyvenimu ir atkakliai stengiausi pamiršti ankstesnį. Tuo metu prisimerkęs žiūrėjau į dangų, kuris buvo neįprastai laimingo atspalvio. Aš jau seniai nebuvau jo tokio matęs, tai mane sujaudino ir priminė tas dienas, kai irgi maniau, kad jį tokį matau. Aš atitraukiau rankas nuo ausų, išskėčiau rankas ir leidau joms nukristi ant žolių.

Išgirdau, kaip kažkas toli tyliai kūkčioja. Pakilo vėjas, ir daug sausų lapų, kurių pirma nemačiau, šlamėdami pakilo į orą. Nuo vaismedžių ėmė pašėliškai kristi ant žemės neprinokę vaisiai. Iš už vieno kalno išlindo bjaurūs debesys. Upės bangos girgždėjo ir lenkėsi vėjo.

Aš greitai atsistojau. Skaudėjo širdį, nes dabar man atrodė neįmanoma išsikapanoti iš savo bėdų. Jau norėjau apsigręžti, ir palikti šią vietovę, bet tada man kilo tokia mintis: „Keista, kad ir mūsų laikais taurūs asmenys tebekeliami per upes tokiu sunkiu būdu. Šito niekaip kitaip nepaaiškinsi, tik tuo, jog tai senas paprotys." Aš papurčiau galvą, nes buvau nustebintas.

3. Storulis

a) Kreipimasis į peizažą

Iš kito kranto krūmų veržliai išlindo keturi nuogi vyrai su mediniais neštuvais ant pečių. Ant tų neštuvų rytietiškai sėdėjo baisingai storas žmogus. Nors buvo nešamas tiesiai per krūmus, jis ne skyrė į šonus dygliuotas šakas, o ramiai skrodė jas savo nejudančiu kūnu. Jo raukšlėtos riebalų masės buvo paskleistos taip rūpestingai, kad dengė visą neštuvų plotą ir dar buvo nukarusios į šalis lyg gelsvo kilimo kraštai, tačiau jam tai nė kiek netrukdė. Jo plika maža galva gelsvai blizgėjo. Kvailoka jo veido išraiška buvo kaip žmogaus, kuris mąsto ir nesistengia to paslėpti. Kartais jis užmerkdavo akis; kai vėl jas atmerkdavo, jo smakras persikreipdavo.

– Šis peizažas trukdo man mąstyti, – pasakė jis tyliai, – per jį mano svarstymai siūbuoja, kaip kabantys tiltai, apačioje piktai šėlstant vandenims. Jis gražus ir todėl nori, kad jį kas apžiūrinėtų.

Aš užmerkiu akis ir sakau: tu, žalias kalne prie upės, kursai turi į vandenį riedančių akmenų, tu esi gražus.

Bet jis nėra patenkintas, jis nori, kad aš atmerkčiau akis ir žiūrėčiau į jį.

O jeigu aš užmerktomis akimis pasakysiu: kalne, tu man nepatinki, nes esi panašus į debesis, į vakaro žaras ir į kylantį viršun dangų, į daiktus, kurie mane beveik virkdo, nes jų niekada negali pasiekti, kai esi nešamas mažais neštuvais. Rodydamas visa tai, klastingasis kalne, tu užstoji man tolį, kuris mane linksmina, nes gražiai rodo tai, kas pasiekiama. Todėl tu man nepatinki, kalne prie upės, taip, tu man nepatinki.

Tačiau ši kalba jam nepadarys jokio įspūdžio, kaip ir ankstesnė, jei kalbėsiu užmerktomis akimis. Tada jis bus nepatenkintas.

O ar mums nereikia, kad būtų draugiškas mūsų atžvilgiu, kad išvis būtų, turintis tokį keistą potraukį mūsų smegenų košei? Pykdamas jis svaidytų į mane savo dantytus šešėlius, tyliai atstatytų man savo baisingai plikas sienas, ir mano nešikai klupinėtų ant kelio akmenukų.

Tačiau ne tik kalnas toks savimyla, toks įkyrus ir paskui toks kerštingas, visa kita irgi. Todėl aš išplėtęs akis – ak, jas skauda – turiu vis kartoti ir kartoti:

– Taip, kalne, tu gražus, mane džiugina ir tavo vakarinio šlaito miškai... Ir tavimi, gėle, aš esu patenkintas, ir tavo rožinė spalva džiugina mano sielą... Tu, žole pievose, esi jau aukšta ir tvirta ir dovanoji vėsą... Tu, keistas krūmyne, badaisi taip netikėtai, kad mūsų mintys šokinėja. O tu, upe, man taip patinki, kad leisiu save pernešti per tavo standžius vandenis.

Dešimt kartų pasakęs šią giriamąją kalbą, lydimą nuolankių kūno judesių, jis nuleido galvą ir užmerktomis akimis pasakė:

– O dabar... prašau jūsų... kalne, gėle, žole, krūmyne ir upe, duokite man truputį vietos, kad aš galėčiau kvėpuoti.

Tada aplinkiniai kalnai skubiai sujudo ir atsitraukė už kabančių ūkų. Alėjos nors ir nepajudėjo iš vietos ir maždaug išliko kelio pločio, tačiau tuojau išskydo: danguje priešais saulę kabojo drėgnas debesis su truputį peršviečiamais kraštais, jo šešėlyje peizažas nugrimzdo žemiau, o visi daiktai prarado savo gražias apybraižas.

Nešikų žingsniai buvo girdimi ir mano krante, tačiau tamsiuose jų veidų keturkampiuose aš neįstengiau nieko tiksliau išskirti. Aš tik mačiau, kaip jie lenkė į šonus galvas ir rietė nugaras, nes jų našta buvo neįprasta. Aš sunerimau dėl jų, nes pastebėjau, kad jie pavargę. Todėl atidžiai stebėjau, kaip išėjo ant kranto žolės, paskui lygiu žingsniu perėjo drėgną smėlį ir pagaliau nugrimzdo į dumblėtus meldus, kur abu galiniai nešikai pasilenkė dar žemiau, kad išlaikytų neštuvus horizontalioje padėtyje. Aš stipriai sugniaužiau kumščius. Dabar jie sulig kiekvienu žingsniu turėjo aukštai kelti kojas, ir jų kūnai dėl to blizgėjo nuo prakaito vėsiame tos nepastovios popietės ore.

Storulis sėdėjo ramiai, padėjęs rankas ant šlaunų; ilgi meldų galai čaižė jį, atsitiesę už pirmųjų nešikų.

Nešikų judesiai darėsi tuo labiau netolygūs, kuo labiau jie artinosi prie vandens. Kartais neštuvai susiūbuodavo, tarsi jau būtų ant bangų. Nedideles balas melduose reikėjo peršokti arba apeiti, nes jos galėjo būti gilios. Kartą krykdamos pakilo laukinės antys ir statmenai nulėkė į lietaus debesį. Tuomet pamačiau, kaip akimirksnį virptelėjo storulio veidas; jis buvo labai neramus. Aš atsistojau ir nevikriais šuoliais pasileidau akmenuotu šlaitu, skiriančiu mane nuo vandens. Nekreipiau dėmesio, kad tai pavojinga, galvojau vien apie tai, kaip padėti storuliui, jeigu tarnai nebeįstengtų jo panešti. Aš bėgau taip beatodairiškai, kad apačioje prie vandens negalėjau sustoti, turėjau galiuką pabėgti tyškančiu vandeniu ir sustojau tik tada, kai vanduo man jau siekė iki kelių.

O kitame krante tarnai persikreipę atėjo su neštuvais iki vandens ir viena ranka laikydamiesi virš neramaus vandens keturiomis plaukuotomis rankomis iškėlė neštuvus į viršų, ir aš išvydau neįprastai įtemptus raumenis.

Vanduo iš pradžių pakilo iki smakrų, paskui iki burnų, nešikų galvos atsilošė, ir neštuvų rankenos nukrito ant pečių. Vanduo jau skalavo nosių viršų, o jie vis dar stengėsi, nors dar nebuvo pasiekę net upės vidurio. Tuomet pirmųjų nešikų galvas užliejo neaukšta banga, ir visi keturi tylomis nuskendo, savo neramiomis rankomis nusitraukdami ir neštuvus. Vanduo staigiai susiliejo virš jų.

Tuomet pro to didelio debesio kraštus prasimušė paįstriža vakaro saulės šviesa, ji nušvietė kalvas ir kalnus palei horizontą, po debesimi upė ir vietovė buvo apšviestos blausiai.

Storulis lėtai pasisuko tėkmės pusėn ir upė jį nunešė žemyn, kaip šviesaus medžio stabą, tapusį nebereikalingą ir dėl to įmestą į vandenį. Jis plaukė ant lietaus debesio atspindžio. Pailgi debesys jį traukė, o maži susirietę stūmė, ir tai sukėlė aiškų sujudimą, kuris buvo pastebimas ir iš vandens plakimosi į mano kelius ir kranto akmenis.

Aš vėl greitai užsiropščiau šlaitu į viršų, kad galėčiau lydėti storulį, nes iš tiesų jį mylėjau. Ir galbūt ką nors sužinoti apie šios iš pažiūros saugios vietos pavojingumą. Aš išėjau į smėlio juostą, prie kurios siaurumo pirma reikėjo priprasti, rankas laikiau kišenėse, galvą stačiu kampu pasukęs į upę, tad smakras beveik gulėjo ant peties.

Ant kranto akmenų tupėjo švelnios kregždės.

Storulis pasakė:

– Mielas pone ant kranto, nesistenkite manęs išgelbėti. Tai vandens ir vėjo kerštas; aš žuvęs. Taip, tai kerštas, nes mes, aš ir mano draugas maldininkas, dažnai puldinėjome juos, kai giedojo mūsų kardo ašmenys, kai blykčiojo cimbolai, prašmatniai plieskė trimitai ir šokčiojo liutaurų spindesys.

Maža žuvėdra ištiestais sparnais perlėkė per jo pilvą, ir jos greitis dėl to nė kiek nesumažėjo.

Storulis pasakojo toliau:

b) Pradėtas pokalbis su maldininku

– Buvo metas, kai aš diena dienon ėjau į bažnyčią, nes mergina, kurią buvau įsimylėjęs, vakarais ten pusvalandį klūpodama melsdavosi, ir tada aš netrukdomas galėjau į ją žiūrėti.

Kai ta mergina kartą neatėjo ir aš nepatenkintas žiūrėjau į besimeldžiančius, į akis man krito vienas jaunas vyras, išsipleikęs ant grindų visu savo liesu kūnu. Tarpais, įtempęs visas jėgas, jis pakeldavo galvą ir atsidusęs vėl nuleisdavo ją ant delnų, gulinčių ant akmenų.

Bažnyčioje buvo tiktai kelios senos bobos, kurios dažnai gręžiojo savo apmuturiuotas galveles, kad pasižiūrėtų į besimeldžiantįjį. Tas dėmesys, rodės, jį džiugino, nes prieš kiekvieną savo šventą proveržį jis akimis tikrino, ar daug žmonių į jį žiūri.

Man tai atrodė nederama ir nusprendžiau jį užkalbinti, kai išeis iš bažnyčios, ir paklausti, kodėl jis meldžiasi tokiu būdu. Taip, aš buvau piktas, nes neatėjo mano mergina.

Jis pakilo tik po pusvalandžio, rūpestingai persižegnojo ir trūksėdamas nuėjo prie dubens. Pastojau jam kelią tarp dubens ir durų pasiryžęs nepraleisti tol, kol nepasiaiškins. Aš perkreipiau burną, kaip visuomet darau ruošdamasis ką nors ryžtingai aptarti. Atstačiau dešinę koją į priekį ir perkėliau svorį ant jos, o kairę nerūpestingai laikiau atremtą pirštų galais; tai man suteikia tvirtumo.

Galimas dalykas, kad tas žmogus jau skersakiavo į mane, kai šlakstėsi veidą šventu vandeniu, o galbūt jis su nerimu pastebėjo mane dar anksčiau, nes dabar netikėtai puolė prie

durų ir į lauką. Stiklinės durys užsitrenkė. Ir kai aš iškart jam pavymui išėjau į lauką, jo jau nebepamačiau, nes priešais bažnyčią buvo kelios siauros gatvelės ir jomis vaikščiojo daug žmonių.

Kitomis dienomis jis nesirodė, bet atėjo mano mergina. Ji buvo apsirengusi juoda suknele, ties pečiais papuošta perregimais nėriniais – po jais buvo matyti marškinių iškirptės pusmėnulis, – su dailiai krintančia gerai sukirpta apykakle. Kadangi atėjo mergina, aš pamiršau tą jauną vyrą, ir nesidomėjau juo net tada, kai vėliau vėl ėmė reguliariai lankytis ir melstis savo papratimu. Tačiau jis visuomet skubiai praeidavo pro mane, nugręžtu į šalį veidu. Galbūt todėl, kad galėjau įsivaizduoti jį tiktai judantį, netgi kai stovėdavo, tai man atrodydavo, jog jis sėlina.

Kartą aš užgaišau savo kambaryje. Bet vis tiek dar nuėjau į bažnyčią. Merginos jau neberadau ir norėjau eiti namo. Staiga pamačiau, kad ten vėl guli tas jaunuolis. Tada prisiminiau tą seną įvykį ir man pasidarė smalsu.

Ant pirštų galų nutykinau prie durų, daviau ten sėdinčiam elgetai monetą ir pasislėpiau greta jo už atvertos durų pusės. Aš prasėdėjau ten valandą, galbūt nutaisęs gudrią miną. Jaučiausi gerai ir nusprendžiau dažniau ten ateiti. Tačiau antrą valandą man jau atrodė kvaila ten tūnoti dėl to maldininko. Ir vis dėlto jau niršdamas leidau vorams ropoti savo drabužiais ir trečią valandą, kai paskutinieji žmonės garsiai kvėpuodami ėjo iš bažnyčios tamsos.

Tada pasirodė ir jis. Ėjo atsargiai, jo kojos iš pradžių tarsi čiuopė grindis, prieš stodamos ant jų.

Aš pakilau, žengiau didelį ir tiesų žingsnį ir nutvėriau tą jauną vyrą už apykaklės.

– Labą vakarą, – pasakiau ir, laikydamas už apykaklės, nustūmiau jį laiptais žemyn į apšviestą aikštę.

Kai atsidūrėme apačioje, jis visiškai netvirtu balsu pasakė:

– Labą vakarą, mielas pone, tik nepykite ant savo didžiai nuolankaus tarno.

– Taip, – tariau aš, – noriu jus kai ko paklausti, pone, anąsyk jūs nuo manęs pabėgote, šiandien jums tai vargu ar pavyks.

– Jūs esate gailestingas, pone, ir leisite man eiti namo. Aš esu vertas pasigailėjimo, tai tiesa.

– Ne, – sušukau aš pro šalį dundant tramvajui, – aš jūsų nepaleisiu! Kaip tik tokios istorijos man patinka. Jūs esate laimingas radinys. Aš galiu save pasveikinti.

Tada jis tarė:

– O Dieve, jūsų guvi širdis ir vientisa galva. Jūs vadinate mane laimingu radiniu, koks tad turite būti laimingas! O mano nelaimė yra svyruojanti, ant plono smaigalio svyruojanti nelaimė, paliesta, ji nukris ant klausinėjančiojo. Labanakt, pone.

– Gerai, – pasakiau aš ir nutvėriau jo dešinę, – jeigu jūs man neatsakysite, aš imsiu čia, gatvėje, rėkti. Ir subėgs visos pardavėjos, kurios dabar eina iš parduotuvių, ir visi jų meilužiai, kurie su džiaugsmu jų laukia, nes jie pamanys, kad parkrito koks karietaitės arklys ar atsitiko kažkas tokio. Ir tada parodysiu jus žmonėms.

Tuomet jis verkdamas pabučiavo man vieną ir kitą ranką.

– Aš pasakysiu jums tai, ką norite sužinoti, bet, prašau, eikime geriau į štai tą skersgatvį.

Aš linktelėjau, ir mes nuėjome.

Tačiau jis nepasitenkino tamsiu skersgatviu, kuriame toli vienas nuo kito švietė vos keli geltoni žibintai, ir įsivedė mane į žemą kažkokio seno namo prieangį po lempele, kuri varvėdama kabojo priešais medinius laiptus.

Ten ceremoningai išsiėmė nosinę ir skleisdamas ją ant vieno laipto pasakė:

– Sėskitės, mielas pone, taip jums bus patogiau klausinėti, o aš pastovėsiu, taip man bus patogiau atsakinėti. Tik nekamuokite manęs.

Aš atsisėdau ir pasakiau pakėlęs į jį primerktas akis:

– Jūs tikrų tikriausias pamišėlis, štai kas! Kaipgi jūs elgiatės bažnyčioje! Tai juokinga ir nemalonu kitiems! Kaip gali pamaldžiai nusiteikti, kai matai jus.

– Nepykite... ko jums pykti dėl to, kas su jumis neturi nieko bendra. Aš pykstu ant savęs, kai elgiuosi nederamai, o jeigu kas nors kitas elgiasi blogai, aš džiaugiuosi. Tad nepykite, jei pasakysiu, kad melsdamasis siekiu, jog žmonės į mane žiūrėtų.

– Ką jūs kalbate, – sušukau aš pernelyg garsiai tokiame žemame prieangyje, bet paskui pabijojau pritildyti balsą, – tikrai, ką jūs kalbate! Taip, aš jau nutuokiu, taip, aš jau nuo to laiko, kai jus pirmąkart pamačiau, nutuokiau, kokia jūsų būsena. Aš turiu patirties, ir aš visai ne juokais jums pasakysiu, jog tai jūros liga sausumoje. Jos esmė ta, kad jūs pamiršote tikruosius daiktų pavadinimus ir dabar skubiai verčiate ant jų atsitiktinius. Kad tik greičiau, kad tik greičiau! Bet vos tiktai nuo jų pabėgate, vėl pamirštate pavadinimus. Tuopa laukuose, kurią jūs pavadinote „Babelio bokštu“, nes nežinojote ar nenorėjote žinoti, kad tai tuopa, vėl svyruoja be pavadinimo, ir jūs vadinate ją „Įkaušusiu Nojumi“.

Aš truputį sutrikau, kai jis atsakė:

– Džiaugiuosi, kad nesuprantu to, ką jūs pasakėte.

Aš susijaudinęs greitai tariau:

– Sakydamas, jog tuo džiaugiatės, parodote, jog mane supratote.

– Teisybė, aš tai parodžiau, maloningasis pone, bet ir jūs keistai kalbėjote.

Aš padėjau rankas ant aukštesnio laipto, atsilošiau ir pasakiau beveik neprieinama poza, kuri yra paskutinis imtynininkų išsigelbėjimas:

– Jūs linksmai sukatės iš padėties manydamas, kad ir kitų būsena kaip jūsų.

Po to jis padrąsėjo. Sudėjo rankas, kad sutelktų savo kūną, ir truputį nenoriai pasakė:

– Ne, aš taip elgiuosi ne su visais, pavyzdžiui, su jumis taip nesielgiu, nes negaliu. Bet aš džiaugčiausi, jeigu galėčiau, nes tuomet man nebereikėtų bažnyčioje esančių žmonių dėmesio. Ar žinote, kodėl jis man reikalingas?

Tas klausimas išmušė mane iš vėžių. Aišku, aš to nežinojau ir maniau, kad nenorėjau žinoti. Aš ir čia nenorėjau eiti, bet tas žmogus mane privertė jam paklusti. Todėl man užteko tik papurtyti galvą, kad parodyčiau, jog to nežinau, bet aš negalėjau jos net krustelėti.

Žmogus, stovintis priešais mane, šyptelėjo. Paskui jis atsitūpė, susirietė ir ėmė pasakoti, nutaisęs miegūstą grimasą:

– Niekada nebuvo tokio meto, kad aš iš savęs paties suvokčiau, kad iš tiesų gyvenu. Visus daiktus aplink save aš suvokiu taip neaiškiai, kad man visuomet atrodo, jog jie kažkada gyveno, o dabar grimzta į nebūtį. Visuomet, mielas pone, jaučiu kankinamą norą matyti daiktus tokius, kokie jie nori atrodyti prieš pasirodydami man. Tuomet jie, matyt, gražūs ir ramūs. Taip turi būti, nes aš dažnai girdžiu žmones apie juos taip kalbant.

Kadangi aš tylėjau ir tik nejučia trūkčiodamas veidą rodžiau, kaip man nemalonu, jis paklausė:

– Jūs netikite, kad žmonės taip kalba?

Maniau, jog man reikia linktelėti, tačiau negalėjau.

– Tikrai, jūs tuo netikite? Ak, paklausykite, kartą vaikystėje, kai atmerkiau akis, po trumpo popietės miego, aš, vis dar

miegūstas, išgirdau savo motiną pačiu natūraliausiu tonu per balkoną klausiant: „Ką jūs veikiate, mano miela? Toks karštis!“ Ir viena moteris iš sodo atsakė: „Valgau pavakarius žalumoje.“ Ji pasakė tai negalvodama ir ne pernelyg aiškiai, lyg to kiekvienas būtų turėjęs tikėtis.

Aš pamaniau, jog esu klausiamas. Todėl įkišau ranką į užpakalinę kelnių kišenę ir dėjausi, jog kažko ten ieškau. Bet aš nieko neieškojau, tiktai norėjau pakeisti savo pozą, kad parodyčiau, jog dalyvauju pokalbyje. Tuo metu pasakiau, kad šis atvejis labai keistas ir kad aš jo niekaip nesuprantu. Taip pat pridūriau, kad netikiu jo tikrumu ir kad jis, matyt, pramanytas kokiu nors tikslu, kurio aš niekaip neįžvelgiu. Tada užmerkiau akis, nes man jas skaudėjo.

– O, gerai, kad jūs man pritariate, ir visai nesavanaudiška buvo mane sulaikyti, kad man tai pasakytumėte.

Tikrai, kodėl aš turėčiau – arba kodėl mes turėtume – gėdintis, kad vaikštau ne išsitiesęs ir sunkiai, nedaužau lazda grindinio ir neliečiu triukšmingai pro šalį einančių žmonių drabužių. Ar aš negalėčiau skųstis tuo, kad kaip šešėlis susigūžęs šokuoju palei sienas, kartais išnykdamas vitrinų stikluose?

Kokios tos dienos, kurias aš leidžiu! Kodėl viskas taip prastai pastatyta, kad kartais griūna aukšti namai, o išorinės priežasties tam neįmanoma rasti. Tuomet aš slankioju griuvėsių krūvomis ir klausiu kiekvieno, kurį sutinku: „Kaipgi tai galėjo atsitikti? Mūsų mieste... Naujas namas... Šiandien jau penktas... Jūs tik pamanykite.“ Ir niekas man negali atsakyti.

Žmonės dažnai pargriūna gatvėje ir lieka ten negyvi gulėti. Tuomet pirkliai atidaro savo prekėmis apkarstytas duris, vikriai pribėga, įneša negyvėlį į namą, paskui išeina su šypsena lūpose ir akyse ir kalba: „Labą dieną... Dangus apsiniaukęs... Aš parduodu daug skarelių... Taip, karas.“ Aš nušokuoju į namą

ir kelis kartus nedrąsiai pakėlęs ranką su sulenktu pirštu pagaliau pabeldžiu į kiemsargio langelį. „Mielas žmogau“, – sakau aš maloniai, – „pas jus buvo atneštas negyvėlis. Parodykite jį man, aš prašau.“ Ir kai jis papurto galvą, tarsi dvejodamas, aš tvirtai sakau: „Mielas žmogau. Aš iš slaptosios policijos. Tučtuojau parodykite man negyvėlį.“ – „Negyvėlį? – klausia jis tada beveik įsižeidęs. – Ką jūs, čia nėra jokio negyvėlio. Tai padorus namas.“ Aš atsisveikinu ir išeinu.

O paskui, kai man reikia pereiti aikštę, viską pamirštu. To veiksmo sunkumai mane sutrikdo, ir aš dažnai galvoju: „Jeigu tokios didelės aikštės tiesiamos vien iš pasipūtimo, tai kodėl nedaromi ir akmeniniai turėklai, kurie eitų per aikštę? Šiandien pučia pietvakarių vėjas. Oras aikštėje suaudrintas. Rotušės bokšto viršūnė brėžia mažus ratus. Kodėl nenuraminti tos sumaišties? Kas čia per triukšmas! Visi langų stiklai skamba ir žibintų stulpai linksta kaip bambukai. Švenčiausiosios Marijos apsiaustas ant kolonos pučiasi, ir audrotas vėjas jį plėšo. Nejau to niekas nemato? Ponai ir damos, kuriems reikėtų eiti akmenimis, plaukia oru. Kai vėjas įkvepia, jie sustoja, persimeta tarpusavyje vienu kitu žodžiu ir sveikindamiesi nusilenkia, o kai vėjas vėl smogia, jie negali prieš jį atsilaikyti ir vienu metu pakelia kojas. Nors turi prilaikyti skrybėles, jų akys žvelgia linksmai, tarsi oras būtų malonus. Tik man baisu.“

Protestuodamas prieš tokį elgesį su manimi aš pasakiau:

– Ta istorija, kurią pirma papasakojote apie savo motiną ir moterį sode, man visai neatrodo įdomi. Aš ne tik esu girdėjęs ir matęs tokių istorijų, bet ir pats esu kai kuriose dalyvavęs. Tai juk visai natūralu. Manote, kad aš, būdamas balkone, nebūčiau galėjęs taip pat pasakyti arba taip pat atsakyti iš sodo? Tai toks paprastas atvejis.

Kai aš taip pasakiau, jis, atrodo, labai nudžiugo. Pagyrė, kad aš gražiai apsirengęs ir kad jam labai patinka mano kaklaraištis. Ir kokia švelni mano oda. Ir kad prisipažinimai tampa ypač aiškūs, kai yra paneigiami.

c) Maldininko istorija

Tada jis atsisėdo greta manęs, nes aš pasijutau nedrąsiai ir padariau jam vietos, palenkęs į šalį galvą. Nepaisant to, pastebėjau, kad ir jis sėdi truputį nedrąsiai, stengiasi išlaikyti nedidelį atstumą tarp manęs ir savęs ir sunkiai kalba:

– Kokios tos dienos, kurias aš leidžiu!

Vakar vakare buvau svečiuose. Aš tik nusilenkiau dujų šviesoje vienai panelei ir pasakiau: „Išties džiaugiuosi, kad jau artėja žiema", – tik nusilenkiau tardamas tuos žodžius ir su nepasitenkinimu pastebėjau, kad dešinysis šlaunikaulis man išsprūdo iš sąnario. Ir kelio girnelė truputį atsipalaidavo.

Todėl atsisėdau ir pasakiau, nes visuomet stengiuosi išlaikyti ryšį tarp savo frazių:

– Kadangi žiemą daug lengviau; lengviau deramai elgtis, nereikia taip stengtis ieškant žodžių. Ar ne, miela panele? Tikiuosi, jog aš teisus.

Dėl savo dešinės kojos tuo metu jaučiausi labai nepatogiai. Iš pradžių atrodė, jog ji visai subyrėjo, ir aš tik pamažu, spausdamas ir tikslingai stumdydamas, ją daugmaž sutvarkiau.

Tuomet išgirdau, kad mergina, iš užuojautos taip pat atsisėdusi, tyliai pasakė:

– Ne, jūs nedarote man įspūdžio, nes...

– Palaukite, – pasakiau aš patenkintas ir viltingai, – jūs, miela panele, neprivalote nė penkių minučių gaišti tam, kad su manimi kalbėtumėte. Valgykite tarp žodžių, prašau jūsų.

Aš ištiesiau ranką, paėmiau stambią vynuogių kekę, nukarusią iš vazos, iškeltos bronzinio angeliuko, palaikiau ją truputį ore ir tada padėjau į lėkštutę mėlynais kraštais, kurią galbūt truputį ceremoningai padaviau merginai.

– Jūs man visai nedarote įspūdžio, – pasakė ji, – viskas, ką jūs sakote, yra nuobodu ir nesuprantama, be to, todėl dar ir neteisinga. Mat manau, pone – kodėl jūs mane nuolatos vadinate miela panele, – aš manau, kad jūs tik todėl vengiate tiesos, kad ji pernelyg sunki jums.

Dieve, tada aš tiesiog nušvitau!

– Taip, panele, panele, – vos nesurikau aš, – kokia jūs teisi! Miela panele, supraskite, tai didelis džiaugsmas, kai tave žmogus taip supranta, tau nė nesistengiant.

– Tiesa pernelyg sunki jums, pone, nes kaipgi jūs atrodote? Jūs per visą savo ilgį esate iškirptas iš rūkomojo popieriaus, iš geltono rūkomojo popieriaus, kaip siluetas, ir kai einate, jūs turite šlamėti. Jums nereikia jaudintis dėl savo manierų ar nuomonės, nes jūs turite linkti nuo skersvėjo, kuris dabar kaip tik traukia kambaryje.

– Aš to nesuprantu. Štai čia, kambaryje, aplink stoviniuoja žmonės. Jie laiko rankas ant kėdžių atkalčių arba stovi atsirėmę į pianiną, arba lėtai kelia prie lūpų taurę, arba nedrąsiai eina į kitą kambarį, ir kai susitrenkia tamsoje į spintą dešinį petį, kvėpuodami prie atviro lango galvoja: „Tenai yra Venera, vakaro žvaigždė. O aš esu svečiuose. Jeigu čia esama kokio nors ryšio, aš jo nesuprantu. Tačiau aš net nežinau, ar jo esama.“ Ir matote, miela panele, iš visų tų žmonių, kurie priklausomai nuo jų neaiškumo sau elgiasi taip neryžtingai, taip netgi juokingai, aš vienas atrodau vertas išgirsti apie save kažką visiškai aiškaus. Ir kad jūsų žodžiuose būtų ir malonumo, jūs kalbate pašaipiai, todėl galima pastebėti ir dar kai ką, kaip pro didingas viduryje išdegusio namo sienas. Žvilgsniui tada beveik nėra kliūčių,

dienomis pro dideles langų skyles matai dangaus debesis, o naktį žvaigždes. Tačiau debesys dar dažnai būna iškirsti iš pilkų akmenų, o žvaigždės sudaro nenatūralius paveikslus... O ką, jeigu aš atsidėkodamas jums už tai pasakyčiau, kad kada nors visi žmonės, kurie nori gyventi, atrodys kaip aš; kaip siluetai, iškirpti iš geltono rūkomojo popieriaus – kaip jūs pastebėjote, – ir eidami šiugždės. Jie nebus kitokie kaip dabar, tačiau atrodys taip. Net jūs, miela...

Tada aš pastebėjau, kad mergina jau nebesėdi greta manęs. Ji, matyt, pasišalino tuojau po savo paskutinių žodžių, nes dabar stovėjo toli nuo manęs kampe, apsupta trijų jaunų vyrų, kurie juokdamiesi kažką jai kalbėjo iš savo aukštų baltų apykaklių.

Po to aš su malonumu išgėriau taurę vyno ir nuėjau prie pianisto, kuris visiškoje vienatvėje linguodamas galva skambino liūdną pjesę. Aš atsargiai pasilenkiau prie jo ausies, kad jis neišsigąstų, ir tyliai pasakiau į pjesės taktą:

– Būkite toks malonus, didžiai gerbiamas pone, leiskite dabar man paskambinti, nes aš esu nusiteikęs būti laimingas.

Kadangi jis manęs neišgirdo, aš valandėlę sutrikęs pastovėjau, o paskui, pergalėdamas savo nedrąsą, pradėjau eiti nuo vieno svečio prie kito ir tarp kitko sakyti:

– Šiandien aš skambinsiu pianinu. Taip.

Visi, rodės, žinojo, kad aš nemoku skambinti, tačiau draugiškai juokėsi, kad aš taip maloniai įsiterpiau į jų pokalbį. Tačiau kaip reikia sukluso tik tada, kai aš labai garsiai pasakiau pianistui:

– Būkite malonus, gerbiamas pone, leiskite man dabar paskambinti. Mat aš nusiteikęs būti laimingas. Tai triumfo klausimas.

Pianistas liovėsi skambinti, tačiau nepaliko savo rudo suoliuko ir, rodės, nesuprato manęs. Jis atsiduso ir užsidengė savo ilgais pirštais veidą.

Man jau truputį pagailo jo, ir aš norėjau pasakyti, kad jis toliau muzikuotų, tik čia su grupe svečių priėjo šeimininkė.

– Tai juokingas prasimanymas, – kalbėjo jie ir garsiai juokėsi, tarsi aš būčiau norėjęs daryti kažką nenatūralaus.

Mergina taip pat priėjo, paniekinamai pasižiūrėjo į mane ir pasakė:

– Maloningoji ponia, prašom leisti jam pagroti. Jis, matyt, nori kažkaip mus palinksminti. Tai pagirtina. Prašau, maloningoji.

Visi garsiai džiaugėsi, nes jie, matyt, kaip ir aš manė, jog tai buvo pasakyta ironiškai. Tik pianistas tylėjo. Jis sėdėjo nuleidęs galvą ir kairės rankos smiliumi braukė per suolo medį, lyg piešdamas smėlyje. Aš ėmiau drebėti ir, kad tai paslėpčiau, susikišau rankas į kelnių kišenes. Be to, nebegalėjau aiškiai kalbėti, nes visas mano veidas buvo pasiruošęs pravirkti. Ir turėjau rinkti žodžius, kad mintis, jog aš pasiruošęs pravirkti, kitiems atrodytų juokinga.

– Maloningoji ponia, – pasakiau aš, – dabar aš turiu pagroti, nes...

Pamiršęs priežastį netikėtai atsisėdau prie pianino. Čia vėl supratau savo padėtį. Pianistas atsistojo ir delikačiai peržengė suolą, nes aš jam buvau užstojęs kelią.

– Malonėkite užgesinti šviesą, nes aš galiu skambinti tik tamsoje.

Aš išsitiesiau.

Tuomet du ponai paėmė suolą ir nunešė mane prie toli nuo pianino buvusio pietų stalo, švilpiniuodami kažkokią dainą ir truputį mane sūpuodami.

Visi, rodės, tam pritarė, o panelė pasakė:

– Matote, maloningoji ponia, jis neblogai paskambino. Aš tai žinojau. O jūs taip bijojote.

Aš supratau ir padėkojau nusilenkimu, kuris man pavyko.

Man buvo įpilta citrinų limonado, ir viena raudonomis lūpomis panelė laikė taurę, kai gėriau. Namų šeimininkė padavė sidabrinėje lėkštėje sausainių iš plaktų baltymų, ir viena mergina su labai balta suknele ėmė kišti juos man į burną. Putli panelė su daug šviesių plaukų laikė virš manęs vynuogių kekę, ir man reikėjo tiktai nusipešti uogas, o ji tuo metu žiūrėjo į mano užvirstančias akis.

Visi su manimi elgėsi labai gerai, todėl aš nusistebėjau, kad jie mane vieningai sulaikė, kai vėl norėjau eiti prie pianino.

– Dabar jau užteks, – pasakė namų šeimininkas, kurio pirma nebuvau pastebėjęs. Jis išėjo iš kambario ir netrukus grįžo su klaikiu cilindru ir gėlėtu vario spalvos apsiaustu. – Štai jūsų daiktai.

Iš tiesų tai nebuvo mano daiktai, bet aš nenorėjau, kad jis vargtų dar kartą eidamas į vestibiulį. Namų šeimininkas pats apvilko man apsiaustą, kuris gerai tiko ir glaudžiai prigludo prie mano lieso kūno. Viena dama geru veidu, po truputį lenkdamasi, užsagstė apsiaustą per visą jo ilgį.

– Tad sudie, – pasakė namų šeimininkė, – ir netrukus vėl ateikite. Esate visuomet laukiamas, jūs tai žinote.

Čia visa draugija nusilenkė, lyg taip būtų reikėję. Aš irgi nusilenkiau, bet mano apsiaustas buvo pernelyg ankštas. Tad paėmiau savo skrybėlę ir, matyt, labai nevikriai patraukiau prie durų.

O kai smulkiais žingsniais išėjau pro vartus, ant manęs užgriuvo dangus su mėnuliu, žvaigždėmis ir didžiuliu skliautu, taip pat Žiedo aikštė su rotuše, Marijos kolona ir bažnyčia.

Aš ramiai išėjau iš šešėlio į mėnesieną, atsisegiau apsiaustą ir sušilau; paskui, iškėlęs rankas, priverčiau nutilti nakties ūžimą ir ėmiau samprotauti.

„Kas iš to, kad jūs dedatės, jog iš tiesų egzistuojate? Norite mane įtikinti, kad manęs, juokingai stovinčio ant žalio

grindinio, iš tiesų nėra? Tačiau juk jau praėjo daug laiko, kai tu, dangau, iš tiesų esi, o tavęs, Žiedo aikšte, niekada iš tiesų nebuvo.

Teisybė, jūs vis dar pranašesni už mane, bet tik tada, kai aš duodu jums ramybę.

Ačiū Dievui, mėnuli, tu jau nebe mėnulis, bet galbūt elgiuosi nerūpestingai, kad tave, kuris esi vadinamas mėnuliu, aš vis dar vadinu mėnuliu. Kodėl taip nebesiputi, kai vadinu tave „pamirštu keistos spalvos popieriniu žibintu"? Ir kodėl beveik atsitrauki, kai pavadinu tave „Marijos kolona", aš nebeatpažįstu tavo grėsmingos povyzos, Marijos kolona, kai pavadinu tave „geltonai šviečiančiu mėnuliu"?

Atrodo, kad jums iš tiesų ne į naudą, kai apie jus galvojama; tada jūs netenkate drąsos ir sveikatos.

Dieve, kaip, matyt, naudinga, kai mąstantis mokosi iš girto!

Kodėl aplink pasidarė taip tylu. Man atrodo, kad nutilo vėjas. Ir nameliai, kurie dažnai ant ratukų važinėja po aikštę, stovi kaip įbesti... Tylu... tylu... visiškai nematyti to plono juodo brūkšnio, kuris juos paprastai skiria nuo žemės."

Ir aš ėmiau bėgti. Aš trissyk netrukdomas apibėgau didelę aikštę ir nesutikęs nė vieno girto nemažindamas greičio ir nejausdamas nuovargio išbėgau į Karlo gatvę. Mano šešėlis, dažnai mažesnis už mane, greta bėgo siena, lyg kokiu tarpekliu tarp namų ir šaligatvio.

Bėgdamas pro gaisrinės namą, mažojo žiedo pusėje išgirdau triukšmą ir kai į jį įsukau, pamačiau prie fontano grotų girtą, kuris išskėtęs rankas trypė žemę medinėmis klumpėmis.

Aš iš pradžių sustojau, kad atgaučiau kvapą, paskui priėjau prie jo, nusiėmiau nuo galvos cilindrą ir prisistačiau:

– Labą vakarą, kilnus švelnusis pone, man dvidešimt treji, bet aš dar neturiu vardo. O jūs, aišku, esate atvykęs su nuostabiu,

netgi dainingu vardu iš to didelio miesto Paryžiaus. Jus gaubia nenatūralus į pasileidimą linkusių Prancūzijos rūmų kvapas.

Jūs savo padažytomis akimis, be abejo, matėte tas didžias damas, kurios, ironiškai pasigręžusios savo širšišku liemeniu, jau stovi ant aukštos ir šviesios terasos, o jų laiptais nusidriekusio išdažyto šleifo galas dar guli sodo smėlyje. Tiesa, ar ne, kad tolygiai išdėstytomis ilgomis kartimis į viršų sliuogia tarnai pilkais, įžūliai sukirptais frakais ir baltomis kelnėmis, liemenį dažnai pakreipdami atgal ir į šoną, nes jiems reikia storomis virvėmis pakelti į viršų milžiniškas pilkas drobes, nes didžioji dama norėjo migloto ryto.

Kadangi jis raugtelėjo, aš beveik išsigandęs paklausiau:

– Juk tiesa, pone, kad jūs atvykote iš mūsų Paryžiaus, iš mūsų audringo Paryžiaus, ak, iš tos romantiškos audros su kruša.

Kai jis vėl raugtelėjo, aš sutrikęs pasakiau:

– Žinau, man teko didelė garbė.

Ir mikliais pirštais užsisagstęs apsiaustą karštai ir nedrąsiai kalbėjau:

– Žinau, jūs laikote mane nevertu atsakymo, tačiau manęs lauktų ašaromis laistomas gyvenimas, jeigu šiandien jūsų nepaklausčiau.

Prašom pasakyti, maloningasis pone, ar tiesa tai, ką esu girdėjęs? Ar yra Paryžiuje žmonių, kuriuos sudaro vien puošnūs drabužiai, ir ar yra ten namų, kurie turi tik portalus, ir ar tiesa, kad vasaros dienomis dangus virš miesto nuožulniai mėlynas, tik papuoštas prispaustais baltais debesėliais, kurie visi yra širdies formos? Ir ar yra ten gausiai lankomas panoptikumas, kur stovi vien medžiai, ant kurių kabo lentelės su garsiausių herojų, nusikaltėlių ir įsimylėjėlių vardais?

Ir dar ta žinia! Ta tikrai melaginga žinia!

Ar tiesa, kad Paryžiaus gatvės staigiai šakojasi; jos neramios, tiesa? Ne visada viskas gerai, ir argi tai būtų įmanoma!

Pasitaiko nelaimingų atsitikimų, susirenka žmonės, jie ateina iš gretimų gatvių; visiems smalsu, bet kartu bijo, kad nusivils; jie tankiai kvėpuoja ir kiša į priekį savo nedideles galveles. O prisilietę prie kito žmogaus jie žemai lenkiasi ir prašo atleisti: „Labai atsiprašau... aš netyčia... tokia grūstis, malonėkite man atleisti... aš pasielgiau labai nederamai... prisipažįstu. Aš esu.. aš esu Žeromas Farošas, bakalėjininkas iš Riu de Kaboten... leiskite jus pakviesti rytoj pietų... mano žmona taip pat labai džiaugsis." Taip jie kalba, o gatvė tuo metu nustėrusi ir kaminų dūmai leidžiasi tarp namų. Taip juk būna. Ir ar gali būti, kad gyvame aristokratiško kvartalo bulvare sustotų dvi karietos? Tarnai rimtais veidais atidaro duris. Iššoka aštuoni grynaveisliai Sibiro vilkšuniai ir skalydami šuoliais nulekia grindiniu. Ir tada sakoma, kad tai persirengę jauni Paryžiaus puošeivos.

Jis buvo beveik užsimerkęs. Kai aš nutilau, jis susikišo rankas į burną ir truktelėjo apatinį žandikaulį. Visi jo drabužiai buvo ištepti. Jį, matyt, išmetė iš kurios nors vyninės, ir jis to dar nesuvokė.

Buvo, matyt, ta trumpa, visiškai rami pauzė tarp dienos ir nakties, kai mūsų galva netikėtai nusvyra ir kai viskas, mums to nepastebint, sustoja, nes mes į nieką nežiūrime, ir išnyksta. O mes susirietę liekame vieni, tada apsidairome, bet nieko nematome, netgi nebejaučiame oro pasipriešinimo, tačiau viduje prisimename, kad per tam tikrą atstumą nuo mūsų stovi namai su stogais ir, laimė, kampuotais dūmtraukiais, per kuriuos į namus srūva tamsa, per mansardas į įvairius kambarius. Ir laimė, kad rytoj bus diena, kai, kad ir kaip tai neįtikėtina, viską bus galima matyti.

Tuomet girtasis taip kilstelėjo antakius, kad tarp jų ir akių atsirado švytėjimas, ir jis su pertrūkiais pareiškė:

– Matote, kaip yra... mane, matote, ima miegas, todėl eisiu miegoti... Aš, matote, turiu svainį Vaclavo aikštėje... aš eisiu

ten, nes aš ten gyvenu, nes ten mano lova... taigi dabar einu... Bet aš, matote, pamiršau jo pavardę ir kur jis gyvena... tačiau nieko tokio, nes aš net nebežinau, ar išvis turiu svainį... Taigi dabar, matote, eisiu... Manote, kad aš jį rasiu?

Į tai aš negalvodamas atsakiau:

– Aišku. Tačiau jūs atvykote iš svečios šalies, ir jūsų tarnai atsitiktinai ne su jumis. Leiskite man jus palydėti.

Jis neatsakė. Tuomet aš atkišau jam savo alkūnę, kad įsikibtų.

d) Storulio ir maldininko pokalbio tęsinys

Aš jau kuris laikas stengiausi atsitokėti. Aš tryniausi kūną ir kalbėjau sau:

„Laikas tau ką nors pasakyti. Tu jau sutrikęs. Jautiesi prislėgtas? Palauk! Tau juk žinomos tokios padėtys. Pagalvok neskubėdamas! Tavo aplinka irgi palauks."

Viskas kaip svečiuose praėjusią savaitę. Kažkas kažką skaito iš kažkokio nuorašo. Vieną puslapį jo paprašytas nurašiau aš. Pamatęs perrašytų puslapių raštą išsigąstu. Tai netiesa. Žmonės lenkiasi prie jo iš visų trijų stalo pusių. Aš verkdamas prisiekinėju, kad tai ne mano raštas.

Tačiau kodėl tai panašu į šiandieną? Juk tiktai nuo tavęs priklauso, ar prasidės tikslingas pokalbis. Viskas ramu. Susikaupk, mano mielas! Tu juk rasi dingstį... Tu gali pasakyti: „Mane ima miegas. Man skauda galvą. Sudie." Greičiau, greičiau gi. Pasireikšk!.. Kas čia dabar? Vėl kliuvinys prie kliuvinio? Ką tu prisiminei? Aš prisimenu plokštikalnę, kuri kaip žemės skydas buvo iškilusi prieš didelį dangų. Aš pamačiau ją nuo vieno kalno ir pasiruošiau eiti prie jos. Aš ėmiau dainuoti.

Mano lūpos buvo sausos ir neklausė manęs, kai pasakiau:

– Argi negalima būtų gyventi kitaip?

– Ne, – atsakė jis klausiamai, šypsodamasis.

– Bet kodėl jūs vakarais meldžiatės bažnyčioje? – paklausiau aš tada, ir tarp manęs ir jo sugriuvo viskas, ką iki tol lyg sapne ramsčiau.

– Na, kam mums apie tai kalbėti. Vakare niekas, kas gyvena vienas, už nieką neatsako. Žmogus daug ko bijai. Kad galbūt iš tiesų išnyks kūniškumas, kad žmonės iš tiesų tokie, kokie atrodo tamsoje, kad be lazdos negalima vaikščioti, kad, matyt, gerai būtų nueiti į bažnyčią ir šaukiant melstis, kad į tave žiūrėtų ir tu įgytum kūną.

Dėl to, ką jis pasakė ir paskui nutilo, aš išsitraukiau iš kišenės savo raudoną nosinę ir susirietęs pravirkau.

Jis atsistojo, pabučiavo mane ir tarė:

– Kodėl tu verki? Tu esi didelis, man tai patinka, tavo rankos ilgos ir jos beveik klauso tavęs; tai kodėl tu nesidžiaugi tuo? Visuomet nešiok tamsius rankogalius, aš patariu... Ne, aš tau pataikauju, o tu vis tiek verki? Juk gyvenimo sunkumą tu pakeli gana pakenčiamai.

Mes, beje, statome nereikalingas karo mašinas, bokštus, sienas, kabiname šilkines užuolaidas ir galėtume visaip tuo stebėtis, jei turėtume tam laiko. Ir laikomės ore, mes nekrintame, mes skrajojame, nors ir esame bjauresni už šikšnosparnius. Ir vargu ar kas nors sutrukdys mums vieną dieną pasakyti: „Dieve, šiandien puiki diena“. Kadangi mes jau įsikūrę savo žemėje ir gyvenam savo sutikimo pagrindu.

Kadangi mes esame kaip apsnigti medžių kelmai. Atrodo, kad jie tiesiog guli ir truputį panaudojęs jėgas galėtum juos nustumti – lengvai pastumti. Bet ne, nenustumsi, nes jie tvirtai surišti su žeme. Tačiau ir tai tik atrodo.

Verkti man trukdė mintys: „Dabar naktis, ir niekas rytoj man nepriekaištaus už tai, ką dabar galėčiau pasakyti, nes tai galėjo būti pasakyta sapne.“

Ir aš pasakiau:

– Teisingai, viskas taip ir yra, bet apie ką mes kalbame? Mes juk negalėtume kalbėti apie dangaus apšvietimą, nes stovime prieangio gilumoje. Ne... vis dėlto galėtume apie tai kalbėti, juk argi kalbėdami mes nesame visiškai nepriklausomi, jeigu siekiame ne kokio nors tikslo ar kokios nors tiesos, o tik pajuokauti ir prasiblaškyti. Bet ar negalėtumėte man vis dėlto dar kartą papasakoti tos istorijos apie moterį sode. Kokia nuostabi, kokia protinga ta moteris! Mums reikia imti iš jos pavyzdį. Kaip ji man patinka! Ir dar gerai, kad aš jus sutikau ir taip susiorientavau. Man buvo labai malonu su jumis kalbėti. Aš išgirdau tai, ko anksčiau galbūt sąmoningai nenorėjau girdėti... aš džiaugiuosi.

Jis atrodė patenkintas. Nors prisiliesti prie žmogaus kūno man visuomet nemalonu, aš apkabinau jį.

Tada mes išėjome iš prieangio po dangumi. Kelis išsklaidytus debesėlius mano draugas nupūtė, todėl dabar mums atsiskleidė vientisa žvaigždėta lyguma. Mano draugas ėjo sunkiai.

4. Storulio žūtis

Tuomet viską pagavo greitis ir nunešė į tolį. Upės vandenį žemyn nutraukė skardis, jis dar bandė priešintis, paspurdėti ties lūžtančiu kraštu, tačiau paskui krito purslų luitais ir dūmais.

Storulis negalėjo toliau kalbėti, jis pasisuko ir dingo garsiame smarkiame krioklyje.

Aš, patyręs tiek pramogų, stovėjau ant kranto ir mačiau tai.

– Ką daryti mūsų plaučiams, – surikau aš, – jei kvėpuos tankiai, savaime uždus nuo vidinių nuodų, jei kvėpuos lėtai, uždus nuo netinkamo kvėpuoti oro, nuo sukilusių dalykų. O jeigu ieškos tinkamo greičio, gaus galą nuo pačių ieškojimų.

Tuo metu upės krantai be galo išsiplėtė, ir aš vis dėlto prisiliečiau delnu prie geležinės mažulyčio kelrodžio plokštumos

tolumoje. Man tai buvo ne visai suprantama. Aš juk buvau mažo ūgio, beveik mažesnis negu visada, ir krūmas su baltomis uogomis, kuris greitai purtėsi, buvo už mane aukštesnis. Aš tai mačiau, nes jis akimirką buvo netoli manęs.

Ir vis dėlto aš apsirikau, nes mano rankos buvo tokios didelės kaip be perstogės pilančio lietaus debesys, tiktai jos buvo skubresnės. Aš nežinau, kodėl jos norėjo sutraiškyti mano vargšę galvą. Ji juk buvo tokia maža, kaip skruzdės kiaušinis, tik truputį pažeista ir todėl jau ne visai apvali. Aš prašomai ją sukiojau, nes mano akių išraiškos nebuvo galima įžiūrėti, tokios jos buvo mažos.

O mano kojos, mano baisios kojos gulėjo ant miškingų kalnų ir metė šešėlius į kalnų slėnius. Jos augo, jos augo! Jos jau išėjo į erdvę, kur nebebuvo jokių peizažų, jų ilgis jau seniai išėjo iš mano regos lauko.

Bet ne, ne tai... aš juk mažas, kol kas mažas... aš rituosi... aš rituosi... aš esu kalnų lavina! Praeiviai, prašau, būkite tokie geri, pasakykite man, kokio aš esu ūgio, išmatuokite mano rankas, kojas.

III

– Kaip čia yra? – tarė mano pažįstamas, kuris su manimi išėjo po viešnagės ir ramiai žingsniavo greta vienu Laurenco kalno keliukų. – Sustokite pagaliau trumpam, kad aš tai suvokčiau... Žinote, man reikia baigti vieną reikalą. Tai taip vargina... ši naktis, tiesa, šalta ir giedra, tačiau tas neramus vėjas, jis tarpais, rodos, net keičia štai tų akacijų padėtį.

Ant truputį pakilaus kelio buvo išsidriekęs sodininko namo šešėlis, truputį puošiamas sniego. Pamatęs suolą, stovintį greta

namo, parodžiau pakelta ranka į jį, aš nebuvau drąsus ir laukiau priekaištų, todėl pridėjau prie krūtinės kairę ranką.

Jis abejingai atsisėdo, nesaugodamas savo gražių drabužių, ir nustebino mane, įrėmęs alkūnes į šlaunis ir padėjęs kaktą ant užriestų pirštų galų.

– Taip, dabar aš tai apsakysiu. Žinote, aš gyvenu tvarkingai, prie nieko neprikibsi, viskas vyksta kaip reikia ir kaip priimta. Nelaimė, prie kurios mano aplinka pripratusi, manęs nepagailėjo, tai su pasitenkinimu konstatavo mano aplinka ir aš pats, tos bendros laimės nereikėjo ilgai laukti, ir aš pats kartais apie ją kabėjau siaurame rate. Ką gi, aš dar nė karto nebuvau kaip reikia įsimylėjęs. Aš kartais dėl to apgailestavau, tačiau vartojau šią frazę, kai ji buvo man reikalinga. O dabar turiu pasakyti: taip, aš įsimylėjęs ir, matyt, sujaudintas įsimylėjimo. Aš esu karštas įsimylėjėlis, kokio geidžia merginos. Bet kodėl aš nepagalvojau, kaip tik tas ankstesnis mano trūkumas teikė mano santykiams nepaprastą ir linksmą, ypač linksmą pobūdį?

– Ramiai, ramiai, – pasakiau abejingai ir galvodamas tik apie save. – Jūsų mylimoji juk, kaip girdėjau, graži.

– Taip, ji graži. Sėdėdamas greta jos aš vien tik ir tegalvojau: „Kokia rizika... aš toks drąsus... keliauju jūromis... geriu galonais vyną.“ Tačiau juokdamasi ji nerodo dantų, kaip tikiesi, ir matai tik tamsią siaurą išgaubtą burnos angą. Tame esama kažkokios klastos ir senatviškumo, nors ji juokdamasi atlošia atgal galvą.

– Negaliu to neigti, – pasakiau aš dūsaudamas, – aš, ko gero, tai irgi mačiau, nes tai turi kristi į akis. Tačiau reikalas ne vien tas. Kas gi tas merginų grožis išvis!

Dažnai, kai matau ant gražių merginų kūnų gražius drabužius su daugybe klosčių, raukinukų ir apsiuvų, pagalvoju apie tai, kad tie drabužiai neilgai bus tokie, kad jie susiraukšlės ir

jų jau nebus galima išlyginti, kad puošmenos prisigers dulkių ir jų jau nebeišvalysi ir kad nė viena moteris nenorės nuo ryto iki vakaro dėvėti to paties drabužio, kad nepasirodytų pasigailėtina ir juokinga.

Bet aš matau merginas gražiomis grakščiomis figūromis, glotnia oda ir vešliais švelniais plaukais, ir jos diena po dienos rodosi su vis ta pačia gamtos duota kauke ir parėmusios veidą vis tais pačiais delnais mėgaujasi tuo pačiu jo atspindžiu veidrodyje.

Tiktai kartais, kai jos vėlai vakare parėjusios iš pobūvio pasižiūri į veidą, jis joms pasirodo veidrodyje nudėvėtas, išpurtęs, dulkinas, visų jau matytas ir beveik jau netinkamas nešioti.

– Kai mes ėjome, aš juk dažnai klausiau jūsų, ar jums ta mergina atrodo graži, bet jūs visą laiką nusigręždavote į kitą pusę ir nieko neatsakydavote. Sakykite, jūs rezgate kažką pikta? Kodėl manęs nepaguodžiate.

Aš įbedžiau savo kojas į šešėlį ir maloniai atsakiau:

– Jūsų nereikia guosti. Jūs juk mylimas.

Ir laikiau nosinę su mėlynų vynuogių raštu prie burnos, kad nepersišaldyčiau.

Dabar jis atsigręžė į mane ir priglaudė savo storą veidą prie žemos suolo atkaltės.

– Žinote, aš dar turiu laiko, aš vis dar galiu iš karto nutraukti tą prasidedančią meilę kokiu nors niekingu poelgiu, neištikimybe arba išvykdamas į tolimą šalį. Kadangi iš tiesų labai abejoju, ar man verta leistis į tokį jaudinantį nuotykį. Čia nėra nieko tikro, niekas negali tiksliai nusakyti krypties ir laiko. Jei aš einu į vyninę, kad prisigerčiau, tai žinau, kad tą vieną vakarą būsiu girtas. O mano atveju? Po savaitės mes ruošiamės vykti iškylauti su draugų šeima, argi tai širdyje nesukelia dviejų savaičių trukmės audros! Šio vakaro bučiniai mane migdo,

kad duotų erdvės nežabotiems sapnams. Aš priešinuosi tam ir leidžiuosi į naktinį pasivaikščiojimą, čia pasirodo, kad aš nesiliauju jaudintis, kad mano veidui tai šalta, tai karšta kaip nuo vėjo gūsių, kad aš nuolatos liečiu savo kišenėje rožinį kaspiną, kad labai nuogąstauju dėl savęs, tačiau negaliu to suvokti ir pakenčiu net jus, pone, nors kitomis aplinkybėmis tikrai taip ilgai su jumis nekalbėčiau.

Man buvo labai šalta ir dangus jau truputį krypo ir balo.

– Čia nepadės nei niekingas poelgis, nei neištikimybė, nei išvykimas į tolimą šalį. Jums teks nusižudyti, – pasakiau aš ir dar nusišypsojau.

Priešais mus kitoje alėjos pusėje augo du krūmai, o už tų krūmų apačioje plytėjo miestas. Jis buvo dar truputį apšviestas.

– Gerai, – sušuko jis ir trenkė į suolą savo mažu tvirtu kumščiu, bet daugiau jo nepakėlė, – o jūs gyvensite. Jūs nenusižudysite. Niekas jūsų nemyli. Jūs nieko nepasieksite. Jūs bejėgis prieš artimiausią akimirką. Todėl ir taip kalbate su manimi, niekšingas žmogau. Jūs negalite mylėti, jūsų niekas nejaudina, išskyrus baimę. Pasižiūrėkite gi į mano krūtinę.

Jis greitai atsegė savo apsiaustą, liemenę ir marškinius. Jo krūtinę iš tiesų buvo plati ir graži.

Aš ėmiau pasakoti:

– Taip, toks užsispyrimas mums kartais užeina. Šią vasarą aš buvau kaime. Jis yra prie upės. Aš labai gerai prisimenu. Aš dažnai sėdėjau persikreipęs ant suolo prie vandens. Ten taip pat buvo viešbutis. Ir jame dažnai buvo girdėti griežiant smuiku. Jauni vyrai sode prie stalų gerdami alų kalbėjo apie medžioklę ir nuotykius. O kitame krante dar buvo tokie migloti kalnai.

Aš atsistojau perkreipta burna, žengiau ant gazono už suolo, nulaužiau kelias apsnigtas šakeles ir pasakiau paskui savo pažįstamam į ausį:

– Aš susižiedavęs, prisipažįstu.

Mano pažįstamas nenusistebėjo tuo, kad aš atsistojau:

– Jūs susižiedavęs?

Jis sėdėjo išties labai netvirtai, remdamasis tik į žemą atkaltę. Paskui jis nusiėmė skrybėlę, ir aš pamačiau jo plaukus, kurie maloniai kvepėjo ir, gražiai sušukuoti, baigė ant sprando apskritą galvą ryškiai nuapvalinta linija, kaip buvo madinga tą žiemą. Aš džiaugiausi, kad taip protingai jam atsakiau. „Taip", – tariau aš sau, – „jis vaikšto draugijoje atpalaiduotais pečiais ir rankomis. Jis gali maloniai kalbėdamas pervesti per salę damą ir nė kiek nesijaudinti dėl to, kad lauke lyja ar kad ten stovi kažkoks drovuolis ar šiaip kas nors vyksta negera. Jam tai nė motais, ir jis vienodai gražiai lankstosi damoms. Bet dabar štai sėdi čia."

Mano pažįstamas persibraukė batistine nosine per kaktą.

– Būkite geras, – pasakė jis, – uždėkite trumpam savo ranką ant mano kaktos. Aš jūsų prašau.

Kai aš to nepadariau tuojau pat, jis maldaujamai sudėjo rankas.

Mes sėdėjome ant kalno kaip mažame kambarėlyje, tarsi mūsų rūpestis būtų viską užtemdęs, nors jau anksčiau buvome pastebėję ryto brėkšmą ir vėją. Mes sėdėjome arti, nors vienas kito nemėgome, tačiau negalėjome labai nutolti, nes aplink buvo sienos. Tačiau mes galėjome juokingai ir neoriai elgtis, nes mums nebuvo ko gėdytis šakų virš mūsų ir medžių priešais mus.

Tada mano pažįstamas be ceremonijų išsitraukė iš kišenės peilį, susimąstęs jį atlenkė ir tada lyg žaisdamas įsmeigė jį į savo kairę ranką virš alkūnės ir ten paliko. Tuojau ėmė bėgti kraujas. Jo apvalaini skruostai buvo išblyškę. Aš ištraukiau peilį, perpjoviau žieminio apsiausto ir frako rankovę, perplėšiau marškinius. Paskui truputį pabėgau keliuku žemyn ir aukštyn, kad pasižiūrėčiau, ar ko nors nėra, kas man galėtų padėti. Visos

šakos buvo ryškiai matyti ir nejudėjo. Tada prisiminiau sodininko namelį. Aš leidausi į viršų laiptais, kurie vedė prie viršutinio gazono kairėje namo pusėje, skubiai apžiūrėjau langus ir duris, paskui ėmiau piktai, trypdamas kojomis skambinti, nors ir iškart mačiau, kad namas negyvenamas. Tuomet pasižiūrėjau į žaizdą, iš kurios plona srovele bėgo kraujas. Aš suvilgiau nosinę sniege ir nevikriai aprišau žaizdą.

– Mielas, mielas, – kalbėjau aš, – dėl manęs tu susižalojai. Tu užimi puikią vietą, tave supa malonūs dalykai, tu gali vaikštinėti vidury dienos, kai visur tarp stalų ir kalvų keliukuose matyti daug rūpestingai apsitaisiusių žmonių. Tik pamanyk, pavasarį mes važiuosime į sodą, ne, ne mes važiuosime, tai deja, netiesa, tu važiuosi su Anerle, džiaugdamasis ir risčia leisdamas arklius. O taip, patikėk, aš prašau, ir saulė jus gražiai rodys visiems žmonėms. O štai muzika, toli girdėti arkliai, nereikia jaudintis, štai šūksniai, ir vargonėliai groja visose alėjose.

– O Dieve, – tarė jis, atsistojo, atsirėmė į mane, ir mes nuėjome, – tai juk ne pagalba. Tai manęs nepradžiugintų. Jau vėlu? Galbūt anksti rytą reikės ko nors imtis. O Dieve.

Viršuje netoli sienos degė žibintas ir metė kamienų šešėlius ant kelio ir sniego, o įvairaus dydžio lajų šešėliai išvirtę, lyg nulaužti gulėjo ant šlaito.

SMULKŪS APSAKYMAI

TILTAS

Aš buvau tvirtas ir šaltas, aš buvau tiltas, nutiestas per bedugnę. Vienoje pusėje į žemę buvo įsirausę mano kojų pirštai, kitoje – rankos, dantimis buvau įsikirtęs į byrantį molį. Mano švarko skvernai plaikstėsi šonuose. Apačioje nerimo ledinis upelis, kuriame plaukiojo upėtakiai. Joks turistas neužklysdavo į šią neprieinamą aukštumą, tiltas dar nebuvo pažymėtas žemėlapiuose... Taip aš dryksojau ir laukiau; aš privalėjau laukti. Kartą pastatytas kiekvienas tiltas nenustoja būti tiltu, kol nesugriūna.

Vieną pavakarę – ar tai buvo pirma, ar tūkstantoji, aš nežinau, – mano mintys visą laiką sukosi be jokios tvarkos ir ratu. Ir šit pavakare, vasaros metu, upelis godžiai suūžė, ir aš išgirdau žmogaus žingsnius! Šen, šen! – Išsitiesk, tilte, parodyk ką gali, rąste be turėklų, išlaikyk tą, kuris tavimi pasitikėjo. Nepastebimai išlygink jo netvirtą žingsnį, o jeigu jis susvyruos, tai parodyk, ką sugebi, ir kaip kalnų dievas permesk jį į kitą pusę.

Jis priėjo, pabeldė į mane geležiniu savo lazdos galu, paskui pakėlė ją ir sutvarkė mano švarko skvernus. Jis įsmeigė lazdos galą į mano suveltus plaukus ir ilgai jo iš ten neištraukė, matyt, neramiai dairydamasis aplink. O paskui – aš kaip tik mintyse buvau toli paskui jį nusekęs – abiem kojom šoko ant manęs. Aš paklaikau nuo baisaus skausmo, visiškai nebesusivokdamas. Kas tai buvo? Vaikas? Sapnas? Pakelės plėšikas? Savižudis?

Gundytojas? Naikintojas? Ir aš atsigręžiau, kad jį pamatyčiau... Tiltas atsigręžia! Nespėjau atsigręžti, ir jau griuvau, sugriuvau ir buvau suskaldytas ir persmeigtas smailių akmenų, kurie visuomet maloniai į mane žvelgė iš kunkuliuojančių vandenų.

BELDIMAS Į VARTUS

Tai atsitiko vasarą, karštą dieną. Pakeliui į namus mes su seserimi ėjome pro vienus vartus. Nežinau, ar ji iš išdykumo sudavė į juos, ar iš išsiblaškymo, ar tiktai pagrasino kumščiu ir nesudavė. Už šimto žingsnių prie kairėn sukančio kelio prasidėjo kaimas. Tai buvo mums nepažįstamas kaimas, bet vos tiktai priėjome pirmą jo namą, pro duris ėmė eiti žmonės, jie mojo mums, lyg draugiškai, lyg perspėdami, patys išsigandę, gūždamiesi iš baimės. Jie rodė į sodybą, pro kurią buvome praėję, ir kalbėjo apie beldimą į vartus. Sodybos šeimininkas mus apskųsiąs, tuojau prasidėsiąs tyrimas. Aš buvau visiškai ramus ir raminau seserį. Ji galbūt net nesudavė į vartus, o jeigu ir sudavė, tai niekas to neįrodys. Aš bandžiau tai išaiškinti ir aplink mus esantiems žmonėms, jie klausėsi manęs, tačiau susilaikė nuo vertinimų. Vėliau jie pasakė, kad ne tik sesuo, bet ir aš būsiąs apskųstas. Aš šypsodamasis linktelėjau. Visi mes žiūrėjome sodybos pusėn, kaip žiūrima į tolimą dūmų debesį ir laukiama pasirodant liepsnos. Ir išties netrukus pamatėme, kaip pro plačiai prasivėrusius vartus įjojo raiteliai. Pakilo dulkės, jos uždengė viską, blykčiojo tiktai ilgų iečių smaigaliai. Vos tiktai spėjęs dingti sodyboje būrys, atrodo, iškart apgręžė arklius ir pasileido link mūsų. Aš raginau savo seserį eiti šalin, sakiau, kad pats viską sutvarkysiu. Ji priešinosi, nesutiko palikti manęs vieno. Aš pasakiau, kad ji bent persirengtų ir stotų prieš ponus

su gražesniu drabužiu. Pagaliau ji pakluso ir leidosi į ilgą kelią namo. Raiteliai kaip tik prijojo prie mūsų ir nenulipdami nuo arklių paklausė, kur mano sesuo. Jiems buvo baikščiai atsakyta, kad dabar jos nėra, bet paskui ateis. Atsakymas buvo išklausytas beveik atsainiai; atrodo, kad jiems buvo svarbu, jog rado mane. Svarbiausi tarp jų buvo du, teisėjas, jaunas, gyvas žmogus, ir jo tylus padėjėjas, vadinamas Asmanu. Aš buvau paragintas eiti į kaimo trobą. Lėtai, linguodamas galvą, tampydamas petnešas patraukiau ten griežtai stebimas atjojusių ponų. Aš vis dar tikėjausi, kad užteks vieno žodžio, kad mane, miestietį, pažintų šioje kaimiečių minioje ir netgi pagarbiai paleistų. Bet kai peržengiau trobos slenkstį, teisėjas, įlėkęs ten pirma ir jau laukęs manęs, pasakė: „Man to žmogaus gaila." Taip sakydamas jis, be abejo, turėjo galvoje ne dabartinę mano padėtį, o tai, kas manęs laukia. Kambarys buvo labiau panašus į kalėjimo kamerą, negu į kaimo trobos svetainę. Grindys išklotos akmeninėmis plokštėmis, tamsios, visiškai plikos sienos, vienur kitur įmūrytas geležinis žiedas, viduryje kažkas panašu lyg į gultą, lyg į operacinį stalą.

Ar aš dar kada nors įkvėpsiu ne kalėjimo oro? Tai didelis klausimas, kuris kyla man, tiksliau kiltų, jeigu turėčiau bent kiek vilties būti paleistas.

KAIMYNAS

Mano įmonė laikosi grynai ant mano pečių. Dvi panelės su rašomosiomis mašinėlėmis ir kontorinėmis knygomis prieškambaryje, mano kambarys su rašomuoju stalu, kasa, derybų stalu, minkštu krėslu ir telefonu – štai ir visas mano darbo aparatas. Lengvai apžvelgiamas, lengvai valdomas. Aš visiškai jaunas, ir mano reikalai sukasi. Aš nesiskundžiu, aš nesiskundžiu.

Nuo Naujųjų metų vienas jaunas žmogus ilgai negalvojęs išsinuomojo mažą, tuščią gretimą butą, kurį aš, kaip kvailas, taip ilgai delsiau nuomotis. Tai taip pat kambarys su prieškambariu, be to, virtuve. Kambario ir prieškambario man būtų reikėję – abi mano panelės kartais jaučiasi perkrautos, – bet kuriam galui man ta virtuvė? Dėl šios menkos abejonės ir pražiopsojau tą butą. Dabar jame sėdi tas jaunas vyras. Jo pavardė Haras. Ką jis ten daro, nežinau. Ant durų parašyta: „Haras, kontora". Aš pasidomėjau ir sužinojau, kad jo firma panaši į manąją. Duoti jam kreditą nesą nepatartina, nes jis vis dėlto jaunas augantis vyras ir jo firma galbūt turi ateitį, bet nepatartina ir duoti, nes šiuo metu turto, iš visko sprendžiant, kaip ir nesama. Tai įprasta informacija, kurią gauni, kai nieko nežinai.

Aš kartais sutinku Harą ant laiptų, jis, matyt, visuomet labai skuba, nes tiesiog šmėsteli pro mane. Aš jo dar gerai ir neįsižiūrėjau, nes kontoros raktą visuomet jau laiko paruoštą rankoje. Jis akimirksniu atidaro duris, įlenda kaip žiurkės uodega, ir aš

vėl lieku prieš lentelę „Haras, kontora“, kurią jau esu skaitęs daug dažniau, negu ji to verta.

Ak, tos varganos plonos sienos, išduodančios dorai dirbantį žmogų ir slepiančios nedorą. Mano telefonas kabo ant sienos, skiriančios mane nuo kaimyno. Tačiau aš tai pažymiu kaip itin ironišką faktą. Net jeigu jis kabotų ir ant priešingos sienos, gretimame kambaryje vis tiek viskas būtų girdėti. Aš atsipratinau kalbėdamas telefonu minėti savo klientų pavardes. Tačiau, aišku, nereikia didelio proto, kad tas pavardes atspėtum iš charakteringų, neišvengiamų pokalbio vingių... Kartais aš iš įtampos net šoku ant pirštų galų aplink aparatą su rageliu prie ausies ir vis tiek negaliu neišduoti paslapties.

Aišku, kad dėl to mano dalykiniai sprendimai darosi neryžtingi, mano balsas netvirtas. Ką daro Haras, kai aš kalbu telefonu? Jei norėčiau labai perdėti – o tai dažnai reikia daryti, kad išsiaiškintum tiesą, – tai galėčiau pasakyti: Harui nereikia telefono, jis naudojasi maniškiu, jis pristūmė kanapą prie sienos ir klausosi, o aš, kai pasigirsta skambutis, turiu bėgti prie sienos, klausytis kliento pageidavimų, priimti svarbius sprendimus, įmantriai įkalbinėti – ir taip visų pirma per sieną nenoromis perduoti informaciją Harui.

Galbūt jis net nelaukia pokalbio pabaigos ir po tų žodžių, kurie jam pakankamai pasako apie reikalą, savo papratimu lekia per miestą ir, man dar nespėjus pakabinti ragelio, jau pradeda veikti prieš mane.

MIŠRŪNAS

Aš turiu keistą gyvulėlį, pusiau kačiuką, pusiau ėriuką. Paveldėjau jį iš savo tėvo. Tačiau galutinį pavidalą jis įgijo jau mano laikais, anksčiau buvo daugiau ėriukas negu kačiukas. O dabar beveik vienodai turi vieno ir antro. Katės – galva ir nagai, ėriuko – dydis ir sudėjimas; abiejų akys, blyksinčios ir laukinės, abiejų kailis, minkštas, trumpas ir prigulęs, judesiai: jis ir šuoliuoja, ir sėlina. Saulėkaitoje ant palangės riečia nugarą ir murkia, pievoje duodasi kaip padūkęs ir jį sunku pagauti. Nuo kačių bėga, ėriukus nori pulti. Mėnesienoje mėgsta vaikštinėti stogo lataku. Miaukti nemoka ir bjaurisi žiurkėmis. Gali valandų valandas tykoti priešais vištidę, tačiau dar niekada nesusigundė žudyti.

Aš girdau jį saldžiu pienu, kuris labiausiai jam patinka. Dideliais gurkšniais sriuobia jį per savo plėšrūniškus dantis. Vaikai juo, aišku, labai domisi. Ir ateina sekmadieniais, rytmečiu. Aš tada pasitupdau gyvūnėlį ant kelių, kaimynų vaikai mane apstoja.

Tada pasipila tokie klausimai, į kuriuos niekas neatsakytų: iš kur atsirado toks padaras, kodėl jį turiu aš, ar anksčiau tokių būta, ir kaip bus, kai jis numirs, ar jis nesijaučia vienišas, kodėl jis neturi jauniklių, kuo jis vardu ir taip toliau. Aš nesistengiu atsakinėti, nieko neaiškinu ir vien rodau tai, ką turiu. Kartais

vaikai atsineša kačių, kartą atsigabeno net du ėriukus. Tačiau jiems teko nusivilti – atpažinimo scenų nebuvo. Gyvuliai ramiai žiūrėjo vieni į kitus savo gyvuliškomis akimis ir, matyt, pripažino vieni kitų buvimą kaip dieviškos valios reiškinį.

Ant mano kelių gyvulėlis nei ko nors bijo, nei nori ką nors vaikytis. Prisiglaudęs prie manęs jis geriausiai jaučiasi. Jis prisirišęs prie šeimos, kuri jį išaugino. Tai, matyt, ne kokia nors ypatinga ištikimybė, o tiesiog instinktas padaro, kuris turi žemėje daugybę svainių, ir, matyt, nė vieno tikro kraujo giminaičio; todėl prieglobstis, kurį rado pas mus, jam šventas.

Kartais man net juokinga, kai jis ima mane uostinėti, suktis tarp kojų ir nenori eiti šalin. Negana to, kad jau yra ėriukas ir katė, jis dar, ko gero, nori būti ir šuo. Kartą, kai aš – taip kiekvienam gali atsitikti – nebeišmaniau, kaip susitvarkyti savo reikalus ir nemačiau išeities, norėjau viską mesti ir šitaip nusiteikęs gulėjau supamajame krėsle su tuo gyvulėliu ant kelių, ir atsitiktinai žvilgtelėjau į jį, jo milžiniškais ūsais žemyn ritosi ašaros. – Ar jos mano, ar jo? Nejau ta katė su ėriuko siela turi ir žmogiškų siekių? – Tėvas man mažai ką paliko, bet šitas gyvulėlis daug ko vertas.

Jame slypi dvejopa prigimtis – ir katės, ir ėriuko, kad ir kokie skirtingi jie būtų. Todėl netelpa savo kailyje. Kartais užšoka ant krėslo greta manęs, įsiremia priekinėmis kojomis man į pečius ir prikiša snukį prie ausies. Tarsi kažką man sakytų, paskui iš tiesų pasilenkia į priekį ir žiūri į veidą, stebėdamas, kokį įspūdį man padarė pasakytas dalykas. Kad įtikčiau jam, aš deduosi kažką supratęs, ir linkteliu. Tada jis nušoka ant žemės ir strypinėja aplink.

Galbūt tą gyvulėlį išvaduotų mėsininko peilis, bet aš jį paveldėjau ir negaliu to leisti. Todėl jis turės palaukti, kol pats išleis kvapą, nors kartais ir žiūri į mane protingomis žmogaus akimis, raginančiomis protingai pasielgti.

KREIPIMASIS

Mūsų name, tame kraupiame priemiesčio name, su nesugriaunamais viduramžių griuvėsiais suaugusiame ir prikimštame nuomininkų kolose, šiandien, miglotą ledinį rytą, buvo išplatintas toks kreipimasis:

„Visiems mano namo kaimynams.

Aš turiu penkis vaikiškus šautuvus. Jie kabo mano spintoje, ant kiekvieno kablio po vieną. Pirmas yra mano, į kitus gali pretenduoti kas nori. Jeigu norinčių bus daugiau negu keturi, tai tie, kurių bus per daug, turės atnešti savo pačių šautuvus ir deponuoti mano spintoje. Mat be vienovės neapsieisi, be vienovės nebus pažangos. Beje, mano šautuvai daugiau niekam netinka, mechanizmas sugedęs, kamštis nuplėštas, tiktai gaidukai dar spragsi. Taigi bus nesunku, jeigu kas, įsigyti kitų šautuvų. Bet apskritai iš pradžių mane tenkina žmonės ir be šautuvų. Mes, tie kurie turime šautuvų, lemiamu momentu paimsime į vidurį tuos, kurie neginkluoti. Tai taktika, kuri pasiteisino pirmųjų Amerikos fermerių kovų su indėnais metu, tai kodėl turėtų ir čia nepasiteisinti, sąlygos juk panašios. Taigi galima kuriam laikui atsisakyti šautuvų, ir netgi tie penki šautuvai nebūtinai reikalingi, ir tik kad jau yra, juos reikėtų panaudoti. Bet jeigu tie kiti keturi jų nenorės nešioti, tai tegu ir nenešioja. Tuomet aš vienas nešiosiu kaip vadas. Bet mes neturime turėti vado, todėl aš savo šautuvą sulaužysiu arba paslėpsiu.“

Toks buvo pirmasis kreipimasis. Mūsų name niekas neturi nei laiko, nei noro skaityti kreipimusis, juolab juos svarstyti. Netrukus smulkūs popieriaus skutai jau plaukiojo purvo sraute, kuris ateina nuo palėpės, gauna papildymą visuose koridoriuose, teka laiptais ir ten grumiasi su priešingu srautu, kylančiu iš apačios. O po savaitės pasirodė antras kreipimasis:

„Namo kaimynai!

Pas mane iki šiol dar niekas neatėjo. Aš išeidavau tik darbo reikalais, šiaip visą laiką buvau namie, o kai nebūdavau, mano kambario durys visuomet likdavo atidarytos, ant mano stalo gulėjo popieriaus lapas, kuriame kiekvienas, kas norėjo, galėjo užsirašyti. Niekas to nepadarė."

NAUJOS LEMPOS

Vakar aš pirmąkart buvau direkcijos kanceliarijoje. Naktinė mūsų pamaina išrinko mane patikėtiniu, nes mūsų netenkina lempų konstrukcija ir jų užpildymas, ir aš ten turėjau pasiekti, kad tas nepatogumas būtų pašalintas. Man buvo parodyta, kur reikia kreiptis, aš pasibeldžiau ir įėjau. Gležnas jaunas vyras, labai blyškus, šyptelėjo man iš už didelio rašomojo stalo. Jis ilgai, pernelyg ilgai linksėjo galva. Aš nežinojau, ar man sėstis – ten buvo fotelis, – bet maniau, kad pirmąkart atėjus sėstis nedera, todėl išdėsčiau reikalą stovėdamas. Bet kaip tik tokiu savo kuklumu padariau nepatogumų tam jaunam vyrui, nes jis visą laiką turėjo sukti veidą į mane ir į viršų, jei nenorėjo perstumti savo krėslo, o jis to nenorėjo. Kita vertus, kad ir kaip stengėsi, jam nepavyko pasukti kaklo kiek reikia, ir todėl man pasakojant jo žvilgsnis pusiaukelėje paįstrižai krypo į kambario lubas, o nejučia ir mano žvilgsnis. Kai baigiau, jis atsistojo, paplekšnojo man per petį, pasakė: „Taip, taip... taip, taip“, – ir stumtelėjo mane į gretimą kambarį, kur vyras ilga išsitaršiusia barzda, atrodo, jau laukė mūsų, nes ant jo stalo nebuvo matyti nė žymės kokio nors darbo, o atviros stiklinės durys vedė į sodelį su daugybe įvairių gėlių ir krūmų. Trumpos, kelių žodžių informacijos, pašnabždėtos jaunojo vyriškio, tam ponui užteko, kad suvoktų mūsų gausius skundus. Jis tuojau atsistojo ir pasakė: „Taigi mano mielas“, – ir užsikirto, aš pamaniau,

kad jis nori sužinoti mano pavardę, ir jau buvau bepraveriąs burną, kad darsyk prisistatyčiau, bet jis mane nutraukė: „Taip, taip, gerai, gerai, aš tave puikiai pažįstu – taigi tavo ar jūsų prašymas yra visiškai pagrįstas, aš ir direkcijos ponai viską, žinoma, puikiai suprantame. Žmonių gerovė, patikėk, mus jaudina labiau negu įmonės gerovė. Kaipgi kitaip? Įmonę visada galima iš naujo įkurti, tam reikia tik pinigų, velniop tuos pinigus, o jeigu žmogus žus, tai būtent žus žmogus, liks našlė, vaikai. Ak tu, varge mano! Todėl kiekvieną pasiūlymą įvesti naują saugos priemonę, naują palengvinimą, naują patogumą mes visuomet sveikiname. Kas su juo ateina, tas mūsų žmogus. Taigi tu paliksi mums čia savo pasiūlymus, mes juos kruopščiai išnagrinėsime, jeigu tuo pačiu bus galima įdiegti dar kokią nors mažą puikią naujovę, mes, žinoma, taip pat būsime už, ir kai viskas bus baigta, jūs gausite naujas lempas. O savo vyrams tenai po žeme pasakyk: kol nepaversime jūsų štolnių salonais, tol čia nenusiraminsime, ir jeigu mums pagaliau nepavyks padaryti, kad žūtumėte su lakuotais aulinukais, tai nenusiraminsime išvis. Tuo ir baigiam, sėkmės!“

GELEŽINKELIO KELEIVIAI

Žiūrint žemiškai suteršta akimi, mes esame atsidūrę ilgame tunelyje avariją patyrusio traukinio keleivių padėtyje ir tokioje vietoje, kur pradžios šviesos nebematyti, o galo šviesa tokia menka, kad žvilgsnis jos visą laiką turi ieškoti ir vis pameta, be to, ir dėl pradžios bei pabaigos buvimo nesi tikras. O aplink save, ar nuo juslių sąmyšio, ar dėl jų paaštrėjimo, priklausomai nuo kiekvieno nuotaikos ir sužeidimo, matome jaudinantį ar varginantį kaleidoskopišką mirgėjimą.

„Ką man daryti?“ ar „Kodėl turėčiau tai daryti?“ tokiose vietose neklausiama.

KASDIENIS NUTIKIMAS

Kasdienis nutikimas: jį iškęsti – kasdienis heroizmas. A. privalo sudaryti su B. iš H. svarbų sandėrį. Jis išeina parengtinėms deryboms į H., sukaria kelią šen ir ten per dešimt minučių į vieną pusę ir namie giriasi tuo ypatingu tempu. Kitą dieną jis vėl išeina į H., šįsyk kad galutinai sudarytų sutartį. Kadangi tam, atrodo, reikės daug valandų, A. išeina labai anksti rytą. Ir nors visos šalutinės aplinkybės, bent jau A. nuomone, yra visiškai tokios pat kaip išvakarėse, šįkart kelionei į H. jam prisireikia dešimties valandų. Kai jis vakare pavargęs ten ateina, jam pasakoma, kad B., supykęs, kad A. nėra, prieš pusę valandos išėjo į A. kaimą ir jie, tiesą sakant, turėję pakelyje susitikti. A. patariama palaukti, bet A., baimindamasis dėl sutarties, tučtuojau išeina ir skuba namo.

Šįkart jis sukaria kelią, nekreipdamas į tai ypatingo dėmesio, tiesiog per akimirką. Namie jis sužino, kad B. jau buvo anksti rytą – vos tiktai išėjus A.; taip, jis net sutikęs A prie namų durų, priminęs jam apie sutartį, bet A. pasakęs, kad dabar neturįs laiko, kad kažkur skubąs.

Nepaisydamas tokio nesuprantamo A. elgesio, B. pasilikęs čia, kad palauktų A. Jis, tiesa, dažnai klausęs, ar A. dar nesugrįžęs, bet vis dar esąs A. kambaryje. Apsidžiaugęs, kad pagaliau galės su B. pasikalbėti ir jam viską paaiškinti, A. leidžiasi bėgti laiptais į viršų. Jis jau beveik viršuje, tik staiga klupteli,

pasitempia sausgyslę ir beveik netekęs sąmonės iš skausmo, inkšdamas tamsoje girdi, kaip B. – neaišku, ar toli nuo jo ar visai šalia – piktai nubilda laiptais ir galutinai dingsta.

TIESA APIE SANČĄ PANSĄ

Ilgus metus vakaro ir nakties valandomis tiekdamas jam romanus apie riterius ir plėšikus Sanča Pansa, kuris niekada tuo nesigyrė, sugebėjo taip nukreipti nuo savęs savo velnią, kurį vėliau pavadino Don Kichotu, kad tas paskui ėmė vieną po kito krėsti visokias beprotystes, kurios tačiau, nesant numatyto objekto, niekam nekenkė. Sanča Pansa, laisvas žmogus, matyt, dėl to, kad jautė kažkokią atsakomybę, šaltakraujiškai lydėjo Don Kichotą žygiuose iki jo dienų galo, ir tai teikė jam įdomų bei naudingą užsiėmimą.

SIRENŲ TYLĖJIMAS

Įrodymas to, kad ir nepakankamos, net vaikiškos priemonės gali padėti išsigelbėti:

Kad apsisaugotų nuo sirenų, Odisėjas užsikimšo ausis vašku ir liepė jį prirakinti prie stiebo. Panašiai, aišku, jau nuo senų senovės galėjo pasielgti visi keliautojai, išskyrus tuos, kuriuos sirenos priviliodavo jau iš tolo, tačiau visame pasaulyje buvo žinoma, kad tai negali padėti. Sirenų dainavimas per viską ėjo kiaurai, todėl suviliotųjų aistra būtų įveikusi ir ne tokias kliūtis kaip grandinės ir stiebas. Tačiau Odisėjas apie tai nepagalvojo, nors galbūt ir buvo girdėjęs. Jis visiškai pasitikėjo sauja vaško ir grandinėmis ir nekaltai džiaugdamasis savo gudrybe plaukė prie sirenų.

Bet sirenos turi dar baisesnį ginklą negu dainavimas, o būtent tylėjimą. Nors taip ir neatsitiko, bet galbūt galima įsivaizduoti, kad nuo jų dainavimo kas nors išsigelbėjo, tačiau nuo jų tylėjimo tikrai niekas. Jausmui, kad tu jas įveikei savo jėgomis ir iš to kylančiam visa užvaldančiam pasipūtimui niekas žemėje neatsispirs.

Ir iš tiesų Odisėjui artinantis tos galingos dainininkės tylėjo – ar kad manė, jog šitą priešininką galima įveikti tik tylėjimu, ar kad vien tiktai apie vašką ir grandines galvojančio Odisėjo veide šviečianti palaima privertė jas pamiršti bet kokį dainavimą.

O Odisėjas, jeigu galima taip pasakyti, negirdėjo jų tylėjimo, jis manė, kad jos dainuoja, bet jo ausys nuo to apsaugotos. Jis iš pradžių probėgšmiais pamatė jų gręžiojamus kaklus, gilų kvėpavimą, pilnas ašarų akis, pusiau pravertas burnas, bet manė, kad visa tai susiję su arijomis, kurios negirdimos skamba apink jį. Netrukus visa tai praslydo pro jo tolyn nukreiptą žvilgsnį, sirenos tiesiog išnyko dėl jo ryžto, ir kaip tik tada, kai buvo arčiausiai jų, jau nieko apie jas nebežinojo.

O jos – gražesnės negu bet kada – tiesėsi ir gręžiojosi, leido plaikstytis vėjyje savo baisiems plaukams ir skėtė ant uolų išleistus nagus. Jos nebenorėjo daugiau gundyti, joms tiktai rūpėjo kuo ilgiau matyti didelių Odisėjo akių blizgesį.

Jeigu sirenos būtų turėjusios sąmonę, jos būtų buvusios tada sunaikintos. O dabar išliko, tiktai Odisėjas nuo jų paspruko.

Beje, apie tai dar štai kas priduriama. Odisėjas, sakoma, buvęs toks gudrus, toks lapė, kad net pati likimo deivė negalėjo prasiskverbti į jo vidų. Galbūt jis, nors žmogišku protu to nesuprasi, iš tiesų pastebėjo, kad sirenos tylėjo, ir tiktai tam tikra prasme prieštaravo joms ir dievams dėl to tariamo dainavimo.

NIEKŠŲ BENDRIJA

Kartą buvo niekšų bendrija, tai yra, jie buvo ne niekšai, o paprasti žmonės. Jie visuomet ėjo išvien. Jeigu, pavyzdžiui, kuris nors iš jų šiek tiek niekšišku būdu padarydavo nelaimingą kokį nors pašalinį, neįeinantį į jų bendriją, – tai yra, nieko niekšiško nepadarydavo, tiktai pasielgdavo kaip paprastai, kaip įprasta, – ir tada atlikdavo išpažintį bendrijai, ji tada ją išnagrinėdavo, priimdavo sprendimą, paskirdavo atgailą, atleisdavo ir panašiai. Niekas nenorėjo niekam blogo, atskiro asmens ir bendrijos interesų buvo griežtai laikomasi, o atliekantis išpažintį palaikomas ir giriamas: „Ką? Ir dėl to tu graužiesi? Juk tu padarei tai, kas savaime suprantama, pasielgei taip, kaip turėjai. Visa kita būtų buvę nesuprantama. Tu tiktai pernelyg susijaudinęs. Atsitokėk." Taip jie visuomet ėjo išvien ir po mirties nepaliko bendrijos, o visi būriu pakilo į dangų. Apskritai vaizdas buvo vaikiškai nekaltas. Bet kadangi prieš dangų viskas suskaidoma į sudedamąsias dalis, tai jie krito žemyn kaip tikri uolų luitai.

PROMETĖJAS

Apie Prometėją esama keturių sakmių. Pagal pirmąją jis, už-tat kad išdavė dievus žmonėms, buvo prikaustytas prie uolos Kaukaze, ir dievai siuntė erelius, kurie rijo vis augančias jo kepenis.

Pagal antrąją Prometėjas iš skausmo, gelbėdamasis nuo erelių snapų, vis labiau spaudėsi į uolą, kol galutinai su ja susiliejo.

Pagal trečiąją per tūkstantmečius jo išdavystė buvo pamiršta, ją užmiršo dievai, ereliai, jis pats.

Pagal ketvirtąją visi pavargo nuo to, kas jau buvo tapę be pagrindo. Dievai pavargo, ereliai pavargo, žaizda pavargusi užsitraukė.

Liko nepaaiškinami uolėti kalnai... Sakmė bando aiškinti nepaaiškinama. Kadangi jos pagrindas tikras, ji vėl turi baigtis tuo, kas nepaaiškinama.

GRĮŽIMAS NAMO

Aš grįžau, perėjau pievą ir apsidairiau. Tai mano tėvo senas kiemas. Viduryje bala. Seni, nereikalingi rakandai, sumesti kaip pakliuvo, užstoja kelią į palėpės laiptus. Prie turėklų prigludusi katė. Senas skuduras, kažkada juokais užvyniotas ant skersinio, plaikstosi vėjyje. Aš atkakau. Kas mane pasitiks? Kas laukia už virtuvės durų? Iš kamino kyla dūmai, vakarienei verdama kava. Ar tau jauku, ar tu jautiesi namie? Nežinau, aš tikrai nesu tikras. Tai mano tėvo namai, tačiau visi daiktai stovi vienas prie kito šalti, tarsi užsiėmę savo reikalais, kuriuos aš iš dalies pamiršęs, iš dalies kurių niekada nė nežinojau. Kokia jiems iš manęs nauda, kas aš jiems, nors ir esu savo tėvo, seno ūkininko sūnus. Ir aš nedrįstu pasibelsti į virtuvės duris, tik iš tolo klausausi, tik iš tolo klausausi stovėdamas taip, kad manęs niekas neužkluptų tai darant. Ir kadangi klausausi iš tolo, tai nieko negirdžiu, vien tylų laikrodžio mušimą ar galbūt tariuosi jį girdįs, atsklidusį iš vaikystės dienų. Kas dar vyksta virtuvėje, yra ten sėdinčiųjų paslaptis, kurią jie nuo manęs slepia. Kuo ilgiau delsi prie durų, tuo labiau daraisi svetimas. O jeigu dabar kas nors atidarytų duris ir manęs ko nors paklaustų. Ar aš pats tada netapčiau tokiu, kuris nori išsaugoti savo paslaptį.

MIESTO HERBAS

Statant Babilono bokštą iš pradžių visur buvo daugmaž tvarka; tvarkos galbūt buvo net per daug, buvo pernelyg galvojama apie kelrodžius, vertėjus, būstus darbininkams ir susisiekimo kelius, tarsi prieš akis būtų ramaus darbo šimtmečiai. Tuomet netgi vyravo nuomonė, kad statyti reikia kuo lėčiau; tos nuomonės nereikėjo net labai perdėti, kad apskritai nebūtų imtasi dėti pamatus. Argumentuojama buvo taip: svarbiausia tame sumanyme yra mintis statyti dangų siekiantį bokštą. Palyginti su šia mintimi visa kita nesvarbu. Mintis, kartą suvokta visu jos dydžiu, nebegali išnykti; kol bus žmonių, tol bus ir didelis noras pastatyti bokštą iki galo. Taigi šiuo atžvilgiu dėl ateities nereikia jaudintis, priešingai, žmonių žinios plečiasi, statybos menas tobulėja ir toliau tobulės, darbas, kuriam mums reikia metų, po šimto metų galbūt bus padarytas per pusę metų, be to, geriau, patvariau. Kam tad šiandien iš paskutiniųjų plūktis? Tai būtų prasminga tik tuomet, jei būtų galima tikėtis, kad bokštą galima pastatyti per vienos kartos gyvenimą. Tačiau to jokiu būdu nebuvo galima tikėtis. Greičiau buvo galima tikėtis, kad būsimai kartai su jos patobulėjusiomis žiniomis ankstesnės kartos darbas pasirodys prastas ir ji nugriaus tai, kas pastatyta, kad pradėtų iš naujo. Tokios mintys kaustė jėgas, ir labiau negu bokšto statyba buvo rūpinamasi darbininkų gyvenvietės statyba. Kiekvieno krašto atstovai norėjo turėti pačius gražiausius

būstus, dėl to kilo kivirčų, virstančių kruvinais susirėmimais. Tie susirėmimai nesiliovė; vadovams tai buvo naujas argumentas, kad nesant pakankamo susitelkimo reikia statyti labai lėtai arba dar geriau – tiktai sudarius visuotinę taiką. Tačiau laikas buvo naudojamas ne vien susirėmimams: pertraukomis tarp jų miestas buvo gražinamas, ir, beje, vėl kėlė naują pavydą ir naujus susirėmimus. Taip praėjo pirmos kartos gyvenimas, tačiau nė viena vėlesnė nebuvo kitokia, tiktai augo gebėjimai, o su jais ir kovingumas. Be to, jau antra ar trečia karta suvokė, kad statyti tokį bokštą nėra prasmės, bet visi jau buvo pernelyg stipriai vieni su kitais susiję, kad paliktų miestą.

Visos šiame mieste atsiradusios legendos ir dainos buvo kupinos ilgesio tos išpranašautos dienos, kai milžiniškas kumštis penkiais vienas po kito sekančiais smūgiais sugriaus miestą. Todėl jo herbe ir pavaizduotas kumštis.

POSEIDONAS

Poseidonas sėdėjo prie savo stalo ir skaičiavo. Visų vandenų valdymui reikėjo be galo daug darbo. Jis būtų galėjęs turėti, kiek norėjo, pagalbininkų, ir jis turėjo jų labai daug, bet labai rimtai žiūrėjo į savo pareigas, todėl dar kartą patikrindavo visus skaičiavimus, ir pagalbininkai jam mažai ką padėjo. Negalima pasakyti, kad darbas jį džiugino, iš tiesų dirbo jį tik todėl, kad tai buvo jam paskirta, ir jis, reikia pasakyti, dažnai siekė, kaip pats sakė, linksmesnio darbo, bet visuomet, kai jam būdavo siūloma kas nors kita, pasirodydavo, kad kaip tik dabartinis darbas jam labiausiai tinka. Be to, buvo labai sunku jam ką nors kita surasti. Juk nepaskirsi kokios nors vienos jūros; jau nekalbant apie tai, kad ir čia skaičiavimų buvo tiek pat, tik smulkesnių, be to, didžiajam Poseidonui visuomet reikėjo tik vadovo vietos. O jeigu jam būdavo siūloma vieta ne vandenyje, tai vien nuo tokios minties jam imdavo darytis bloga, dieviškasis kvėpavimas darėsi nelygus, geležinė krūtinė pradėdavo trūkčioti. Į jo skundus, beje, niekas rimtai nežiūrėjo; kai jums neduoda ramybės šio pasaulio galiūnas, reikia, esant ir beviltiškiausiai padėčiai, apsimesti, jog su juo sutinki; apie tai, kad Poseidonas būtų atleistas iš savo posto, iš tiesų niekas nė nemanė, nuo senų senovės jis buvo paskirtas jūrų dievu, ir taip turėjo likti.

Labiausiai jis pyko – ir tai buvo svarbiausia jo nepasitenkinimo savo darbu priežastis, – kai girdėjo, kokį jį įsivaizduoja

žmonės: atseit, jis, visą laiką su savo trišakiu tik ir važinėjąs vandenimis. O iš tiesų jis tūno čia, pasaulio vandenyno gilumoje, ir be perstogės skaičiuoja, kartais nuvažiuoja į svečius pas Jupiterį, ir tai vienintelė jo nuobodaus gyvenimo pramoga, beje, iš tokios kelionės paprastai grįžta susijaudinęs. Taigi jūrų jis beveik nė nematė – nebent trumpai, kai kildavo į Olimpą, – ir niekada kaip reikia nebuvo jų apkeliavęs. Paprastai jis sakydavo, kad palauksiąs iki pasaulio pabaigos, tuomet, matyt, atsirasianti rami akimirka, ir jis prieš pat galą, pabaigęs tikrinti paskutinius skaičiavimus, dar galėsiąs greitosiomis truputį pasivažinėti.

BENDRIJA

Mes esame penki draugai, kartą mes vienas paskui kitą išėjome iš vieno namo – iš pradžių išėjo vienas ir atsistojo prie durų, paskui išėjo, arba greičiau pro duris lengvai kaip gyvsidabrio lašelis išslydo, kitas ir atsistojo netoli pirmojo, po to trečias, po to ketvirtas, po to penktas. Pagaliau mes visi penki išsirikiavome viena eile. Žmonės atkreipė į mus dėmesį, rodė į mus ir kalbėjo: tie penki dabar išėjo iš to namo. Nuo to laiko mes gyvename kartu, ir mūsų gyvenimas būtų ramus, jeigu į jį vis nesikištų šeštasis. Jis mums nieko nedaro, bet mums nemalonus ir to užtenka; kodėl jis lenda, jeigu su juo nenorima turėti nieko bendra. Mes jo nepažįstame ir nenorime priimti. Mes, tas penketas, tiesa, anksčiau irgi nepažinojome vienas kito ir dabar, jeigu norite, nepažįstame, tačiau tai, kas galima ir leistina tarp mūsų, yra negalima ir neleistina šeštajam. Be to, mes esame penki ir nenorime, kad mūsų būtų šeši. Ir apskritai kokia prasmė nuolat būti kartu mums, penkiems, tai irgi beprasmiška, bet mes jau kartu ir liksime kartu, o dar su kuo nors jungtis nenorime, kaip tik remdamiesi savo patirtimi. Bet kaip tai paaiškinti šeštajam: jei ilgai aiškintume, reikštų, kad jau beveik priėmėme į savo būrį, todėl geriau nieko neaiškiname ir jo nepriimame. Kad ir kiek pučia lūpas, mes jį vis tiek išstumiame alkūnėmis, tačiau kad ir kiek stumiame, jis ateina vėl.

NAKTĮ

Pasinerti į naktį. Kaip kartais, nuleidęs galvą, pasineri į mintis, štai taip visai pasinerti į naktį. Aplinkui žmonės miega. Mažas spektaklis, nekaltas savęs apgaudinėjimas, kad jie miega namuose, tvirtose lovose, po tvirtu stogu, išsitiesę ar susirietę ant čiužinių, įsivynioję į skepetas, po antklodėmis, o iš tiesų jie visi atsidūrę krūvoje, kaip kažkada buvo ir kaip paskui vėliau bus dykroje, stovykloje po atviru dangumi, nesuskaičiuojama daugybė žmonių, armija, tauta, po šaltu dangumi ant šaltos žemės, jie miega ten, kur stovėjo, įsikniaubę į alkūnę, veidu į žemę, ramiai kvėpuodami. O tu budi, esi vienas sargų, kitą pamatai pamosavęs degančiu pagaliu, ištrauktu iš šalia tavęs esančios žabarų krūvos. Kodėl tu budi? Juk pasakyta, kažkas turi budėti. Kažkas turi.

ATMESTAS PRAŠYMAS

Mūsų miestelis yra ne pasienyje, o ne, iki sienos taip toli, kad dar niekas iš mūsų miestelio nėra ten buvęs, nuo sienos mus skiria pliki kalnai ir plačios derlingos lygumos. Pagalvojęs vien apie dalį kelio, pavargsti, o daugiau negu dalies net neįmanoma įsivaizduoti. Tame kelyje yra ir didelių miestų, daug didesnių už mūsų miestelį. Dešimt tokių miestelių sudėtų krūvon ir dar dešimt įspraustų tarp jų vis tiek nesudarytų nė vieno tokio milžiniško ir aukšto miesto. Jeigu nepasiklysi keliaudamas prie sienos, tai tikrai pasiklysi tuose miestuose, o jų aplenkti neįmanoma, nes per daug dideli.

O dar toliau negu iki sienos – jeigu tokius atstumus išvis galima lyginti (tai būtų lyg sakyti, kad trijų šimtų metų vyras yra vyresnis už dviejų šimtų metų vyrą), – taigi dar toliau negu iki sienos nuo mūsų miestelio yra iki sostinės. Žinios apie pasienio karus kai kada mus dar pasiekia, o apie sostinę beveik nieko nesužinome, – turiu galvoje mus, paprastus žmones, nes valstybės tarnautojų ryšys su sostine labai geras, per du tris mėnesius jie jau gali iš ten gauti žinių, bent jau patys taip tvirtina.

Ir todėl keista, ir aš tuo visą laiką tik stebiuosi ir stebiuosi, kaip mes savo miestelyje ramiai paklūstame tam, kas nurodoma iš sostinės. Jau keli amžiai pas mus niekas nėra pasiūlęs jokios politinės permainos. O sostinėje pasikeitė valdantieji asmenys,

netgi dinastijos išnyko arba buvo nušalintos ir prasidėjo naujos, praėjusiame amžiuje net sostinė buvo sugriauta, ir toli nuo jos įkurta nauja, vėliau sugriauta ir ji, ir atstatyta senoji, bet mūsų miestelyje dėl to iš esmės niekas nepasikeitė. Mūsų valdininkai visuomet buvo savo vietose, aukščiausieji atvykdavo iš sostinės, vidutinieji bent jau iš kur nors kitur, o patys žemiausieji buvo mūsiškiai, taip buvo visada ir mus tai tenkino. Aukščiausias valdininkas yra vyriausiasis mokesčių inspektorius, jis turi pulkininko laipsnį ir vadinamas pulkininku. Dabar jis jau senas žmogus, aš jį pažįstu daug metų, nes kai buvau vaikas, jis jau buvo pulkininkas, jis padarė labai greitą karjerą, paskui ji, matyt, užstrigo, bet mūsų miesteliui jo rango užteko, aukštesnis rangas pas mus net netiktų. Kai bandau jį mintyse įsivaizduoti, matau sėdintį savo namo verandoje turgaus aikštėje, atsilošusį, su pypke dantyse. Verandos pusėje ant stogo virš jo plaikstosi imperijos vėliava, veranda tokia didelė, kad ten kartais vyksta nedideli kariniai manevrai, o jos šonuose ant virvių džiūsta baltiniai. Jo anūkai, aprengti dailiais šilkiniais drabužiais, žaidžia čia pat, į turgaus aikštę jiems nevalia eiti, jiems netinka žaisti su kitais vaikais, tačiau aikštė juos vilioja, ir jie bent jau galvas iškiša pro turėklų virbus; kai vaikai apačioje ima vaidytis, jie iš viršaus taip pat kišasi.

Taigi tas pulkininkas valdo miestą. Man atrodo, kad jis dar niekam nėra parodęs dokumento, kuris jam suteiktų tokią teisę. Jis, matyt, tokio dokumento nė neturi. Galbūt jis ir išties vyriausiasis mokesčių inspektorius. Bet ar to užtenka? Ar tai suteikia jam teisę kištis į visas kitas miesto valdymo sritis? Jo pareigos valstybei labai svarbios, tačiau miesto piliečiams jos ne pačios svarbiausios. Mūsų miestelyje net susidaro toks įspūdis, lyg žmonės sakytų: „Na va, tu paėmei iš mūsų viską, ką turėjome, tai pasiimk dar ir mus pačius.“ Iš tiesų jis nei valdžią užgrobė, nei yra tironas. Jau nuo seno taip susiklostė, kad vyriausiasis

mokesčių inspektorius yra aukščiausias valdininkas, ir pulkininkas šios tradicijos laikosi, kaip ir mes.

Bet nors jis ir gyvena tarp mūsų pernelyg neišsiskirdamas savo rangu, vis dėlto jis visai kas kita, negu paprastas miestietis. Kai pas jį ateina delegacija su kokiu nors prašymu, jis iškyla kaip pasaulio siena. Už jo nieko daugiau nėra, tiesa, tolumoje lyg ir girdėti šnabždant kažkokius balsus, tačiau, matyt, tiktai taip atrodo, juk juo viskas ir baigiasi, bent jau mums. Reikėtų jį pamatyti per tokius priėmimus. Vaikystėje aš kartą stebėjau, kai miesto piliečių delegacija kreipėsi į jį dėl vyriausybės pagalbos, sudegus pačiam vargingiausiam kvartalui. Mano tėvas, kalvis, mieste yra gerbiamas, jis buvo toje delegacijoje ir pasiėmė mane. Tai nėra neįprasta, toks reginys vilioja visus, minioje net sunku suprasti, kas priklauso delegacijai; tokie priėmimai paprastai vyksta verandoje, tad atsiranda žmonių, kurie iš turgaus aikštės pusės pasistato kopėčias ir užlipę jomis pro turėklus viską stebi. Tuomet buvo padaryta taip, kad ketvirtis verandos liktų jam, o likusią dalį užpildytų minia. Tvarkos žiūrėjo keli kareiviai, jie taip pat pusračiu supo patį pulkininką. Apskritai būtų užtekę ir vieno kareivio, taip pas mus jų bijomasi. Aš gerai nežinau, iš kur tie kareiviai, šiaip ar taip, iš kažkur toli, visi jie į vienas kitą panašūs, jiems nereikėtų nė uniformų. Tai žemi, nestiprūs, tačiau mitrūs žmonės, labiausiai į akis krinta jų tvirti dantys, tiesiog pernelyg užpildantys burnas, ir neramiai trūkčiojantis mažų siaurų akių blyksėjimas. Tuo jie gąsdina vaikus, bet kartu ir traukia, nes vaikams vis maga išsigąsti tų dantų ir tų akių ir tada persigandus pabėgti. Ta vaikystės laikų baimė suaugusiems, matyt, irgi nepraeina, bent jau tebeveikia. Prie to, aišku, prisideda ir dar kai kas. Kareiviai kalba mums visiškai nesuprantamu dialektu, beveik negali priprasti prie mūsiškio, iš to kyla tam tikras jų uždarumas, neprieinamumas, kuris atitinka ir jų charakterį, – jie tokie tylūs, rimti ir sustingę, iš tiesų

jie nieko bloga nedaro, bet yra beveik nepakenčiami blogąja prasme. Pavyzdžiui, ateina kareivis į parduotuvę, nusiperka kokį mažmožį ir neišeina, lieka stovėti atsirėmęs į prekystalį, klausosi pokalbių, tikriausiai nesupranta, bet atrodo, kad supranta, pats nesako nė žodžio, tiktai spokso pastėrusiu žvilgsniu į tą, kuris kalba, paskui į tuos, kurie klausosi, ir laiko ranką ant savo ilgo prie diržo kabančio peilio rankenos. Tai bjauru, žmonėms praeina noras kalbėtis, parduotuvė pamažu ištuštėja, ir tiktai tada, kai joje nieko nelieka, išeina ir kareivis. Taigi kur pasirodo kareiviai, nutyla net ir mūsų žvalūs žmonės. Taip buvo ir tąkart. Kaip ir visomis iškilmingomis progomis, pulkininkas stovėjo išsitempęs ir laikė į priekį atkištose rankose dvi ilgas bambukines lazdas. Tai senas paprotys, kuris reiškia maždaug tai: taip jis remia įstatymą ir tas remia jį. Tada kiekvienas žino, kas jo laukia verandoje, nepaisant to, kiekvieną kartą vis išsigąsta, ir tuomet tas, kuriam buvo paskirta kalbėti, niekaip negalėjo pradėti, jis jau stovėjo prieš pulkininką, bet paskui jis neteko drąsos ir visaip atsikalbinėdamas ir išsisukinėdamas atsitraukė atgal į minią. Ir neatsirado nė vieno, kuris būtų sutikęs kalbėti, – iš netinkamų, tiesa, keli pasisiūlė, – kilo didelis sąmyšis, pas įvairius žmones, žinomus oratorius, buvo pasiųsti žygūnai. Visą tą laiką pulkininkas stovėjo nejudėdamas, tiktai kvėpuojant jo krūtinė pastebimai kilnojosi. Ne todėl, kad jam būtų buvę sunku kvėpuoti – jis tiktai kvėpavo labai ryškiai, kaip, pavyzdžiui, kvėpuoja varlės, kurios tai daro visada, o jam tai buvo neįprasta. Aš prasibroviau pro suaugusius ir žiūrėjau į jį pro dviejų kareivių tarpą, kol vienas jų mane nustūmė keliu. Per tą laiką tas, kuris buvo išrinktas kalbėti, susikaupė ir tvirtai prilaikomas dviejų bendrapiliečių pradėjo kalbą. Buvo graudu žiūrėti, kaip jis, sakydamas tą rimtą, didelę nelaimę vaizduojančią kalbą, visą laiką šypsojosi, nutaisęs pačią nuolankiausią, kokia tiktai gali būti, miną, veltui stengdamasis sukelti bent jau lengvą jos atspindį

pulkininko veide. Pagaliau suformulavo prašymą, maniau, jog prašė tiktai metams atleisti nuo mokesčių, galbūt dar pigesnės statybinės medienos iš imperatoriškųjų miškų. Paskui žemai nusilenkė ir pasilenkęs sustingo lygiai kaip visi kiti, išskyrus pulkininką, kareivius ir kelis valdininkus antrame plane. Man, vaikui, pasirodė juokinga, kad tie, kurie stovėjo ant kopėčių prie verandos krašto, nusileido keliomis pakopomis žemiau, kad per tą lemiamą pauzę nebūtų matomi, ir tiktai tarpais smalsiai dirsčiojo, pakeldami galvas virš verandos grindų lygio. Po kiek laiko prie pulkininko priėjo vienas valdininkas, žemaūgis vyras, pabandė ant pirštų galų iki jo pakilti, gavo iš jo, vis dar nejudančio ir tiktai giliai kvėpuojančio, kažkokį į ausį pašnibždėtą nurodymą, suplojo rankomis, tada visi išsitiesė, ir pranešė: „Prašymas atmestas. Išeikite". Minia su aiškiu palengvėjimu atsiduso, visi ėmė stumdytis stengdamiesi kuo greičiau išeiti, į pulkininką, kuris vėl, galima sakyti, virto tokiu pat žmogumi kaip ir mes, niekas beveik nekreipė dėmesio, aš tik pamačiau, kaip jis, iš tikrųjų netekęs jėgų, paleido iš rankų lazdas, kurios nukrito ant grindų, griuvo į valdininkų atitemptą krėslą ir skubiai įsigrūdo į burną pypkę.

Tas atvejis ne vienintelis, taip pas mus visuomet būna. Tiesa, kartais pasitaiko, kad koks nors smulkus prašymas patenkinamas, bet tuomet kiekvieną kartą išeina (atrodo) taip, lyg pulkininkas tai būtų padaręs savo rizika, kaip galingas privatus asmuo, ir kad vyriausybė to jokiu būdu neturi sužinoti, tiesa, niekas to nesakė, tačiau buvo justi iš nuotaikos. Mūsų miestelyje, kiek mes suprantame, pulkininko akys – tai vyriausybės akys, bet čia vis dėlto esama šiokio tokio skirtumo, kurio iki galo nesuprasi.

Tačiau miesto žmonės gali būti tikri, jog rimtas prašymas visuomet bus atmestas. Ir keista tai, kad mums toks atmetimas tam tikra prasme reikalingas, o tos delegacijos ir grįžimai tuš-

čiomis rankomis – visai ne formalumas. Vėl ir vėl mes žvaliai ir rimtai einame ten, paskui iš ten, kas be ko, ne įkvėpti ir laimingi, tačiau ir ne nuvilti ar pavargę. Man nereikia to klausti kitų, aš jaučiu tai pats, kaip ir visi kiti. Ir man net nesmalsu sužinoti, kodėl taip yra.

Tiesa, kiek galiu spręsti iš savo stebėjimų, yra viena amžiaus grupė, kuri nepatenkinta – tai jaunimas nuo septyniolikos iki dvidešimties. Taigi dar visai žalias jaunimas, kuris netgi daugmaž neįsivaizduoja, kur gali nuvesti pati menkiausia idėja, juolab revoliucinė. Ir kaip tik tarp tokių ir įsitrina nepasitenkinimas.

ĮSTATYMŲ KLAUSIMU

Mūsų įstatymai žinomi ne visiems, jie yra mažos mus valdančios aristokratų grupės paslaptis. Mes esame įsitikinę, kad tų senų įstatymų tiksliai laikomasi, vis dėlto yra tikra kančia, kai esi valdomas pagal įstatymus, kurių tu nežinai. Aš čia turiu galvoje ne visokias aiškinimo galimybes ir tą žalą, kuri patiriama, kai įstatymus aiškinantis dalyvauja ne visa tauta, o tiktai vienetai. Ta žala galbūt nėra labai didelė. Juk įstatymai seni, juos aiškinamasi jau ne vienas amžius, taigi pats aiškinimas, matyt, jau tapęs įstatymu, ir nors tebeesama laisvo aiškinimo galimybių, jos pasidariusios labai ribotos. Be to, matyt, nėra pagrindo manyti, kad aristokratija, vadovaudamasi savo interesais, darytų įtaką aiškinimui ne mūsų naudai, nes interesai nuo pat pradžių nustatyti aristokratų naudai, jie aristokratų neliečia, ir, matyt, todėl atiduoti vien į jų rankas. Aišku, čia esama išminties – kas gi abejoja senųjų įstatymų išmintimi? – bet mums tai yra ir kančia, kuri, matyt, neišvengiama.

Beje, tų tariamų įstatymų buvimas gali būti tik spėjamas. Tik tradiciškai manoma, kad jie egzistuoja ir yra patikėti aristokratijai kaip paslaptis, tačiau tai tik tradicinis požiūris, vertas pripažinimo vien dėl savo senumo, ir tiek, nes pats šių įstatymų charakteris reikalauja, kad jų atsargos būtų laikomos paslaptyje. Bet jeigu mes, žmonės, įdėmiai pasektume aristokratijos veiksmus, turėtume mūsų protėvių išrašus apie tai, juos sąžiningai

pratęstume ir daugelyje faktų tartumėmės įžvelgę tam tikras pagrindines linijas, leidžiančias spręsti apie vienokią ar kitokią istorinę paskirtį, ir jeigu mes, remdamiesi šiomis rūpestingai atrinktomis ir susistemintomis išvadomis, bandytume ką nors nustatyti dabarčiai ar ateičiai – tai viskas būtų labai netvirta ir galbūt tiktai proto žaidimas, nes tų įstatymų, kuriuos mes čia bandome įminti, galbūt išvis nėra. Esama mažos partijos, kuri iš tiesų taip mano ir bando įrodyti, kad jeigu įstatymas yra, tai jis gali skambėti tik taip: viskas, ką daro aristokratija, yra įstatymas. Ta partija mato vien aristokratijos savivalės aktus ir atmeta žmonių tradiciją, kuri, tos partijos nuomone, duoda tik menką atsitiktinę naudą, o dažniausiai daro didelę žalą, nes sukelia neteisingą, apgaulingą ir į lengvabūdiškumą kreipiantį tikrumą dėl būsimų įvykių. Tos žalos negalima paneigti, tačiau didžioji dauguma mūsų žmonių mano, jog jos priežastis tik tai, kad tradicijos toli gražu neužtenka, kad ją reikia daug nuodugniau ištirti ir kad netgi jos medžiagos, kad ir kokia ji atrodytų milžiniška, vis dėlto neužteks ir kad turės praeiti dar daug amžių, jog užtektų. Šios perspektyvos niūrumą dabar nuskaidrina tik tikėjimas, kad kada nors ateis laikas, kai tradicija ir jos tyrimai, taip sakant, lengviau atsikvėpę padės tašką, viskas taps aišku, įstatymas priklausys tik žmonėms ir aristokratija išnyks. Tai sakoma ne iš neapykantos aristokratijai, visai ne, jos apskritai nėra. Mes greičiau neapkenčiame patys savęs, kad mums dar negalima patikėti įstatymo. Todėl ir minėta, tam tikra prasme labai viliojanti partija, iš esmės netikinti jokiu įstatymu, liko tokia maža, nes ir ji visiškai pripažįsta aristokratiją ir jos teisę egzistuoti.

Tai galima išreikšti tiktai savotiško paradokso forma: jeigu kokia nors partija sykiu su tikėjimu įstatymais išstumtų ir aristokratiją, tai jos pusėn iš karto stotų visi žmonės, tačiau tokia partija negali atsirasti, nes aristokratijos niekas negali

išstumti. Mes gyvename ant peilio ašmenų. Vienas rašytojas kartą tai apibūdino taip: vienintelis matomas, abejonių nekeliantis įstatymas, užkrautas mums, yra aristokratija, ir dėl šio vienintelio įstatymo mes turėtume netekti savęs?

REKRŪTŲ RINKIMAS

Rekrūtų rinkimai, dažnai reikalingi dėl to, kad pasienio kovos niekada nesiliauja, vyksta taip:

Duodamas įsakymas, kad tam tikrą dieną tam tikru laiku visi be jokio skirtumo tam tikros miesto dalies gyventojai, vyrai, moterys, vaikai, būtų namie. Paprastai tiktai apie pietus prie įėjimo į tą kvartalą, kur jau nuo pat aušros laukia kareivių būrys, pėstininkų ir raitelių, pasirodo jaunas aristokratas, turintis vykdyti rinkimą. Tai jaunas vyras, lieknas, nedidelis, silpnas, nerūpestingai apsitaisęs, pavargusiomis akimis, jį vis krečia nerimas, kaip ligonį drebulys. Į nieką nežiūrėdamas, jis bizūnu, kuris sudaro visą jo ginkluotę, duoda ženklą, kad kareiviai prisijungtų prie jo, ir įeina į pirmą namą. Vienas kareivis, kurį asmeniškai pažįsta visi šios miesto dalies žmonės, perskaito namo gyventojų sąrašą. Paprastai būna visi, jie stovi išsirikiavę kambaryje ir nenuleidžia akių nuo aristokrato, lyg jau būtų kareiviai. Tačiau pasitaiko, kad ko nors – ir tai visuomet būna tik vyrai – trūksta. Tuomet niekas nedrįsta to žmogaus išsukinėti ar meluoti, visi tyli, stovi nuleidę akis, jie vos gali pakelti sunkumą to įsakymo, kuris buvo šiame name pažeistas, tačiau nebylus aristokrato buvimas visus laiko vietose. Aristokratas duoda ženklą, tai net ne ženklas, jį galima perskaityti akyse, ir du kareiviai ima ieškoti trūkstamo žmogaus. Tai visai nesunku. Jis niekuomet nebūna nenamie, jis niekuomet iš tiesų neketina

vengti tarnybos, jis būna neatėjęs tik iš baimės, tačiau ne tarnybos baimė jį nuo to sulaiko, o drovumas apskritai rodytis žmonėse, įsakymas jam tiesiog pernelyg didelis, bauginamai didelis, jis negali ateiti savo jėgomis. Tačiau jis dėl to nepabėga, tik pasišalina ir kai išgirsta, jog aristokratas name, matyt, net pats išlenda iš slėptuvės, prislenka prie kambario durų ir yra tuojau sugaunamas iš ten išėjusių kareivių. Jis pastatomas prieš aristokratą, tas suima rimbą abiem rankom ir plaka tą žmogų. Didelio skausmo tai, matyt, nekelia, paskui aristokratas – pusiau iš nuovargio, pusiau iš pasibjaurėjimo išmeta rimbą, tas, kuris buvo plakamas, turi jį pakelti ir paduoti jam. Paskui gali atsistoti į eilę tarp kitų; beje, beveik aišku, kad jis nebus pripažintas tinkamu. Pasitaiko, ir taip būna dažnai, kad žmonių ateina daugiau, negu yra sąraše. Pavyzdžiui, svetima mergina ir žiūri į aristokratą, ji nevietinė, galbūt iš provincijos, ją priviliojo rekrūtų rinkimas, daug moterų neatsispiria tokiai svetimo rinkimo pagundai – naminio reikšmė visai kita. Ir keista, tame nieko smerktino neįžvelgiama, jeigu moteris pasiduoda tokiai pagundai, priešingai, tai kažkas tokio, ką, kai kurių žmonių nuomone, moterims reikia patirti, tai prievolė, kurią jos atiduoda savo lyčiai. Ir tai visuomet vyksta vienodai. Moteris arba mergina išgirsta, kad kažkur, galbūt labai toli, pas giminės ar draugus vyks rinkimas, ji paprašo saviškių leidimo ten nuvažiuoti, jai leidžiama, to negalima uždrausti, ji apsirengia gražiausiais drabužiais, kokių turi, ji linksmesnė negu visada, kartu rami ir maloni, nesvarbu kokia paprastai būna, ir už visos tos ramybės ir malonumo neprieinama kaip visai svetima, kuri važiuoja į tėviškę ir vien apie tai tegalvoja. Šeimoje, kur turi vykti rinkimas, ji priimama visai kitaip negu paprastas svečias, visi jai pataikauja, ji turi apeiti visus kambarius, pažiūrėti pro visus langus, o jeigu kam nors uždeda ant galvos ranką, tai būna daugiau negu tėvo palaiminimas. Kai šeima ruošiasi rinkimui,

atvykėlei paskiriama geriausia vieta, ji yra netoli durų, kur aristokratas ją geriausiai matys ir kur jinai jį geriausiai matys. Tačiau taip ji gerbiama tiktai iki aristokrato pasirodymo, nuo tos akimirkos ji tiesiog nuvysta. Jis lygiai taip pat nežiūri į ją kaip ir į kitus, jeigu ir nukreipia į ką nors žvilgsnį, tai tas nejaučia, kad į jį žiūrima. To ji nesitikėjo, tikriau, ji, be abejo, to tikėjosi, nes kitaip ir būti negali, bet ir ne priešingo tikėjimasis ją čionai atginė, o tiesiog kažkas tokio, kas dabar jau baigėsi. Ji jaučia tokią gėdą, kokios mūsų moterys galbūt niekada nejaučia, ir tiktai dabar iš tikrųjų pajunta, kad įlindo į svetimą rinkimą, ir kai kareivis perskaito sąrašą, kuriame jos pavardės nėra, ir akimirką įsivyrauja tyla, ji drebėdama bei gūždamasi sprunka pro duris ir dar gauna nuo kareivio kumščiu į nugarą.

O jeigu tas neįtrauktas į sąrašą būna vyras, tai jis, nors ir nėra iš to namo, kaip tik ir trokšta, kad būtų paimtas. Bet ir tai visiškai beviltiška, toks nesantis sąraše dar niekada nebuvo paimtas ir niekada nebus.

EGZAMINAS

Aš esu tarnas, tačiau darbo man nėra. Aš esu baikštus ir niekada nesispraudžiu į priekį, net nesispraudžiu į vieną eilę su kitais, tačiau tai tik viena mano neužimtumo priežastis, o ir gali būti, kad su mano neužimtumu tai apskritai neturi nieko bendra, šiaip ar taip, svarbiausia, kad nesu kviečiamas patarnauti, kiti yra kviečiami, nors ir nesiekė to labiau už mane, galbūt net nenorėjo to, tuo tarpu aš bent jau kartais to labai noriu.

Taigi ir guliu ant gultų šeimynos kambaryje, spoksau į lubų sijas, užmiegu, pabundu ir vėl užmiegu. Kartais nueinu į smuklę kitapus gatvės, kur pilstomas rūgštus alus, kartais aš jį pasibjaurėjęs išpilu, bet paskui vėl geriu. Aš mėgstu ten pasėdėti, nes pro uždarytą langą, nebijodamas, kad kas nors pastebės, galiu žiūrėti į mūsų namo langus. Iš ten mažai kas matyti, čionai į gatvę, man atrodo, išeina tiktai koridorių langai, be to, ne tų koridorių, kurie veda į ponų kambarius. Bet gali būti, kad aš klystu, kažkas kartą, mano visai neklaustas, taip yra sakęs, ir bendras tos namo pusės vaizdas tai patvirtina. Langai čia atidaromi tik retkarčiais, ir tai padaro tarnas, kuris tada iškiša galvą, kad pasižiūrėtų žemyn. Taigi tai koridoriai, kur jo niekas negali užklupti. Beje, aš tų tarnų nepažįstu, nuolatos viršuje dirbantys tarnai miega kitur, ne mano kambaryje.

Kartą, kai atėjau į smuklę, mano stebėjimo vietoje jau sėdėjo kitas lankytojas. Aš nedrįsau atidžiau į jį pasižiūrėti ir norėjau

jau tarpduryje apsigręžti ir išeiti. Tačiau tas lankytojas pašaukė mane, ir pasirodė, kad jis taip pat tarnas, kurį kažkada jau buvau kažkur matęs, tiktai iki šiol nekalbėjęs.

– Kodėl tu nori pabėgti? Sėskis ir gerk! Aš moku.

Ir aš atsisėdau. Jis mane šio to paklausė, bet aš negalėjau atsakyti, net nesupratau jo klausimų. Todėl pasakiau:

– Turbūt jau gailiesi, kad mane pakvietei, tad aš einu, – ir jau norėjau atsistoti. Bet jis ištiesė ranką per stalą ir vėl pasodino:

– Pasilik, – pasakė jis, – tai buvo tik egzaminas. Kas neatsako į klausimus, tas jį išlaiko.

VANAGAS

Tai buvo vanagas, ir jis kapojo mano kojas. Batus ir kojines jau buvo sudraskęs ir dabar kapojo pačias kojas. Vis kapojo ir kapojo, paskui neramiai apskrisdavo keliskart aplink mane ir vėl tęsė savo darbą. Pro šalį ėjo kažkoks ponas, valandėlę pasižiūrėjo ir paskui paklausė, kodėl aš tai kenčiu.

– Aš juk bejėgis, – pasakiau aš, – jis atlėkė ir ėmė kapoti, tuomet aš jį, aišku, norėjau nuvaryti, netgi bandžiau smaugti, tačiau jis toksai stiprus padaras, net buvo bešokąs man ant veido, ir aš nusprendžiau verčiau paaukoti kojas. Dabar iš jų jau beveik nieko nelikę.

– Ir kodėl jūs leidžiatės taip kankinamas, – tarė ponas, – užtektų vieno šūvio ir vanagas būtų gatavas.

– Išties? – paklausiau aš. – Galbūt jūs tai padarytumėte.

– Mielai, – atsakė ponas, – man reikia tiktai nueiti namo ir atsinešti šautuvą. Ar galėtumėte dar pusvalandį palaukti?

– Aš nežinau, – atsakiau ir valandėlę stovėjau nustėręs iš skausmo, paskui tariau: – Būkite geras, bent jau pabandykite.

– Gerai, – tarė ponas, – aš paskubėsiu.

Vanagas mums kalbant ramiai klausėsi ir vedžiojo žvilgsnį nuo manęs iki jo. Dabar pamačiau, kad jis viską suprato – pakilo į viršų, smarkiai atsilošė atgal, kad mostas būtų platesnis, ir tada lyg ieties metikas suvarė giliai į mane savo snapą. Griūdamas aukštielninkas aš pajutau, kad išsivadavau ir kad vanagas negrįžtamai prigėrė visas mano ertmes užpildžiusiame, iš visų krantų išsiliejusiame mano kraujyje.

VAIRININKAS

– Argi aš ne vairininkas? – sušukau aš.

– Tu? – nusistebėjo tamsus aukštas vyras ir persibraukė ranka akis, tarsi norėdamas nuvyti sapną.

Aš stovėjau prie vairo tamsią naktį, virš mano galvos spingsojo žibintas, ir šit atėjo tas vyras ir nori mane nustumti į šalį. O kadangi aš nesitraukiau, jis įsispyrė koja į mano krūtinę ir ėmė lėtai spausti mane prie žemės, o aš vis laikiausi įsitvėręs į vairo stipinus ir griūdamas sukiojau jį į šalis. Bet čia tas vyras nutvėrė jį, išlygino, o mane nustūmė į šalį. Bet aš greitai atsitokėjau, pribėgau prie liuko, vedančio į komandos patalpą, ir surikau.

– Komanda! Draugai! Greičiau čionai! Atėjo svetimas ir atėmė iš manęs vairą!

Jie lėtai atėjo, užlipo laivo laiptais, svyruojančios pavargusios galingos figūros.

– Argi ne aš vairininkas? – paklausiau aš.

Jie linktelėjo, bet žiūrėjo tik į tą svetimą vyrą, jie stovėjo pusračiu aplink jį ir kai aš įsakmiai tariau „Netrukdykite man“, – jie susibūrė krūvon, linktelėjo man ir vėl nulipo laiptais žemyn. Kas per žmonės? Ar jie mąsto, ar tiktai slankioja žeme beprasmiškai vilkdami kojas?

VILKIUKAS

Vienas filosofas amžinai trynėsi ten, kur žaidė vaikai. Pamato berniuką, turintį vilkiuką, ir ima tykoti. Vos tiktai vilkiukas ima suktis, filosofas puola prie jo ir stengiasi pagauti. Kad vaikai rėkia ir stengiasi jo neprileisti prie savo žaisliuko, jam visai nerūpi, ir jeigu nutveria vilkiuką, kol tas sukasi, jaučiasi laimingas, tačiau tiktai akimirką, paskui numeta jį ant žemės ir nueina. Mat jis manė, jog norėdamas suprasti visumą, turi perprasti paprastą dalyką, taigi besisukantį vilkiuką. Todėl netyrinėjo didelių problemų, jam tai atrodė neekonomiška. Jeigu pavyks kaip reikia suvokti mažiausią, bus suvokta viskas, todėl domėjosi vien tiktai besisukančiu vilkiuku. Ir kiekvieną kartą, kai vaikai ruošdavosi paleisti vilkiuką, tikėdavosi, kad dabar pagaliau pavyks, ir kai vilkiukas jau sukosi ir jis, uždusęs, jį vijosi, viltis buvo virtusi įsitikinimu, o paskui, kai jau laikė rankoje tą kvailą medgalį, jam darėsi bloga, ir vaikų riksmas, kurio iki tol negirdėjo, staiga ėmė kurtinti ausis, ginė šalin, ir jis ėjo svyruodamas kaip vilkiukas nuo nevikrių botago smūgių.

PASAKĖLĖ

– Ak, – tarė pelė, – pasaulis sulig kiekviena diena vis mažėja. Iš pradžių jis buvo toks didelis, kad man darėsi baisu, aš bėgau toliau ir apsidžiaugiau, kai pagaliau tolumoje kairėje ir dešinėje išvydau sienas, tačiau tos sienos labai skubėjo susieiti, ir štai aš jau paskutiniame kambaryje, ir ten kampe stovi spąstai, į kuriuos aš pakliūsiu.

– Tau reikia tiktai pakeisti kryptį, – pasakė katė ir suėdė ją.

IŠVYKIMAS

Aš liepiau atvesti iš tvarto mano arklį. Tarnas manęs nesuprato. Aš pats nuėjau į tvartą, pasibalnojau arklį ir užsėdau ant jo. Tolumoje išgirdau trimito garsus, paklausiau jo, ką tai reiškia. Jis nieko nežinojo ir nieko negirdėjo. Prie vartų jis sustabdė mane ir paklausė.

– Kur tu joji, pone?

– Nežinau, – atsakiau, – kad tik toliau nuo čia, kad tik toliau nuo čia. Vis toliau ir toliau, tiktai taip galiu pasiekti savo tikslą.

– Vadinasi, tu žinai savo tikslą? – paklausė jis.

– Taip, – atsakiau aš, – aš juk pasakiau: „toliau nuo čia", štai koks mano tikslas.

– Tu neturi įsidėjęs maisto atsargų, – pasakė jis.

– Man jų nereikia, – atsakiau aš, – kelionė tokia ilga, kad aš mirsiu iš bado, jei pakeliui nieko negausiu. Jokios maisto atsargos negali manęs išgelbėti. Tai juk laimė, kad kelionė yra iš tiesų ilga.

UŽTARĖJAI

Buvo neaišku, ar aš turiu užtarėjų, ir aš negalėjau sužinoti apie tai nieko tikra, visi veidai buvo neįžvelgiami, dauguma žmonių, kurie ėjo priešais mane ir kuriuos aš vėl ir vėl sutikdavau koridoriuose, atrodė kaip senos storos moterys, jie buvo su didelėmis tamsiai mėlynais ir baltais dryžiais prijuostėmis, dengiančiomis visą kūną, glostėsi pilvus ir sunkiai gręžiojosi. Aš net negalėjau sužinoti, ar mes esame teismo rūmuose. Kai kas tai rodė, tačiau daug kas rodė priešingai. Atmetus visas smulkmenas, labiausiai teismą man priminė gaudimas, be perstogės girdimas tolumoje, negalėjai pasakyti, iš kurios pusės jis sklinda – jis buvo taip užpildęs visas patalpas, kad galėjai pamanyti, jog jis eina iš visur arba, dar tiksliau, kad kaip tik ta vieta, kur tu esi, yra tikroji gaudimo vieta, tačiau tai, žinoma, buvo netiesa, nes gaudimas sklido iš toli. Tie koridoriai, siauri, su paprastais skliautais, lėtai vingiuojantys, su aukštomis, šykščiai papuoštomis durimis, atrodė netgi sukurti dideliai tylai, tai buvo muziejaus ar bibliotekos koridoriai. Jeigu tai ne teismas, tai kodėl aš čia ieškau užtarėjo? Todėl kad aš visur ieškau užtarėjo, jis visur reikalingas, teisme jo reikia net mažiau, negu kur kitur, nes teismas bausmę, reikia manyti, skiria vadovaudamasis įstatymu. Jeigu manytum, kad tai daroma neteisingai ar atsainiai, tai negalėtum gyventi, teismu reikia tikėti, reikia tikėti, kad jis paklūsta didingai įstatymo valiai, nes tai

vienintelis jo uždavinys, o į patį įstatymą jau įeina kaltinimas, gynyba ir bausmė, tad savavališkas žmogaus kišimasis į jį būtų šventvagystė. O nusikaltimo sudėtis, už kurią skiriama bausmė, jau kas kita, ji nustatoma remiantis žiniomis, surinktomis įvairiose vietose, iš giminių ir svetimų žmonių, draugų ir priešų, šeimoje ir visuomenėje, mieste ir kaime, žodžiu tariant, visur. Ir čia būtinai reikia turėti užtarėjų, daug užtarėjų, labai gerų užtarėjų, kad jie stovėtų vienas prie kito gyva siena, kadangi užtarėjai iš prigimties nelabai judrūs, o kaltintojai, tie gudrūs lapinai, tie vikrūs žebenkštys, tie nematomi peliukai, pralenda pro siauriausius plyšius, prasmunka pro užtarėjų kojas. Taigi būk budrus! Todėl aš ir čia, aš renku užtarėjus. Bet dar nė vieno neradau, tik tos senos moterys zuja šen bei ten be perstogės; jeigu aš neieškočiau, mane tai užmigdytų. Aš atėjau ne ten, kur reikia, deja, negaliu atsikratyti įspūdžio, kad atėjau ne ten, kur reikia. Man reikėtų būti ten, kur susieina visokie žmonės, iš įvairių vietų, įvairių luomų, įvairių profesijų, įvairaus amžiaus, man reikėtų turėti galimybę tinkamus, palankius, dėmesingus man žmones atsargiai išsirinkti iš minios. Labiausiai tam, ko gero, tiktų didelis turgus. O aš trinuosi šiuose koridoriuose, kur matyti tiktai šios senės, kurių, beje, nedaug, ir jos vis tos pačios, ir netgi tą nedaugelį, nors jos tokios lėtos, man nepavyksta sustabdyti, jos prasprūsta pro mane, nuplaukia kaip lietaus debesys, yra iki kaklo pasinėrusios į kažkokius neaiškius darbus. Kodėl gi aš aklomis įlėkiau į kažkokį namą, neperskaitęs užrašo virš durų, iškart atsidūriau koridoriuose, įsitvirtinau čia taip atkakliai, kad jau nepamenu, kada nors stovėjęs prieš tą namą, kada nors užbėgęs jo laiptais? Tačiau atgal kelio nėra, prarasti laiką, pripažinti klaidą man būtų nepakenčiama. Ką? Šiame trumpame, skubiame, nekantraus gaudimo lydimame gyvenime nubėgti laiptais žemyn? Tai neįmanoma. Tau duotas laikas toks trumpas, kad tu, jeigu prarandi sekundę, jau

prarandi visą gyvenimą, nes jis trunka tik tiek, kiek tas laikas, kurį prarandi. Vadinasi, jeigu tu pradėjai kelią, tai tęsk jį toliau, kad ir kas būtų, tu tik laimėsi, tau negresia pavojus, galbūt tu galų gale pargriūsi, tačiau jeigu jau po pirmųjų žingsnių būtum apsigręžęs ir leidęsis laiptais žemyn, tai galbūt jau pačioje pradžioje būtum pargriuvęs ir ne galbūt, o tikrai. Vadinasi, jeigu tu nieko nerasi šiuose koridoriuose, atidarinėk duris, jeigu už tų durų nieko nerasi, tai juk yra kiti aukštai, jeigu nieko nerasi viršuje, lėk viršun kitais laiptais. Kol nesiliausi kopęs, laiptai nesibaigs, jie augs į viršų po tavo kojomis.

SUTUOKTINIŲ PORA

Bendra mano reikalų padėtis tokia bloga, kad aš kartais, kai ištaikau laiko, imu krepšį su pavyzdžiais ir pats iš kontoros einu pas klientus. Be kita ko, aš jau seniai ketinau kada nors aplankyti N., su kuriuo anksčiau palaikiau nuolatinius dalykinius ryšius, kurie paskutiniaisiais metais dėl man nežinomų priežasčių buvo beveik nutrūkę. Tokiems dalykams netgi nereikia svarbių priežasčių; dabartinėmis nepastoviomis aplinkybėmis tai gali lemti koks niekas, kokia nors nuotaika, ir lygiai taip pat koks nors niekas, žodis, vėl viską gali grąžinti į vietas. Tačiau pakliūti pas N. ne taip paprasta; jis yra senas žmogus, paskutiniuoju metu labai ligūstas, ir nors tebelaiko savo rankose visus reikalus, pats kontoroje beveik nebūna; kad su juo pakalbėtum, reikia nueiti į namus, ir tokį dalykinį vizitą visaip stengiesi atidėlioti.

Bet vakar vakare, po šešių, vis dėlto pagaliau išsiruošiau; tiesa, jau buvo ne vizitų metas, tačiau į reikalą reikėjo žiūrėti ne iš visuomeninės, o iš komercinės pusės. Man pasisekė, N. buvo namie; jis, kaip man buvo pasakyta vestibiulyje, ką tik grįžo su žmona iš pasivaikščiojimo ir dabar yra pas sūnų, kuris serga ir guli lovoje. Man buvo pasakyta irgi eiti ten; iš pradžių dvejojau, bet paskui nugalėjo noras kuo greičiau baigti nemalonų vizitą, ir aš, kaip stoviu, su apsiaustu, skrybėle ir pavyzdžių portfeliu rankoje, per tamsų kambarį buvau nuvestas į blausiai apšviestą kambarį, kuriame radau nedidelę draugiją.

Tikriausiai instinktyviai mano žvilgsnis pirmiausia krito į pernelyg gerai pažįstamą prekybos agentą, kuris iš dalies yra mano konkurentas. Taigi jis buvo įsmukęs pirma manęs. Ir sėdėjo prie pat ligonio lovos, lyg būtų gydytojas; sėdėjo didingai, su savo gražiu, atsegtu, išsipūtusiu apsiaustu; jo įžūlumas buvo neįtikėtinas; kažką panašaus, matyt, manė ir ligonis, kuris gulėjo truputį paraudusiais nuo karščio skruostais ir tarpais dirsčiojo į jį. Jis, beje, buvo jau nejaunas, tas sūnus, mano metų vyras su trumpa, per ligą truputį apleista barzda. Senis N., aukštas, plačiapetis vyras, dėl savo lėtinės ligos, mano nuostabai, gerokai sulysęs, susikūprinęs ir netekęs pasitikėjimo, dar stovėjo, kaip ką tik buvo atėjęs, su kailiniais ir kažką murmėjo sūnaus pusėn. Jo žmona, maža ir smulkutė, tačiau be galo guvi, nors tiktai jo atžvilgiu – mūsų ji beveik nematė, – nurenginėjo jam kailinius, dėl ūgių skirtumo abiem tai buvo nelengvas darbas, bet pagaliau vis dėlto pavyko. Beje, galbūt taip sunkiai ėjo todėl, kad N. labai nekantravo ir visą laiką ieškojo rankomis krėslo, kurį jam paskui, kai kailiniai buvo nuvilkti, žmona tuojau pristūmė. O pati paėmė kailinius, po kuriais beveik pasislėpė, ir išnešė iš kambario.

Pagaliau, pamaniau tada, atėjo mano laikas, tiksliau neatėjo ir niekad, matyt, neateis; jei išvis norėjau ką nors nuveikti, tai reikėjo daryti tuojau pat, nes nuojauta man sakė, kad sąlygos dalykiniam pokalbiui galėjo tik pablogėti; o įstrigti čia ilgam, kaip iš visko sprendžiant ketino tas agentas, buvo ne mano skoniui; į jį aš, beje, išvis nesiruošiau kreipti dėmesio. Todėl iš karto ėmiau dėstyti savo reikalą, nors mačiau, kad N. dabar norėtų truputį šnektelėti su sūnumi. Deja, aš turiu įprotį, kai ką nors susijaudinęs pasakau – ir tai atsitinka labai greitai, o tame kambaryje atsitiko dar anksčiau negu paprastai, – atsistoti ir kalbėdamas vaikščioti pirmyn ir atgal. Savo kontoroje tokia maniera visiškai nebloga, tačiau svetimame bute nelabai tinka.

Bet aš neįstengiau susivaldyti, ypač todėl, kad man trūko cigaretės, kurią paprastai rūkydavau. Ką gi, kiekvienas turi blogų įpročių, manieji, maniau, netgi pagirtini lyginant su agento. Ką, pavyzdžiui, galima pasakyti apie tai, kad jis savo skrybėlę, kurią laiko ant kelių, lėtai šen bei ten stumdo, o kartais staiga, visiškai netikėtai užsideda; tiesa, tojau vėl ją nusiima, tarsi būtų įvykęs apsirikimas, tačiau akimirką turi ją ant galvos, ir tarpais tai vis kartoja. Tokį elgesį juk išties reikėtų laikyti neleistinu. Manęs tai netrikdo, aš vaikštau pirmyn ir atgal, esu visiškai pasinėręs į savo reikalus ir nekreipiu į jį dėmesio, tačiau, matyt, yra žmonių, kuriuos toks triukas su skrybėle išmuštų iš vėžių. Beje, aš įsikarščiavęs nekreipiu dėmesio ne vien į tą trikdymą, bet ir išvis į nieką, tiesa, matau, kas vyksta, tačiau, kol nebaigiau ir kol negirdžiu prieštaravimų, tam tikra prasme nereaguoju. Aš, pavyzdžiui, puikiai mačiau, kad N. menkai ką besuvokia; uždėjęs rankas ant ranktūrių jis nepatogiai sukinėjosi kairėn ir dešinėn, žiūrėjo ne į mane, o beprasmiškai kažko ieškodamas į tuštumą, ir jo veidas atrodė toks abejingas, lyg nė vienas mano žodis, nei dargi mano buvimas nepasiektų jo sąmonės. Visą tą man mažai vilčių teikiantį ligūstą elgesį aš mačiau, nepaisant to, kalbėjau toliau, tarsi savo žodžiais, savo naudingais pasiūlymais dar būčiau galėjęs – mane patį gąsdino tos nuolaidos, kurias dariau, nuolaidos, kurių niekas nereikalavo, – viską pagaliau subalansuoti. Šiokį tokį pasitenkinimą teikė tai, kad agentas – kaip aš probėgšmais pastebėjau, – pagaliau paliko ramybėje savo skrybėlę ir sukryžiavo ant krūtinės rankas; mano išvedžiojimai, iš dalies skirti jam, atrodo, sudavė juntamą smūgį jo planams. Ir aš tuo džiaugdamasis galbūt dar ilgai būčiau kalbėjęs toliau, jeigu ne sūnus, kurį aš, kaip antraeilį asmenį, iki šiol ignoravau, kuris staiga atsisėdo lovoje ir grasindamas kumščiu privertė mane nutilti. Jis, matyt, dar norėjo kažką pasakyti, kažką parodyti, bet jam neužteko jėgų. Aš iš pradžių

palaikiau visa tai kliedesiu, bet netrukus, nejučia dirstelėjęs į senį N., supratau, kas yra.

N. sėdėjo atmerktomis, stiklinėmis, išsprogusiomis, tiktai šią akimirką dar tarnaujančiomis akimis, palinkęs į priekį ir drebėjo, lyg jį kas laikytų ar muštų per sprandą, jo apatinė lūpa, pagaliau ir visas apatinis žandikaulis su plačiai apnuogintais dantimis buvo nevaldomai nukaręs, visas veidas persimainęs ir persikreipęs; jis dar kvėpavo, nors ir sunkiai, o paskui tarsi išsivadavęs griuvo atbulas ant atlošo, užmerkė akis, kažkokios didelės įstangos išraiška dar perbėgo jo veidu, ir tada viskas baigėsi. Aš prišokau prie jo, nutvėriau be gyvybės nukarusią, šaltą, mane privertusią pašiurpti ranką; pulso nebuvo. Taigi viskas. Ką gi, buvo jau senas. Kad mes taip nesunkiai numirtume. Tačiau kiek dabar bus darbo! Ir ką tokioje skuboje daryti pirmiausia? Aš apsidairiau ieškodamas pagalbos; tačiau sūnus buvo užsitraukęs ant galvos antklodę, buvo girdėti jo nesiliaujantis kūkčiojimas; agentas, šaltas kaip varlė, sėdėjo įstrigęs savo krėsle priešais N., už dviejų žingsnių nuo jo, ir buvo aiškiai nusprendęs nieko nedaryti, tiktai laukti ir žiūrėti, kas bus; taigi aš, tiktai aš galėjau kažką padaryti, o dabar reikėjo padaryti sunkiausia, kažkokiu pakenčiamu būdu, taigi tokiu, kokio pasaulyje nebuvo, pranešti apie tai, kas įvyko, žmonai. Ir aš jau girdėjau uolius, brūkšinčius žingsnius gretimame kambaryje.

Ji atnešė – vis dar su gatvės drabužiais, nes buvo nespėjusi persirengti, – ant krosnies sušildytus naktinius marškinius, kuriais dabar norėjo apvilkti vyrą.

– Jis užmigo, – pasakė ji šypsodamasi ir purtydama galvą, kai rado mus tokius tylius. Ir su begaliniu nekaltu patiklumu paėmė tą pačią ranką, kurią aš ką tik su pasibjaurėjimu ir nedrąsiai laikiau savojoje, pabučiavo ją lyg mažame vedybiniame žaidime ir – kaip mums trims tai atrodė? – N. sujudėjo,

nusižiovavo, leidosi apvelkamas marškiniais, iškentė nutaisęs piktą ir ironišką miną švelnius žmonos priekaištus, kad pervargo pernelyg ilgai vaikščiodamas ir, kad kitaip paaiškintų savo užsnūdimą, kažkodėl pasakė kažką apie nuobodulį. Paskui, kad nepersišaldytų eidamas į kitą kambarį, kol kas atsigulė į lovą greta sūnaus; jo galva buvo paguldyta prie sūnaus kojų ant dviejų pagalvių, žmonos skubiai atneštų pagalvių. Po to, kas buvo, man tai neatrodė nė trupučio keista. Tada jis pareikalavo vakarinio laikraščio, paėmė jį nekreipdamas dėmesio į svečius, bet dar neskaitė, tik peržiūrinėjo ir su stebėtinu dalykiniu įžvalgumu pasakė keletą nemalonių pastabų dėl mūsų pasiūlymų, be perstogės paniekinamai judindamas laisvą ranką ir liežuvio plekšėjimu duodamas suprasti, jog mūsų dalykinės manieros burnoje jam sukėlė blogą skonį. Agentas neištvėręs pasakė kelias netinkamas pastabas, kad ir būdamas netašytas jis, matyt, jautė, kad po to, kas buvo, reikia kažkaip išlyginti padėtį, bet padarė visai ne tai, ko reikia. Tada aš skubiai atsisveikinau, aš buvau beveik dėkingas agentui; jei ne jo buvimas, man nebūtų užtekę ryžto jau išeiti.

Priemenėje dar sutikau N. žmoną. Matydamas jos varganą figūrą aš susimąstęs pasakiau, kad ji man truputį primena mano motiną. Ir kadangi ji nieko neatsakė, pridūriau:

– Kad ir ką besakysi, ji mokėjo daryti stebuklus. Viską, ką mes sugadindavome, ji sugebėdavo sutaisyti. Aš jos netekau vaikystėje.

Aš tyčia kalbėjau perdėtai lėtai ir aiškiai, nes maniau, kad ta sena moteriškė priekurtė. Bet ji, matyt, buvo kurčia, nes be perėjimo paklausė:

– O mano vyro išvaizda?

Iš kelių atsisveikinimo žodžių aš, beje, supratau, kad ji mane supainiojo su agentu; man norėjosi manyti, kad kitu atveju ji būtų buvusi su manimi atviresnė.

Paskui aš nulipau laiptais žemyn. Leistis buvo sunkiau, negu lipti į viršų, ir netgi tai buvo nelengva. Ak, kokių nesėkmingų būna dalykinių žygių, bet savo naštą reikia nešti toliau.

KOMENTARAS (LIAUKIS!)

Buvo labai ankstus rytas, gatvės švarios ir tuščios, aš ėjau į geležinkelio stotį. Kai sulyginau bokšto laikrodį su manuoju, pamačiau, kad jau daug vėliau, negu maniau, ir man reikėjo labai skubėti; išgąsdintas to atradimo, aš sutrikau ir pamaniau išklydęs iš kelio, mat dar gerai nesigaudžiau tame mieste, laimė, netoli buvo policininkas, aš pribėgau prie jo ir uždusęs pasiklausiau kelio. Jis šyptelėjo ir pasakė:

– Tu manęs klausi kelio?

– Taip, – atsakiau aš, – nes pats jo nerandu.

– Liaukis, liaukis, – pasakė jis ir labai energingai nusigręžė, kaip tai daro žmonės, norintys pasijuokti patys sau vieni.

APIE ALEGORIJAS

Daugelis skundžiasi, kad išminčių žodžiai visuomet esą vien tiktai alegorijos, kurios nepritaikomos kasdieniame gyvenime, o mes turime jį tiktai vieną. Kai išminčius sako: „Pereik į anapus", jis neturi galvoje to, kad tu turi pereiti į kitą gatvės pusę, tai dar galima būtų padaryti, jeigu rezultatas būtų to vertas, tačiau jis turi galvoje kažkokį kitą „anapus", kažką tokio, kas mums nežinoma, ko ir jis pats negali tiksliau apbūdinti ir kas mums čia tikrai nepadės. Visos tos alegorijos iš esmės tik ir tenori pasakyti, kad nepasiekiama yra nepasiekiama, ir mes tai patys žinojome. O tai, su kuo kasdien vargstame, yra visai kitokie dalykai.

Tada vienas pasakė:

– Kodėl jūs priešinatės? Jeigu vadovautumėtės alegorijomis, tai patys taptumėte alegorijomis ir tuo pačiu išsivaduotumėte nuo kasdienių rūpesčių.

Antras tarė: – Kertu lažybų, jog tai taip pat alegorija.

Pirmasis atsakė: – Tu laimėjai.

Antrasis pasakė: – Deja, tik alegorijoje.

Pirmasis pasakė: – Ne, tikrovėje; alegorijoje tu pralaimėjai.

NEBAIGTI APSAKYMAI

VESTUVINIAI PASIRUOŠIMAI KAIME

[1]

Perėjęs vestibiulio koridorių ir atsidūręs tarpduryje Eduardas Rabanas pamatė, kad lyja. Lijo nesmarkiai.

Ant trotuaro prieš jį buvo daug žmonių, einančių nevienodu žingsniu. Tarpais kuris nors nužengdavo nuo jo ir pereidavo važiuojamąją gatvės dalį. Maža mergytė atkištose į priekį rankose laikė pavargusį šuniuką. Du ponai kažką pasakojo vienas kitam. Vienas laikė rankas delnais į viršų ir tolygiai jas judino, lyg stengdamasis išlaikyti kažkokį svorį. Paskui pasirodė dama, kurios skrybėlė buvo gausiai apkrauta juostomis, sagtimis ir gėlėmis. Pro šalį skubiai praėjo jaunas žmogus su laiba lazdele, kairę ranką, lyg paralyžiuotą, šonu prispaudęs prie krūtinės. Šen ir ten ėjo vyrai, kurie rūkė ir stūmė prieš save vertikalius pailgus debesėlius. Trys ponai – du iš jų ant sulenktų rankų turėjo lengvus apsiaustus – dažnai atsitraukdavo nuo namų sienų prie trotuaro krašto, pasižiūrėdavo į kažką, kas ten darėsi, ir tada vėl kalbėdamiesi grįždavo atgal.

Per tarpus tarp praeivių buvo matyti lygiai sudėstyti grindinio akmenys. Ten arkliai ištemptais kaklais traukė vežimus grakščiais aukštais ratais. Žmonės, atsirėmę į minkštas sėdynes, tylėdami žiūrėjo į praeivius, parduotuves, balkonus ir dangų. Kai koks nors vežimas lenkė kitą, arkliai prisiglausdavo prie

vienas kito, ir pakinktai tabaluodami nukardavo. Gyvuliai tampė ieną, vežimas riedėjo, greitai svyruodamas į šalis, iki lankas apie pirmą vežimą nebūdavo baigtas ir arkliai vėl neatsiskirdavo, palenktos į viena kitą likdavo tik dvi siauros ramios galvos.

Kai kurie žmonės skubiai ėjo į tarpuvartę, sustodavo ant sausos mozaikos, lėtai apsisukdavo ir žiūrėdavo į lietų, kuris netvarkingai laščiojo įspraustas į šią siaurą gatvę.

Rabanas jautėsi pavargęs. Jo lūpos buvo blyškios kaip išblukusi raudona kaklaraiščio su maurišku raštu spalva. Dama prie durų laiptelio anapus gatvės, iki tol žiūrėjusi į savo batus, kurie buvo aiškiai matyti po pakeltu sijonu, dabar žiūrėjo į jį. Ji tai darė abejingai, be to, ji galbūt žiūrėjo tik į lietų prieš ją ir mažas firmų iškabas, pritvirtintas prie durų virš jo galvos. Rabanui pasirodė, kad ji žiūri nustebusi. „Vadinasi, – pagalvojo jis, – jeigu galėčiau jai viską papasakoti, ji nė kiek nenustebtų. Žmogus taip plūkiasi darbe, kad paskui net būna pernelyg pavargęs, kad galėtų kaip pridera pasimėgauti atostogomis. Bet joks darbas neduoda teisės reikalauti, kad visi su juo meiliai elgtųsi, ne, jis vienišas, visiškai svetimas ir yra tiktai smalsumo objektas. Ir kolei sakai „žmogus" vietoj „aš", tai smulkmena, ir tą istoriją galima papasakoti, bet kai prisipažįsti, jog tai esi tu pats, tada pasijunti tiesiog kiaurai nusmeigtas ir tave apima siaubas."

Jis pastatė ant žemės languota medžiaga aptrauktą lagaminą ir tuo metu jo keliai truputį sulinko. Vanduo prie grindinio krašto jau tekėjo upeliais ir rinkosi prie nuotekų griovelių. „Bet jeigu aš pats skiriu „žmogus" ir „aš", tai kaip galiu skųstis kitais. Jie, matyt, nėra neteisūs, bet aš esu pernelyg pavargęs, kad viską suvokčiau. Aš netgi pernelyg pavargęs, kad nesunkiai nueičiau į geležinkelio stotį, kuri juk visai netoli. Kodėl tad nelieku per šias trumpas atostogas mieste, kad pailsėčiau? Aš

tiesiog neprotingas... Ta kelionė mane susargdins, aš tai puikiai žinau. Mano kambarys nebus pakankamai patogus, kaime kitaip neįmanoma. Dabar tiktai birželio pradžia, oras kaime dažnai būna dar labai vėsus. Aš, tiesa, tinkamai apsirengęs, bet turėsiu prisidėti prie žmonių, kurie eina pasivaikščioti vėlai vakare. Ten yra tvenkinių, pasivaikščiojimai bus palei juos. Ir aš tikrai peršalsiu. Kita vertus, per pokalbius per daug neišsiskirsiu. Aš nelyginsiu to tvenkinio su kitais tvenkiniais kokioje nors tolimoje šalyje, nes niekur nesu buvęs, o kalbėti į mėnulį, jausti palaimą, svajingai lipti ant šiukšlių krūvos, tam aš per senas, kad manęs nepajuoktų.

Žmonės ėjo pro šalį truputį panarinę galvas, laisvai nešdami tamsius skėčius. Pro šalį dar pravažiavo krovininis vežimas, ant kurio šiaudais kimštos sėdynės važnyčiotojas buvo taip nerūpestingai ištiesęs vieną koją, kad kita beveik siekė žemę, o ta patogiai gulėjo ant šiaudų ir skudurų. Atrodė, lyg jis geru oru sėdėtų lauke. Tačiau jis atidžiai laikė vadžias, kad vežimas, kuriame geležiniai virbai daužėsi į vienas kitą, vikriai sukinėtųsi grūstyje. Buvo matyti, kaip vandenyje nuo vienos akmenų eilės prie kitos lėtai vingiuoja virbų atspindžiai. Mažas berniukas šalia damos kitoje pusėje buvo apsirengęs kaip senas vynuogių augintojas. Jo platus balakonas apačioje sudarė didelį ratą ir buvo tiktai beveik po pažastimis sujuostas odiniu diržu. Jo pusrutulio formos kepurė beveik siekė antakius ir nuo jos viršūnės iki kairės ausies karojo kutas. Lietus jį džiugino. Jis išbėgo pro vartus ir atmerktomis akimis žiūrėjo į dangų, kad sugautų daugiau lietaus. Jis vis šokčiojo į viršų, taškydamas į šalis vandenį, ir einantys pro šalį žmonės jį labai barė. Tada dama jį pasišaukė ir paėmė už rankos, bet jis nepradėjo verkti.

Rabanas staiga išsigando. Ar jis nevėluoja? Kadangi apsiaustas ir švarkas buvo atsegti, jis skubiai išsitraukė laikrodį. Tas stovėjo. Jis susierzinęs paklausė laiko kaimyno, stovėjusio

truputį giliau prieangyje. Tas buvo įsitraukęs į kažkokį pokalbį ir tebesijuokdamas iš to, apie ką buvo kalbėjęs, atsakė: „Prašom, jau po keturių“ ir nusigręžė.

Rabanas greitai išskleidė skėtį ir paėmė į ranką lagaminą. Bet kai jau ketino išeiti į gatvę, kelią jam pastojo kelios skubančios moterys, kurias jis dar praleido. Tuo metu jis pažiūrėjo žemyn į kažkokios mergytės skrybėlę, nupintą iš raudonai dažytų šiaudų ir su žaliu vainikėliu ant banguoto krašto.

Jis dar prisiminė ją, kai jau buvo gatvėje, kuri truputį kilo į viršų toje pusėje, kurion jis ketino eiti. Paskui ją pamiršo, nes dabar turėjo truputį įtempti jėgas; lagaminėlis buvo nelengvas, ir kaip tik pūtė vėjas, kuris plaikstė apsiaustą ir priekyje lenkė skėčio virbus.

Jis giliai kvėpavo; laikrodis šalimais esančioje aikštėje išmušė ketvirtį penktos, jis žiūrėjo iš po skėčio į lengvus, trumpus priešais jį einančių žmonių žingsnius, girgždėjo, lėčiau sukdamiesi, stabdomų vežimų ratai, arkliai drąsiai kaip gemzės kalnuose tiesė į priekį savo plonas kojas.

Ir čia Rabanui pasirodė, kad jis ištvers ir tą ilgą blogą būsimų dviejų savaičių laiką. Juk tai tiktai keturiolika dienų, taigi ribotas laikas, ir netgi jei nemalonumų daugės, laikas, kai juos reikės pakęsti, vis dėlto trumpės. Tai, aišku, padidina ryžtą. „Visus, kurie nori mane kankinti ir kurie dabar užėmę visą erdvę aplink mane, pamažu neš į šalį gera tų dienų tėkmė. Ir aš galiu, kaip natūraliai ir išeis, būti silpnas, tylus ir leisti su manimi daryti bet ką, ir vis dėlto viskas bus gerai, vien tiktai dėl laiko tėkmės.

Be to, argi aš negaliu elgtis taip, kaip visuomet elgdavausi vaikystėje per visokius pavojus? Man net nereikia pačiam važiuoti į kaimą, aš pasiųsiu ten savo aprengtą kūną. Jeigu jis svyruoja eidamas pro mano kambario duris, tai tas svyravimas rodo ne baimę, o jo menkumą. Ir tai visai ne jaudinimasis,

jeigu jis klupinėja lipdamas laiptais, jeigu jis kūkčiodamas važiuoja į kaimą ir ten verkdamas valgo vakarienę. Kadangi aš, aš tuo metu guliu savo lovoje, gerai užsiklojęs geltonai ruda antklode, o pro pravirą langą dvelkia gaivus oras. Vežimai ir žmonės atsargiai važiuoja ir eina gatvėje plika žeme todėl, kad aš dar miegu. Vežėjai ir žmonės nedrąsūs ir kiekvieną žingsnį, kurį nori žengti į priekį, išprašo iš manęs savo žvilgsniais. Aš padrąsinu juos, jie nesusiduria su kliūtimis.

Kai guliu lovoje, man atrodo, kad aš esu didelio vabalo, elniaragio ar karkvabalio, pavidalo?"

Priešais vieną vitriną, kurioje už šlapio stiklo kabojo mažos vyriškos skrybėlės, jis sustojo ir pasižiūrėjo į jas atkišęs lūpas. „Na, mano skrybėlė atostogoms dar bus gera", – pagalvojo jis ir nuėjo toliau. – „Jeigu manęs dėl skrybėlės kas nors nepakęs, tai tuo geriau. Kaip didelis vabalas, taip. Aš tuomet tariausi, tarsi miegočiau žiemos miegu ir spaudžiau kojytes prie savo iškilaus kūno. Ir aš sušvebeldžiuosiu keletą žodžių – tai bus nurodymai mano liūdnam kūnui, kuris vos stovi prie manęs ir yra sulinkęs. Aš tuojau būsiu pasiruošęs – jis nusilenks, greitai nueis, ir viską kaip reikia padarys, o aš tuo tarpu pagulėsiu."

Jis priėjo atvirą apvalainu skliautu arką, tos į viršų kylančios gatvės gale išeinančią į nedidelę aikštę, apsuptą daugelio jau apšviestų parduotuvių. Aikštės viduryje, truputį užtamsintas aplinkinių šviesų, stovėjo žemas sėdinčio susimąsčiusio vyro paminklas. Žmonės kaip siauri skydai judėjo priešais šviesas, ir dėl to, kad labai plačiai ir giliai skleidė visą tą blizgesį, aikštės vaizdas visą laiką mainėsi.

Rabanas gana toli išėjo į aikštę, jis vis turėjo staigiai lenktis per ją lekiančių vežimų, šokinėjo nuo vieno sauso akmens ant kito ir laikė aukštai iškeltoje rankoje išskleistą skėtį, kad aplink viską matytų. Kol pagaliau sustojo prie žibinto stulpo – tramvajaus stotelės ant mažos keturkampės grįstos pakilumos.

„Kaime manęs juk laukia. Ar tik jau nepradėjo nerimauti? Aš nerašiau visą tą savaitę, kai ji kaime, nieko nerašiau, parašiau tik šįryt. Matyt, ir mano išvaizdą jau kitaip įsivaizduoja. Galbūt mano, kad aš pripuolu prie žmogaus, kai su juo noriu kalbėti, tačiau aš neturiu tokios mados, arba kad aš atvažiavęs kur nors puolu glebėsčiuotis, bet taip irgi nedarau. Aš ją supykinsiu, jei bandysiu nuraminti. Ak, jeigu tik man pavyktų ją supykinti stengiantis nuraminti."

Tuomet pro jį greitai pravažiavo atvira karieta, už jos dviejų degančių žibintų buvo matyti dvi damos, sėdinčios ant tamsių odinių suoliukų. Viena buvo atsilošusi atgal, jos veidą dengė vualis ir skrybėlės šešėlis. O antra dama sėdėjo tiesiai, jos skrybėlė buvo maža, apkaišyta plonomis plunksnomis. Ją galėjo matyti kiekvienas. Jos apatinė lūpa buvo truputį įtraukta į burną.

Vos tiktai karieta pravažiavo pro Rabaną, kažkoks stulpas užstojo jos dešinį arklį, paskui prieš damas išlindo kažkoks vežėjas su dideliu cilindru, sėdėjęs ant neįprastai aukštos pasostės, – tai atsitiko jau daug toliau, – tada ir pati jų karieta užlindo už mažo namo, kuris dabar krito į akis, ir dingo iš akiračio.

Rabanas pažiūrėjo jai pavymui, nulenkęs galvą, atrėmęs skėtį į petį, kad geriau matytų. Dešinės rankos nykštį jis laikė burnoje ir trynė juo dantis. Jo lagaminas gulėjo šalia, ant žemės.

Karietos skubėjo per aikštę iš vienos gatvės į kitą, arklių kūnai lėkė horizontaliai, lyg paleisti sviediniai, tačiau galvos ir kaklo kinknojimas rodė judėjimo veržlumą ir pastangas.

Aplinkui ant visų trijų čia susieinančių gatvių trotuarų kraštų stovėjo daug dykūnų, mažomis lazdelėmis bilsnojančių į grindinį. Tarp tų grupių buvo bokštelių, kuriuose merginos pilstė limonadą, sunkių gatvės laikrodžių ant plonų stulpų, vyrų su pramogų skelbimais ant krūtinių ir nugarų, nešikų... [Rankraštyje trūksta dviejų puslapių.]

...nedidelė draugija. Dvi poniškas karietas, važiavusias per aikštę į žemyn besileidžiančią gatvę, sulaikė keli tos draugijos ponai, bet už antros karietos – jie bandė tai baikščiai padaryti jau už pirmos – tie ponai vėl prisijungė prie kitų, su kuriais paskui ilga virtine užlipo ant trotuaro ir susibruko į vieną kavinę, aplieti virš durų kabančių lempučių šviesos.

„Kaip ji kūprinasi", – galvojo Rabanas, žiūrėdamas dabar į tą vaizdą, – „iš tiesų ji niekada nebūna išsitiesusi, ir galbūt jos nugara apvalaina. Aš turėsiu dažnai į tai atkreipti dėmesį. Ir jos burna tokia plati, ir apatinė lūpa aiškiai atsivėpusi, taip, aš dabar tai puikiai prisimenu. O suknelė! Aš, aišku, nieko neišmanau apie sukneles, tačiau per siauros jos rankovės aiškiai bjaurios, jos atrodo kaip tvarsčiai. O skrybėlė, kurios kraštas netvarkingai išlinkęs virš veido! Bet akys gražios, jos rudos, jeigu aš neapsirinku. Visi sako, kad jos akys gražios."

Kai dabar priešais Rabaną sustojo tramvajus, prie jo pakopos iš visų pusių ėmė brautis žmonės su truputį praskleistais smailiais skėčiais, kuriuos jie laikė stačius prie pečių prispaustose rankose. Rabaną, laikiusį rankoje lagaminą, jie nustūmė nuo trotuaro ir jis nepastebėjęs įlipo į gilią balą. Vagone ant vieno suolo klūpojo vaikas ir spaudė abiejų rankų pirštų galus prie lūpų, tarsi atsisveikindamas su kažkuo, kas dabar nueina. Keli keleiviai išlipo ir turėjo paeiti kelis žingsnius palei vagono sieną, kad ištrūktų iš grūsties. Paskui ant pirmo laiptelio užlipo dama, jos šleifas, kurį ji laikė abiem rankomis, buvo apsivijęs jai apie kojas. Vienas ponas įsitvėrė į žalvarinį ranktūrį ir pakėlęs galvą kažką pasakojo tai damai. Visi norėję įlipti nekantravo. Konduktorius šaukė.

Rabanas, dabar stovėjęs to laukiančio būrio gale, atsigręžė, nes kažkas pašaukė jį pavarde.

– Ak, Lementas, – pasakė jis lėtai ir padavė priėjusiam jaunam vyrui mažąjį rankos, kurioje laikė skėtį, pirštą.

– Tai čia, vadinasi, jaunikis, važiuojantis pas nuotaką. Jis atrodo baisiai įsimylėjęs, – pasakė Lementas ir šyptelėjo sučiaupta burna.

– Taip, atleisk, kad važiuoju šiandien, – pasakė Rabanas. – Aš parašiau tau popiet. Aišku, mielai būčiau su tavimi važiavęs rytoj, bet rytoj šeštadienis, viskas bus perpildyta, o kelias tolimas.

– Nieko tokio. Tu, tiesa, man buvai žadėjęs, tačiau kai myli... Tuomet aš važiuosiu vienas. – Lementas stovėjo viena koja ant trotuaro, kita ant gatvės grindinio ir rėmėsi tai viena, tai kita koja. – Tu norėjai įsėsti į tramvajų; jis kaip tik pajudėjo. Einam geriau pėsti, aš tave palydėsiu. Laiko dar yra.

– Ar aš nevėluoju, kaip manai?

– Nenuostabu, kad taip jaudiniesi, tačiau laiko iš tiesų dar yra. O aš susijaudinau ir todėl dabar prasilenkiau su Gilemanu.

– Su Gilemanu? Jis irgi gyvens užmiestyje.

– Taip, su žmona. Jie nori išvažiuoti kitą savaitę, todėl ir pažadėjau Gilemanui, kad pasitiksiu jį šiandien, kai eis iš kontoros. Jis norėjo man duoti kai kurių nurodymų dėl buto įrengimo, todėl pageidavo su manimi susitikti. Bet aš kažkaip susivėlinau, nes turėjau šį tą nusipirkti. Ir kaip tik tada, kai pagalvojau, ar nereikėtų nueiti pas juos į namus, pamačiau tave, iš pradžių nusistebėjau dėl lagamino, o paskui pašaukiau. Bet dabar jau pernelyg vėlyvas metas vizitams, eiti pas Gilemanus jau nelabai patogu.

– Žinoma. Vadinasi, aš vis dėlto turėsiu ten pažįstamų. Ponios Gileman aš, tiesa, niekada nesu matęs.

– O, ji labai graži. Ji šviesiaplaukė, o dabar po ligos išblyškusi. Ir turi gražiausias akis, kokias kada esu matęs.

– Ką tu, o kaip atrodo labai gražios akys? Tai žvilgsnis? Man akys niekada neatrodo gražios.

– Gerai, aš galbūt truputį perdėjau. Tačiau ji graži moteris.

Pro pirmo aukšto kavinės langą buvo matyti, kaip skaito ir valgo prie pat jo sėdintys ponai; vienas buvo padėjęs ant staliuko laikraštį, rankoje laikė pakėlęs puodelį ir šnairomis žiūrėjo į gatvę. Už to staliuko prie lango visi kavinės didžiosios salės stalai ir kėdės buvo užimti svečių, kurie glaudžiai sėdėjo mažais rateliais.

[Rankraštyje trūksta dviejų puslapių]

... – Tačiau tai galbūt neblogas dalykas, ar ne? Daugelis, sakau, prisiimtų tokią naštą.

Jie išėjo į gana tamsią aikštę, kuri jų gatvės pusėje prasidėjo anksčiau, nes priešinga dunksojo toliau. Toje aikštės pusėje, kuria jie ėjo, stovėjo ištisinė namų eilė, nuo jos kampų dvi iš pradžių viena nuo kitos nutolusios namų eilės ėjo į neįžvelgiamą tolumą, kur, matyt, jungėsi. Trotuaras prie daugiausia mažų namų buvo siauras, nebuvo matyti jokių parduotuvių, čia nevažinėjo karietos. Geležinis stulpas netoli galo tos gatvės, iš kurios jie atėjo, buvo su keliomis lempomis, pritvirtintomis prie jo dviem žiedais, kabančiais toli nuo vienas kito. Trapecijos pavidalo liepsna degė už vienas su kitu sujungtų stiklų po bokšto pavidalo plačia tamsa kaip mažame kambarėlyje ir neprasismelkė į tamsą už kelių žingsnių nuo savęs.

– Betgi jau vėlu, tu man to nesakei, ir aš, matyt, pavėluosiu į traukinį. Kodėl?

[Rankraštyje trūksta keturių puslapių.]

– Na, nebent Pirkershoferis, na o tas...

– Pavardė man žinoma, atrodo, iš Betės laiškų, jis – kelių prižiūrėtojas, ar ne?

– Taip, kelių prižiūrėtojas ir nemalonus žmogus. Tu pripažinsi, kad aš teisybę sakiau, kai tiktai pamatysi tą plačią trumpą nosį. Sakau tau, jeigu su juo eini per nuobodžius laukus... Beje, jis jau perkeltas ir, manau bei tikiuosi, kitą savaitę iš ten išvažiuos.

– Palauk, pirma tu sakei, kad patari man šiąnakt dar likti čia. Aš tai apgalvojau, taip bus negerai. Aš juk parašiau, kad atvažiuosiu šįvakar, jie manęs lauks.

– Tai juk paprasta, pasiųsk telegramą.

– Taip, galėčiau... tačiau būtų negražu, jeigu neišvažiuočiau... be to, aš pavargęs, todėl važiuosiu... jeigu ateis telegrama, jie dar išsigąs... Ir kam tai, kurgi mes eitume?

– Tuomet išties bus geriau, jei važiuosi. Aš tik pamaniau... Ir aš negalėsiu su tavim niekur eiti, nes esu miegūstas, pamiršau tau pasakyti. Atsisveikinsiu, nes nenoriu tavęs lydėti per šlapią parką, be to, dar noriu užeiti pas Gilemanus. Be penkiolikos šešios, pas gerus pažįstamus dar galima užsukti. *Addio*. Taigi, laimingos kelionės ir labų dienų visiems!

Lementas pasuko į dešinę ir padavė atsisveikindamas dešinę ranką, tad akimirką ėjo prieš savo atkištą ranką.

– *Adieu*, – pasakė Rabanas.

Lementas jau galiuką paėjęs dar šūktelėjo:

– Ei, Eduardai, klausyk, suglausk skėtį, jau seniai nebelyja. Aš nespėjau tau pasakyti.

Rabanas neatsakė, jis suglaudė skėtį, ir dangus blyškiai patamsėjęs susiskliaudė virš jo.

„Kad aš bent, – pagalvojo Rabanas, – įsėsčiau į ne tą traukinį. Tuomet man vis dėlto atrodytų, kad veiksmas jau prasidėjo, ir kai aš paskui, paaiškėjus klaidai, vėl grįžčiau į šią stotį, man būtų jau daug geriau. O jeigu vietovė ten, kaip sako Lementas, nuobodi, tai jokiu būdu ne trūkumas. Tada daugiau sėdėsi kambaryje ir niekada tikrai nežinosi, kur visi kiti, nes jeigu apylinkėje būtų kokie nors griuvėsiai, tai, aišku, visi drauge eitų pasivaikščioti prie tų griuvėsių, dėl to, žinoma, iš anksto susitarus. Tuomet reikėtų tuo džiaugtis, ir todėl negalima būtų tokios iškylos praleisti. O jei tokios lankytinos vietos nėra, tai dėl nieko nereikia iš anksto tartis, nes tikimasi, kad visi tuojau

susieis, jei staiga, priešingai negu visada, bus sumanyta surengti kokią nors iškylą; tuomet užteks tiktai pasiųsti tarnaitę pas kitus, kurie sėdės savo kambariuose kas prie knygos, kas prie laiško ir apsidžiaugs tokia žinia. Na, apsisaugoti nuo tokių kvietimų nesunku. Vis dėlto aš nežinau, ar įstengsiu, nes tai, manau, ne taip lengva, kai aš dar vienas ir galiu daryti bet ką, dar galiu grįžti kada panorėjęs, nes ten nebus nieko, pas ką galėčiau panorėjęs nueiti į svečius, ir nieko, su kuo galėčiau eiti į sunkias iškylas, kas man ten rodytų, kaip auga jo javai, ar pasiūlytų apžiūrėti jo turimą akmenų skaldyklą. Juk ir dėl senų pažįstamų negali būti tikras. Argi Lementas šiandien nebuvo draugiškas, jis juk paaiškino man kai ką ir viską nupasakojo, ką aš pamatysiu. Jis užkalbino mane ir paskui palydėjo, nors ir nenorėjo iš manęs nieko sužinoti ir pats dar turėjo kitą reikalą, o dabar jis staiga pasišalino, nors aš jo niekaip, nė vienu žodžiu negalėjau įžeisti. Aš, tiesa, atsisakiau praleisti su juo vakarą, tačiau tai juk buvo natūralu, tai negalėjo jo įžeisti, nes jis protingas žmogus."

Geležinkelio stoties laikrodis išmušė be penkiolikos septynias. Rabanas sustojo, pajutęs, jog ėmė daužytis širdis, paskui greitai nuėjo palei parko tvenkinį, išėjo į siaurą, blogai apšviestą keliuką tarp didelių krūmų, iššoko į aikštę, kurioje stovėjo daug tuščių suolų, prisiglaudusių prie medelių, paskui lėčiau išbėgo pro skylę tvoroje į gatvę, perėjo ją, šoko pro geležinkelio stoties duris, po kelių akimirkų susirado langelį ir pabeldė į metalinę užsklandą. Tuomet pro langelį iškišo galvą tarnautojas, pasakė, kad jau seniai metas, paėmė banknotą ir garsiai numetė ant lentelės prašytą bilietą ir smulkius. Rabanas norėjo greitai juos suskaičiuoti, manydamas, kad turėjo gauti daugiau, tačiau netoliese vaikščiojęs tarnas išvarė jį pro stiklines duris į peroną. Ten Rabanas apsidairė, šaukdamas tarnui: „Ačiū, ačiū!", ir kadangi niekur nerado konduktoriaus, pats užlipo artimiausio vagono

laipteliais, vis statydamas lagaminą ant aukštesnės pakopos ir paskui pats ant jos užlipdamas, remdamasis viena ranka į lietsargį, o kita į vagono rankeną. Vagonas, į kurį įėjo, buvo ryškiai apšviestas iš perono sklindančių šviesų; priešais kelis langus – visi buvo iki viršaus uždaryti – buvo matyti netoli kabančios šnypščiančios lankinės lempos, ir lašai ant langų stiklų buvo balti, kai kurie iš jų judėjo – Rabanas girdėjo perono triukšmą ir tada, kai uždarė vagono duris ir atsisėdo ant paskutinio laisvo tamsiai rudo suolo galo. Jis matė daug nugarų ir pakaušių ir tarp jų veidus žmonių, sėdinčių ant priešais esančio suolo. Kai kur vinguriavo pypkių ir cigarų dūmai, kurie vienoje vietoje tingiai slinko pro kažkokios merginos veidą. Keleiviai dažnai keitė vietas ir aptarinėjo tai tarpusavyje arba pernešinėjo savo bagažą, gulėjusį mėlyname tinkle virš suolo, į kitą tinklą. Jeigu iš jo kyšodavo lazdos galas arba kaustytas lagamino kampas, kiti atkreipdavo į tai savininko dėmesį. Jis prieidavo ir vėl padarydavo tvarką. Rabanas taip pat susivokė ir pakišo savo lagaminą po suolu.

Į kairę nuo jo prie lango vienas priešais kitą sėdėjo du ponai ir kalbėjo apie prekių kainas. „Tai komivojažieriai", – pagalvojo Rabanas ir ėmė žiūrėti į juos lygiai kvėpuodamas. – „Pirklys pasiunčia juos į kaimą, jie paklūsta, išvažiuoja geležinkeliu ir kiekviename kaime eina iš parduotuvės į parduotuvę. Kartais važinėja tarp kaimų karieta. Jiems niekur negalima ilgai užtrukti, nes viskas turi vykti greitai, ir jie visą laiką turi kalbėti apie prekes. Su kokiu džiaugsmu tuomet galima atsidėti darbui, kuris toks malonus!"

Jaunesnysis staigiai išsitraukė iš užpakalinės kelnių kišenės užrašų knygelę, greitai pavartė ją pasiseilinęs smilių ir perskaitė vieną puslapį, vesdamas per jį žemyn nago galu. Pakėlęs nuo jo akis pasižiūrėjo į Rabaną ir paskui, pradėjęs kalbėti apie siūlų kainas, nenugręžė žvilgsnio nuo jo veido, kaip žiūrima į ką nors,

stengiantis nepamiršti to, ką norima pasakyti. Tai darydamas jis raukė antakius. Pusiau užverstą užrašų knygelę laikė kairėje rankoje, nykštį ant perskaityto puslapio, kad galėtų greitai pasižiūrėti, jeigu reikės. Užrašų knygelė tuo metu drebėjo, nes jis į nieką nebuvo pasirėmęs ta ranka, o važiuojantis vagonas daužėsi į bėgius kaip plaktukas.

Antras komivojažierius klausėsi atsilošęs ir tolygiai linkčiojo galva. Buvo matyti, kad jis jokiu būdu ne su viskuo sutinka ir paskui pasakys savo nuomonę.

Rabanas padėjo ant kelių pusiau sugniaužtus delnus, palinkęs į priekį matė tarp komivojažierių galvų pro langą liepsnas, lekiančias pro šalį, ir kitas, lekiančias atgal į tolį. Komivojažieriaus kalbos jis nesuprato, nesupras ir to, ką jam atsakys antrasis. Tam reikia didelio pasiruošimo, nes tai žmonės, kurie užsiiminėja prekėmis nuo jaunumės. Ir jeigu tu daugsyk esi laikęs rankoje siūlų ritę ir ne kartą esi pardavęs ją klientui, tai žinai kainą ir gali apie ją kalbėti, kai kaimai mums priešais lekia pro šalį, paskui nyra į krašto gelmę, kur jiems lemta išnykti mums iš akių. Tačiau tie kaimai gyvenami, ir galbūt ten komivojažieriai eina iš parduotuvės į parduotuvę.

Kitame vagono gale netoli kampo atsistojo aukštas vyras, rankoje jis laikė kortas ir šaukė:

– Ei, Marija, ar įdėjai zefyrinius marškinius?

– O kaipgi, – atsakė moteris, sėdinti priešais Rabaną. Ji buvo truputį užsnūdusi, ir kai tas klausimas ją pažadino, atsakė sau panosėje, lyg Rabanui.

– Jūs važiuojate į Jungbunclau mugę, ar ne? – paklausė jos guvusis komivojažierius.

– Taip, į Jungbunclau.

– Ten rytoj bus didelis turgus, ar ne?

– Taip, didelis turgus.

Ji buvo miegūsta, rėmėsi kaire alkūne į mėlyną ryšulį, ir jos galva buvo sunkiai nusvirusi ant delno, kuris buvo įsispaudęs į putlų skruostą iki pat žandikaulio.

– Kokia ji jauna, – pasakė komivojažierius.

Rabanas išsiėmė iš liemenės kišenės pinigus, kuriuos buvo gavęs iš kasininko, ir perskaičiavo juos. Jis ilgai laikė kiekvieną monetą statmenai tarp nykščio ir smiliaus ir sukiojo ją smiliaus galu ant vidinės nykščio pusės. Jis ilgai žiūrėjo į imperatoriaus galvą, paskui atkreipė dėmesį į laurų vainiką ir kaip jis kaspino mazgais bei kilpomis pritvirtintas prie pakaušio. Pagaliau įsitikino, kad suma teisinga, ir įsidėjo pinigus į didelę juodą piniginę. Ir kai dabar norėjo pasakyti komivojažieriui: „Tai sutuoktinių pora, ar ne?“ – traukinys sustojo. Judėjimo triukšmas nutilo, konduktoriai ėmė šaukdami skelbti vietovės pavadinimą, ir Rabanas nieko nepasakė.

Traukinys važiavo taip lėtai, kad galėjai įsivaizduoti ratų sukimąsi, bet paskui staiga ėmė lėkti žemyn, ir netikėtai už lango ėmė skirtis ir glaustis krūvon ilgi tilto turėklų virbai – bent jau taip atrodė.

Rabanui dabar patiko, kad traukinys taip skuba, nes nenorėjo likti paskutinėje stotyje. „Jeigu ten tamsu, jeigu ten nieko nepažįsti, jeigu taip toli iki namų. Tuomet ten, matyt, ir dieną baisu. O ar kitaip kitoje stotyje, ar ankstesnėje, ar dar kitoje. Ar tame kaime, į kurį važiuoju?“

Komivojažierius staiga sušneko garsiau. „Juk dar toli“, – pagalvojo Rabanas.

– Pone, jūs juk neblogiau už mane žinote, tie fabrikantai siunčia į pačias nykiausias skyles, nusikapsto pas pačius purviniausius prekeivius ir manote, kad jiems nustato kitas kainas negu mums, didmenininkams? Pone, leiskite jums tai pasakyti, kainos lygiai tokios pačios, vakar aš savo akimis mačiau. Man

atrodo, jog tai kiaulystė. Mus gniuždo, dabartinėmis sąlygomis mums tiesiog neįmanoma dirbti.

Jis vėl pasižiūrėjo į Rabaną; jis gėdijosi ašarų savo akyse, todėl prispaudė kairės rankos krumplius prie burnos, nes jo lūpos drebėjo. Rabanas atsilošė atgal ir kaire ranka švelniai timptelėjo savo ūsus.

Turgininkė priešais jį pabudo ir šypsodamasi persibraukė rankomis per kaktą. Komivojažierius kalbėjo tyliau. Moteris vėl įsitaisė taip, lyg ruoštųsi miegoti, ji atsirėmė pusiaugula į savo ryšulį ir atsiduso. Sijonas virš jos dešinės šlaunies įsitempė. Už jos sėdėjo ponas su kepe ant galvos ir skaitė laikraštį. Mergina priešais jį, matyt, giminaitė, paprašė jo – ir palenkė tuomet galvą ant dešiniojo peties – atidaryti langą, nes jai esą labai karšta. Jis pasakė, nepakėlęs akių, jog tuojau tai padarysiąs, tik pirma perskaitysiąs iki galo laikraščio pastraipą, ir parodė, kokią pastraipą turi galvoje.

Turgininkė nebegalėjo daugiau užmigti, ji atsisėdo tiesiai ir pasižiūrėjo pro langą, paskui ilgai žiūrėjo į žibalinės lempos liepsną, geltonavusią vagono palubėje. Rabanas trumpam užmerkė akis.

Kai jas atmerkė, turgininkė kaip tik kando pyrago, patepto rudu marmeladu. Ryšulys greta jos buvo praskleistas. Komivojažierius tylomis rūkė cigarą ir nuolat dėjosi kratąs nuo jo galo pelenus. Kitas peilio galu krapštinėjo kišeninio laikrodžio mechanizmą, ir tai buvo girdėti.

Beveik užmerktomis akimis Rabanas dar pamatė, kaip ponas su kepe patraukė lango diržą. Įsiveržė vėsus oras, nuo kablio nulėkė kažkieno šiaudinė skrybėlė. Rabanas pamanė, kad bunda ir dėl to jo skruostai tokie atsigaivinę, ar kad atidaromos durys ir jis tempiamas į kambarį, ar kad jis dėl kažko apsirinka, ir greitai užmigo giliai kvėpuodamas.

[II]

Vagono laipteliai dar truputį virpėjo, kai Rabanas dabar lipo jais žemyn. Į jo veidą, išėjus iš vagono oro, tvoskė lietus, ir jis užmerkė akis... Ant skardinio geležinkelio stoties pastato stogo lijo su triukšmu, tačiau toliau lietus krito tik tiek, kad atrodė, lyg girdėtum tolygiai pučiantį vėją. Pribėgo basakojis berniukas – Rabanas nepamatė iš kur – ir paprašė uždusęs, kad Rabanas jam leistų panešti lagaminą, nes lyja, bet Rabanas pasakė: taip, lyja, todėl jis važiuosiąs omnibusu. Jam nereikia jo paslaugų. Berniukas atsakydamas į tai nutaisė tokią grimasą, tarsi manytų, jog eiti per lietų atidavus nešti lagaminą būtų prašmatniau, negu važiuoti, tuojau pat apsigręžė ir nubėgo šalin. Kai Rabanas sumanė jį pašaukti, buvo jau vėlu.

Buvo matyti du degantys žibintai, ir pro duris išėjo stoties tarnautojas. Jis nedelsdamas per lietų nuėjo iki lokomotyvo, sustojo ten sukryžiavęs ant krūtinės rankas ir palaukė, kol mašinistas persilenkė per savo tvorelę ir ėmė kalbėti su juo. Pašaukė tarną, tas atėjo ir buvo pasiųstas atgal. Prie kai kurių traukinio langų stovėjo keleiviai, ir kadangi jiems teko žvelgti į paprastą, stoties pastatą, jų žvilgsnis, matyt, buvo niūrus, vokai pritraukti prie vienas kito, kaip važiuojant. Mergina, skubiai atėjusi į peroną lauko keliu po gėlėtu saulės skėčiu atsisėdo ir išskėtė kojas, kad sijonas geriau džiūtų, ir vedžiojo pirštų galais per įtemptą sijoną. Degė tik du žibintai, jos veido negalėjai aiškiai įžiūrėti. Tarnas, ėjęs pro šalį, išreiškė nepasitenkinimą, kad po skėčiu darosi balos, jis sudėjo prieš save ratu rankas, kad parodytų tų balų dydį, o paskui ėmė delnais pakaitomis kabinti orą, kaip žuvis, besileidžianti giliau, kad paaiškintų, jog tas skėtis kliudo ir vaikščioti.

Traukinys pajudėjo, išnyko, kaip ilgos stumdomos durys, ir už tuopų anapus bėgių atsivėrė tokia vietovės masė, kad net

kvapą gniaužė. Ar tai buvo tamsus tarpas, ar tai buvo miškas, ar tai buvo tvenkinys ar namas, kuriame žmonės jau miegojo, ar tai buvo bažnyčios bokštas ar tarpeklis tarp kalnų; niekas neturėjo tenai lįsti, tačiau kas nuo to susilaikys?

Vėl išvydęs tarnautoją – jis jau buvo priešais savo kontoros laiptus – Rabanas užbėgo jam už akių ir sulaikė:

– Prašau man atleisti, ar toli iki kaimo, man reikia tenai.

– Ne, penkiolika minučių kelio, o su omnibusu – juk lyja – nuvažiuosite per penkias. Prašau.

– Lyja. Nekoks pavasaris, – atsakė į tai Rabanas.

Tarnautojas buvo įsirėmęs ranka į šoną, ir pro trikampį, susidariusį tarp rankos ir kūno Rabanas matė ant suolo jau suglaudusią skėtį merginą.

– Jeigu dabar važiuosi į gamtą ir norėsi ten pabūti, gali pasigailėti. Aš, beje, maniau, kad mane kas nors pasitiks.

Ir apsidairė aplink, kad tai atrodytų įtikimiau.

– Bijau, kad jūs pavėluosite į omnibusą. Jis ilgai nelaukia. Prašom, dėkoti nėra už ką... Eikite štai ten, tarp gyvatvorių.

Gatvė priešais geležinkelio stotį buvo neapšviesta, tiktai pro tris pirmo aukšto langus krito blausus atšvaitas, tačiau jis siekė netoli. Rabanas ėjo ant pirštų galų per purvą ir šaukė „Vežėjau!“, ir „Ei!“, ir „Omnibuse!“, ir „Aš čia!“, daugsyk. Tačiau išėjęs į beveik nesibaigiančias balas tamsioje gatvėje ėmė eiti jau visa pėda, kol staiga jo kaktos nepalietė šlapias arklio snukis.

Tai buvo omnibusas, jis greitai pakilo į tuščią būdą, atsisėdo prie įstiklinto lango už vežėjo pasostės ir atsirėmė nugara į kampą, nes buvo padaręs viską, ko reikia. Kadangi jei vežėjas miega, tai paryčiu pabus, o jeigu numirė, tai ateis kitas vežėjas arba šeimininkas, o jeigu ir to nebus, tai ankstyvuoju traukiniu atvažiuos keleiviai, skubantys žmonės, kurie pakels triukšmą. Šiaip ar taip galima nusiraminti, galima netgi užtraukti langų

užuolaidėles ir laukti trūksnio, su kuriuo tas vežimas pajudės.

„Taip, po viso to, ką nuveikiau, aišku, kad rytoj jau būsiu pas Betę ir mamą, tam niekas nesutrukdys. Tačiau teisybė, ir tai galima buvo numatyti, kad mano laiškas ateis tik rytoj, taigi aš laisvai galėjau likti mieste ir praleisti malonią naktį pas Elvi, nebijodamas kitos dienos darbo, mintis apie kurį man paprastai sugadina bet kokį malonumą. Bet aš, atrodo, sušlapau kojas."

Jis užsidegė žvakigalį, kurį išsiėmė iš liemenės kišenės, ir pastatė jį priešais ant suolo. Buvo pakankamai šviesu, tamsa lauke leido įžiūrėti juodai nudažytas omnibuso sienas be langų. Nebuvo minties apie tai, kad po grindimis ratai, o priekyje pakinkytas arklys.

Rabanas kruopščiai nusitrynė ant suolo kojas, apsimovė šviežias kojines ir atsisėdo tiesiai. Tada išgirdo, kad nuo geležinkelio stoties kažkas šaukia:

– Ei! Jeigu omnibuse yra keleivis, tai tegu atsiliepia.

– Taip, taip, ir jis jau norėtų važiuoti, – atsakė Rabanas, iškišęs galvą pro atidarytas duris, dešine ranka laikydamasis už staktos, o kairę ištiestą prie burnos.

Lietaus vanduo pliaupė jam už apykaklės.

Įsisupęs į dviejų perpjautų maišų drobę priėjo vežėjas, jo žibinto atšvaitas šokinėjo po juo balomis. Jis niūriai ėmė aiškintis: girdi, žaidęs su Lebeda kortomis ir jie buvo kaip tik įsismaginę, kai atvažiavo traukinys. Ir jis niekaip negalėjęs atsitraukti, kad pasižiūrėtų, tačiau jis nenusiteikęs plūsti to, kuris to nesupranta. Beje, čia tokia sumauta skylė, ir sunku suprasti, ką čia gali daryti toks ponas, bet jis vis tiek būsiąs netrukus nuvežtas, kur reikia, tad niekam skųstis nereikia. Tik ką įėjęs ponas Pirkershoferis, – tai, atleiskite, ponas adjunktas, – ir pasakęs, jog manąs, kad kažkoks blondinukas norįs važiuoti omnibusu. Ir tada jis tuojau atėjęs pasiklausti, ar galbūt jis ne tuojau atėjęs?

Žibintas buvo pritvirtintas prie ienos galo, arklys dusliai paragintas pajudėjo ir sujudintas ant omnibuso stogo vanduo ėmė lėtai lašėti pro plyšį į vidų.

Kelias galėjo būti kalvotas, purvas, be abejo, žiro ant stipinų, balų vandens vėduoklės šniokšdamos skleidėsi už besisukančių ratų, vežėjas beveik netempdamas vadžių valdė permirkusį arklį... Ar viso to negalima buvo panaudoti priekaištams Rabanui? Balas netikėtai apšviesdavo drebantis ant ienos galo žibintas ir jos prasiskleisdavo po ratu, keldamos bangas. Visa tai vyko tik todėl, kad Rabanas važiavo pas savo nuotaką, pas Betę, įmetėjusią dailią merginą. Ir kas įvertins, jeigu jau kalbėsime apie tai, kokie čia Rabano nuopelnai, net jeigu jie vien tokie, kad jis čia kenčia priekaištus, kurių jam, tiesa, atvirai niekas neišsakė. Aišku, kad jis juos mielai pakentė, Betė buvo jo sužadėtinė, jis ją mylėjo, būtų bjauru, jeigu ji dėkotų jam už tai, bet vis dėlto.

Jis netyčia keliskart atsitrenkė galva į sieną, į kurią buvo atsilošęs, paskui valandėlę žiūrėjo į lubas. Kartą dešinė ranka nuslydo nuo šlaunies, ant kurios gulėjo. Bet alkūnė liko kampe tarp pilvo ir kojos.

Omnibusas jau važiavo tarp namų, tai čia, tai ten į vežimo vidų pakliūdavo kokio nors kambario šviesa, kažkokie laiptai – kad pamatytų jų pradžią Rabanas būtų turėjęs atsistoti, – vedė prie bažnyčios, prieš vienus parko vartus didele liepsna degė žibintas, tačiau šventojo statula kaip juoda dėmė išsiskyrė vien dėl mažmožių parduotuvės šviesos, dabar Rabanas pamatė savo sudegusią žvakę, kurios nuvarvėjęs vaškas karojo nuo suolo.

Kai vežimas sustojo prie viešbučio, kai sustiprėjo lietaus šniokštimas ir, matyt, buvo atidarytas koks nors langas, nes pasigirdo svečių balsai, Rabanas pagalvojo, kas geriau, – ar iš karto išlipti ar palaukti, kol prieis šeimininkas. Kaip daroma šiame miestelyje, Rabanas nežinojo, tačiau Betė jau tikrai buvo

pasakiusi apie savo jaunikį, ir po jo prašmatnaus ar prasto pasirodymo jos autoritetas čia išaugs arba sumažės, tuo pačiu ir jo paties. Tačiau jis nežinojo nei to, koks jos autoritetas dabar, nei to, ką ji jau buvo spėjusi apie jį pasakyti, ir tai buvo dar nemaloniau ir sunkiau. Puikus miestas ir puikus kelias atgal! Ar jeigu ten lyja, tai važiuoji namo per šlapias gatves tramvajumi, o čia vežimu per pelkynus į smuklę... „Miestas toli nuo čia, ir jeigu dabar mirčiau ilgėdamasis namų, tai niekas manęs šiandien ten jau nenuvežtų... Na tegu ir nemirčiau... tačiau tenai man būtų pastatyta ant stalo tai, ko norėčiau, į dešinę nuo lėkštės gulėtų laikraštis, į kairę – lempa, o čia gausiu kokio nors šiurpaus riebaus valgio – juk niekas nežino, kad mano skrandis prastas, o jeigu ir žinotų, – gausiu nežinomą laikraštį, bus daug žmonių, kuriuos jau girdžiu, ir visiems degs viena lempa. Kokią ji gali duoti šviesą, pakankamą žaisti kortomis, ar skaityti laikraštį?

Šeimininkas neateina, jam nerūpi svečiai, jis, matyt, nemalonus žmogus. Arba jis žino, kad aš Betės jaunikis, ir jam tai duoda pagrindo nesirūpinti manimi? Ar ne dėl to ir vežėjas mane taip ilgai vertė laukti geležinkelio stotyje? Betė juk pasakojo, kiek yra prisikentėjusi nuo gašlių vyrų ir kaip jai reikėjo nuo jų gintis, galbūt ir dabar..."

KAIMO MOKYTOJAS
(MILŽINIŠKAS KURMIS)

Visi tie – jiems priklausau ir aš, – kuriems netgi mažas paprastas kurmis atrodo bjaurus, matyt, būtų numirę iš pasibjaurėjimo, jeigu būtų pamatę tą milžinišką kurmį, prieš kelerius metus pasirodžiusį netoli vieno mažo kaimo, kuris dėl to buvo trumpam savotiškai išgarsėjęs. Dabar jis, beje, jau seniai vėl nugrimzdęs užmarštin, kaip ir visas tas keistas reiškinys, kuris liko visiškai neištirtas, ir tai nestebina, nes niekas ir nesistengė jo tirti; kaip tik tie asmenys, kurie būtų turėję tuo rūpintis ir kurie kruopščiai tyrinėja kur kas menkesnius dalykus, per nesuprantamą savo aplaidumą nepasistengė bent kiek įdėmiau jo ištirti ir padarė taip, kad jis būtų pamirštas. Ta aplinkybė, kad kaimas yra toli nuo geležinkelio, jokiu būdu negali būti laikoma pateisinama. Daug žmonių smalsaudami buvo atvažiavę į jį iš toli, netgi iš užsienio, nesiteikė pasirodyti tik tie, kurių pareiga buvo daugiau negu smalsauti. Taip, jeigu kai kurie visiškai paprasti žmonės, kuriems kasdienis darbas beveik neleidžia pakelti galvos, jeigu tie žmonės nebūtų nesavanaudiškai ėmęsi tirti, tai gandas apie tą reiškinį vargu ar būtų išėjęs už artimiausios aplinkos ribų. Reikia pripažinti, kad ir pats gandas, priešingai savo prigimčiai, šiuo atveju buvo, tiesiai tariant, nerangus; jeigu nebūtų buvęs tiesiog pastumtas, tai būtų nepaplitęs. Tačiau ir tai, aišku, nebuvo pakankamas pagrindas nieko

nedaryti, priešingai, toks reiškinys kaip tik turėjo būti ištirtas. Užuot tai padarius, sudaryti vienintelį raštišką to fenomeno liudijimą buvo patikėta senam kaimo mokytojui, kuris, tiesa, puikiai išmanė savo darbą, tačiau neturėjo nei pakankamai įgimtų gabumų, nei specialaus pasiruošimo, kad galėtų tikrai moksliškai aprašyti savo stebėjimus, nekalbant jau apie tai, kad būtų galėjęs juos paaiškinti. Jo nedidelis rašinys buvo išspausdintas, ir jį mielai pirko tuometiniai kaimo lankytojai, jis susilaukė netgi šiokio tokio pripažinimo, tačiau kaimo mokytojui užteko proto suprasti, kad jo pavienės, niekieno neremiamos pastangos iš esmės yra bevertės. Jis vis dėlto nepasidavė ir tos mįslės įminimą, nors metams bėgant dėl jos prigimties tai darėsi vis labiau neįmanoma, pavertė savo gyvenimo užduotimi, ir tas faktas rodo, koks didelis buvo to fenomeno poveikis, kita vertus, kiek užsispyrimo ir įsitikinimo gali turėti senas, nepastebimas kaimo mokytojas. Kad jis vis dėlto labai kentėjo dėl šaltos autoritetingų asmenų laikysenos, galima spręsti iš trumpo baigiamojo žodžio, kuriuo jis papildė savo darbą, tiesa, po daugelio metų, kai jau mažai kas beprisiminė, apie ką čia kalbama. Tame pabaigos žodyje, galbūt nelabai sklandžiame, tačiau paperkančiame nuoširdumu, jis skundžiasi susidūręs su nesupratingumu ten, kur jo mažiausiai buvo galima tikėtis. Apie tokius žmones jis taikliai sako: „Ne aš, o jie kalba kaip seni kaimo mokytojai.“ Ir, tarp kitko, kaip pavyzdį duoda vieno mokslininko, pas kurį buvo nuvažiavęs, žodžius. Mokslininko pavardė neminima, tačiau iš įvairių šalutinių aplinkybių galima nuspėti, kas jis. Įveikęs nemaža kliūčių, mokytojas pagaliau pakliuvo pas mokslininką, bet jau po pirmų žodžių suprato, kad mokslininkas žiūri į jo reikalą su neįveikiama priešiška nuostata. Kaip išsiblaškęs jis klausėsi ilgo mokytojo pranešimo, paremto darbo ištraukomis, rodo mokslininko pastaba, kurią jis padarė po tariamo apmąstymo:

– Žemė jūsų apylinkėse juk ypač juoda ir sunki. Dėl to kurmiai labai riebiai minta ir užauga nepaprastai dideli.

– Bet ne tokie! – sušuko mokytojas ir, iš pykčio truputį perdėdamas, pridėjo prie sienos ranką maždaug dviejų metrų aukštyje.

– O kodėl ne, – atsakė mokslininkas, kurį tas pokalbis aiškiai linksmino.

Ir mokytojas po tokio atsakymo išvyko atgal. Jis pasakojo, kaip jį vakare, siaučiant pūgai ant plento pasitikusi žmona su šešiais jo vaikais ir kaip jam tekę prisipažinti, kad visos viltys galutinai žlugusios.

Kai perskaičiau, kaip mokslininkas priėmė mokytoją, aš dar nieko nežinojau apie svarbiausią mokytojo darbą. Ir nusprendžiau kuo greičiau pats surinkti ir surikiuoti viską, kas tuo klausimu įmanoma; suvokdamas, kad esu bejėgis prieš mokslininką, ketinau savo darbu bent jau apginti mokytoją, arba, tikriau tariant, ne tiek mokytoją, kiek gerus doro bet neįtakingo žmogaus ketinimus. Prisipažįstu, paskui pasigailėjau šio sprendimo, nes greitai pajutau, kad jį vykdydamas atsidursiu kvailoje padėtyje. Viena vertus, aš nebuvau toks įtakingas, kad galėčiau pakeisti mokslininko nuostatą mokytojo atžvilgiu ar net viešąją nuomonę, kita vertus, mokytojas turėjo pastebėti, kad svarbiausias tikslas, kurio jis siekė, – įrodyti milžiniško kurmio buvimą, – man kur kas mažiau rūpi, negu apginti jo dorumą, kuris, jo nuomone, abejonių nekėlęs ir kurio nereikėję ginti. Taigi išėjo taip, kad mano pastangos susivienyti su juo buvo nesuprastos ir, užuot jam padėjęs, pats, matyt, turėjau pagalvoti apie pagalbininką, kurį rasti vargu ar buvo galima. Be to, tuo savo sprendimu aš užsikroviau didelį darbą. Norėdamas įrodyti negalėjau remtis mokytoju, kuris pats neįstengė to padaryti. Jo rašinio žinojimas mane būtų tiktai trikdęs, todėl maniau, kad būsią geriau jo neskaityti, kol nepabaigsiu savojo.

Jis, tiesa, per kitus asmenis sužinojo apie mano tyrimus, bet nežinojo, kokia kryptimi dirbu – esu už ar prieš jį. Jam, matyt, atrodė, kad prieš, nors jis paskui tai ir neigė, nes turiu įrodymų, kad jis man stengėsi visaip kliudyti. Jam tai buvo nesunku, nes aš buvau priverstas visus jo tyrimus atlikti dar kartą, todėl jis visada galėjo mane aplenkti. Tačiau tai vienintelis priekaištas, kurį buvo galima padaryti mano metodui, beje, vienintelis neišvengiamas, bet ir jį tikrai mažino labai atsargus, beveik nuolankus mano tvirtinimų tonas. Daugiau mano darbui mokytojo tyrimai jokios įtakos neturėjo, galbūt šiuo atžvilgiu aš buvau netgi pernelyg skrupulingas, ir atrodė taip, kad iki tol šio fenomeno niekas nebuvo tyrinėjęs, lyg aš būčiau pirmas apklausęs ką nors mačiusius ir girdėjusius, pirmas surikiavęs duomenis, pirmas padaręs išvadas. Kai vėliau perskaičiau mokytojo darbą – jo pavadinimas buvo labai gremėzdiškas: „Kurmis, toks didelis, kokio dar niekas nėra matęs“, – iš tiesų įsitikinau, kad daugeliu klausimų mūsų nuomonės nesutampa, nors pagrindinį faktą – milžiniško kurmio egzistavimą – laikėme įrodytu dalyku. Šiaip ar taip, tie atskiri nuomonių nesutapimai neleido užsimegzti draugiškiems mano ir mokytojo santykiams, nors aš to vis dėlto tikėjausi. Tačiau išėjo atvirkščiai – iš jo pusės buvo justi netgi tam tikras priešiškumas. Jis, tiesa, mano atžvilgiu visuomet elgėsi kukliai ir pagarbiai, tačiau dėl to dar labiau buvo galima pastebėti tikrąjį jo požiūrį. Mat mokytojas buvo įsitikinęs, kad savo įsikišimu aš jam smarkiai pakenkiau ir kad mano įsitikinimas, jog aš jam padėjau ar galėjau padėti, geriausiu atveju yra naivus, o greičiausiai įžūlus arba klastingas. Visų pirma jis dažnai pabrėžė, kad iki šiol jo priešininkai arba apskritai nerodė priešiškumo, arba jeigu rodė, tai tik prie keturių akių ar bent jau tik žodžiu, o aš laikiau reikalinga savo prieštaravimus tučtuojau publikuoti. Be to, tas nedaugelis jo priešininkų, kurie iš tiesų, nors ir paviršutiniškai, buvo susipa-

žinę su dalyku, vis dėlto išklausydavo jo, mokytojo, nuomonę, šiuo atveju vienintelę autoritetingą, ir tiktai tada pareikšdavo savo, o aš pateikiau išvadas, paremtas nesistemingai surinktais ir iš dalies neteisingai suprastais faktais, ir nors tos išvados svarbiausiu punktu teisingos, vis dėlto jos negali kelti pasitikėjimo nei masėms, nei išsilavinusiems žmonėms. Mažiausia abejonė šiuo atveju yra blogiausia, kas gali būti.

Į visus šiuos, kad ir suvyniotus į vatą priekaištus aš jam būčiau lengvai galėjęs atsakyti – mat kaip tik jo rašinys buvo neįtikimumo viršūnė, – tačiau išsklaidyti kitus jo įtarimus buvo daug sunkiau, ir dėl tos priežasties stengiausi su juo elgtis labai santūriai. Mat jis slapčia manė, kad aš noriu iš jo atimti pirmojo viešo kurmio atradėjo šlovę. Bet juk jokios šlovės nebuvo, tik pajuoka, ir tai siaurame bei vis siaurėjančiame rate; dėl šios pajuokos aš, aišku, visai nenorėjau varžytis. Be to, savo rašinio įvade aš buvau aiškiai pasakęs, kad kurmio atradėju amžinai turi būti laikomas mokytojas – nors jis net nebuvo jo atradęs, – ir kad tik užuojauta mokytojui mane privertė imtis to darbo. „Šio darbo tikslas, – baigdamas rašiau aš pernelyg patetiškai, nes tai atitiko mano tuometinę būseną, – padėti, kad mokytojo darbas pelnytai paplistų. Jeigu tai pavyks, mano pavardė, tik laikinai ir vien paviršutiniškai susijusi su šia problema, tegu tuojau pat būna su ja nebesiejama." Taigi pabrėžiau, kad mano vaidmuo čia menkas, tarsi kažkaip jau nujausdamas neįtikėtiną mokytojo priekaištą. Jis kaip tik tą vietą pasirinko pretekstu savo pretenzijoms reikšti, ir aš neneigiu, kad jo žodžiuose, tiksliau užuominose, būta šiokios tokios, nors ir vien tariamos teisybės, ir apskritai, kaip aš nesyk pastebėjau, mano atžvilgiu kai kur jis buvo beveik nuovokesnis, negu savo darbe. Mat jis tvirtino, kad mano įžanga esanti dviveidiška. Jeigu man iš tiesų rūpėję tiktai išpopuliarinti jo darbą, kodėl aš neapsiribojęs jo, kaip asmens, ir jo darbo charakteristika, kodėl neiškėlęs jo pranašumų, jo

išvadų tvirtumo, kodėl užuot iškėlęs ir paaiškinęs jo atradimo reikšmę, įsiterpiau pats, visiškai ignoruodamas jo darbą? Argi jis jau nebuvo parašytas? Ar jam dar ko nors trūko? O jeigu aš iš tiesų manęs, kad atradimą reikėjo darsyk patvirtinti, tai kodėl įžangoje taip iškilmingai jo atsisakęs? Tai galėtų būti apsimestinis kuklumas, tačiau iš tiesų yra kažkas blogiau. Aš, girdi, nuvertinęs atradimą, aš atkreipęs į jį dėmesį tik tam, kad nuvertinčiau, kai jis jau buvo jį ištyręs ir padėjęs į šalį. Triukšmas aplink tą dalyką jau buvo truputį aptilęs, o aš jį vėl sukėlęs ir tuo pačiu dar labiau negu kada nors apsunkinęs mokytojo padėtį. Ką gi mokytojui reiškiąs jo padorumo gynimas? Jam rūpįs tik dalykas, vien tiktai jis! O aš jį išduodąs, nes jo nesuprantąs ir neteisingai jį vertinąs, nes apie jį nieko neišmanąs. Su tokiu protu kaip mano tai esą neįmanoma. Jis sėdėjo priešais mane ir ramiai žiūrėjo, atgręžęs savo seną raukšlėtą veidą, bet manė būtent taip. Beje, netiesa, kad jam rūpėjo tik dalykas, jis buvo netgi labai didelis garbėtroška ir pinigų tikėjosi. Bet mano domėjimasis dalyku palyginti su jo domėjimusi atrodė toks menkas, kad jis nelaikė savęs melagiu, dėdamasis esąs visiškai nesavanaudiškas. Ir turiu prisipažinti, kad manęs taip pat netenkino mano argumentai, kai sakiau, kad to žmogaus priekaištai iš esmės paremti vien jo noru, taip sakant, laikytis įsitvėrus savo kurmį abiem rankom, todėl jis kiekvieną, kuris nori paliesti jo brangenybę bent pirštu, vadina išdaviku. Buvo ne taip – jo elgesį buvo galima aiškinti ne godumu, bent jau ne vien godumu, o susierzinimu, kurį kėlė visiška jo ilgų pastangų nesėkmė. Tačiau ir susierzinimas ne viską paaiškino. Galbūt aš iš tiesų per mažai domėjausi jo atradimu. Prie pašalinių abejingumo mokytojas jau buvo įpratęs, jis nuo jo kentėjo, bet jau ne kiekvienu atveju. O čia pagaliau atsirado žmogus, kuris ypač susidomėjo jo atradimu, bet ir jis nieko nesuprato. O aš, priremtas prie sienos, net nebandžiau gintis. Aš ne zoologas,

jeigu tą atradimą būčiau padaręs pats, jis galbūt mane būtų privertęs stengtis iš paskutiniųjų, bet aš jo nepadariau. Toks didelis kurmis, kas be ko, nepaprastas reiškinys, tačiau negalima reikalauti, kad visas pasaulis juo ilgai domėtųsi, juolab kad kurmio buvimas nėra visiškai neginčijamai įrodytas ir kad jo, šiaip ar taip, negalima parodyti. Ir aš prisipažinau, kad net jeigu ir pats būčiau jį atradęs, niekada nebūčiau jo taip gynęs, kaip savanoriškai ir karštai gyniau mokytoją.

Visi nesusipratimai tarp manęs ir mokytojo būtų tuojau pasibaigę, jeigu mano darbas būtų susilaukęs pasisekimo. Tačiau nesusilaukė. Galbūt jis buvo negerai, neįtikinamai parašytas, aš esu komersantas, ir tokio darbo rašymas galbūt dar labiau yra už mano kompetencijos ribų, negu už mokytojo, nors aš vis dėlto toli pranokau temai reikalingomis žiniomis mokytoją. Be to, nepasisekimą galėjo lemti ir kitos priežastys, galbūt nepalankus rašinio pasirodymo metas. Viena vertus, nesusilaukęs pripažinimo kurmio atradimas buvo padarytas ne taip seniai, kad būtų buvęs visiškai užmirštas, ir mano darbas negalėjo nustebinti naujumu, kita vertus, buvo praėję pakankamai laiko, kad tas menkas domėjimasis, kuris buvo juntamas iš pradžių, visiškai išsektų. Tie, kuriems mano darbas bent ką nors sakė, buvo tokie pat paniurę, kaip prieš daug metų diskutuojant ta tema, ir manė, kad tam beviltiškam dalykui štai ir vėl prisireiks niekam nereikalingų pastangų, o kiti netgi painiojo mano darbą su mokytojo.

Viename įtakingame žemės ūkio žurnale pasirodė tokia pastaba, laimė, išspausdinta tiktai pabaigoje ir mažomis raidėmis: „Mums vėl buvo atsiųstas darbas apie milžinišką kurmį. Prisimename, jog prieš daugelį metų mes į valias iš jo pasijuokėme. Jis nuo to laiko netapo protingesnis, o mes nepasidarėme kvailesni. Tačiau pasijuokti antrąkart negalime. Todėl klausiame mūsų mokytojų sąjungų, ar kaimo mokytojas neturi svarbesnio

darbo, negu vaikytis milžinišką kurmį.“ Nedovanotina klaida! Jie ten tikriausiai neskaitė nei pirmo, nei antro darbo, todėl kelių paskubomis nusitvertų žodžių, tokių kaip „milžiniškas kurmis“ ir „kaimo mokytojas“, užteko, kad pasirodytų kaip viešosios nuomonės reiškėjai. Dėl to, aišku, buvo galima sėkmingai ginčytis, tačiau nuo to mane sulaikė mudviejų vienas kito nesupratimas. Ir aš netgi bandžiau nuo jo slėpti tą žurnalą, kiek tai buvo įmanoma. Tačiau jis labai greitai jį aptiko, aš tai supratau iš vienos vietos jo laiške, kur jis pranešė, jog ketina mane aplankyti per Kalėdų šventes. Jis ten rašė: „Pasaulis yra blogas ir jam padedama tokiu būti“, tuo norėdamas pasakyti, kad aš priklausau tam blogam pasauliui, be to, nesitenkinu manyje slypinčiu blogiu ir padedu pasauliui, tai yra, stengiuosi pažadinti visuotinį blogį ir padėti jam pasiekti pergalę. Bet aš jau buvau priėmęs reikiamą sprendimą, todėl galėjau jo ramiai laukti ir ramiai stebėti, kaip jis pasirodė pas mane, nemaloniau negu paprastai pasisveikino, tylomis atsisėdo priešais mane, rūpestingai išsitraukė iš kažkodėl vata pamušto švarko tą žurnalą, atvertė jį ir pakišo man.

– Aš jau susipažinęs, – pasakiau aš ir pastūmiau neskaitęs žurnalą atgal.

– Jūs jau susipažinęs, – atsiduso jis: jis turėjo seną mokytojišką įprotį kartoti kito žmogaus atsakymą. – Aš, aišku, netylėsiu, – kalbėjo jis toliau nervingai pirštu baksnodamas į žurnalą ir įdėmiai žiūrėdamas į mane, lyg aš būčiau laikęsis priešingos nuomonės; jis, matyt, juto, ką aš noriu pasakyti; aš ir šiaip, ne tiek iš žodžių, kiek iš kitų ženklų tariausi suprantąs, kad jis labai dažnai teisingai nuspėja mano ketinimus, tačiau nenori pasiduoti ir tuo patikėti. Viską, ką aš jam tuomet pasakiau, galiu pakartoti beveik pažodžiui, nes tuojau po pokalbio užsirašiau.

– Darykite, ką norite, – pasakiau aš, – nuo šios dienos mūsų keliai skiriasi. Manau, kad jums tai nebus nei netikėta, nei

netinkama. Straipsnis šiame žurnale tokio mano ryžto nepaskatino, jis tik galutinai jį sustiprino; tikroji priežastis ta, kad aš iš pradžių maniau, jog galėsiu jums savo įsikišimu padėti, o dabar esu priverstas pripažinti, jog visais atžvilgiais tiktai pakenkiau. Kodėl viskas taip pakrypo, aš nežinau, pasisekimo ir nepasisekimo priežastys visuomet būna įvairios, nesistenkite ieškoti vien tų, kurios kalbėtų prieš mane. Pagalvokite apie save, jūsų ketinimai taip pat visais atžvilgiais buvo geri, tačiau patyrėte nesėkmę, jeigu viską vertinsime bendrai. Aš nejuokauju, net kai sakau, kad ryšį su manimi, deja, taip pat galima laikyti viena iš jūsų nesėkmių, šie žodžiai atsigręžia ir prieš mane. O dabar noriu nusišalinti, – tai nėra nei bailumas, nei išdavystė. Man dėl to reikia netgi įveikti save; kaip labai jus vertinu matyti iš mano straipsnio; tam tikra prasme jūs man tapote mokytoju. Netgi kurmį aš, galima sakyti, pamilau. Nepaisant to, pasitraukiu, jūs esate atradėjas, o aš, kad ir kaip stengiuosi, visuomet tiktai trukdau susilaukti galimos šlovės ir užtraukiu vien nesėkmes, kurios persiduoda jums. Bent jau taip manote jūs. Užteks apie tai. Vienintelė bausmė, kurią galiu prisiimti, yra ta, kad prašau jūsų man atleisti ir, jeigu to pareikalausite, galiu pakartoti šį jums padarytą prisipažinimą viešai, pavyzdžiui, šiame žurnale.

Tokius tuomet pasakiau žodžius, jie buvo ne visai nuoširdūs, bet buvo nesunkiai galima priimti ir jų nuoširdžiąją pusę. Mano pareiškimas paveikė jį taip, kaip aš beveik ir tikėjausi. Daugumos senų žmonių santykiuose su jaunesniaisiais esama kažkokio apgaulingumo, kažkokio melagingumo, tu gyveni šalia jų ramiai, tariesi, jog santykiai tvirti, žinai vyraujančias pažiūras, nuolatos susilauki taikingumo ženklų, laikai viską savaime suprantama, ir staiga, kai įvyksta kas nors lemtinga ir turi pasireikšti taip ilgai puoselėta taika, tie seni žmonės tampa svetimi, ima reikšti gilesnes, tvirtesnes nuomones, jie tiktai

dabar išvynioja savo vėliavą, ir tu baisėdamasis perskaitai ant jos naują devizą. Baisiesi visų pirma dėl to, kad dabar tų senių išsakytos mintys yra daug pagrįstesnės, prasmingesnės, ir tarsi tai, kas savaime suprantama, dar galėtų turėti aukštesnįjį laipsnį, – savaime suprantamesnės. O nepralenkiamas jų melagingumas pasireiškia tuo, kad tai, ką dabar sako, jie iš esmės sakė visada. Kaip vis dėlto aš buvau įsigilinęs į to mokytojo psichologiją, kad jam dabar nepavyko manęs iki galo priblokšti.

– Vaike, – pasakė jis ir uždėjęs savo ranką ant manosios draugiškai ją patrynė, – kaip jums išvis kilo mintis kištis? Kai pirmąkart apie tai išgirdau, aš pakalbėjau su žmona. – Jis atsitraukė nuo stalo, išskėtė rankas ir pažvelgė į grindis, lyg ten stovėtų mažulytė jo žmona ir su juo kalbėtųsi. – Tiek metų, – pasakiau aš jai, – mes kovojome vieni, bet dabar mieste, atrodo, atsirado aukštas užtarėjas, toks ir toks komersantas. Taigi turėtume tuo labai džiaugtis, ar ne? Komersantas iš miesto daug reiškia; jeigu mumis patikės ir viešai tai pasakys nuplyšęs kaimietis, mums tai nepadės, kadangi viskas, ką daro kaimietis, visuomet yra nepadoru, todėl ar jis pasakys: senas kaimo mokytojas teisus, ar ką nors priešinga išspjaus, rezultatas bus tas pats. Ir jeigu vietoj vieno kaimiečio atsistos dešimt tūkstančių kaimiečių, rezultatas, ko gero, bus dar blogesnis. O komersantas mieste jau kas kita, toks žmogus turi ryšių, netgi tai, ką jis pasako tarp kitko, pasklinda toliau, atsiranda naujų tavo rėmėjų, vienas kuris, pavyzdžiui, pasako: „Ir iš kaimo mokytojo galima pasimokyti“, ir kitą dieną apie tai šnabždasi daugybė žmonių, iš kurių, sprendžiant iš jų išvaizdos, tu niekada negalėjai to tikėtis. Tada tam dalykui atsiranda lėšų, vienas renka, o kiti kloja jam į rankas pinigus, visi mano, kad kaimo mokytoją reikia ištraukti iš kaimo, pas jį ateina ir nekreipdami dėmesio į jo išvaizdą priima į savo ratą ir kadangi žmona ir vaikai prie jo prisirišę, tai juos taip pat priima. Ar esi kada stebėjusi

miesto žmones? Jie čirškauja be perstogės. Jeigu jų susirenka daugiau, tai čirškavimas ritasi iš dešinės į kairę, paskui atgal ir taip be galo. Taip čirškaudami jie mus įsodina į karietą, net nelieka laiko su visais atsisveikinti. Ponas ant vežėjo pasostės pasitaiso pensnė, užsimoja botagu ir mes pajudame. Visi moja atsisveikindami kaimui, lyg mes būtume dar ten, o ne sėdėtume tarp jų. Iš miesto mūsų pasitikti atvažiuoja kelios karietos su ypač nekantriais. Mums artinantis, jie pakyla nuo savo sėdynių ir tiesia kaklus, kad pamatytų mus. Tas, kuris rinko pinigus, viską tvarko ir prašo ramybės. Kai įvažiuojame į miestą, jau susidariusi didelė karietų eilė. Mes manėme, kad sveikinimai jau baigėsi, tačiau prieš viešbutį jie tik prasideda. Mat mieste užtenka tiktai pašaukti ir tuojau susirenka labai daug žmonių. Kas rūpi vienam, tai tuojau ima rūpėti ir kitiems. Jie traukia nuomones vieni kitiems iš lūpų ir jas savinasi. Ne visi tie žmonės gali važinėti karietomis, tokie laukia prieš viešbutį, kiti galėtų, bet nevažiuoja iš savigarbos. Ir jie laukia. Negali atsistebėti, kaip tas, kuris rinko pinigus, taip viską mato ir valdo.

Aš ramiai jo klausiausi; be to, jam kalbant dariausi vis ramesnis. Ant stalo turėjau visus savo darbo egzempliorius, kiek man jų dar buvo likę. Trūko tiktai kelių, mat pastaruoju metu buvau kiekvieno paprašęs visus išsiųstus egzempliorius grąžinti ir jau buvau daugumą gavęs. Tiesa, daug adresatų man, beje, labai maloniai buvo atsakę, kad neprisimena, jog būtų gavę tokį darbą ir jog jis, jeigu ir būtų atėjęs, matyt, bus pasimetęs. Ir tai buvo gerai, aš iš esmės to ir norėjau. Tiktai vienas manęs paprašė, kad leisčiau pasilikti darbą kaip kuriozą ir įsipareigojo, laikydamasis mano laiško sąlygų, jo niekam nerodyti artimiausius dvidešimt metų. To laiško kaimo mokytojas net nebuvo matęs. Ir aš apsidžiaugiau, kad po jo žodžių man bus nesunku jį parodyti. Aš ir šiaip galėjau tai nesijaudindamas padaryti, nes rašydamas buvau labai atsargus ir niekada neišleidau iš

akių kaimo mokytojo ir jo dalyko. Svarbiausios mano laiško tezės buvo tokios:

„Aš prašau grąžinti man darbą ne todėl, kad jau nebepritariu jame esantiems vertinimams ar kad laikau juos bent iš dalies klaidingais ar net neįdomiais. Mano prašymas padiktuotas vien asmeninių, nors ir labai rimtų priežasčių; jis neduoda nė mažiausios dingsties daryti išvadų dėl mano pozicijos šiuo klausimu. Aš primygtinai prašau atkreipti dėmesį į pastaruosius žodžius ir jeigu galima juos plačiau paskelbti."

Kol kas dar laikiau tą laišką uždengęs rankomis ir taip pasakiau:

– Vadinasi, jūs norite mane apkaltinti, kad taip nebuvo? Kodėl jūs tai darote? Neapkartinkime vienas kitam išsiskyrimo. Ir pabandykite pagaliau suprasti, kad nors jūs ir padarėte atradimą, tas atradimas vis dėlto nepranoksta viso kito, taigi ir ta neteisybė, kurią jums teko patirti, nėra tokia, kad pranoktų visas kitas. Aš nežinau mokslinių draugijų nuostatų, tačiau nemanau, kad netgi pačiu palankiausiu atveju jums būtų suruoštas toks priėmimas, kuris bent iš tolo prilygtų tokiam, kokį galbūt pavaizdavote savo vargšei žmonai. Aš ir pats tikėjausi šiokio tokio savo darbo poveikio, bet maniau, kad mūsų klausimu galbūt susidomės koks nors profesorius, kad jis paves jį ištirti kokiam nors studentui, kad tas studentas atvažiuos pas jus ir dar kartą savaip patikrins jūsų ir mano tyrimus, ir kad jis pagaliau, jeigu rezultatas jam pasirodys vertas dėmesio – čia reikia pažymėti, kad visi jauni studentai pilni abejonių, – kad jis parašys savo darbą, kuriame bus moksliškai pagrįsta tai, ką buvote parašęs jūs. Bet ir tada, jeigu ši viltis būtų išsipildžiusi, būtų pasiekta labai nedaug. Studento darbas, kuriame būtų ginamas toks keistas atvejis, galimas daiktas, būtų buvęs išjuoktas. Iš šio žemės ūkio žurnalo matote, kaip lengvai tai gali atsitikti, o moksliniai žurnalai šiuo atžvilgiu dar negailestingesni. Ir tai suprantama,

juk profesoriai prieš daug ką atsakingi, prieš mokslą, prieš būsimas kartas, jie negali pulti į glėbį kiekvienam atradimui. Mūsų padėtis, palyginti su jų, šiuo atžvilgiu geresnė. Tačiau aš palieku tai nuošalėje, o dabar tarkime, kad studento darbas susilaukė pasisekimo. Ir kas tada? Jūsų pavardė tuomet, matyt, būtų kartą kitą pagarbiai paminėta, tai galbūt išeitų į naudą visam jūsų luomui, žmonės sakytų: „Mūsų kaimo mokytojai nesnaudžia", ir šis štai žurnalas, jeigu žurnalai turėtų atmintį ir sąžinę, privalėtų jūsų viešai atsiprašyti, ir tuomet galbūt atsirastų profesorius, kuris jums išrūpintų stipendiją, taip pat galimas daiktas, kad būtų pabandyta pervesti jus į miestą, surasti jums vietą miesto pradinėje mokykloje ir tuo būdu suteikti jums progą naudotis tolesniam savo lavinimuisi tomis mokslinėmis priemonėmis, kurias turi miestas. Tačiau jeigu jau visai atvirai, tai turiu pasakyti, jog manau, kad tai būtų buvę tik bandymai. Jūs būtumėte buvęs iškviestas ir būtumėte atvykęs, tačiau kaip paprastas prašytojas, kokių yra šimtai, be jokio šventiško sutikimo, su jumis būtų buvę pakalbėta, jūsų dori siekiai būtų buvę pripažinti, tačiau tuo pačiu metu būtų pastebėta, kad jūs senas žmogus, kad tokiame amžiuje pradėti mokslines studijas beprasmiška ir kad jūs visų pirma prie savo atradimo priėjote greičiau atsitiktinai negu planingai ir kad, išskyrus šį vienintelį atvejį, daugiau nenumatote dirbti šioje srityje. Dėl to jūs, matyt, būtumėte paliktas kaime. Jūsų atradimas, kas be ko, būtų toliau tyrinėjamas kitų, nes jis nėra toks menkas, kad kartą pripažintas tuojau vėl būtų pamirštas. Tačiau jūs apie jį nebūtumėte daug sužinojęs, o ką būtumėte sužinojęs, menkai tesuprastumėte. Kiekvienas atradimas tuojau įvedamas į mokslų visumą ir tam tikra prasme liaujasi būti atradimas, jis ištirpsta visumoje ir išnyksta, ir reikia turėti moksliškai išprusintą akį, kad ir tada jį pastebėtum. Jis iškart susiejamas su tezėmis, apie kurių buvimą mes net nesame girdėję, ir moksliniame ginče, pasirėmus tomis

tezėmis, iškeliamas į padebesius. Kaip mums tai suprasti? Kai klausomės mokslinių diskusijų, mums, pavyzdžiui, atrodo, jog kalbama apie atradimą, o iš tiesų kalbama apie visai kitus dalykus, o kitąsyk manome, kad kalbama visai apie ką kita, ne apie atradimą, bet iš tiesų kalbama kaip tik apie jį.

Ar suprantate, apie ką aš? Jūs būtumėte likęs kaime, už gautus pinigus būtumėte galėjęs truputį geriau rengti ir maitinti savo šeimą, tačiau savo atradimo būtumėte netekęs ir nebūtumėte turėjęs net pagrindo tam priešintis, nes tik mieste galėtų atsiskleisti jo tikroji reikšmė. Ir galbūt jūs nebūtumėte pamirštas, galbūt toje vietoje, kur buvo padarytas atradimas, būtų pastatytas nedidelis muziejus, kuris taptų kaimo įžymybe, jūs, aišku, taptumėte jo prižiūrėtoju ir, kad neliktumėte be išorinių pagarbos ženklų, galbūt būtumėte gavęs mažą, ant krūtinės nešiojamą medalį, kokius nešioja mokslinių įstaigų tarnautojai. Visa tai būtų buvę įmanoma, bet argi to jūs norite?

Ir jis manęs tuojau visiškai teisingai paklausė:

– Taigi jūs to man siekėte?

– Galbūt, – atsakiau aš, – tačiau tuomet aš veikiau nepakankamai apgalvotai, kad dabar galėčiau jums tvirtai atsakyti. Aš norėjau jums padėti, bet man tai nepavyko, galbūt net labiausiai negu bet kas iki šiol. Todėl dabar noriu pasitraukti ir užtrinti tai, ką esu padaręs, kiek tai įmanoma.

– Na gerai, – tarė kaimo mokytojas, išsiėmė iš burnos pypkę ir ėmė kimšti į ją tabaką, kurio turėjo palaido visose kišenėse. – Taigi jūs savo noru ėmėtės nedėkingo dalyko ir dabar savo noru atsitraukiate. Viskas be priekaištų teisinga!

– Aš nesu kietakaktis, – pasakiau. – Galbūt mano pasiūlymas jums atrodo kuo nors neteisingas?

– Ne, nė trupučio, – tarė kaimo mokytojas, ir jo pypkė jau rūko.

Aš nepakenčiau jo tabako skonio, todėl ėmiau vaikščioti po kambarį. Jau iš ankstesnių mūsų susitikimų žinojau, kad kaimo mokytojas su manimi linkęs patylėti, bet jeigu jau atkako, jo taip pigiai neišprašysi. Kartais mane tai veikė labai nemaloniai; jis dar kažko nori iš manęs, maniau tada ir siūliau jam pinigų, kuriuos jis visuomet ėmė. Tačiau išeidavo tik tada, kai jam tai atrodydavo reikalinga. Tuo metu pypkė paprastai būdavo išrūkyta, jis apeidavo krėslą, tvarkingai ir rūpestingai pristumdavo jį prie stalo, paimdavo iš kampo savo gumbuotą lazdą, uoliai paspausdavo man ranką ir išeidavo.Tačiau šiandien jo tylus buvimas mane tiesiog nervino. Jeigu vienas žmogus pasiūlo kitam amžinai išsiskirti, kaip tai padariau aš, ir antram tai atrodo visiškai teisinga, tai jam, aišku, reikia kuo greičiau baigti dar likusius bendrus reikalus ir nekankinti be jokio reikalo pirmojo savo nebyliu buvimu. Žiūrint į tą mažą atkaklų senį, sėdintį prie mano stalo, iš užpakalio, galima buvo pamanyti, kad jo išvis nebus įmanoma iškrapštyti...

BLUMFELDAS, SENAS VIENGUNGIS

Blumfeldas, senas viengungis, vieną vakarą lipo į savo butą, ir tai buvo nelengvas darbas, nes jis gyveno septintame aukšte. Lipdamas jis, kaip dažnai pastaruoju metu, galvojo, kad toks atsiskyrėliškas gyvenimas gana nemielas, kad jis dabar tuos šešis aukštus turi lipti tiesiog slapčia, jog viršuje atsidurtų savo tuščiuose kambariuose, ten vėl tiesiog slapčia apsivilktų chalatą, užsidegtų pypkę, siurbčiodamas paties pasigamintą vyšninę truputį paskaitytų prancūzišką žurnalą, kurį prenumeruoja jau daug metų, ir pagaliau po pusės valandos atsigultų, prieš tai naujai persiklojęs lovą, nes jokių nurodymų neklausanti tarnaitė amžinai viską sumeta kaip jai užeina. Blumfeldui būtų dabar patikę turėti kokį nors palydovą, kokį nors šios veiklos stebėtoją. Jis jau buvo galvojęs apie tai, ar jam nereikėtų įsitaisyti šuniuko. Toks padaras linksmas, o svarbiausia dėkingas ir ištikimas; vienas Blumfeldo kolega turi tokį šunį, jis prie nieko neina, išskyrus šeimininką; jeigu jo bent kelias minutes nemato, paskui pasitinka garsiai lodamas, matyt, norėdamas išreikšti džiaugsmą, kad vėl rado savo šeimininką, tą nepaprastą geradarį. Šuo, kas be ko, turi ir trūkumų. Kad ir kaip švariai laikomas, jis vis tiek užteršia kambarį. To neišvengsi, juk negali kiekvieną kartą prieš įsileisdamas maudyti jo karštame vandenyje, to neleistų ir jo sveikata. O nešvaros savo kambaryje Blumfeldas irgi nepakenčia, kambario švara jam yra kažkas būtina, dėl to

jis daugsyk per savaitę pykstasi su tarnaite, tuo atžvilgiu, deja, nelabai rūpestinga. Kadangi ji priekurtė, jis paprastai nutempia ją už rankos į tas kambario vietas, kurių švara jo netenkina. Tokiu griežtumu pasiekė, kad tvarka kambariuose daugmaž atitiktų jo pageidavimus. O įsitaisęs šunį jis tiesiog savo noru įsileistų į kambarį nešvarą, nuo kurios iki šiol taip kruopščiai gynėsi. Atsirastų blusų, nuolatinių šunų palydovių. O jeigu jau taip atsitiktų, tai būtų netoli ir ta akimirka, kai Blumfeldas turėtų užleisti savo jaukų kambarį šuniui ir turėtų pasiieškoti kito. Tačiau nešvara tai tik vienas šunų trūkumas. Šunys dar serga, o apie šunų ligas juk niekas kaip reikiant neišmano. Tuomet tas gyvulys tūno kampe arba raišuoja aplink, inkščia, kosti, springsta nuo kažkokio skausmo, jis apkamšomas antklode, jam kažkas švilpiniuojama, pastumiama pieno, trumpai tariant, jis slaugomas tikintis, jog liga trumpalaikė, kai tuo tarpu ji gali būti rimta, bjauri ir užkrečiama. Ir netgi jei nesuserga, šuo vis tiek kada nors pasensta, žmogus nesiryžta laiku atsikratyti savo ištikimo draugo, ir tada ateina metas, kai į jį ašarojančiomis šuns akimis ima žvelgti jo paties senatvė. Tuomet reikia kamuotis su pusakliu, silpnų plaučių, iš nutukimo vos bepajudančiu padaru ir brangiai mokėti už džiaugsmą, kurį jis tau anksčiau teikė. Kad ir kaip Blumfeldas dabar norėtų įsitaisyti šunį, jis verčiau dar trisdešimt metų lips laiptais vienas, negu kad paskui vargtų su tokiu senu šunimi, kuris, dar garsiau pūtuodamas už jį, laiptas po laipto vilktųsi greta.

Taigi Blumfeldas liks vienas, jis neturi senmergės polinkių – tai joms rūpi turėti prie savęs kokį nors gyvą padarą, kurį galėtų ginti, kuriam galėtų rodyti švelnumą, kurį visuomet būtų pasiruošusios aptarnauti, ir šiam tikslui joms užtenka katės, kanarėlės ar auksinių žuvelių. O jeigu ir to negali turėti, tai tenkinasi netgi gėlėmis priešais langą. O Blumfeldui reikia palydovo, reikia gyvulio, kuriuo nereikėtų per daug rūpintis,

kuriam, jeigu kas, galima ir įspirti, kuris iš bėdos gali pernakvoti ir gatvėje, kuris tačiau, kai tiktai Blumfeldas panorės, tuojau imtų loti, šokinėti ir laižyti rankas. Kažko tokio nori Blumfeldas, bet kadangi supranta, kad tai be pernelyg didelių nepatogumų neįmanoma, jis to atsisako, tačiau dėl savo nuoseklumo kai kada, pavyzdžiui, šį vakarą, vis grįžta prie tokios minties.

Imdamas viršuje priešais savo kambarį iš kišenės raktą, jis atkreipia dėmesį į garsą, sklindantį iš jo kambario. Tai savotiškas, kaukšintis garsas, tačiau labai gyvas, labai tolygus. Kadangi Blumfeldas kaip tik galvojo apie šunis, jis prisimena garsą, kurį kelia šuns letenos, pakaitomis bilsnodamos į grindis. Tačiau letenos nekaukši, tai ne letenos. Jis skubiai atidaro duris ir įjungia elektros šviesą. Tokio vaizdo jis nesitikėjo išvysti. Tai tiesiog stebuklas, du maži celiulioidiniai mėlynais ruožais kamuoliukai šokinėja ant parketo vienas šalia kito; kai vienas trenkiasi į grindis, kitas būna pakilęs į orą, ir jie nepailsdami tęsia savo žaidimą. Kartą gimnazijoje Blumfeldas per žinomą elektros eksperimentą buvo matęs panašiai šokinėjančius mažus rutuliukus. O čia buvo palyginti dideli kamuoliai, kurie šokinėjo tuščiame kambaryje, ir niekas nedarė jokio elektros eksperimento. Blumfeldas pasilenkia prie jų, kad geriau įsižiūrėtų. Tai be jokios abejonės paprasti kamuoliai, jų viduje, matyt, yra keli mažesni, ir tie taip tarška. Blumfeldas pagraibo orą, kad įsitikintų, ar nekaba kokie nors siūlai, ne, jie juda visiškai savarankiškai. Gaila, kad Blumfeldas ne mažas vaikas, du tokie kamuoliai vaikystėje jį būtų pradžiuginę, o dabar visa tai daro jam greičiau nemalonų įspūdį. Juk ne taip jau bloga gyventi kaip visiškai nepastebimam senberniui slapčia, o dabar kažkas, visai nesvarbu kas, atskleidė tą paslaptį ir atsiuntė pas jį tuos du juokingus kamuolius.

Jis nori vieną nutverti, tačiau kamuoliai traukiasi nuo jo ir vilioja į kambarį paskui save. Kokia nesąmonė, galvoja jis,

taip lakstyti paskui kamuolius, sustoja ir žiūri jiems pavymui, kaip jie, kadangi persekiojimas liovėsi, lieka toje pačioje vietoje. Tačiau aš vis dėlto pabandysiu juos pagauti, galvoja jis ir vėl puola prie jų. Jie tuojau leidžiasi bėgti, bet Blumfeldas, išskėtęs kojas, įvaro juos į kampą, ir prieš lagaminą, kuris ten stovi, jam pavyksta vieną kamuolį sugauti. Tai visai mažas kamuolys, jis spurda jo rankoje, matyt, norėdamas ištrūkti. Ir kitas kamuolys, tarsi matydamas, kad draugas pakliuvo į bėdą, šokčioja aukščiau negu pirma, ir vis didina šuolius, kol pagaliau ima liesti Blumfeldo ranką. Jis daužo ranką, vis dažniau šokinėdamas, keičia puolimo taškus, paskui, kadangi nieko negali padaryti rankai, apglėbusiai kamuolį, ima šokinėti dar aukščiau ir, matyt, nori pasiekti Blumfeldo veidą. Blumfeldas galėtų pagauti ir tą kamuolį, ir abu kur nors uždaryti, tačiau dabar jam atrodo kažkaip neoru imtis tokių priemonių prieš du mažus kamuolius. Juk turėti tokius kamuolius miela, be to, jie greitai pavargs, pasiris po spinta ir duos ramybę. Tačiau Blumfeldas vis tiek piktai trenkia kamuolį į grindis, ir tiesiog stebuklas, kad nuo to silpnas, beveik permatomas celiulioidinis viršus netrūksta. Abu kamuoliai be jokio perėjimo ima taip pat žemai, tarpusavyje suderintai šokinėti.

Blumfeldas ramiai nusirengia, sukabina drabužius į spintą, jis visuomet patikrina, ar tarnaitė viską sutvarkiusi. Vieną ar du kartus pasižiūri per petį į kamuolius, kurie nepersekiojami dabar, atrodo, persekioja jį, jie atseka paskui jį ir šokinėja čia pat už jo. Blumfeldas apsivelka chalatą ir nori eiti prie kitos sienos, kad pasiimtų vieną iš pypkių, kurios ten kabo ant stovo. Gręždamasis jis nejučia atmeta atgal koją, tačiau kamuoliai sugeba išsisukti ir jiems nekliūna. Kai jis dabar eina pypkės, kamuoliai tuojau prisijungia prie jo, jis velka grindimis šlepetes, eina netolygiai, tačiau kiekvieną jo žingsnį beveik be pauzės seka kaukštelėjimas, jie neatsilieka nuo jo. Blumfeldas netikėtai

atsigręžia, kad pasižiūrėtų, kaip kamuoliams tai pavyksta. Bet vos tik jis atsigręžia, kamuoliai apsuka pusratį ir vėl atsiduria už jo, ir tai kartojasi tiek, kieksyk jis atsigręžia. Kaip svita jie stengiasi nebūti prieš Blumfeldą. Jie, matyt, išdrįso tai padaryti tik prisistatydami, o dabar jau pradėjo tarnybą.

Iki šiol visais išimtiniais atvejais, kai neužtekdavo jėgų pačiam susitvarkyti su padėtimi, Blumfeldas pasitelkdavo į pagalbą vieną priemonę – apsimesdavo, kad nieko nepastebi. Tai dažnai padėdavo ir padėtis dažniausiai bent jau pasitaisydavo. Taigi jis taip elgiasi ir dabar, atsistoja priešais pypkių stovą, išsirenka atkišęs lūpas pypkę, ypač kruopščiai prikemša ją tabako iš tamtyč padėto kapšo ir ramiai leidžia kamuoliams šokinėti už nugaros. Tiktai eiti prie stalo delsia, nes jam beveik skaudu girdėti vienodą kamuolių šuolių ir jo paties žingsnių ritmą. Todėl stovi, be reikalo ilgai kemša pypkę ir tikrina atstumą, skiriantį jį nuo stalo. Bet pagaliau įveikia silpnumą ir nueina tą atkarpą taip trypdamas, kad visai negirdi kamuoliukų. Kai atsisėda, jie, tiesa, vėl šokinėja už jo krėslo taip pat girdimai kaip anksčiau.

Virš stalo ranka pasiekiamai prie sienos pritaisyta lenta, ant kurios stovi butelis su vyšnine, apsuptas mažų taurelių. Šalia jo guli krūvelė prancūziško žurnalo numerių. (Kaip tik šiandien atėjo naujas, ir Blumfeldas jį paima. Degtinę visai pamiršta, jis pats jaučia, kad šiandien neatsisako įprastų užsiėmimų tiktai dėl paguodos, ir tikro noro skaityti neturi. Priešingai savo įpročiui perversti žurnalą lapas po lapo, atskleidžia jį kur pakliūva ir randa ten didelį paveikslą. Jis prisiverčia atidžiai į jį įsižiūrėti. Čia vaizduojamas Rusijos imperatoriaus ir Prancūzijos prezidento susitikimas. Susitikimas vyksta laive. Aplinkui tolumoje matyti daug kitų laivų, jų kaminų dūmai sklaidosi giedrame danguje, abu, imperatorius ir prezidentas, ką tik ilgais žingsniais skubėjo prie vienas kito ir dabar kaip tik spaudžia vienas kitam

ranką. Tiek už imperatoriaus, tiek už prezidento stovi po du ponus. Palyginti su linksmais imperatoriaus ir prezidento veidais palydovų veidai labai rimti, abiejų palydovų grupių žvilgsniai nukreipti į jų valdovą. Daug žemiau – veiksmas, matyt, vyksta viršutiniame laivo denyje – stovi ilgos saliutuojančių jūreivių eilės, nukirptos paveikslo krašte. Blumfeldas pamažu ima apžiūrinėti paveikslą labiau įsijausdamas, paskui atitraukia šiek tiek toliau ir žiūri į jį prisimerkęs. Jis visuomet mėgo tokias didingas scenas. Tai, kad pagrindiniai veikėjai taip laisvai, nuoširdžiai ir nerūpestingai spaudžia vienas kitam ranką, jam atrodo labai tikroviška. Ir taip pat teisinga, kad palydovai – tai, žinoma, taip pat labai aukšti ponai, jų pavardės nurodytos apačioje – savo laikysena pabrėžia istorinę momento svarbą.)

Ir užuot nusiėmęs nuo lentynos viską, ko jam reikia, Blumfeldas tyliai sėdi ir žiūri į vis dar neuždegtą pypkės galvutę. Jis tyko, staiga, visiškai netikėtai jo sustingimas praeina, ir jis trūktelėjęs pasisuka kartu su krėslu. Bet ir kamuoliai nesnaudžia arba negalvodami paklūsta juos valdančiam dėsniui: Blumfeldui apsigręžus, irgi pakeičia savo buvimo vietą ir pasislepia už jo nugaros. Dabar Blumfeldas sėdi nugara į stalą, su šalta pypke rankoje. Kamuoliai dabar šokinėja po stalu ir yra, kadangi ten kilimas, mažai girdimi. Tai didelis privalumas; girdimi tik silpni duslūs garsai, ir reikia būti labai atidžiam, kad juos sugautum ausimi. Blumfeldas, beje, labai atidus ir gerai juos girdi. Tačiau tik dabar taip yra, po valandėlės jų, matyt, visai negirdės. Kad jie dabar ant kilimo tokie nepastebimi, Blumfeldui atrodo didelė jų silpnybė. Reikia tiktai pakišti po jais vieną ar du kilimus, ir jie pasidaro beveik bejėgiai. Tiesa, tik tam tikrą laiką, be to, jau pats jų buvimas reiškia tam tikrą galią.

Dabar Blumfeldui labai praverstų šuo, toks jaunas, padūkęs gyvulys greitai susitvarkytų su tais kamuoliais, jis įsivaizduoja, kaip šuo juos griebia letenomis, kaip varo iš jų vietos, kaip

gainioja po kambarį ir pagaliau nutveria dantimis. Ir visai įmanoma, kad Blumfeldas artimiausiu metu įsitaisys šunį.

Tačiau kol kas kamuoliams reikia bijoti tik Blumfeldo, ir jis dabar neturi noro jų traiškyti, galbūt jam tiesiog trūksta ryžto. Jis pareina vakare pavargęs iš darbo, ir tada, kai reikia ramybės, jo laukia štai toks netikėtumas. Tik dabar pajunta, koks iš tiesų yra pavargęs. Jis tuos kamuolius tikrai sutraiškys ir, beje, artimiausiu laiku, bet kol kas ne, matyt, tiktai kitą dieną. Jeigu į visą tą dalyką žiūrėsi nešališkai, tai kamuoliai apskritai elgiasi gana kukliai. Jie, pavyzdžiui, galėtų tarpais iššokti, pasirodyti ir vėl grįžti į savo vietą arba galėtų šokinėti aukščiau, kad atsitrenktų į stalviršį ir tuo būdu atsigriebti už tai, kad juos slopina kilimas. Tačiau jie to nedaro, jie nenori be reikalo erzinti Blumfeldo, matyt, tenkinasi tuo, kas niekaip neišvengiama.

Tiesa, ir to kas neišvengiama užtenka, kad apkartintų Blumfeldui buvimą prie stalo. Jis pasėdi ten tik porą minučių ir jau galvoja apie tai, kad reikėtų eiti miegoti. Viena iš dingsčių ta, kad prie stalo negali rūkyti, nes yra padėjęs degtukus ant naktinio staliuko. Taigi jam reikėtų atsinešti degtukus, bet jeigu jau atsidurs prie naktinio staliuko, matyt, bus geriau ten likti ir atsigulti. Jis turi ir vieną slaptą mintį – mano, kad kamuoliai, aklai siekdami visą laiką būti už jo, užšoks ant lovos ir tada jis tyčia ar netyčia juos sutraiškys. Mintį, kad ir kamuolių likučiai galėtų šokinėti, jis atmeta. Ir neįprasti dalykai turi ribas. Sveiki kamuoliai ir šiaip šokinėja, nors ir ne be perstogės. O kamuolių nuolaužos nešokinėja niekada, tai ir dabar nešokinės.

– Kylam! – sušunka jis beveik šelmiškai, taip pagalvojęs, ir vėl plumpsi su kamuoliais iš paskos prie lovos. Jo viltis, atrodo, ima pildytis, kai tyčia atsistoja prie pat lovos, vienas kamuolys tuojau ant jos užšoka. Bet atsitinka ir netikėtas dalykas, kitas kamuolys palenda po lova. Apie tokią galimybę, kad kamuoliai galėtų šokinėti ir po lova, Blumfeldas net nepagalvojo. Jis pa-

sipiktinęs tuo vienu kamuoliu, nors jaučia, kaip tai neteisinga, nes šokinėdamas po lova kamuolys vykdo savo užduotį galbūt net geriau negu kamuolys ant lovos. Dabar viskas priklauso nuo to, kokią vietą kamuoliai pasirinks, nes Blumfeldas netiki tuo, kad jie galėtų ilgai veikti atskirai. Ir iš tiesų, po akimirkos kitas kamuolys taip pat užšoka ant lovos. Dabar aš juos turiu, pamano Blumfeldas, įkaitęs iš džiaugsmo, ir nusiplėšia nuo kūno chalatą, kad kristų ant lovos. Bet kaip tik tada tas pats kamuolys vėl nušoka palovin. Be galo nusivylęs Blumfeldas tiesiog susmunka. Kamuolys viršuje, matyt, tik apsižvalgė, ir jam čia nepatiko. O dabar paskui jį nusekė kitas ir, aišku, pasiliks apačioje, nes apačioje geriau. „Dabar aš tuodu būgnininkus turėsiu ten visą naktį", – pagalvoja Blumfeldas, sukanda lūpas ir linksi galva.

Jam liūdna, nors iš tiesų nežino, kaip kamuoliai gali kliudyti naktį. Jis miega puikiai, tas menkas garsas jam bus nė motais. Kad būtų tuo tikras, vadovaudamasis įgyta patirtimi pakiša kamuoliams po lova du kilimus. Tarsi turėtų šuniuką ir ruoštų jam minkštą patalą. Ir kamuoliai, tarsi taip pat būtų pavargę ir miegūsti, ima žemiau ir rečiau šokinėti negu pirma. Kai Blumfeldas atsiklaupia priešais lovą ir pašviečia naktine lempele, jam kartais atrodo, kad kamuoliai jau liks gulėti ant kilimų, taip silpnai jie nukrinta, taip lėtai pasirita galiuką į šalį. Paskui, tiesa, vėl pakyla ir daro savo. Tačiau visiškai įmanoma, kad pasižiūrėjęs rytą po lova ras ten du nekaltus vaikiškus kamuolius.

Bet atrodo, kad jie net iki ryto neištvers ir anksčiau liausis šokinėję, nes atsigulęs Blumfeldas daugiau jų negirdi. Jis įsitempia, kad ką nors išgirstų, klausosi persisvėręs per lovą – nė garso. Kilimai negali taip smarkiai slopinti garso, paaiškinimas vienas – kamuoliai daugiau nešokinėja, arba jie negali pakankamai atsispirti nuo minkštų kilimų ir todėl kol kas liovėsi šokinėję, arba, ir tai labai įtikėtina, daugiau išvis nešokinės. Blumfeldas

galėtų atsikelti ir pasižiūrėti, kaip ten iš tiesų yra, tačiau lieka gulėti patenkintas, kad pagaliau ramu, jis nenori net žvilgsniu liesti nusiraminusių kamuolių. Net pypkės su džiaugsmu atsisako, pasisuka ant šono ir užmiega.

Tačiau trukdymų neišvengia; kaip visuomet miega be sapnų, bet labai neramiai. Naktį jį daugybę kartų pažadina apgaulingas jausmas, lyg kas belstų į duris. Jis puikiai žino, kad niekas nebeldžia; kas belsis naktį ir dar į jo, vienišo senbernio, duris. Nors ir žino tai, kiekvieną sykį pašoka ir akimirką įdėmiai žiūri į duris, pražiota burna, išsprogintomis akimis, o plaukų sruogos išgąstingai virpčioja ant jo šlapios kaktos. Bando suskaičiuoti, kiek kartų buvo pažadintas, bet nuo neįtikėtinų skaičių, kuriuos gauna, ima suktis galva ir jis vėl užmiega. Jam atrodo, jog žino, iš kur tas beldimas eina, beldžiama ne į duris, o visai kitur, bet jis negali miego klaidinamas prisiminti, kuo pagrįsti jo spėjimai. Tik žino, kad prieš kaip reikiant pabelsdami daug smulkių bjaurių smūgių susirenka krūvon. Jis pakęstų tuos smulkius bjaurius smūgius, jeigu galėtų išvengti beldimo, bet dėl nežinia kokios priežasties tokia galimybė jau praleista, jis net neturi žodžių, jo burna atsiveria vien nebyliam žiovuliui, ir niršdamas dėl to jis įsikniaubia veidu į pagalves. Taip praeina naktis.

Rytą jį pažadina tarnaitės beldimas, jis apsidžiaugia juo ir su palengvėjimu atsidūsta, kai tuo tarpu visuomet skundėsi, kad ji beldžiasi per švelniai ir jis nieko negirdi. Blumfeldas jau nori surikti „Prašom!“, tik staiga išgirsta kitą žvalų, tiesa, silpnesnį, tačiau tiesiog karingą beldimą. Tai kamuoliai nerimsta po lova. Jie pabudo ir po nakties, priešingai negu jis, jaučiasi įgiję šviežių jėgų? „Tuojau!“ – šūkteli Blumfeldas tarnaitei, išsirita iš lovos, tačiau atsargiai, kad kamuoliai liktų už nugaros, parpuola, visą laiką atsukęs jiems nugarą, ant grindų, pasižiūri, persukęs kaklą, į kamuolius... vos nenusikeikia. Kaip vaikai, naktį nusispiriantys įkyrią antklodę, kamuoliai, matyt, nakčia po truputį taip

toli išstūmė iš palovės kilimus, kad vėl liko ant pliko parketo ir gali kelti triukšmą. „Atgal ant kilimų!" – sako Blumfeldas piktu veidu, ir tik tada, kai kamuoliai, atsidūrę ant kilimų, vėl aptyla, šūkteli tarnaitei, kad įeitų. Kol toji riebi, nenuovoki, visą laiką lyg mietą prarijusi boba deda ant stalo pusryčius ir atlieka kelias su tuo susijusias manipuliacijas, Blumfeldas nejudėdamas stovi su chalatu prie savo lovos, kad sulaikytų po ja kamuolius. Jis seka tarnaitę žvilgsniu, kad matytų, ar ji ką nors pastebi. Ji tokia priekurtė, kad tai nelabai tikėtina, ir Blumfeldas mano, kad jam tik todėl, jog yra be galo sudirgęs nuo nemigos, atrodo, kad tarnaitė tarpais stabteli, prisiglaudžia prie kokio nors baldo ir pakėlusi antakius klausosi. Jis būtų laimingas, jeigu galėtų priversti tarnaitę truputį greičiau suktis, tačiau ji viską daro beveik net lėčiau negu visada. Pamažėliais apsikrauna Blumfeldo drabužiais ir batais, išeina su jais į koridorių ir ilgai ten užtrunka, smūgiai, kuriais ji dulkina drabužius, labai monotoniški ir paskiri. Visą tą laiką Blumfeldas turi sėdėti ant lovos, negali pasijudinti, jei nenori, kad paskui jį išlįstų kamuoliai, jis leidžia atvėsti kavai, kurią šiaip geria kuo karštesnę, ir negali daryti nieko kito, tiktai spoksoti į nuleistą lango užuolaidą, už kurios blausiai brėkšta rytas. Pagaliau tarnaitė baigia ruoštis, palinki gero ryto ir jau nori eiti. Tačiau prieš galutinai pasišalindama dar sustoja prie durų, truputį pajudina lūpas ir ilgai žiūri į Blumfeldą. Šis jau nori paprašyti, kad pasiaiškintų, bet ji pagaliau išeina. Blumfeldas dabar užvis labiau norėtų atlapoti duris ir jai pavymui rikteléti, kokia ji kvaila, sena, nesupratinga boba. Tačiau kai pagalvoja apie tai, ką jai galėtų prikišti, tai supranta, kad tiktai tokią nesąmonę, jog ji, be abejo, nieko nepastebėjo ir vis dėlto bandė dėtis, lyg kažką būtų pastebėjusi. Kokios sujauktos jo mintys! Ir viskas todėl, kad blogai miegojo naktį! Šiek tiek paaiškina tai tuo, kad vakar vakare nukrypo nuo savo įpročių, neparūkė ir neišgėrė

degtinės. Jeigu aš, tokia galutinė jo apmąstymų išvada, neparūkau ir neišgeriu degtinės, tai blogai miegu.

Nuo šiol Blumfeldas nusprendžia labiau rūpintis gera savijauta, ir pradeda nuo to, kad iš namų vaistinėlės, kabančios virš naktinio staliuko, paima vatos ir užsikemša dviem jos gumuliukais ausis. Tada atsistoja ir žengia bandomąjį žingsnį. Kamuoliai seka iš paskos, tačiau jis jų beveik negirdi, dar truputis vatos, ir jų jau visai negirdėti. Blumfeldas žengia dar kelis žingsnius, jokių ypatingų nemalonumų. Jie, tiek Blumfeldas, tiek kamuoliai, tarpusavyje, kas be ko, susiję, tačiau vienas kitam netrukdo. Tiktai kai Blumfeldas kartą greičiau apsigręžia ir vienas kamuolys nesugeba į tai sureaguoti, Blumfeldas atsitrenkia į jį keliu. Tai vienintelis incidentas, Blumfeldas ramiai išgeria kavą, jis alkanas, lyg būtų tą naktį ne miegojęs, o nuėjęs ilgą kelią, nusiprausia šaltu, nepaprastai gaivinančiu vandeniu ir apsirengia. Iki šiol jis dar nepakėlė užuolaidų, manydamas, kad dėl visa ko geriau bus likti prieblandoje – svetimos akys tada nematys kamuolių. Tačiau kai dabar jau pasiruošė išeiti, jam reikėjo kažką padaryti, kad kamuoliai neišdrįstų išsekti paskui jį ir į gatvę, nors jis tuo netiki. Blumfeldui jau kilusi gera mintis, jis atidaro didelę knygų spintą ir atsistoja nugara į ją. Kamuoliai, lyg suvokdami, ką jis sumanęs, nelenda į spintos vidų, išnaudoja kiekvieną tarpelį, likusį tarp jo ir spintos, įšoka, jeigu kitaip negali, akimirkai į spintą, bet tučtuojau bėga nuo jos tamsos, toliau kaip iki spintos krašto jų niekaip negalima įvaryti, jie jau verčiau pažeidžia savo pareigą ir laikosi beveik Blumfeldo šone. Tačiau jų mažos gudrybės nepadės, nes dabar Blumfeldas pats įlipa atbulomis į spintą, ir jiems nieko kito nelieka kaip padaryti tą patį. Bet tai nulemia jų likimą, mat spintos apačioje guli įvairūs nedideli daiktai, tokie kaip batai, dėžutės, maži lagaminai, visi jie, tiesa, – Blumfeldas dabar dėl to apgailestauja – sudėti labai tvarkingai, tačiau kamuoliams vis dėlto smarkiai trukdo.

Ir kai Blumfeldas, tuo tarpu jau beveik uždaręs spintos duris, dideliu šuoliu, kokio jau nėra daręs daug metų, palieka spintą, užtrenkia duris ir pasuka raktą, kamuoliai atsiduria nelaisvėje. „Pasisekė", – pagalvoja Blumfeldas ir nusišluosto nuo kaktos prakaitą. Kaip nerimsta kamuoliai spintoje! Toks įspūdis, jog juos būtų apėmusi neviltis. O Blumfeldas labai patenkintas. Jis palieka kambarį ir maloniai pasijunta tuščiame koridoriuje. Jis išsiima iš ausų vatą, ir jį nudžiugina įvairiausi bundančio namo garsai. Žmonių beveik nematyti, dar labai anksti.

Apačioje, vestibiulyje, priešais žemas duris, pro kurias įeinama į rūsyje esantį tarnaitės butą, stovi mažas dešimtmetis berniukas. Tikras motina, tame veide atsispindi kiekviena senės yda. Kreivakojis, susikišęs rankas į kišenes, jis stovi ten ir šnopuoja, nes jau dabar turi gūžį, ir jam sunku kvėpuoti. Paprastai, kai sutinka tą berniuką, Blumfeldas paspartina žingsnį, kad kiek įmanoma greičiau atsikratytų jo vaizdo, tačiau šiandien jis beveik linkęs sustoti. Nors berniukas, kaip ir jį paleidusi į pasaulį boba, turi visus savo kilmės požymius, kol kas jis vis dėlto vaikas, ir toje beformėje galvoje sukasi vaikiškos mintys; jeigu jį supratingai užkalbinsi ir ko nors paklausi, jis turbūt, atsakys skambiu balsu, nekaltai ir pagarbiai, o šiek tiek pasistengus ir pergalėjus save bus galima paglostyti net jo skruostus. Taip mano Blumfeldas, bet vis dėlto praeina pro šalį. Gatvėje pastebi, kad oras malonesnis, negu manė būdamas kambaryje. Ryto migla sklaidosi ir ima rodytis stipraus vėjo šluojamo mėlyno dangaus tarpai. Blumfeldas turi būti dėkingas kamuoliams, kad daug anksčiau negu visada išėjo iš namų, net laikraštį pamiršo neskaitytą ant stalo, dėl to laimėjo daug laiko ir dabar gali eiti lėtai. Keista, kaip menkai jam rūpi kamuoliai, kai atskyrė juos nuo savęs. Kol sekiojo paskui jį, juos buvo galima laikyti kažkuo, kas jam priklauso, kažkuo, į ką sprendžiant apie jo asmenį reikėjo atsižvelgti, o dabar jie buvo tiktai namie spintoje likęs

žaislas. Ir dabar Blumfeldui dingteli, kad jis galbūt geriausiai savo atžvilgiu nukenksmintų kamuolius, jeigu panaudotų juos pagal tikrąją paskirtį. Ten, vestibiulyje, tebestovi tas berniukas, Blumfeldas jam padovanos kamuolius, ne paskolins, o būtent padovanos, ir tai, aišku, tolygu įsakymui juos sunaikinti. Ir net jeigu jie liktų sveiki, berniuko rankose reikš mažiau negu spintoje, visas namas matys, kaip berniukas su jais žaidžia, prisidės kiti vaikai, ir bendra nuomonė, kad tai žaidimo kamuoliai, o ne Blumfeldo gyvenimo palydovai, taps neabejotina ir nesugriaunama. Blumfeldas bėga atgal į namą. Berniukas kaip tik nulipęs rūsio laiptais žemyn ir nori apačioje atidaryti duris. Taigi Blumfeldui reikia pašaukti berniuką ir ištarti jo vardą, kuris toks pat juokingas, kaip ir viskas, kas susiję su juo. „Alfredai, Alfredai", – šaukia jis. Berniukas ilgai delsia. „Eikš gi", – šaukia Blumfeldas, – „aš tau kai ką duosiu." Dvi mažos kiemsargio mergaitės išeina pro priešpriešais esančias duris ir smalsaudamos atsistoja Blumfeldo kairėje ir dešinėje. Jos gaudosi daug greičiau už berniuką ir nesupranta, kodėl jis neina. Jos moja jam, nenuleisdamos nuo Blumfeldo akių, tačiau negali suvokti, kokia dovana laukia Alfredo. Smalsumas kamuoja jas, ir jos šokinėja nuo vienos kojos ant kitos. Blumfeldas juokiasi tiek iš jų, tiek iš berniuko. Šis atrodo pagaliau viską surikiavo ir nerangiai, sunkiai lipa laiptais į viršų. Net eisena nusidavęs į motiną, kuri, beje, pasirodo apačioje rūsio tarpduryje. Blumfeldas visa gerkle šaukia, kad ir tarnaitė išgirstų ir, jeigu reikės, pažiūrėtų, kaip vykdomas jo pavedimas.

– Viršuje, savo kambaryje, – sako Blumfeldas, – aš turiu du puikius kamuolius. Ar norėtum juos gauti?

Berniukas tik perkreipia lūpas, jis nežino, kaip elgtis, todėl atsigręžia ir klausiamai žiūri į motiną. O mergaitės tuojau ima šokinėti aplink Blumfeldą ir prašyti kamuolių.

– Jūs irgi galėsite su jais žaisti, – sako joms Blumfeldas, bet laukia berniuko atsakymo. Jis iš karto galėtų padovanoti kamuolius mergaitėms, bet jos jam atrodo pernelyg lengvabūdės, ir jis labiau pasitiki berniuku. Šis tuo tarpu be žodžių pasitaria su motina ir dar kartą paklaustas pritariamai linkteli galva.

– Tuomet klausyk, – sako Blumfeldas, nekreipdamas dėmesio į tai, kad iš tos pusės nesulauks už savo dovaną padėkos, – mano kambario raktą turi tavo motina, paimk jį iš jos, o čia raktas nuo mano drabužių spintos, kurioje yra kamuoliai. Paskui vėl atsargiai užrakink spintą ir kambarį. O su kamuoliais gali daryti ką nori, gali jų negrąžinti. Ar supratai?

Bet berniukas, deja, nesuprato. Blumfeldas norėjo tam be galo žioplam padarui viską išdėstyti labai aiškiai, tačiau dėl to viską pernelyg dažnai kartojo, pernelyg dažnai pakaitomis minėjo raktus, kambarį ir spintą, todėl berniukas į jį spoksojo ne kaip į geradarį, o kaip į gundytoją. O mergaitės viską iškart suprato, jos lenda prie Blumfeldo ir tiesia rankas į raktą.

– Palaukite gi, – sako Blumfeldas ir jau pyksta ant visų. Be to, laikas eina, ir jis negali ilgiau gaišti. Kad bent tarnaitė pagaliau pasakytų, kad suprato ir viską kaip reikia padarys. Užuot tai padariusi, ji vis dar stovi apačioje prie durų, pamaiviškai šypsosi kaip susigėdusi priekurtė ir galbūt mano, kad Blumfeldas staiga susižavėjo jos berniuku ir klausinėja jį mažosios daugybos lentelės. Blumfeldas juk negali nulipti laiptais žemyn ir surikti tarnaitei į ausį, kad jos berniukas, dėl Dievo meilės, išvaduotų jį nuo kamuolių. Jis jau pakankamai prisivertė padaryti – visai dienai patikėjo šiai šeimai savo spintos raktą. Ne veltui dabar duoda raktą berniukui, užuot pats nuvedęs jį į viršų ir perdavęs jam kamuolius. Jis negali ten pirma juos padovanoti, o paskui vėl atimti – kaip turbūt būtų atsitikę, – išsivesdamas paskui save kaip svitą.

– Taigi tu manęs vis dar nesupranti? – klausia Blumfeldas beveik liūdnai, pabandęs dar kartą viską paaiškinti, bet tuojau nutilęs matydamas berniuko tuščias akis. Toks tuščias žvilgsnis daro žmogų bejėgį. Jis gali jį priversti pasakyti daugiau, negu nori, kad tiktai jų tuštumą užpildytų supratimas.

– Mes atnešime jam kamuolius! – šaukia mergaitės. Jos gudrios, jos suprato, kad kamuolius gaus tiktai kažkaip tarpininkaujant berniukui ir kad tą tarpininkavimą turi susikurti pačios. Kiemsargio kambaryje ima mušti laikrodis. Jis paragina Blumfeldą paskubėti.

– Tad šekite raktą, – sako Blumfeldas, ir raktas greičiau išplėšiamas iš rankos, negu jis jį atiduoda. Jeigu būtų atidavęs raktą berniukui, galėtų būti daug ramesnis. – Kambario raktą paimkite apačioje iš tos moters, – dar pasako Blumfeldas, – o kai grįšite su kamuoliais, abu raktus atiduokite jai.

– Taip, taip, – šaukia mergaitės, ir bėga laiptais žemyn. Jos žino viską, absoliučiai viską, ir Blumfeldas, lyg užsikrėtęs to berniuko žioplumu, pats nesupranta, kaip jos galėjo taip greitai suprasti jo aiškinimus.

Štai jos jau tampo apačioje už sijono tarnaitę, bet Blumfeldas ilgiau negali laukti, kad ir kaip būtų įdomu pamatyti, kaip jos vykdo užduotį, ir ne vien todėl, kad jau vėlu, bet ir todėl, kad nenori būti čia, kai kamuoliai ištrūks į laisvę. Reikia būti jau už kelių gatvių, kai mergaitės viršuje atrakins jo kambario duris. Jis juk nežino, ko galima iš tų kamuolių tikėtis. Ir štai jau antrą kartą tą rytą išeina į lauką. Dar pamato, kad tarnaitė tiesiog ginasi nuo mergaičių, o berniukas savo kreivomis kojomis skuba motinai į pagalbą. Blumfeldas nesupranta, kodėl gimsta ir dauginasi tokie žmonės kaip ta tarnaitė.

Pakeliui į baltinių fabriką, kuriame Blumfeldas dirba, pamažu pradeda imti viršų mintys apie darbą. Jis paspartina žingsnį ir nepaisant to, kad užgaišo per berniuką, į savo biurą

ateina pirmas. Tas biuras – tai stiklu atitverta patalpa, joje yra rašomasis stalas, skirtas Blumfeldui, ir du stovimi pultai, skirti Blumfeldui pavaldiems praktikantams. Nors tie stovimi pultai tokie maži ir siauri, lyg būtų skirti mokiniams, biure vis tiek labai ankšta, ir praktikantams negalima atsisėsti, nes tuomet neliktų vietos Blumfeldo krėslui. Šit jie ir stovi visą dieną prisispaudę prie savo pultų. Jiems, aišku, labai nepatogu, tačiau ir Blumfeldui dėl to sunkiau juos stebėti. Dažnai jie tiesiog prilimpa prie pulto, tačiau ne tam kad dirbtų, o kad pasišnabždėtų ar netgi snustelėtų. Blumfeldas turi su jais daug bėdos, jie toli gražu nepakankamai padeda jam nuveikti tą milžinišką darbą, kuris užkrautas ant jo pečių. Jis veda visą prekių ir pinigų judėjimo apskaitą su namudininkėmis, kurias fabrikas samdo kai kurių subtilių prekių gamybai. Kad būtų galima spręsti apie to darbo apimtį, reikia gerai žinoti visas aplinkybes. Tačiau jų po to, kai prieš kelerius metus mirė tiesioginis Blumfeldo viršininkas, niekas nežino, todėl Blumfeldas ir negali niekam pripažinti teisės apie jas spręsti. Pavyzdžiui, fabrikantas, ponas Otomaras, tikrai nepakankamai vertina Blumfeldą, jis, žinoma, pripažįsta Blumfeldo nuopelnus per tuos dvidešimt metų, ir pripažįsta ne vien todėl, kad privalo, bet ir todėl, kad gerbia Blumfeldą kaip ištikimą, vertą pasitikėjimo žmogų, tačiau jo darbą vis dėlto vertina nepakankamai, nes mano, kad viską būtų galima sutvarkyti paprasčiau ir dėl to visais atžvilgiais naudingiau, negu tai daro Blumfeldas. Sakoma, ir tai, matyt, nėra neįtikėtina, kad Blumfeldo skyriuje Otomaras taip retai lankosi todėl, kad išvengtų susierzinimo, kurį jam kelia Blumfeldo darbo metodai. Būti šitaip neįvertintam Blumfeldui, aišku, skaudu, tačiau nieko nepadarysi, jis juk negali priversti Otomaro, kad tas kokį mėnesį neišeitų iš Blumfeldo skyriaus, studijuotų visus čia atliekamus darbus, panaudotų savus, atseit geresnius, metodus, ir po skyriaus žūties, kurią neišvengiamai

toks įsikišimas sukeltų, įsitikintų, kad Blumfeldas buvo teisus. Taigi todėl Blumfeldas toliau dirba savaip, truputį išsigąsta, kai po ilgo laiko Otomaras vėl pasirodo, pabando, iš pavaldinio pareigos, paaiškinti vieną ar kitą potvarkį, tada šeimininkas, tyliai linktelėjęs ir nuleidęs akis, nueina toliau; apskritai Blumfeldas kenčia nuo to nepakankamo vertinimo mažiau, negu nuo minties, kad tada, kai pagaliau turės palikti savo vietą, žaibiškai seks didžiulė, niekieno neišpainiojama sumaištis, nes jis nežino fabrike žmogaus, kuris galėtų jį pakeisti ir taip perimti jo postą, kad būtų išvengta bent jau pačių didžiausių sutrikimų. Kai šefas ką nors nepakankamai vertina, tarnautojai, aišku, stengiasi jį kiek įmanoma pranokti. Todėl Blumfeldo darbą nepakankamai vertina visi, niekas nemano esant reikalinga kurį laiką padirbėti ir pasimokyti Blumfeldo skyriuje, ir kai priimami nauji tarnautojai, pas Blumfeldą savo iniciatyva neateina niekas. Todėl Blumfeldo skyriuje trūksta prieaugio. Kai Blumfeldas, iki tol savo skyriuje viską daręs pats, padedamas vien tarno, pareikalavo, kad jam būtų paskirtas praktikantas, nuožmi kova dėl to truko kelias savaites. Blumfeldas beveik kiekvieną dieną ėjo į Otomaro biurą ir ramiai bei smulkiai jam aiškino, kodėl tame skyriuje reikalingas praktikantas. Jis reikalingas ne todėl, kad Blumfeldas norėtų save patausoti, Blumfeldas nenorįs tausotis, jis darąs daugiau, negu reikia, ir nemanąs liautis, tačiau ponas Otomaras turįs pagalvoti, kad įmonė yra labai išsiplėtusi, visi skyriai atitinkamai padidėjo, vien Blumfeldo skyrius nuolat pamirštamas. O kiek išaugo darbo apimtis būtent jame! Kai Blumfeldas pradėjo dirbti – ponas Otomaras, aišku, jau negalįs prisiminti tų laikų, – siuvėjų buvo gal dešimt, o dabar jų skaičius svyruoja tarp penkiasdešimt ir šešiasdešimt. Toks darbas reikalauja jėgų, Blumfeldas galįs garantuoti, kad jis nuolatos visas jėgas atiduodąs darbui, tačiau už tai, kad susidoros su darbu ir toliau, nuo šiol negalįs garan-

tuoti. Ponas Otomaras, tiesa, niekuomet tiesiogiai neatmetė Blumfeldo prašymų, jis negalėjo taip pasielgti su senu tarnautoju, tačiau jo maniera beveik nesiklausyti, kalbėti per prašančio Blumfeldo galvą su kitais žmonėmis, pusiau žadėti, po kelių dienų vėl viską pamiršti – ši jo maniera buvo iš tiesų žeidžianti. Ne Blumfeldui, Blumfeldas ne fanatikas, kad ir kokia maloni yra garbė ir pripažinimas, Blumfeldas gali be jų apsieiti, jis, nepaisant nieko, bus savo vietoje tol, kol bus įmanoma, šiaip ar taip jis teisus, o teisumas, pagaliau, nors kartais tai trunka ilgai, turi būti pripažintas. Ir Blumfeldas pagaliau iš tiesų gavo du praktikantus – tačiau kokius! Galima buvo pagalvoti, kad Otomaras suprato, jog savo nepagarbą skyriui dar geriau, negu neduodamas praktikantų, jis parodys jų duodamas. Netgi įmanoma, kad Otomaras taip ilgai įkalbinėjo Blumfeldą palaukti tik todėl, jog ieškojo kaip tik tokių praktikantų ir, suprantama, neįstengė ilgai rasti. O Blumfeldas dabar negalėjo skųstis, atsakymą buvo galima iš anksto numanyti, jis juk gavo du praktikantus, nors prašė tik vieno; taip gudriai viską patvarkė Otomaras. Blumfeldas, aišku, vis dėlto skundėsi, bet tik todėl, kad tai daryti tiesiog vertė jo katastrofiška padėtis, o ne todėl, kad vėl tikėtųsi pagalbos. Ir skundėsi ne primygtinai, o tik tarp kitko, kai pasitaikydavo patogi proga. Nepaisant to, tarp piktavališkai nusiteikusių draugų tuojau paplito gandas, kad kažkas paklausęs Otomaro, ar įmanoma, kad Blumfeldas, netgi pagaliau gavęs tokią didelę paspirtį, vis dar skundžiasi. Otomaras į tai atsakęs, kad tai tiesa, Blumfeldas vis dar skundžiąsis, bet ne be pagrindo. Jis, Otomaras, pagaliau tai supratęs ir ateityje manąs kiekvienai siuvėjai paskirti po praktikantą. Taigi iš viso maždaug šešiasdešimt. Bet jeigu ir tiek neužtektų, tai jis atsiųstų daugiau ir darytų tai tol, kol Blumfeldo skyrius galutinai virstų beprotnamiu, kuriuo jis jau daug metų virsta. Šioje pastaboje, kas be ko, buvo puikiai juntamas Otomaro

tonas, tačiau jis pats, Blumfeldas tuo neabejojo, jokiu būdu negalėjęs bent jau panašiai atsiliepti apie Blumfeldą. Visa tai buvo antro aukšto biuro tinginių pramanas, ir Blumfeldas nekreipė į tokias kalbas dėmesio – kad jis būtų galėjęs taip ramiai nekreipti dėmesio į praktikantų buvimą! Bet jie buvo ir jų jau negalėjai išvaryti. Išblyškę, silpni vaikai. Pagal dokumentus abu buvo pasiekę tą amžių, kai mokslas jau nebeprivalomas, tačiau iš tiesų tuo buvo neįmanoma patikėti. Ką jau ten, jų net į mokytojo rankas nebuvo galima atiduoti, taip akivaizdžiai jiems dar reikėjo motinos globos. Jie dar nemokėjo protingai judėti, ilgas stovėjimas juos be galo vargino, ypač iš pradžių. Jeigu tiktai nuo jų nusigręždavai, jie tuojau iš silpnumo suglebdavo, persikreipdavo ir susikūprindavo. Blumfeldas bandė aiškinti, kad jie visam gyvenimui taps invalidais, jeigu visą laiką taip pasiduos tinginiui. Reikalauti iš praktikantų bent kokio judesio buvo rizikinga – kartą vienam reikėjo kažką pernešti kelis žingsnius, jis puolė kaip akis išdegęs ir prasimušė į pultą kelį. Kambarys buvo pilnas siuvėjų, pultai apkrauti prekėmis, ir Blumfeldui reikėjo į viską numoti ranka, nuvesti verkiantį praktikantą į biurą ir ten jį aptvarstyti. Tačiau ir šis praktikantų uolumas buvo tik išorinis – kaip tikri vaikai jie kartais norėjo pasižymėti, tačiau kur kas dažniau, o tikriau beveik visada, siekė vien nukreipti viršininko dėmesį ir jį apgauti. Kartą Blumfeldas per patį darbo įkarštį apsipylęs prakaitu bėgdamas pro šalį pamatė, kad jie pasislėpę tarp prekių ryšulių keičiasi pašto ženkliukais. Jis būtų norėjęs trinktelėti per galvas kumščiais – už tokį nusikaltimą tai būtų buvusi vienintelė tinkama bausmė, tačiau jie buvo vaikai, ir Blumfeldas juk negalėjo užmušti vaikų. Ir jis kamavosi su jais toliau. Iš pradžių įsivaizdavo, kad praktikantai padės jam nuveikti kai kuriuos darbus, skirstant prekes, reikalaujančius didelių pastangų ir budrumo. Jis manė, kad pats maždaug viduryje stovės

už pulto, viską stebėdamas ir registruodamas, o praktikantai, jo vadovaujami, lakstys šen ir ten ir viską skirstys. Jis įsivaizdavo, kad jo priežiūrą, kad ir kokią griežtą, toje grūdalienėje papildys praktikantų atida ir kad tie praktikantai pamažu kaups patirtį, kad jiems ilgainiui nebereikės visko nurodinėti ir kad jie patys pagaliau išmoks skirti siuvėjas pagal jų požiūrį į darbą ir patikimumą. Dėti tokias viltis į šiuos praktikantus buvo visiškai beprasmiška, Blumfeldas netrukus suprato, kad jų išvis negalima prileisti prie siuvėjų. Prie kai kurių siuvėjų iš pradžių jie visai nėjo iš antipatijos ar baimės, o kitų, jiems patinkančių, dažnai bėgo pasitikti prie durų. Joms nešė viską, ko jos norėjo, kišo tai į rankas, nors siuvėjos ir turėjo teisę imti, su kažkokiu paslaptingumu; toms patinkančioms rinko nuo tuščių lentynų visokias atraižas, nereikalingas atliekas, o kartais ir tebetinkamas panaudoti smulkmenas, jau iš tolo jomis laimingi modavo Blumfeldui už nugaros ir gaudavo už tai saldainių. Blumfeldas, tiesa, tuojau padarė šiai savivalei galą ir nuvarydavo juos, pasirodžius siuvėjoms. Bet jie dar ilgai manė, jog tai labai neteisinga, šiaušėsi, tyčia laužė plunksnas ir kartais garsiai beldė į stiklą, kad atkreiptų siuvėjų dėmesį į netikusį Blumfeldo elgesį, dėl kurio jie turėję kentėti.

Kad patys negerai daro, jie negali suprasti. Pavyzdžiui, jie beveik visada ateina į biurą pavėlavę. Blumfeldas, jų viršininkas, nuo pat ankstyvos jaunystės savaime suprantamu dalyku laikęs ateiti į biurą bent jau pusvalandį iki darbo pradžios – ne karjerizmas, ne perdėtas pareigingumas, o vien tiktai tam tikras padorumo jausmas jį verčia taip elgtis, – Blumfeldas turi dažnai laukti savo praktikantų daugiau kaip valandą. Kramtydamas pusryčių bandelę jis paprastai stovi už pulto salėje ir žymi namudininkių atsiskaitymo knygelėse, kas padaryta. Greitai įsigilina į darbą ir apie nieką kita negalvoja. Ir staiga taip išsigąsta, kad plunksna dar kelias akimirkas dreba jo rankose. Įsiveržia

vienas praktikantas, atrodo, kad jis tuoj pargrius, viena ranka į kažką įsitvėręs, kita laikosi už sunkiai kvėpuojančios krūtinės, bet visa tai reiškia vien tai, kad jis atsiprašinėja už pavėlavimą, ir tai skamba taip juokingai, kad Blumfeldas tyčia praleidžia pro ausis, nes jei to nepadarytų, turėtų nenaudėlį užtarnautai išperti. O dabar tiktai valandėlę žiūri į jį, paskui parodo ranka į atitvertą kampą ir vėl imasi darbo. Dabar reikėtų tikėtis, kad praktikantas įvertins viršininko gerumą ir nuskubės į savo vietą. Ne, jis nenuskuba, jis strikinėja, eina ant pirštų galų, o paskui koja už kojos. Gal jis šaiposi iš savo viršininko? Ne, ne. Tai vėl tiktai tas laimės ir savimi pasitenkinimo mišinys, prieš kurį esi bejėgis. Kaip kitaip būtų galima paaiškinti, kad Blumfeldas šiandien, pats neįprastai vėlai atėjęs į darbą, dabar, po ilgo laukimo – tikrinti knygeles jis neturi jokio noro – pro dulkių debesį, kurį prieš jį šluota kelia neprotingas patarnautojas, žiūri į gatvę, kur pagaliau pamato ramiai artėjančius abu praktikantus. Jie eina beveik apsikabinę ir, atrodo, pasakoja vienas kitam svarbius dalykus, su darbu, aišku, susijusius nebent neleistinai. Kuo labiau jie artėja prie durų, tuo lėtesni darosi jų žingsniai. Pagaliau vienas jau paima už rankenos, bet jos dar nenuspaudžia, jie vis dar pasakoja vienas kitam, klausosi ir juokiasi.

– Atidaryk gi mūsų ponams duris! – šaukia tarnui Blumfeldas, iškėlęs į viršų rankas. Bet kai praktikantai įeina, Blumfeldas jau nenori pyktis, neatsako į jų pasisveikinimą ir eina prie savo rašomojo stalo. Jis pradeda skaičiuoti, tačiau vis pakelia akis, kad matytų, ką daro praktikantai. Vienas atrodo labai pavargęs ir vis trinasi akis; pakabinęs ant vinies apsiaustą, jis pasinaudoja proga ir dar valandėlę pastovi atsirėmęs į sieną, gatvėje buvo žvalus, o darbo artumas daro jį pavargusį. Tuo tarpu kitas praktikantas nori darbo, bet kitokio. Jis, pavyzdžiui, jau seniai trokšta šluoti grindis. Tačiau tai ne jo pareiga, šluoti grindis turi tarnas; apskritai Blumfeldas nebūtų prieš, kad praktikantas

šluotų grindis, tegu sau šluoja, jeigu nori, blogiau už tarną jis to nedarys, tačiau jeigu praktikantas nori šluoti, tai tegu ateina anksčiau, prieš pradedant šluoti tarnui, ir negaišta tam laiko, nes jam privalu dirbti vien kanceliarinį darbą. Bet jeigu tas vaikiščias išvis nesugeba protingai mąstyti, tai bent jau tarnas, tas pusaklis senis, kurio šefas, aišku, nepakęstų jokiame kitame skyriuje, išskyrus Blumfeldo, ir kuris gyvena vien tiktai iš Dievo ir šefo malonės, bent jau tarnas galėtų nusileisti ir trumpam duoti berniukui šluotą, jis juk neįgudęs, jam tuojau praeis noras šluoti, ir jis lakstys paskui tarną su šluota, kad įkalbėtų ją vėl paimti. Tačiau tarnas, atrodo, jaučiasi atsakingas kaip tik už šlavimą, matyti, kaip jis, berniukui vos prisiartinus, stipriau suima drebančiomis rankomis kotą, verčiau stovi ramiai ir nieko nedaro, kad tik neišleistų iš rankų šluotos. Praktikantas neprašo žodžiais, nes bijo Blumfeldo, kuris dedasi skaičiuojąs, be to, įprastai prašyti būtų beprasmiška, nes pasiekti tarno ausis galima tik didžiausiu riksmu. Tad praktikantas iš pradžių trūkteli tarną už rankovės. Tarnas, aišku, žino, koks reikalas, jis niūriai pasižiūri į praktikantą, papurto galvą ir prisitraukia šluotą prie pat krūtinės. Tada praktikantas sudeda rankas ir prašo. Jis, aišku, neturi vilties ko nors tuo pasiekti, prašyti jam pramoga, todėl ir prašo. Antrasis praktikantas viską seka tyliai juokdamasis ir turbūt mano, nors nesuprantama kodėl, kad Blumfeldas jo negirdi. Tarnui prašymas nedaro jokio įspūdžio, jis nusigręžia ir mano, kad dabar vėl gali saugiai dirbti su šluota. Tačiau praktikantas, strykčiodamas ant pirštų galų ir maldaujamai trindamas rankas, apeina jį ir dabar prašo kitoje pusėje. Tokie tarno posūkiai ir praktikanto strykčiojimai iš paskos pasikartoja daugsyk. Pagaliau tarnas pasijunta atkirstas iš visų pusių ir pastebi tai, ką būdamas bent kiek gudresnis, būtų pastebėjęs iš pat pradžių, – kad jis pavargs pirma negu praktikantas. Todėl ieško pagalbos iš šalies, grasina praktikantui ir

rodo į Blumfeldą, kuriam skųsis, jeigu praktikantas neatstos. Praktikantas supranta, kad jam, jeigu tikrai nori gauti šluotą, reikia labai skubėti, todėl įžūliai ją griebia. Nejučia išsprūdęs kito praktikanto šūksnis reiškia greitą atomazgą. Tarnas, tiesa, šįkart dar išsaugo šluotą, žengęs atgal ir patraukęs ją į save. Tačiau praktikantas dabar jau nepasiduoda, pražiota burna ir degančiomis akimis šoka į priekį, tarnas nori bėgti, bet senos jo kojos užuot bėgusios tirta, praktikantas ištraukia šluotą, ir nors neužvaldo jos, vis dėlto pasiekia, kad šluota nukristų, ir tarnas jos netektų. Tačiau, matyt, ir praktikantas jos netenka, nes šluotai nukritus, iš pradžių visi trys, praktikantai ir tarnas, nustėra, nes dabar viską pamatys Blumfeldas. Blumfeldas iš tiesų pakelia akis į savo langelį, tarsi tik dabar atkreipęs dėmesį į tai, kas vyksta, griežtai ir tiriamai nužvelgia kiekvieną iš eilės, net šluota ant grindų neišvengia jo žvilgsnio. Ar dėl to, kad tyla trunka per ilgai, ar dėl to, kad prasikaltęs praktikantas negali pergalėti savyje noro šluoti, šiaip ar taip, jis pasilenkia, tiesa, labai atsargiai, lyg imtų kokį nors gyvą padarą, o ne šluotą, pakelia šluotą, perbraukia ja per grindis, tačiau tuojau išsigandęs numeta, nes Blumfeldas pašoka ir išeina iš aptvaro.

– Abu prie darbo ir daugiau nė mur mur, – surinka Blumfeldas ir parodo atkišta ranka praktikantams kelią prie pultų. Jie tuojau paklūsta, tačiau ne nuleidę iš gėdos galvas, o nerangiai apeidami Blumfeldą ir pastirai žvelgdami jam į akis, lyg tuo norėtų sulaikyti, kad nemuštų. O juk galėtų iš praktikos žinoti, kad Blumfeldas iš principo niekada nemuša. Tačiau jie pernelyg bailūs ir visada be jokio subtilumo gina savo tikrąsias ir tariamas teises.

KINŲ SIENOS STATYBA

Kinų siena šiauriausioje savo vietoje baigta. Statybininkai atvedė ją iš pietvakarių ir pietryčių ir čia sujungė. Tokią statymo dalimis sistemą visame kame palaikė dvi didelės darbo armijos – Rytų ir Vakarų. Ji veikė tokiu principu, kad buvo sudaromos maždaug dvidešimties darbininkų grupės, kurių kiekviena turėjo pastatyti maždaug penkių šimtų metrų atkarpą, o gretima grupė tokio pat ilgio atkarpą statė jiems priešais. Kai atkarpos susijungdavo, statyba to tūkstančio metrų gale nebuvo tęsiama, ir abi darbo grupės buvo siunčiamos į visai kitas sienos statybos vietas. Todėl, aišku, susidarė daug didelių tarpų, kurie buvo užpildomi lėtai ir laipsniškai, o kai kurie tik tada, kai buvo paskelbta, jog sienos statyba jau baigta. Nepaisant to, sklido kalbos, kad kai kurie tarpai taip ir liko neužpildyti, nors tai galbūt tiktai viena iš daugelio legendų apie sienos statybą, kurių bent jau eiliniam žmogui neįmanoma patikrinti savo akimis ir savo mastais dėl milžiniško statinio ilgio.

Iš pirmo žvilgsnio atrodytų, kad bet kokia prasme patogiau būtų buvę statyti čia pat jungiant atkarpas arba bent jau jungiant jas dviejose pagrindinėse dalyse. Juk siena, kaip visur buvo tvirtinama ir visiems žinoma, buvo sumanyta apsaugai nuo šiaurės tautų. Tačiau ar gali saugoti tokia siena, kurios atskiros dalys nėra sujungtos? Ne, tokia siena ne tik negali saugoti, bet ir jai pačiai nuolatos gresia pavojus. Tas tyruose

skyrium stovinčias dalis gali lengvai ir nuolatos griauti klajokliai, juolab kad jie tuomet, išgąsdinti sienos statybos, su nesuvokiamu greičiu, lyg žiogai, keitė gyvenamas vietas ir todėl galbūt net geriau įsivaizdavo, kaip vyksta statyba, negu mes patys, jos statytojai. Nepaisant to, sienos, matyt, nebuvo galima statyti kitaip, negu buvo daroma. Kad tai suvoktum, reikia turėti galvoje štai ką: siena privalėjo saugoti amžių amžius; todėl neišvengiama darbo sąlyga buvo ypač didelis kruopštumas, visų žinomų laikų ir tautų statybinės išminties panauda, nuolatinis asmeninės statytojų atsakomybės suvokimas. Tiesa, pagalbiniams darbams buvo galima imti ir neparuoštus padienius darbininkus, vyrus, moteris, vaikus, visus, ką viliojo geras uždarbis; tačiau vadovauti bent jau keturiems padieniams darbininkams privalėjo nusituokiantis, statybos darbą išmanantis žmogus; žmogus visa širdimi gebantis suvokti statybos esmę. Ir kuo didesni pasiekimai, tuo didesni reikalavimai. Tokių žmonių išties buvo, nors ir ne tiek, kiek jų reikėtų tokiai statybai, tačiau vis dėlto nemažai.

Darbo buvo imtasi rimtai. Prieš penkiasdešimt metų iki statybos pradžios visoje Kinijoje, kurią buvo numatyta apsupti siena, statybos menas, ypač mūrininko amatas, buvo paskelbtas svarbiausiu mokslu ir visa kita pripažįstama tik tiek, kiek buvo su juo susiję. Aš dar labai gerai prisimenu, kaip mes, būdami maži, vos išmokę vaikščioti, susirinkome mūsų mokytojo sodelyje ir jis mums liepė iš žvyrakmenių statyti kažką panašaus į sieną, kaip mokytojas paskui pasikėlė chalatą, įsibėgėjo ir trenkėsi į sieną, aišku, visą sugriaudamas, ir po to taip barė mus už tai, kad statinys toks silpnas, jog mes raudodami išsilakstėme į namus. Nesvarbus įvykis, tačiau būdingas to laiko dvasiai.

Man pasisekė, nes kai sulaukęs dvidešimties išlaikiau baigiamuosius pradinės mokyklos egzaminus, kaip tik prasidėjo

sienos statyba. Aš sakau pasisekė, nes daugelis, anksčiau pasiekę aukščiausią jiems prieinamo mokslo viršūnę, metų metus neišmanė, ką jiems daryti su įgytomis žiniomis, dykinėjo su didingais architektūriniais planais galvose ir galų gale smuko kaip žmonės. O tie, kurie pagaliau tapo statybos vadovais, kad ir paties žemiausio rango, iš tiesų buvo to verti. Tai buvo mūrininkai, daug galvoję ir nesiliovę galvoti apie statybą, sulig pirmu akmeniu, nuleistu į žemę, jie pasijuto su ja suaugę. Tokius mūrininkus akino ne tik noras kuo greičiau atlikti darbą, bet ir nekantra pagaliau išvysti sieną užbaigtą. Padieniam darbininkui tokia nekantra nežinoma, jį akina užmokestis, aukščiausieji viršininkai, taip pat ir viduriniai, mato visokeriopą statinio augimą, ir tai stiprina jų dvasią ir tvirtybę. O pačiais žemiausiais, dvasiškai daug aukščiau pakilusiais virš savo palyginti menkos užduoties žmonėmis, reikėjo pasirūpinti visai kitaip. Jų, pavyzdžiui, negalima buvo mėnesių mėnesius ar net metus versti dėti akmenį prie akmens negyvenamose kalnuotose vietose, už šimtų mylių nuo jų namų; toks stropus, bet ir per ilgą žmogaus gyvenimą nepasibaigsiantis triūsas būtų galėjęs sukelti tik neviltį ir tuo pačiu padaryti juos nedarbingus. Todėl buvo pasirinkta statymo dalimis sistema. Penkis šimtus metrų buvo galima sumūryti, tarkime, per penkerius metus, bet per tą laiką padienių darbininkų vadovai pavargdavo, netekdavo pasitikėjimo savimi, statyba, pasauliu. Todėl jie paskui, dar neišblėsus tūkstančio metrų atkarpos sujungimo iškilmių entuziazmui, būdavo perkeliami labai toli, kelionės metu vienur kitur matė atskiras sienos dalis, aukštesniųjų vadų štabuose būdavo apdovanojami garbės ženklais, girdėjo naujų darbo armijų, plūstančių iš šalies gilumos, džiūgavimus, matė, kaip sienos poreikiams kertami ištisi miškai, matė kalnų uolas, skaldomas į statybai skirtus akmenis, girdėjo šventose vietose tikinčiųjų, meldžiančių

sėkmingos statybos pabaigos, giesmes. Visa tai švelnino jų nekantrą. Ramus gyvenimas tėviškėje, kur jie tam tikrą laiką praleisdavo, stiprino juos, pagarba, kuri supo visus statybininkus, patiklus nuolankumas, su kuriuo buvo klausomasi jų pasakojimų, paprasto tylaus piliečio tikėjimas, kad siena kada nors bus baigta, visa tai veikė sielos stygas. Paskui jie atsisveikindavo su tėviške kaip amžinai vilčių kupini vaikai, ir noras vėl dalyvauti bendroje statyboje būdavo tapęs nenugalimu. Jie išvykdavo iš namų anksčiau, negu būtų reikėję, juos ilgai lydėdavo pusė kaimo. Visuose keliuose grupės, vimpelai, vėliavos, jie niekada nemanė, kad jų šalis tokia didelė, turtinga, graži ir verta meilės. Kiekvienas žemietis buvo brolis, kuriam statai apsauginę sieną ir kuris dėl visko, ką jis turėjo ir kas jis buvo, iki pat gyvenimo galo bus dėkingas. Vienybė! Vienybė! Visi petys petin, tautos ratelis, kraujas, jau ne uždarytas menkoje atskiro žmogaus kraujotakoje, o saldžiai tekantis per visą Kiniją ir vis dėlto grįžtantis atgal.

Štai kokia viena iš priežasčių, kodėl buvo statoma atskiromis dalimis, tačiau, matyt, buvo ir kitų. Taip pat nieko keista, kodėl aš prie šio klausimo taip ilgai užtrunku, – tai pagrindinis visos sienos statybos klausimas, nors iš pirmo žvilgsnio ir neatrodo svarbus. Bet jeigu noriu perduoti to meto mintis ir jausmus, būtent į šį klausimą privalau kiek įmanoma labiau įsigilinti.

Iš pradžių, matyt, reikia pasakyti, kad to meto laimėjimai nedaug kuo atsilieka nuo Babelio bokšto statybos, o patinkamumu Dievui, bent jau žmogiškai žiūrint, yra tiesiog jos priešingybė. Aš paminiu tai todėl, kad sienos statybos pradžioje vienas mokslininkas parašė knygą, kurioje abu tuos įvykius labai kruopščiai lygina. Jis bandė joje įrodyti, kad Babelio bokšto statybos nesėkmės priežastys visai ne tos, kurias įprasta minėti, arba kad tų visuotinai pripažintų priežasčių vaidmuo

bent jau nėra toks didelis, koks joms priskiriamas. Jo įrodymai buvo paremti ne vien dokumentais ir pasakojimais, jis atseit pats vietoje darė tyrimus ir nustatė, kad statyba žlugo ir privalėjo žlugti dėl silpno pamato. Šiuo atžvilgiu mūsų metas, aišku, buvo daug pranašesnis už tą seniai praėjusį. Beveik kiekvienas išsilavinęs amžininkas buvo iš profesijos mūrininkas ir gerai išmanė apie pamatus. Tačiau apie tai mokslininkas net nekalbėjo ir tvirtino, kad didžiosios sienos statyba pirmąkart žmonijos istorijoje tapo tvirtu pamatu naujam Babelio bokštui. Taigi pirma siena ir tada bokštas. Ta knyga tuomet ėjo iš rankų į rankas, bet aš, prisipažinsiu, ir iki šios dienos nesuprantu, kaip jis įsivaizdavo tą bokšto statybą. Ir kaip siena, sudaranti netgi ne pilną apskritimą, o tiktai ketvirtį ar pusę jo, galėjo tapti bokšto pamatu? Tai galėjo būti pasakyta tiktai grynai perkeltine reikšme. Bet kam tada siena, kuri juk buvo kažkas konkretu, šimtų tūkstančių pastangų ir gyvenimų rezultatas? Ir kam prie tos knygos pridėti bokšto planai – tiesa, gana migloti – ir smulkiai apgalvoti pasiūlymai, kaip tame didžiuliame naujame darbe suvienyti tautos galią?

Tuomet – ši knyga yra tiktai vienas to pavyzdys – galvose buvo daug sumaišties, galbūt kaip tik todėl, kad tiek žmonių stengėsi kiek galima labiau sutelkti savo pastangas į vieną tikslą. Žmogaus būdas, iš esmės lengvas ir savo prigimtimi panašus į pakylančias dulkes, nepakenčia jokio pririšimo; jeigu jis pats prie ko nors prisiriša, tai labai greitai ima beprotiškai tampyti savo pančius ir į visas puses plėšyti sieną, grandinę ir patį save.

Gali būti, kad vadovybė, nuspręsdama statyti dalimis, atsižvelgė ir į tokius statybai prieštaraujančius dalykus. Mes – aš čia, matyt, kalbu daugelio vardu – tiktai šifruodami vyriausiosios vadovybės nurodymus pažinome patys save ir pastebėjome, kad jei ne ta vadovybė, nei mūsų mokyklinių žinių, nei mūsų žmogiškos išminties nebūtų užtekę atlikti mums pavestas kuklias

užduotis, kurios įėjo į didelę visumą. Vadovybės buveinėje– kur ji buvo ir kas ten sėdėjo, nežinojo niekas, kieno klausiau, – toje buveinėje, matyt, sukosi visos žmonių mintys ir norai, o jiems priešinguose ratuose – visi žmonių tikslai ir jų įvykdymo būdai. O pro langus ant rankų, braižančių tuos planus, krito dieviškųjų pasaulių atšvaitai.

Todėl nešališkas žmogus pastebės, kad vadovybė, jeigu būtų to rimtai panorėjusi, būtų galėjusi įveikti ir tuos sunkumus, kurie iškiltų statant sieną iš eilės. Tada išvada lieka tik viena, kad dalimis statoma buvo sąmoningai. Tačiau tai buvo tik laikina priemonė, be to, netikslinga. Taigi dar viena išvada, kad vadovybė siekė kažko netikslingo. – Keista išvada! – Be abejo, tačiau, kita vertus, ją daug kas pateisina. Dabar apie tai, matyt, galima kalbėti be baimės. Tuomet daugelio, ir net pačių geriausių, principas buvo toks: visomis jėgomis stenkis suprasti vadovybės nurodymus, bet tiktai iki tam tikros ribos, o toliau liaukis galvojęs. Labai protingas principas, kuris, beje, vėliau atsispindėjo viename dažnai kartojamame posakyje: liaukis toliau galvojęs – ne todėl, kad tai gali tau pakenkti, o kad nėra tikra ir tai, kad tau tai pakenks. Čia apskritai negalima kalbėti nei apie kenkimą, nei apie nekenkimą. Tau bus kaip tai upei pavasarį. Ji pakyla, tampa galingesnė, energingiau maitina žemę palei savo ilgus krantus, išlieka savimi net įsiliejusi į jūrą ir pasidaro jai labiau lygiavertė ir labiau geidžiama. Iki čia gali sekti mintimis vyresnybės nurodymus. Paskui upė išsilieja iš krantų, netenka savo formos ir apybraižų, sulėtina tekėjimą, bando, priešingai savo paskirčiai, sudaryti mažas jūras šalies viduryje, kenkia dirvoms ir pasirodo, kad vis dėlto negali ilgam išlikti tokio pločio ir vėl sugrįžta į savo krantus, o po to, užėjus karštymečiui, netgi niekingai išdžiūsta. Taip toli vadovybės nurodymų mintimis tau sekti nereikia.

Kad ir koks taiklus šis posakis buvo sienos statybos laikais, dabartiniam mano pasakojimui jis vis dėlto tinka tik iš dalies. Juk mano tyrimas vien tiktai istorinis; iš seniai išsisklaidžiusių audros debesų nebeblyksi žaibai, todėl aš galiu ieškoti daug toliau einančių dalinės statybos priežasčių, negu tos, kuriomis mes tenkinomės tada. Ribos, kurias man brėžia mano mąstymas, gana siauros, o sritis, kurią reikėtų aprėpti, – begalinė.

Nuo ko turėjo saugoti ta didžioji siena? Nuo šiaurės tautų. Aš esu kilęs iš Pietryčių Kinijos. Jokia šiaurės tauta mums ten negali grasinti. Apie jas mes skaitome senovinėse knygose ir savo taikiose lapinėse dūsaujame, baisėdamiesi tais žiaurumais, kuriuos daryti juos verčia prigimtis. Tikroviškuose mūsų dailininkų paveiksluose matome prakeiksmu pažymėtus jų veidus, pražiotas burnas, aštrių dantų pilnus žandikaulius, primerktas akis, tarsi besidairančias grobio, kurį dantys sumals ir suplėšys. Jeigu vaikai neklauso, mes parodome jiems tuos paveikslus, ir jie jau puola verkdami mums ant kaklo. Tačiau daugiau apie tuos šiauriečius nieko nežinome. Mes nesame jų matę ir jeigu liksime savo kaime, tai niekada nepamatysime, net jeigu jie ant savo laukinių arklių įniršę lėks ant mūsų, – mūsų šalis tokia didelė, kad niekada jų prie mūsų neprileis, jie tiesiog ištirps ore.

Taigi kodėl, jeigu jau taip yra, mes paliekame gimtinę, upę ir tiltus, motiną ir tėvą, verkiančią žmoną, vaikus, kuriuos reikia auklėti, ir išvykstame mokytis į tolimą miestą, o mūsų mintys nuklydusios dar toliau, prie sienos šiaurėje? Kodėl? Paklausk vadovų. Jie mus pažįsta. Jie, slegiami tokios baisios rūpesčių naštos, žino apie mus, išmano mūsų kuklų amatą, mato, kaip mes visi sėdime žemoje troboje, ir malda, kurią vakare šeimos galva skaito artimųjų rate, jiems patinka arba nepatinka. Ir jeigu aš galiu sau leisti pagalvoti apie vadovybę, tai turiu pasakyti, kad, mano nuomone, vadovybė egzistuoja nuo neatmenamų

laikų ir veikia ne taip kaip aukštieji mandarinai, kurie, įkvėpti gražaus ryto sapno, skubiai sušaukia posėdį, skubiai nusprendžia ir jau vakare būgnais kelia žmones iš patalų, kad tuos sprendimus įgyvendintų, nors tai būtų tik iliuminacija kokiam nors dievui, kuris vakar tiems ponams buvo palankus, o rytą, kai užges lampionai, jie išplaks tuos žmones tamsiame užkaboryje. Vadovybė, matyt, jau egzistuoja nuo amžių, ir nutarimas statyti sieną – taip pat. Ir čia niekuo dėtos šiaurės tautos, manančios, kad dėl to kaltos jos, ir niekuo dėtas pagarbos vertas imperatorius, įsivaizduojantis, kad jis įsakė statyti sieną. Mes, sienos statytojai, žinome ką kita ir tylime.

Jau tada, kai buvo statoma siena, aš tyrinėjau ir iki dabar tebetyrinėju beveik vien tiktai lyginamąją tautų istoriją – nes yra klausimų, prie kurių slaptos esmės galima prieiti tiktai tokiu būdu, – ir įsitikinau, kad mes, kinai, turime be galo aiškių tautinių ir valstybinių institucijų, o kitos yra be galo neaiškios. Išsiaiškinti priežastis, ypač pastarojo reiškinio, man visuomet rūpėjo ir dabar teberūpi, nes visa tai labai svarbu ir sienos statybai.

Viena iš neaiškiausių institucijų pas mus vis dėlto yra imperatoriaus valdžia. Žinoma, Pekine, rūmų visuomenėje, šiokio tokio aiškumo tuo punktu esama, nors ir jis daugiau tariamas negu tikras. Aukštųjų mokyklų valstybinės teisės ir istorijos dėstytojai tuos dalykus tik vaizdavosi gerai išmaną ir galį savo žinias perduoti studentams. Tačiau kuo labiau artėji prie pradinių mokyklų lygio, tuo, aišku, mažiau susiduri su abejonėmis dėl savo turimų žinių; pusiau išsimokslinimas ten aukštai vilnija virš tų nedaugelio nuo amžių įtvirtintų tezių, kurių nesenstanti tiesa nors ir nėra nublankusi, bet tokiuose ūkuose ir migloje amžiais lieka nesuprantama.

Kaip tik apie imperatoriaus valdžią, mano nuomone, ir reikėjo apklausti žmones, nes jie yra svarbiausias jos ramstis. Čia aš, žinoma, vėl galiu kalbėti tik apie savo gimtinę. Išskyrus

lauko dievybes ir visus metus trunkantį įvairovės ir grožio kupiną tarnavimą joms, visos mūsų mintys buvo skirtos vien imperatoriui. Tačiau ne dabartiniam; arba, tiksliau, jos būtų buvusios skirtos dabartiniam, jeigu mes jį būtume pažinoję arba žinoję apie jį ką nors tikra. Mes, tiesa, – vien jo asmuo mus ir domino, – visą laiką stengėmės ką nors apie jį sužinoti, tačiau, kad ir kaip keistai tai skamba, nieko nesužinodavome nei iš maldininko, kuris buvo lankęsis šalyje, nei artimuose, nei tolimuose kaimuose, nei iš laivininkų, plaukiojančių ne vien mūsų upelėmis, bet ir šventosiomis upėmis. Gandų buvo daug, tačiau nieko tikra juose negalėjome rasti.

Tokia didelė mūsų šalis, jokia pasaka jos neapima, dangus vos įstengia ją aprėpti nuo krašto iki krašto, ir Pekinas tik taškas, o imperatoriaus rūmai – tik taškelis. O imperatorius kaip toks, aišku, vėlgi didelis, einantis per visus pasaulio aukštus. O gyvas imperatorius, žmogus kaip mes guli kaip mes lovoje, ir nors viskas kruopščiai išmatuota, ji, matyt, vis dėlto gana trumpa ir siaura. Kaip mes jis kartais ištempia sąnarius, o kai būna labai pavargęs, žiovauja savo švelnių apybraižų burna. Bet kaip tai sužinoti mums, gyvenantiems už tūkstančių mylių į pietus, beveik prie Tibeto plynaukštės. Be to, bet kokia žinia, net jeigu ji mus ir pasiektų, ateitų per vėlai, būtų seniai pasenusi. Aplink imperatorių grūdasi išsipuscìusių, bet vis dėlto tamsių dvariškių minia – pyktis ir priešiškumas tarnų ir draugų pavidalu – imperatoriaus valdžios atsvara, visuomet besistengianti užnuodytomis strėlėmis numušti imperatorių nuo svarstyklių lėkštės. Imperatoriaus valdžia nemirtinga, tačiau atskiri imperatoriai krinta ir yra nuverčiami, netgi ištisos dinastijos galų gale sunyksta ir staiga, susirgusios, išleidžia paskutinį kvapą. Apie tas kovas ir kančias žmonės niekada nesužinos: kaip per-vėlai-atėjusieji, kaip svetimi stovi jie tirštai prisigrūdusių skersgatvių gale, ramiai kramtydami

atsineštą maistą, o toli priekyje, turgaus aikštės viduryje, vyksta jų valdovo egzekucija.

Yra tokia legenda, gerai atspindinti šį santykį. Imperatorius – pasakojama – Tau, būtent Tau, pasigailėtinam bėdžiui, menkam nuo imperatoriškos saulės į tolimiausią nuošalę pasprukusiam šešėliui, kaip tik Tau imperatorius, gulėdamas mirties patale, pasiuntė žinią. Žygūnui jis liepė atsiklaupti prie lovos ir pašnabždėjo tą žinią į ausį; jis laikė ją tokia svarbia, kad liepė persakyti jam į ausį. Ir linktelėjęs galvą patvirtino, kad persakyta teisingai. Ir matant visiems jo mirties stebėtojams – visos trukdančios sienos nugriautos ir ant plačiai ir aukštai iškilusių atvirų laiptų ratu stovi imperijos didžiūnai, – visų jų akyse jis išsiunčia žygūną. Žygūnas tuojau leidžiasi kelionėn; tai tvirtas, ištvermingas žmogus; atkišdamas į priekį tai vieną, tai kitą ranką jis braunasi pro minią; jeigu sutinka pasipriešinimą, parodo sau į krūtinę, kur yra saulės ženklas; jis lengvai, kaip niekas kitas juda pirmyn. Tačiau minia tokia didelė; jai tiesiog nėra nei galo, nei krašto. Jeigu atsivertų laisvas laukas, tai kaip jis skristų, ir netrukus tu išgirstum palaimingą jo kumščių beldimą į Tavo duris. Bet kaip jis veltui vargsta, užuot pabeldęs; vis tebesibrauna per vidinių rūmų menes; jis jų niekada nepereis; o jeigu ir pereis, nieko nelaimės; jis turės prasibrauti laiptais žemyn; ir jeigu tai padarys, nieko nelaimės; tada jam reikės pereiti kiemus, o po tų kiemų antrus aplink einančius rūmus; ir vėl laiptus ir kiemus; ir vėl rūmus; ir taip toliau tūkstantmečius; ir jeigu pagaliau ištrūks pro išorinius vartus – tačiau taip niekada, o niekada nebus, – tai prieš jį pirmiausia atsivers sostinė, pasaulio vidurys, aukštai supiltas iš savo žemės nuosėdų. Niekas iš čia neišeis, juo labiau su mirusiojo žinia. – Tačiau tu sėdi prie savo lango ir prasimanai ją, atėjus vakarui.

Lygiai taip pat su viltimi ir be vilties mūsų žmonės žiūri į imperatorių. Jie nežino, koks imperatorius valdo, ir net dėl dinastijos vardo abejoja. Mokykloje jie mokomi visko iš eilės, tačiau visuotinis netikrumas šiuo atžvilgiu toks didelis, kad ir geriausias mokinys neišvengia jo poveikio. Mūsų kaime seniai mirę imperatoriai sodinami į sostus, o tas, kuris gyvas tik dainose, visiškai neseniai išleido kreipimąsi, ir šventikas jį perskaitė prie altoriaus. Mūsų senovės mūšiai siaučia tik dabar, ir kaimynas degančiais skruostais įgriūna su ta žinia pas tave pro duris. Imperatorių žmonos, nupenėtos ant šilkinių pagalvių, gudrių dvariškių atitolintos nuo kilnių papročių, išpampusios nuo valdžios troškimo, drebančios iš godumo, gašliai išsipleikusios, vis krečia ir krečia piktadarystes. Kuo daugiau laiko praėję nuo jų, tuo ryškiau žėri spalvos, ir garsiu, karčiu klyksmu kaimas kartą sutinka žinią, kaip viena imperatorienė prieš kelis tūkstantmečius dideliais gurkšniais gėrė savo vyro kraują.

Taip elgiasi žmonės su mirusiais valdovais, o gyvuosius painioja su mirusiais. Ir jei kada nors, vieną vienintelį kartą žmogaus gyvenime, į mūsų kaimą užklystų koks nors imperatoriaus valdininkas, keliaujantis per provinciją, išsakytų valdančiojo vardu kokius nors reikalavimus, patikrintų mokesčių sąrašą, pabūtų mokykloje pamokoje, išklausinėtų šventiką apie mūsų elgesį ir, prieš sėsdamas į neštuvus, visa tai sudėtų į ilgą pamokymą suvarytai bendruomenei, visų veiduose pasirodytų šypsenos, žmonės slapčia žvalgytųsi į vienas kitą ir lenktųsi prie vaikų, kad valdininkas nematytų jų veidų. Kaip, manytų jie, jis kalba apie mirusįjį kaip apie gyvą, tas imperatorius juk seniai miręs, dinastija pasibaigusi, ponas valdininkas iš mūsų šaiposi, tačiau mes dedamės, jog to nepastebime, kad jo neįžeistume. Tačiau iš tiesų klausysime

tiktai savo dabartinio valdovo, nes visa kita būtų nuodėmė. Ir už tolyn nuskubančio valdininko neštuvų iškyla koks nors iš jau suirusio kapo urnos prikeltas numirėlis ir trepteli koja kaip kaimo valdovas.

Panašiai mūsų žmones paliečia valstybiniai perversmai ir dabarties karai. Aš ta proga prisimenu vieną atsitikimą iš savo vaikystės. Gretimoje, tačiau vis dėlto toli nuo mūsų esančioje provincijoje įsiplieskė sukilimas. Priežasčių dabar jau nebeprisimenu, tačiau jos čia ir nesvarbios, žmonės ten neramūs, ir priežasčių sukilti atsiranda kiekvieną rytą. Ir štai kartą kažkoks elgeta, ėjęs per tą provinciją, į mano tėvo namus atnešė sukilėlių atsišaukimą. Kaip tik buvo šventė, kambariai pilni žmonių, ir viduryje garbingoje vietoje sėdėjo dvasininkas ir studijavo atsišaukimą. Staiga visi ėmė kvatotis, lapelis grūstyje buvo suplėšytas, elgeta iki tol, beje, viskuo gausiai apdovanotas, buvo niuksais išvarytas iš kambario, visi išbėgo į gatvę ir išsivaikščiojo gražiame ore. Kodėl? Gretimos provincijos dialektas gana smarkiai skiriasi nuo mūsiškio, tai atsispindi ir tam tikrose rašytinės kalbos formose, kurios mums atrodo senoviškos. Viskas buvo nulemta, vos tiktai dvasininkas spėjo perskaityti du puslapius. Seni reikalai, seniai girdėti, seniai nebejaudinantys. Ir nors – taip man prisimenant atrodo – nuo elgetos dvelkė dabartinio gyvenimo žiaurumu, žmonės juokdamiesi purtė galvas ir nenorėjo daugiau nieko girdėti. Taip pas mus užslopinama dabartis.

Jeigu iš tokių reiškinių padarytume išvadą, kad mes iš esmės neturime imperatoriaus, būtume netoli tiesos. Ir aš visą laiką kartoju: galbūt nėra imperatoriui ištikimesnių žmonių, kaip mes, pietiečiai, tačiau ta ištikimybė jam ne į naudą. Tiesa, ant mažos kolonos kaimo gale stovi šventasis drakonas ir nuo neatmenamų laikų pagarbiai pučia savo liepsnas kaip tik Pekino pusėn – tačiau pats Pekinas kaimo žmonėms daug

svetimesnis už anapusinį gyvenimą. Nejau iš tiesų yra toks kaimas, kur namas stovi prie namo ir namais užstatyti laukai driekiasi toliau, negu žvilgsnis siekia nuo mūsų kalvų, ir tarp namų dieną naktį vienas prie kito stovi žmonės? Mums sunkiau įsivaizduoti tokį miestą, negu patikėti, kad Pekinas ir jo imperatorius yra kažkas viena, kažkas panašu į debesį, per amžius ramiai klajojantį po saule.

Tokių minčių pasekmė yra iki tam tikro laipsnio laisvas, niekieno nevaržomas gyvenimas. Jokiu būdu ne palaidas, tokio papročių tyrumo kaip mano gimtinėje per savo keliones, ko gero, niekur nemačiau. Vis dėlto tai gyvenimas, nepavaldus jokiam dabartiniam įstatymui ir paklūstantis tiktai nuorodoms ir perspėjimams, pasiekusiems mus iš senų senovės.

Aš nesiryžtu daryti apibendrinimų ir netvirtinu, kad taip yra visuose dešimtyje tūkstančių mūsų provincijos kaimų arba net visuose penkiuose šimtuose Kinijos provincijų. Vis dėlto remdamasis daugybe perskaitytų raštų ir savo paties stebėjimais – ypač statant sieną, kai žmogiškoji medžiaga jautriam stebėtojui davė progą susipažinti su beveik visų provincijų sielomis, – remdamasis visu tuo beveik nedvejodamas galiu pasakyti, kad imperatoriaus paveikslas visur ir visada iškildavo prieš mane su tais pačiais esminiais bruožais kaip ir mano gimtinėje. Tokio suvokimo aš jokia mada nenoriu iškelti kaip dorybingo, priešingai. Ir vyriausybė labiausiai kalta dėl to, kad seniausioje pasaulio valstybėje iki šiol neįstengė ar tarp kitų reikalų nerado laiko padaryti imperatoriaus valdžios institucijos tokios aiškios, kad ji tiesiogiai ir nuolatos veiktų iki pat tolimiausių šalies sienų. Kita vertus, čia atsispindi ir nepakankama žmonių vaizduotė arba nepakankama tikėjimo jėga – jiems niekaip nepavyksta iškelti į dienos šviesą Pekine pasimetusį imperatoriškosios valdžios paveikslą ir su visu jo gyvumu ir dabartiškumu priglausti prie savo pavaldiniškų

krūtinių, kurios daugiau nieko netrokšta kaip tik kartą pajusti tokį prisilietimą ir jame ištirpti.

Taigi dorybe tokio suvokimo nepavadinsi. Todėl juo labiau krinta į akis tai, kad kaip tik šis silpnumas, atrodo, ir yra viena svarbiausių mūsų tautos vienijimo priemonių; o jeigu leisime sau dar drąsiau pasakyti, – kaip tik ta žemė, kuria mes vaikštome. Todėl šitą priekaištą išsamiau pagrįsti reikštų klibinti ne mūsų sąžinę, o mūsų – ir tai daug blogiau – valstybės pamatus. Todėl aš tyrinėdamas šį klausimą kol kas toliau neisiu.

UAB „Baltų lankų“ leidyba
Kęstučio g. 10, LT-08116 Vilnius
leidykla@baltoslankos.lt
www.baltoslankos.lt
Spausdino Spaudos namai „ARX Baltica“
Veiverių g. 142 b, Kaunas
www.arxbaltica.lt
Tiražas 2000 egz.

Tai žymaus austrų rašytojo, vieno ryškiausių XX amžiaus moderniosios prozos kūrėjų Franzo Kafkos (Franco Kafkos, 1883–1924) tekstai, kurių neturėtų būti. Už tai, kad jie yra, turėtume dėkoti autoriaus draugui rašytojui Maxui Brodui – jis neįvykdė paskutinės Kafkos valios „viską [neskelbtus rankraščius] be išimčių sudeginti ir padaryti tai kuo greičiau"...

Puikiai visiems pažįstami yra Kafkos romanai „Procesas", „Pilis" ir „Amerika" ar garsioji novelė „Metamorfozė", smulkioji proza – ne taip plačiai žinoma jo kūrybinio palikimo dalis. Šį rinkinį sudaro ne mažiau „kafkiški" ir pagaulūs trumpi pasakojimai, publikuoti jam gyvam esant (rinkiniai *Stebėjimas*, *Kaimo gydytojas*, *Badautojas*), ir iš viso niekur neskelbti. Dauguma jų lietuvių kalba spausdinami pirmą kartą.

F. Kafkos tekstai gaudžia; atrandamos melancholiškos intonacijos, bet rašytojas nėra nevilties dainius, nors veiksmo fonas (dažniausiai) – rūškanas pasaulis, kurio labirintais klaidžiojąs žmogus tarsi baudžiamas už jam nežinomas kaltes.

Gitana Gugevičiūtė, *Klaipėda*

Kafkos vaizduojamas pasaulis painus ir negatyvus. Skaityti sunku, bet būtina. Tiek optimistams, tiek pesimistams. Smulkiojoje autoriaus prozoje dar labiau išryškėja minėti jo kūrybos bruožai.

mb, *Literatūra ir menas*